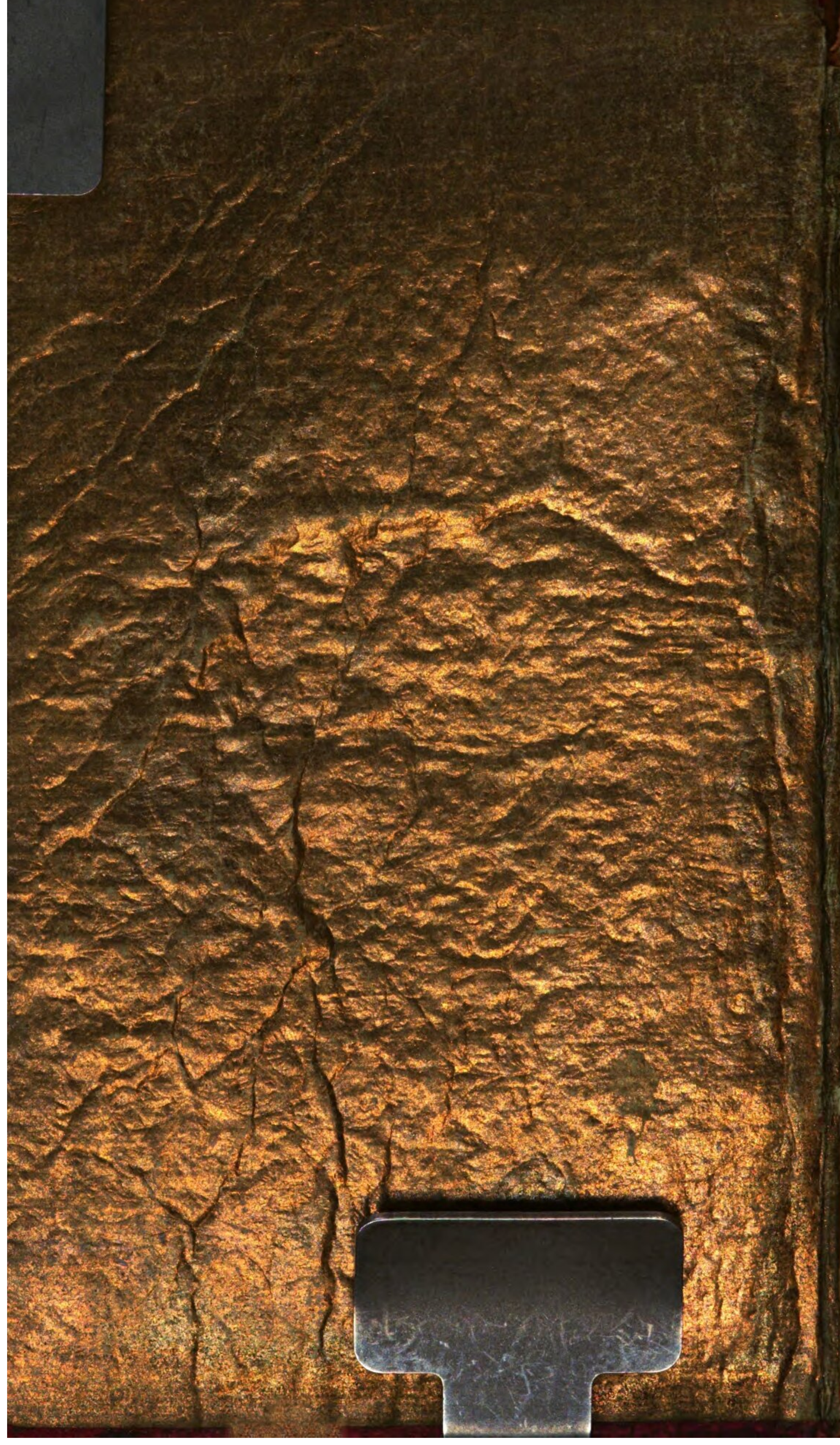
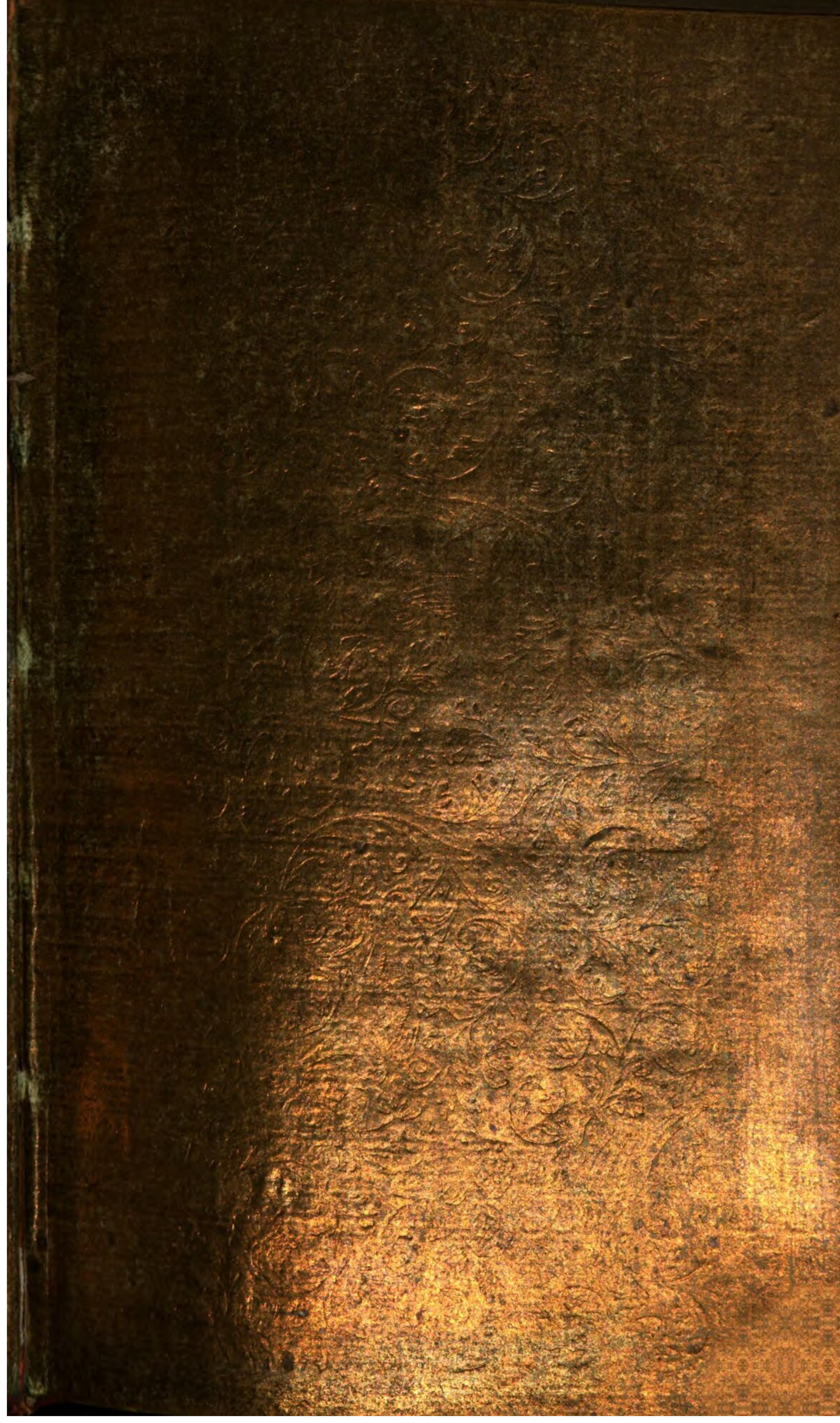

Polen 1480^u

Baldwinus

FRANCISCI BALDUINI
J. C.
BIGA RESPONSIONUM
AD
CALVINUM,
ET
BEZAM
DENUO EDITA

A
GOSWINO JOSEPHO
DE BUININCK

SERENISSIMI, AC POTENTISSIMI
PRINCIPIS ELECTORIS PALATINI
QUA DUCIS JULIACENSIS, AC
MONTENSIS CONSILIARIO
INTIMO.

DUSSELDORPII,
Apud CAROL. PHILIP. LUDOVIC. STAHL.

1763.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

PRÆFATIO.

Ad literas me rursum accedere, atque in publicum quasi iterum prodire mirabuntur, ac stupebunt, quotquot carissimam Conjugem meam & novēre, & aliquo ante tempore mortuam rescivēre. Utique (O ineluctabile fatum!) obiit socia mea, ocellus meus, dextera mea, cor meum, vita mea, anima mea, ego-met ipse meus, suavissima, ac melliflua

)(

BER-

P R Æ F A T I O.

BERNARDINA () mea. Obiit*
(quis talia fando temperet à lacrymis?)
una mea, sola mea, tota mea, pulchritudo
mea, thesaurus meus, amor meus, mundus
meus, spes mea, salus mea, lux mea, Musa
mea, deliciæ meæ, præsidium, ac dulce decus
meum. Obiit, quæ me lætum lætificabat,
quæ me moestum solabatur, quæ depressum
erigebat, quæ agitatum emolliebat, quæ
studiis sepultum resuscitabat, quæ novos spi-
ritus suggerebat, quæ non muliebri, sed
masculæo colloquio usque oblectabat, quæ
miris excelsi ingenii dotibus amorem indies
augebat, quæ omnem rei domesticæ curam
ut mulier fortis gerebat, domumque nostram
regebat amicissimè. Obiit, cujus vitæ pro-
bitas, puritas morum, ac summa conscien-
tiæ

(*) E Familiâ DE HEINSBERG.

P R Æ P A T I O.

tiæ teneritudo mihi sæpe sæpius non tantum exemplo, sed & duci fuit. Obiit, quæ vigesima primâ Octobris 1760. me maritavit, & secundâ Junii 1763., pro dolor! viduavit. Obiit, quæ mihi bina carissima amoris pignora, filiulam, & filiolum, heu nimis intempestivè reliquit. Obiit, quæ digna quidem Cælis, sed adhuc tellure morari, ac copiosioris me prolis facere potuisset parentem. Dii boni? Quis is mihi obitus, jactura qualis, detrimentum quantum! Num spiritus adhuc hos regit artus! Num ullæ vires suppetunt! Num mens operari apta! Num manus calamus tenere valida! Num superest, quod delectare queat! Verum si fatear, in hunc usque diem nauseant profectò omnia: nauseat domus, nauseat forum: nauseat urbs, nauseat rus: nauseant horti, nauseant campi: nauseant sylvæ, nauseant

P R N F A T I O.

*prata : nauseant sive tempestivæ, sive in-
tempestivæ Advocatorum, Procuratorum,
ac litigantium sollicitationes : nauseant con-
solabilia proximorum, atque amicorum col-
loquia : nauseat universus, quâ latè patet,
orbis, nauseant ipsæ usque adeò Camoenæ.*

*Siste ! Nauseet vanitatum vanitas ;
modò ne dulces ante omnia Musæ nauseent.
Præter DEUM consolatorem (ut Ecclesia
canit) optimum, ac summum in fletu sola-
tium, hæ, hæ unæ, ac solæ sunt, quæ in-
fandum dolorem lenire, afferre, quidquid
restat solaminis, atras animi nubes dissipa-
re, componere motos cordis fluctus, conden-
satos lacrymarum imbres cohibere, superare
immensum tristitiarum Oceanum, pallidas
terrorum effigies reponere, vivificare exani-
mem spiritum, mentisque quietem quodam-
modo*

P R Æ F A T I O.

modo reducere & valeant & debeant, prout jam tum agnovit magnus Medicus, ac Philosophus Norimbergensis Godofridus Jacobus THOMASIUS, dum referente Domino DE LOEN () imagini THOMÆ KEMPENSIS hanc epigraphen insculpi curavit: Overal heb ick Ruste gezoeckt, maer nergens gevonden, behalven in een hoexken: met een Boexken: id est: ubique requiem quæsi, haud tamen inveni, nisi in angulo cum libro. Has ne aversemur, has ne fugiamus, ab his ne decline- mus, quin potius ad eas, quæ liberrimum cuique aditum concedunt, aspiremus, eas anhelemus, ab iis necessarium solatium &*

)(4 spere-

(*) In freien Gedanken zur Verbesserung der menschlichen Gesellschaft, Stück XXIII.

§. 15. p. m. 539.

P R Æ F A T I O.

Speremus, & petamus, cum QUINTILIANO () postrenni filii sui, unius, ut ait, spei ac voluptatis mortem deplorante concludentes: Sed vivimus, & aliqua vivendi ratio quærenda est, credendumque doctissimis hominibus, qui unicum adversorum solatium literas putaverunt. Propositum firmum est. Quid igitur? Opus, quod vivente adhuc Uxore adorti fuimus, urgente Typographo perficiamus, atque ita ad magnum BALDUINUM sermonis elegantia, excellentia doctrinae, eruditionis immensitate, ac pietatis magnitudine plenum revertamur.*

Cum nuper Historiam Carthaginiensis Collationis, sive Disputationis de Ecclesia Catholicos inter, & Donatistas olim habitæ,
quàm

(*) Institut. Orator. Lib. VI. in Procem.

P R Æ F A T I O.

quàm **BALDUINUS** Lutetiæ Parisiorum anno 1566. primam edidit, recudi curarem; promisi me plura daturum fore. Promissis nunc sto, ac sisto binas Responsiones à **BALDUINO** ad **CALVINUM**, & **BEZAM** datas, quarum prima anno 1564. Coloniae apud **Wernerum RICHUINUM**, & altera anno 1562. Coloniae apud **Joannem BATHENIUM** prodiit. Quod factum sit. ut Responsiones hæ nullibi, nisi Coloniae, **BALDUINO** tum temporis in Urbe, id est, Lutetiæ Parisiorum degente prodierint, atque altera primam præcesserit, memorare nullus valeo. Aded namque oblitterata est earundem memoria, ut nec Bibliopola Lipsiensis **Theophilus GEORGI** (*) qui magnum cæteroquin Literariæ

X 5

Rei-

(*) Im allgemeinen Europäischen Bücher-Lexico I. Blatt. 87. Theil. voc. **BALDUINI**.

P R Æ F A T I O.

Reipublicæ beneficium præstitit, inter scripta, seu opera FRANCISCI BALDUINI ambas Responsiones recenseat, nec nuperus Apostata ad CALVINI castra transgressus in Dissertatione () Theologicâ Elencticâ de Doctrinâ Traditionum, seu verbi non scripti, quâ Recessum suum non Recessum ab Ecclesiâ, sed ab Ecclesiâ Romano-Pontificiâ esse, jactanter defendit, ullam Responsionum de Scripturâ, & Traditione expresso, ut loquuntur, tractantium mentionem faciat, nec plurimi Theologi (pudet quidem referre, sed veritatem quis inficiari ausit?) eas noscant, multò minùs possideant. Aures apprehendens antestor heic omnes & singulos (infinitum ferè numerum) cum quibus vel de BALDUINI Respon-*
sioni-

(*) Habita Harderovici die 25. Martii a. 6.

P R Æ F A T I O

sionibus colloqui, vel apud quos, licet invanum, eas requirere mihi datum fuit.

Vobis quidem Viri cujuscunque Ordinis, dignitatisque Reverendi & Reverendissimi debitas, obsequiosissimas, humillimas, imò & maximas, quas possum, gratias ago, qui non tantum secretissimos vastarum Bibliothecarum vestrarum angulos, nemini multis abhinc annis fortassè cognitos perquisivistis, sed etiam celebres vicinorum Bibliothecas vel ipsimet adiistis, vel ab aliis visitari curastis, insuperque omnem impendistis operam, quo desideratis à me Responsionibus potiremini. Interim (quod pace vestrà dictum sit, & venia, qui me obruunt, impetibus) condonare valeo, neque antecessoribus vestris, quod adinstar reliquorum thesaurorum, memorabilitatve antiquitatis monu-

P R Æ F A T I O.

monumentorum scripta BALDUINI vobis haud reliquerint, sed vel sibi ē manibus eripi, vel à tineis, blattisque absumi passi fuerint: neque vobis, quod ante & sine me Scriptorem, ut ut juris peritum, de præcipua tamen Fidei nostræ materia agentem hucusque ignoraveritis, gemmâque pretiosissimam comparare neglexeritis. Vobismet ipsis non ignosceretis, si sciretis, quantiponderis, ac pretii thesaurus sit, qui nondum inventus jam à me vobis, & quidem maximo cum gaudio recluditur. Priusquam itaque accedatis, discite ex illustri Domino DE LUDEWIG () qui docet Calvinum nullius linguam, stilum, & eruditionem magis horruisse, quàm hujus Atrebatis, id est BALDUINI, familiaris quondam
sui.*

(*) In vitâ BALDUINI Cathechesi juris præmissâ. p. m. 33.

P R Æ F A T I O.

sui. *Discite, quæ idem LUDEWIGIUS (*) porro memorat: Hinc in GERMANIAM ad Melanchthonem & Bucerum, dein GENEVAM ad Calvinum & Bezam profectus, ab his novarum sectarum auctoribus, & defensoribus intelligere voluit, quas ob causas à Romanæ, veterisque Ecclesiæ castris discessissent, quorum impia commenta, depravatæque Opiniones improbens Calvinum imprimis agebat sibi displicuisse ob seditiosum, turbulentumque ingenium, quod in eo deprehendisset. Discite nec temere Jureconsultos, quorum humeri quandoque non minùs, ac vestri Religionem ferre valent, prout inter cæteros quoque comprobatum dedit sublimissimus FABER, (**)* qui primos Fidei nostræ

(*) cit. loc. p. 30.

(**) in Cod. Lib. I. Tit. I.

PRÆFATIO.

*nostræ articulos tam scitè pertractavit,
quàm catholicè propugnavit.*

*Dum magnum Antonium FABRUM
nomino, non possum non, quin ad alium
FABRUM (*) convertar, ac publicè per-
fectissimas, immortalésque gratias persol-
vam ei, cujus maximæ liberalitati, ac mu-
nificentiae non tantùm præsentes Responsio-
nes, verùm etiam insuper varia BALDUI-
NI Opera juridica gratissimus debeo. Verè
FABRE maxime! præstitisti mihi bene-
ficium, quale requirit Philosophorum Prin-
ceps, sapientissimus SENECA. (**)
Nunquam vidisti me, nunquam novisti me,
nec*

(*) Puto perillustrem Dominum De FABRE
Augustissimæ Imperatricis, ac Reginae Apo-
stolicæ Secretarium Legationum.

(**) de Beneficiis Lib. II. Cap. I. & Lib. IV.
Cap. 14.

P R Æ F A T I O.

*nec in hunc usque diem, nisi nomine tenus
 noscis, nec reciprocum beneficium à me ex-
 spectare potes. Nihilominus quamprimum
 ab Affine meo vel compereras, me quibus-
 dam BALDUINI operibus & carere, &
 indigere quam summo opere, mox præstò eras,
 & procurare dignabaris ea, quæ cum LU-
 DEWIGIO anxie, & multo studio in
 variis Europæ angulis perquisiveram. Be-
 neficium verissimum simul, ac maximum,
 cujus memoriam in me nunquam interire
 patiar. Unicum est, quod reddere, quod
 retribuere queam. Gratum tu animum,
 pronamque voluntatem, non ut solvisse me
 putes, sed ut securiorem debere credas, ac-
 ceptato, sed & insimul omnem tibi fructum
 vendicato, quem præsens Responsionum pro-
 feret Editio.*

(**) de Beneficiis Lib. II. Cap. I. §. 1.

P R Æ F A T I O.

Ea (quod monendum restat) non tantum distincto, ut nunc moris est, charactere, sed & aliis Typographiæ gaudet ornamentis, quo Typus moderno genio magis conveniret, adhiberi jussimus, insuperque græca in latinum transferri curavimus, quosdâmq; asteriscos majoris tum commoditatis, tum claritudinis gratiâ miscuimus. Dusseldorpii Anno Lucis.

R E S P O N -

RESPONSIO

ad

CALVINUM ET BEZAM

Pro

FRANCISCO BALDUINO

CUM

REFUTATIONE CALUMNIARUM

DE

SCRIPTURA

ET

TRADITIONE.

1844

REPORT
OF THE
COMMISSIONERS OF THE
LAND OFFICE
IN RESPONSE TO A RESOLUTION
PASSED BY THE HOUSE OF REPRESENTATIVES
MARCH 1844

OF THE
LANDS BELONGING TO THE
UNITED STATES
IN THE TERRITORY OF CALIFORNIA

CUM
EXAMINATION OF THE
LANDS BELONGING TO THE
UNITED STATES IN THE TERRITORY OF CALIFORNIA

BY
ARTHUR A.
AT
SAN FRANCISCO
1844

TRADE
PUBLISHED BY
J. W. BAKER
AT THE
PRINTING OFFICE OF
J. W. BAKER
CORNER OF N. 3RD & M. STS.
SAN FRANCISCO

FR. BALDUINUS JO. CALVINO
S.

Nunquam ad te scribo, Joannes CALVINE, nisi provocatus, atque etiam coactus: neque unquam ad te scribere instituo, quin statim mihi in mentem multa veniant abs te scripta, quæ, ut me, & te admoneam, imprimis repetenda esse sentio. Aliud alio tempore occurrit: nunc familiariter, & bonâ tibi dicam fide, quid superioribus fortè diebus, cùm mihi ad te scribendum etiam invito esset, sese obtulerit. Soleo manè, antequam civilibus studiis me dedam, aliquid ex Sacris Literis delibare. Cùm legerem

gerem Michæam Prophetam, primum occurrit, quod fulminat adversus eos, qui *ædificant* (ût ait) *Sionem in sanguinibus* * : deinde cùm reliqua persequerer, recordatus sum, non temerè te in unâ, aut alterâ ejus Prophetæ prælectione admonuisse, *Eum* (ût ais) *docere, non armatâ manu, neque vi gladii subigendos esse populos; sed verè esse, & penitus reformatandos, ut se Deo subjiciant; ut coalescant in corpus Ecclesiæ, & fiant unus populus cum filiis Abrahamæ.* Tum addis: *Nullus est verus Evangelii profectus inter nos, nisi vigeat charitas, & benevolentia, & studium etiam exercendæ beneficentiæ.*

Item: *Apud nos Hypocritæ jactant nomen reformationis; interea hæc mera sunt ludibria, quibus prophanatur nomen Dei, ubi non viget in cordibus sincera pietas.*

Et ad OSEAM Prophetam annotâsti, eos quidem *videre aliorum superstitiones, sed interea esse Cyclopes, in quorum cordibus sit mera barbaries.*

Hæc tu verè profectò, atque ingenuè. Sed hoc tempus flagitabat, ut paulò diligentius exponeres, quid sit, quòd non modò ille Propheta Michæas, sed & ipse Isaias, totidem quidem verbis primam veræ reformationis veluti regulam, aut significationem hanc describit: *Contudent gladios suos in ligones,*

* C. 3. v. 10.

*nes, aut vomeres, & lanceas, hastasque suas in falces, neque ultra aut bellum addiscent, aut prælio assuescent. **

Non temere est, quòd duo Prophetæ iisdem verbis significant, talia fore principia, atque insignia Regni Christi, sive *Ecclesiæ Reformatæ*. Nunc autem, quam tu vis *reformationem* existimari, cùm audimus, videmus, sentimus, illud potiùs fieri, quod nobilis Poeta dixit:

Et curvæ rigidum falces curvantur in ensem:

Ais, non esse in terris quærendum complementum superioris prophetiæ: satis esse, si ejus initia degustemus. Sed ne hæc quidem nobis delibanda propinas, cùm in istâ tantâ gladio- rum licentiâ, atque impunitate, non modò pietatis, sed & ipsius humanitatis omnia principia tolluntur; & crudelissimis odiis ardent animi, oculique singulorum; & cædibus, atque sanguine manus madent; & bellis plusquam civilibus cives commissi sunt. Imò etsi reconditi gladii essent, tamen ubi ipsi styli, tanquam mucrones exacuuntur, & calami spicula sunt, atque hastæ; & sicarii sunt libelli, qui se de Religione contendere mentiuntur, & ora Concionatorum sunt classica, qualem esse dicemus profectum Evangelii? qualem significationem reformationis? Hæc tibi dico,

A 3

Cal-

* Jes. C. 2. v. 4.

Calvine, non quòd tibi, tuisque tantùm ob-
jicienda sint, quæ & nobis sunt inculcanda:
sed quòd tu, qui imprimis meminisse debe-
res, magis tunc eorum oblitus esse videaris:
ac ne quidem tuarum in hoc genere concio-
num seriò recorderis; quas tamen reipsâ ur-
gere oportebat, ne, cùm verba de pietate
fecisti, verba dedisse dicaris: néve, quam no-
minis Divini profanationem cum mero ludi-
brio conjunctam esse pronuntiasti, veram, &
Christianam esse reformationem, nunc agno-
scere existimeris.

Juvat autem nunc adjicere, quod apud
eundem Jesaiam Prophetam legebam de con-
ditione Ecclesiæ Christianæ, C. II. : ibi præ-
dicit, Christum ità regnaturum esse, ut ejus
sceptrum non in manu, sed in ore sit, ut tu
ipse annotasti: *Quia (ut ais) non armorum po-
tentiâ, sed doctrinâ Evangelii dominabitur.*
Prædicit deinde, in populo Christiano nul-
lum (utar tuis verbis) *affectum nocendi, nullam*
ferociam, nullam inhumanitatem fore; & cùm
antea fuerint veluti Leones, ac Pardi, instar
Ovium, & Agnorum futuros esse, omnem im-
manitatem, belluinumque affectum deposituros.
Quinimo *Puer parvus* (inquit Propheta) *eas*
ducet, atque veget. * Quo loco admones, pue-
ris comparari Ministros verbi, quòd vim nul-
lam exteriùs adhibeant. Obsecro, an hanc
pro-

* Jes. Cap. II. v. 7.

prophetiam in tuis potiùs. quàm in veteribus Christianis impletam esse dices, ut nunc triumphent? De bello Germanico aliquando & dixisti, & scripsisti, nullam cladem tam metuendam esse, quàm nimis triumphale Evangelium, quod nos ad insolentiam efferret. Quid nunc? An magis, quàm unquam, elata insolentia signum est triumphantis Evangelii? An principium, fundamentumque Ecclesiæ Reformatae? Quid igitur inane nomen reformationis, quod merum (ut ais) ludibrium est, tam inflatis buccis, tantòque supercilio nunc jactari pateris?

Fateor, non posse te præstare factum alienum. Verùm cum non solum pateris, tam speciosum titulum obtendi tam indignæ deformitati; sed ipse etiam eum prætexis; an nullam Christo injuriam, nullâ bonorum, atque religiosorum hominum fraude facis? Liberè, & familiariter, sicuti soleo, tecum agam; & cum tria potissimum esse sentiam, quæ curare debeas, si es, qui vis videri, rogabo, nè tui officii obliviscaris. Primum illud, ac præcipuum, quod veluti est substantia Religionis, & sinè quo non est Religio, sed hypocrisis, ad animos hominum regenerandos, atque intus reformandos pertinere non ignoras. Ex eo dependent alia duo, quæ exteriora sunt, dico modum Religionis propagandæ, atque defendendæ, & ipsius Ecclesiæ formam. Ut autem in illo primo capite, sic in duobus istis,

minimè jam aut curare, aut præstare videris, quod imprimis debes, ut veræ, & legitimæ reformationis titulum evincas. Regibus, Principibus, Magistratibus suum jus gladii, ut debemus, linquimus: Sed qui sunt Religionis Administri, & solo verbo, ac voce Evangelium propagaturos se esse professi sunt, neque armatâ (iterum dico) manu, neque (ut ais) vi gladii suam reformationem obtrudere debent. Quid enim minùs esset Apostolicum? quid magis esset Arianum? Quid igitur tu de postremis tuorum actis tandem judicas? Nam diutius connivere non est integrum. Certè cum nuper in tui MELANTHONIS Chronico legerem illud de Pseudoprophetâ, ex Alcorano repetitum: *ἐκ ἡλθε διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους, δῆναι τὸν νόμον* *, statim judicavi, docendi exemplum, quod moribus Christianis planè contrarium esset, describi: neque non veritus sum, ne hoc tempore quidpiam tale fortè dici posset de quibusdam, qui Christo nomen dederunt: simul autem venit in mentem, quod narrant de Ismaele Sopho, Persarum Rege, & ejus Prophetâ Tiehelle, cujus præposteram, funestâque reformationem (si reformatio dici debet) Patrum nostrorum memoriâ, infelix Oriens vidit. Ità est sanè: ille sive Ismael, sive Tiehelles, uterque crudelis

* Non venit, per miracula, sed per gladium legem dare.

delis impostor, malam causam malè egit, hoc est: Mahometanam superstitionem (cujus aliquam fortasse speciem externam mutabat, ut alteram, & novam ejusdem insaniae formam substitueret) more Mahometano reformabat, simul & propagabat.

Sed scis tantò magis talem morem, & agendi exemplum tale, alienum esse abs Religionis veræ conditione. Quinimò nostros olim (ut vocantur) Maccabæos causam bonam malè egisse pronuntiasti: cur ita? Credo equidem, quòd non solum cum Regno Sacerdotium conjunxerint; sed etiam, quòd in armis minùs sibi temperârint; quibus tamen alioqui injustam vim tyranni Antiochi repulerunt, & cultum Dei restituerunt, & Templum purgârunt, ut ipsemet ais. Ac quidem ferre non potes, quòd Judas Sacrificium pro peccato mortuorum fieri procurârît *, quia id Lege Mosâicâ mandatum non fuisse dicatur. Encænâ tamen festa ab eodem instituta **, præter illam Legem improbare (credo) non audebis, cum & ea Christus observâsse videatur. Ceterùm illius renovationis exemplum velim alioqui observares, quò magis nunc simplex reformatio instituatur, quæ tantum antiquæ formæ restitutio sit. Nam & quemadmodum Templum Hierosolymitanum, rursus extractum, non

A 5

discessit

* 2 Maccabæ. C. 12. v. 43.

** 2 Maccabæ. C. 10. v. 8.

discessit ab effigie prioris: sic & abs Judâ repurgatum, quod antea fuerat, fuit: ac licet ille lapidibus pollutis uti ausus non fuerit ad holocausti altaria rursus extruendum; saltem lapidibus, juxta legem, integris extruxisse aram novam, quæ tamen priori similis esset, historia illa disertè refert, *. Sanè ut alias Maccabæorum actiones non probare te dicas; tamen non dubitas eorum auxilium prædici, prædicari, atque commendari abs Daniele & obiter notas, quod ille addit, multos in blanditiis accessuros, hoc est, hypocritas multos Judæ illius castra secuturos esse. *At inter nos* (inquis) *qualis est mixtura?* Sed, priùsquàm Maccabæorum exemplo utaris, CALVINE, necesse est, ut dissimilitudinem, quæ inter vos maxima est, nullam esse ostendas.

Tu, cùm in Danielelem præfaris, tuos in Galliâ Ministros præmonens, ais, improbos, & perfidos, fallaci zeli jactantiâ, Judæ, & ejus fratribus se adjunxisse; eoque artificio Satanam infamiâ aspersisse manum à Judâ collectam, ac si latrunculorum turba esset. Sed si vis similem esse causam, conditionemque tuam, majorem dare operam debebas, ut nihil simile, aut commune cum talibus Zelotis Tui haberent: ut se ab iis segregarent; ut eorum Societatem fugerent. Atqui homines religiosos, qui abs talibus se se sejunxerunt, clamas

* 1 Maccabæ. C. 4. v. 47.

clamas, perfidos esse Apostatas; cur non & Antiocho servire clamas? vel etiam colludere cum Menelao, & Alcimo, perfidiosus, non Pontificibus, sed proditoribus, qui cum Antiocho, vel Demetrio conspirabant? Sed hæc convicia sunt, quæ in te recidunt, & quibus aliam potius factionem ornare deberes. Illud modo vide; si (ut ais) non possis planè excusare Maccabæorum fratrum actiones; quî poteris hoc tempore non solum defendere, sed etiam laudare acta Tuorum?

Nam & si laudare soleant exemplum illius Iehu, qui trucidavit Baalaticos sacrificos, & evertit domum ipsius Achab *; tamen tu eum non reformationem, sed latrocinium instituisse pronuntiasti, & propterea Hosæam Prophetam factum illius detestari admonuisti; ubi & cum illo Iehu comparasti Henricum Angliæ Regem: Sed iterum vide, nè domi tuæ habeas Reformatores, qui cum eo potiùs conferendi sint: nam & olim, cùm in Jesaiam scriberes, scripsisti, pios Principes sequi debere illum Iehu. Adeò, cùm vis, variè loqueris.

Equidem lubentius aliquando audiui, quod tuæ reformationi prætexebas exemplum Nehemiæ, dantis operam instaurandi Templi, atque urbis Hierosolymitanæ **, cùm architecti altera

* 4. Reg. C. 10.

** L. 2. Esd. C. 4.

alterâ manu trullam versabant, alterâ gladium (sed quo tantùm depellerent hostes incurrentes) vibrabant fortiter. Verùm quàm magnam rursus dissimilitudinem putas nunc notari inter vos, actionésque vestras posse? Odiosa esset hæc quoque comparatio. Ergo faceffat.

Videamus verò de Ecclesiæ formâ, quæ re-stituenda sit; cùm hoc tempore omnes passim de reformatione loquantur. Scimus, & lubenter fatemur, interiorem quoque, & spiritalem ejus esse quandam pulchritudinem, quam Mundus non videt. Sed de eâ nunc quæritur, quæ sit aspectabilis: tu quodam in Jesaia loco agens de Ecclesiæ ornatu, allegas ex Psalmo *: *At gloria Filiae Regis ab intus est*, tametsi cùm Psalmos interpretaris, id aliò referri, atque pertinere significes. Nos modò quæramus de formâ, quæ exterior est, & est instituta ad homines in Religione continendos; cùm hi, ex quibus Ecclesia colligitur, non spiritu solo, & animo, sed & corpore consent.

Mirum verò, cùm olim de Religione, & ejus doctrinâ, fideique, ut vocantur, Capitibus tam magna essent certamina; tamen formam Ecclesiarum, alioqui dissentientium, eandem semper, & consentientem fuisse. Olim, siquis Arianorum cœtum spectâssset, existi-

* Ps. 44. v. 14.

existimare potuisset, esse Catholicorum: nam iidem ritus, eadem erant ceremoniæ. Hodie cum talis non sit in ipsâ doctrinâ dissensio, quâ sit, ut formæ dissimilitudo, atque diversitas tam magna sit, quæ populos imprimis perturbat, ac veluti committit? Cujus partis culpâ id fiat, alii judicabunt.

Sed apud te dissimulare non possum, quod ad te pertinet. Cum AMBROSIUM, CHRYSOSTOMUM, AUGUSTINUM lego, Ecclesiæ toto tunc Orbe diffusæ quædam meis oculis effigies obversatur: eam ipsam non occurrere in tuâ reformatione, profectò miror: & vereor, ne tanta diversitas, atque differentia in multorum animis cieat suspensiones, quas nollem. Memini, cum ad CAROLUM V. Imp, & Imperii Germanici Principes scriberes de necessitate reformandæ Ecclesiæ, ne quis miraretur, omnia confuse hoc tempore disjici; spem dabas, fore, ut non manerent tales ruinae: dicebasque, cum domus, quæ instauranda est, diruitur, lapides integros simul, & vitiosos pariter quidem dejici, sed postea seligi, repetique eos, qui instaurationi utiles sunt. Atque ita loquebaris, ut te hætenus tantum dejecisse, postea verò instauraturum esse, significares. Atqui ab eo tempore ne lapidem quidem unum apposuisti, cum tamen in tuo Regno tibi, quod lubet, liceat. Itaque, quas antea profitebaris tantum esse veluti parietinas,

nas, ruderibus cumulas, jam pro integro, perfectoque ædificio habere videris. Hinc nostra dissensio: de quâ tamen Verbum non fecissem, nisi tu me térque quaterque provocando respondere coegisses. Nunc si verbosior sim, scito, metu quodam id fieri, ne meam sententiam Calumniator aliquis detorqueat; dicam tamen verbo uno, transigi inter nos posse, si (ût debes) Reformationem mallet, quàm Transformationem: & cum duæ, ab Orbe condito, potissimùm fuerint aspectaciles formæ, tu ad secundam redires potiùs, quàm tertiam aliquam effingeres.

Hic, bonâ tuâ gratiâ, mihi licebit, quod te optimè scire minimè dubito, jam repetere, ut me, & alios commonefaciam: formam Ecclesiæ Judaicæ Moses præscripserat Annis propè quingentis, antequam Salomon eam, extructo Templo (cujus etiam effigies in Moisaico Tabernaculo delineata fuerat) numeris omnibus perfectam exprefferit: sic enim multis interea certaminibus Ecclesiam exerceri, & multorum Sæculorum ærumnis priùs affligi Deus voluit. Ut autem Salomon lineamenta, veluti à Mose ducta, religiosè secutus est in suæ Ecclesiæ constitutione, neque minùs in ceremoniis describendis, quàm in ipsius Templi structurâ: Sic & deinde, ût ût populi Judaici varia jactatio fuerit, & fuerint illius Reipubl. multiplices casus, ad eandem tamen
formam

formam instaurationis revocata est; ut, licet ab aliis Templum secundò, aut tertio extructum esset, tamen Salomonis semper esse diceretur.

Christo exhibito, necesse fuisse omnes illas ceremonias facere, totamque illam veluti umbram evanescere, ut altera Ecclesiae forma, & species substitueretur, audio. Quid igitur? Prophetæ antea acerrimè quidem fulminaverant adversus abusus, corruptelas, vitia; sed longius progressi non erant, neque aliud tentaverant; Apostoli verò senserunt, interea dum alia vis Templum ipsum everteret, se se ceremonias illas abolere debere, ut alteram Christi Ecclesiam & colligerent, & erigerent. Neque sanè in illâ abrogatione persuadendâ minùs laborârunt, quàm in Gentium Vocatione (ut appellatur) afferendâ. Sed neque minùs in subrogatione novæ (ut ità loquar) formæ sudatum est: nam & trecentis annis pugnavit potestas Romani Imperii: Tandem post multa certamina, CONSTANTINO Imperatore, Ecclesia Christiana non solum libera, sed etiam Victrix cepit cum aliquo splendore, externoque decore attollere gloriam, & decus novæ suæ constitutionis.

Si CONSTANTINUM propterea cum Salomone compararem, facerem, quod veteres Christiani, & gravissimi inter eos Scriptores fecerunt. Et tu, quod Jesaias prædixerat, fore, ut Reges tandem essent veluti nutritii Ecclesiarum

tum (spero) fateberis de CONSTANTINO rectè intelligi, quòd AMBROSIVS de VALENTINIANO suo id interpretatur. Sed illud modò dico: ut, quod Aggæus Propheta pollicitus erat, novi templi gloriam majorem fore priori, ad Ecclesiam Christianam pertinere fateris; sic, quam hujus Ecclesiæ majestatem, magnificentiam, splendorem, ordinem Jesaias prædicat potissimùm prodiisse, atque extitisse toto illo sæculo, quod fuit abs CONSTANTINO usque ad AUGUSTINUM, aliquando confessus es.

Scio etiam sub cruce speciosam esse Ecclesiam, cujus interior, & spiritualis est decor; tantùm abest, ut ejus dignitatem alligem alicui externo splendori. Sed ubi in pace, & libertate quæritur de aspectabili specie, & formâ, non avertam oculos ab illâ, quam dixi, effigie; neque somniabo fallacem tantùm larvam fuisse: neque profectò hanc imaginem quisquam repudiabit, qui modò credit, aliquando conspicuam Ecclesiæ liberæ faciem in hoc terrarum Orbe floruisse. Nunquam suis eam nævis caruisse fateor: sed pro intolerabili deformitate habere non possum illam ejus constitutionem, quâ non est olim alia in Orbe nostro visa illustrior. Non audeo dicere, quod AMBROSIVS aliquando significavit, Ecclesiam similem esse Lunæ nascenti, quæ indies splendet: quanquàm si, quorsum id dixerit, meminimus, rectè dictum videri possit. Cæterùm

terùm nè longior sim: aut nulla in hoc Mundo conspecta est Ecclesia, quo tempore maxime speciosa spectata, agnita gloriosa palàm fuisse dicitur; aut certè illa fuit, quam AMBROSIVS in Italiâ, HILARIUS in Galliâ, CHRYSOSTOMUS, & BASILIUS in Oriente, AUGUSTINUS in Africa, CYRILLUS in Ægypto, suâ ætate gubernarunt, nobisque descriptam reliquerunt.

Et verò tu ipse aliquando scribens ad SA-DOLETUM, visus es agnoscere, quod dico, cùm scriberes, si veterem illam Ecclesiæ faciem, qualem horum, quos dixi, Scriptorum monumenta exprimunt, & deinde ruinas, quæ supersunt, contemplemur, posse videri illam fuisse Ecclesiam, qualis sub Davide, & Salomone floruit; hanc verò, qualis sub Sedeziâ, & Joacim vitiata erat. Et quidem tu eodem loco hæc adjicis: *Falsò opinaris, ab eâ Dei colendi ratione, quam semper observavit Ecclesia Catholica, nos abducere velle Populum Christianum &c.*, Scis, nos nihil aliud conari, quàm ut instauretur aliquando vetusta illa Ecclesiæ facies. Ergo, CALVINE, si jam sententiam non mutâsti, consentimus.

Apertiùs etiam postea mihi dictâsti, quod nunc turgeo. Nam non solùm, cùm de scandalis ageres, dixisti, ubi suos fasces Christi Regno submisit Imperium Rom., Ecclesiam in beatâ quietis, & gloriæ sede collocatam fuisse videri, nisi Hæretici turbas excitâssent.

B

Sed

Sed & in *Præfatione ad Iesaiam*, cùm Angliæ Regem alloqueris, *primum*, ais, *singulare Domus Dei ornamentum fuisse, cùm Romani Imperii Celsitudo se Christo summisit*: postea Sponsam Christi tam pretioso, ut loqueris, habitu nudatam, tantâ dignitate spoliatam, tanquam splendido decore privatam, fuisse reductam in miseram deformitatem. Hic ergo rursus consentimus: sed cùm ad rem ventum est, tibi non constas. Quid enim? si jam exponam, quo habitu, quâ dignitate, quo decore prædicta Ecclesia fuerit, cùm Imperatores, exemplo CONSTANTINI, facti sunt Christiani, an talem reformationem admittes? Utinam faceres! facile tunc inter nos conveniret.

Atqui tu me ferre non potes, cùm te ad illud Sæculum revoco; quod quàm insipidum esset, Auditores tuos etiam considerare iussisti, cùm Zachariam Prophetam iis prælegeres. Fuerint sanè semper aliqui omnibus Sæculis insulsi homines: vel etiam in singulis alioqui hominibus & præstantissimis, & doctissimis fuerit aliquid vanitatis, aut ineptiarum; sed ut propterea nullum in his falem fuisse, dicere non debes, sic sæculum, quo vix ullum unquam fuit illustrius, eruditius, religiosius, insulæ fatuitatis damnare minimè deberes. Ego quidem alterum nescio, ad cuius admirationem magis te revocare possim. Itaque, velis, nolis, ad illud ut subinde respicias, sæpius rogabo.

gabo. Atque ut Iudæi, ex Babylone reversi, instante Zachariâ, cum suum Templum instaurarent, secum reputabant, qualis structura Salomonis fuisset; si quid meâ voce possim, instabo, ut in eam, quam dico, formam beati sæculi, non adumbratam, sed expressam, propiùs intueantur nostri Instauratores, & tu diligentius tecum reputes, num oporteat tertiam potiùs tanquam idæam novam effingere.

Habet doctrina Religionis suam (ut Apostolus vocat) Hypotyposin; habet & suam ipsa *εὐταξία* * Ecclesiæ. An nulla olim fuit, cum maximè esse poterat, quæ nunc digna sit, quam imitemur? An tu potius ad eam formam delendam, quæ secunda fuit, facere potes & debes, quod necessariò semel fecêre Apostoli ad inducendam ** primam, hoc est, Mosaicam? An rursus alteram & abrogationem, & subrogationem tali exemplo tibi mandatam esse dices? Patere, ut rem eandem pluribus verbis inculcare sæpius possim. Scio, neque dissimulo, quænam, post Christum exhibitum, sit libertas Religionis, ceremoniis minimè alligatæ. Scio, ceremonias Mosaicas, antea necessariò observandas, postea necessariò abolitas fuisse: scio, ceremoniarum Christianarum aliam esse rationem. Sed illud modò

B 2

quæro-

* Bona ordinatio.

** Induco aliquando accipitur pro aboleo, & lituram facio.

quæro, cùm aliquibus utendum sit, an non eas, quæ & olim apud Christianos in usu fuerunt, & nunc commodè esse possunt, neque sunt alioqui abrogatæ, retinere debeamus potius, quàm novas excudamus? Cumque exemplum reformationis requiritur, num omnino effingendum sit veluti cujusdam novæ Ecclesiæ tertium quoddam genus potius, quàm ad illud, quod ubi integra constituendi libertas fuit, pulcrè expressum est, & cujus etiam una lineamenta supersunt, restitutio nostra revocetur; an potius patieris cœlum terræ misceri?

Memini, cùm in Epistolam ad Galatas scriberes, quàm, non dico severè, sed morosè damnes Christianos veteres, quos suspicaris parùm animadvertisse, cur Deus ceremonias Mosaicas abrogaverit, & aliter populum Judaicæ, aliter Christianæ Ecclesiæ regendum, atque continendum esse judicârit; ut, quæ illi Pædagogicæ * necessaria fuit, huic eam non esse utilem evincas. Equidem discrimen, quod Apostolus indicat, observo! sed vide tu, ne, cùm observare non vis, quod etiam invitus experiris, confusè, intemperanter, & temerè non solum misceas, quæ discernenda sunt, & recta judicia veterum depraves; sed etiam ineptè fingas, Angelos quosdam esse planè spirituales, quos scis, & sentis in populo quoque tuo

* Institutio.

tuo nimium homines, nimiumque corporales esse.

Non esse Iudaismum abs Christo abrogatum, rursus erigendum, ut imperitis consulatur, ais in tuâ Institutione: fateor. Ais, Christum notâsse hoc discrimen veterum, & novorum cultorum, cùm alloquitur mulierem Samaritanam: fateor. Addis tamen, omnino esse utile rudioribus etiam Christianis adminiculum aliquarum ceremoniarum, sed eas pauciores faciliores, simpliciores esse debere. Rectè: Sed quæritur, tuæne sint demum illæ? Saltem definito modum, quem solum probas, si non putas eum, qui probari possit, posse in eâ Ecclesia, de quâ loquimur, inveniri, etiam si rectus usus, & religiosa ingenuitas accedat.

Ais, AUGUSTINUM in Epistola ad Januarium jam suo tempore conquestum esse, Ecclesiam, quam Dei misericordia liberam esse voluit, sic premi, ut tolerabilior fuerit Iudæorum conditio. Cur non bonâ fide recitas ejus querimoniam? Loquitur de quibusdam (ût vocat) humanis præsumptionibus, quæ (ût ait) *neque sanctarum scripturarum auctoritatibus continentur; nec in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur; nec consuetudine universæ Ecclesiæ roboratæ sunt: Sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur.* Atqui ejus generis servilibus (ût etiam vocat)

oneribus premendam esse Ecclesiam, quis jam dicit? Tu verò cur ex eâdem ad Januarium Epistolâ non repetis definitionem, de qua nunc quæritur? Cur hac in re saltem AUGUSTINI iudicio non stas? Cur & eum repudias modum, quem non solum ille valde probavit; sed & ejus temporis Ecclesia libera vehementer laudavit, & lubentur amplexa est? Quid multa? Ut ut concedamus, in ratione gubernandæ Ecclesiæ, & religionis (sicuti loquuntur) liberum esse, sequi, quod jam placet: dicemus tamen, cavendum saltem esse, ne Ecclesiam Christianam, quæ olim fuit, cum esse optimè constituta diceretur, repudiare videamur, ut priorem Judaicam. Hæc ita cautio libertatem illam quodammodo constringit. Non affingo præcisam (ut vocant) aliquam servitutem: At semper rogo, num, ut serviamus unitati; & antiquitati, quod debetur, deferamus, debeamus, possimúsve sequi vestigia, quæ dixi: ubi quidem nulla satis idonea causa est (sicuti non esse in eo, de quo loquor, exemplo existimo) cur illa tam valde refugiamus, malimusque nostro dissidio dissolvere harmoniam Orbis Christiani, & novitatis studio veluti conspicere, atque conculcare faciem veteris Ecclesiæ Christianæ, & eam conculcando, nostram Religionem in multorum animis labefactare, aliarumque gentium ludibrio exponere.

In tuis quidem Scandalis * cautè significas, te non nisi mille ab hinc annorum consensum oppugnare; superiorum verò sæculorum Ecclesiam revereri. Sed hanc distinctionem, cùm ad rem ventum est, minimè sequeris. Quid juvat tot uti circuitionibus? Non sunt omnes homines tam fungi, tam stipites; non adeò rerum, temporùmque imperiti sunt, ut nesciant, te verba dare, cùm ità loqueris. Feceris quidem certè magis ingenuè, si apertè fatearis, te confusè convellere, quæ abs mille quingentis annis, ut quæ ab annis mille, invaluere.

Magnum verò, & difficile est hoc opus, quod suscipis; sed veterem Christi Ecclesiam novi Judaismi ream nunc facere, facinus est multò majoris audaciæ. Molestus fortasse tibi sum monitor, & videbor ineptus: Sed non possum satis rogare te, ut diligentius cogites, ecquo tandem res evasura sit; neque temerè audias eum, qui te in Ecclesiâ non modò Dictatorem, sed & Cancellarium quendam esse dixit; & posse te quidvis cancellare, ut unâ tantum literâ sit opus: atque etiam adjecit, tam te formam olim ab Christianis editam omnino expungere debere, quàm Apostoli expunxerunt Judaicam. Quid non audet projecta audacia τῶν νεωτερικῶν **? Longiùs etiam excurrit, &

B 4

plus

* Tractatu de Scandalis.

** Horum Neotericorum.

plus sibi licere putat. Certè ipsi Apostoli, etsi mandatum accepissent inducendæ *. Informationis Mosaicæ; tamen magis sibi videntur interdum temperasse, quàm nunc Tui faciunt, qui penitus eradent alteram, cujus iis inductio alioqui mandata non est.

Non recuso Battologus ** videri, modò te obtundendo, & rem eandem inculcando, utilis sit expositulatio mea. Ergo repetam iisdem verbis, quod nuper ad te scripsi. Ipsi (dicebam) Apostoli, etsi necessariò abrogarent ceremonias Mosaicæ; tamen bono consilio ex Synagogâ ad suam Ecclesiam transtulerunt multos, qui utiles erant, ritus, multasque Judæorum formulas retinuerunt, quibus etiam Christiani uterentur, & uti per suam Religionem poterant. Et tu nullam in antiquis formulis actionum Ecclesiasticarum reperisti, quâ uti dignareris, ut tantillum deferres & Antiquitati, & pacis studio, atque unitatis? Ipsos Novatianos, Donatistas, Pelagianos, non ausos esse in illis formulis quidquam mutare, tametsi sentirent sibi esse adversarias, ex CYPRIANO, OPTATO, AUGUSTINO didicimus. Ariani, & Macedoniani fuere audaciores; sed quàm acriter tunc repressi statim sunt? Cur hoc tempore audai-

* Abolendæ.

** Qui idem verbum sæpius repetit, sicut Battus ille Poëta in Hymnis suis idem repetens.

audaica major est? Faceffat fanè ἡ κακοζηλία*: si majores nostri, qui vel ex Judæis, vel ex Ethnicis Christiani primùm facti sunt, veterem (quod ajunt) falivam nimiùm retinuerunt, & iis, quibus antea affueverant moribus, deinde addicti nimiùm fuerunt; sed, út iis temerè non est impingendum crimen τῆς κακοζηλίας: sic nos religiosæ imitationis, quæ nostræ successionis testis sit, pudere non debet. Nam & quæ in iis καινοτομία **. virtus fuit, cùm nova semel Ecclesia esset informanda; in nobis esset crimen, si alteram rursus transformationem instituamus. Itaque illis novum opus nuntiari jure non potuit, nobis posset: non enim dicere ausim illos cessasse, aut quod abolere & volebant, & debebant, aliâ viâ invexisse: ne dicerè videar (quod dictu nefas est) hætenus & Synagogam perdurâsse, & Ecclesiam Christi nullam fuisse.

Memini, apud Danielelem conjunctim prædici & Templi Hierosolymitani, quod eversum fuerat, ante Christum exhibitum, necessariam instaurationem, ejusdem postea necessariam vastitatem, atque everfionem cum suis & sacrificiis, & ceremoniis. Illos (de quibus loquor) veteres Christianos (nam de barbarâ, & degeneri posteritate non loquor) id

B 5

etiam

* Mala æmulatio.

** Novarum rerum molitio.

etiam non ignorâsse planè existimo : neque mihi persuasero , imprudentes quodammodo fuisse, quòd Julianum Apostatam conari dolebant, ut aliquod Judaicum Templum cum Leviticis ceremoniis restitueretur. Imò verò iterum dicam, his abrogatis, eos substituisse formam, quæ Christianismo, non Judaismo conveniret; quò magis in eâ observandâ consistamus. Ac ubi hæc effigies conspurcata, contaminata, obsoleta erit, reformationis penecillum potius, quàm inductionis spongiam arripiamus. Quid multa? Ego licèt nævos, ut dixi, & rugas deleri optem; tamen illud Ecclesiæ (de quâ loquor) corpus, cujus profectò caput fuit Christus, & in cujus societatem atque communionem vocatæ sunt gentes, nunquam existimabo, aut fastidioso divortio repudiandum, aut hostili schismate discerpendum, atque dilacerandum, aut tanquam profanum cadaver, sempiternâ cum ignominiâ nominis Christi sepeliendum, atque conculcandum esse. Non existimabo (inquam) illius, de quo loquor, temporis Ecclesiam, ad quam tot in Scripturis promissiones, tot elogia etiam pertinent, nihil fuisse aliud, quàm quandam veluti chimæram.

Habes, mi CALVINE, sententiam in hoc genere meam, pluribus fortasse, quàm res postulabat, verbis expositam, sed quam visum fuit exponere paulò verbosius, ut Ad-
versa-

versariis præciderem anſam calumniandi. Te porrò monere non audeo; ſed, ſi pateris, tantùm rogabo, ſaltem ut memineris, quod aliquando in Pygium ſcripſiſti, *tuam conditionem ſimiliorem eſſe Prophetarum, quàm Apoſtolorum conditioni, & illorum, quàm horum certamina tuis eſſe ſimiliora.* Si ita eſt, vide, num te magis, quàm nunc facias, continere deceat; & reputa, quid ſibi velit, quod in tuâ *Inſtitutione* ſcripſiſti, licèt Hieroſolymis Religio partim contempta, partim contaminata eſſet, tamen Prophetas neque novas propterea Eccleſias ſibi erexiſſe, neque nova Altaria extruxiſſe.

Neque verò ſi admoneri nolis, ipſe recuſem abs te moneri, ſi quid erro. Verùm ut bonâ fide mecum agas, poſtulo, neque aut aliò me trahas, aut cauſæ noſtræ ſtatum perturbes. Magna proſectò hæc cauſa eſt, quam nunc agimus, & omnium, quæ eſſe poſſunt, maxima. Ergo te per omnia ſacra obteſtor, atque etiam per Sacroſanctum Æterni, viventisque Dei, ac Domini Nomen adjuro, ut ſeriò, ut ſedatè, ut graviter, ut religioſè etiam agas: minimè verò ut eludas, extra id, quod quæritur, confuſè alia miſcendo, atque tumultuando, excurras. Nam & ne id facias, jam te ſæpius admonui, calvam eſſe tuam ſive frustrationem, ſive cavillationem, cùm, ubi de Reformatione rogati, laudamus veteris

ris Ecclesiæ formam, tu nobis exprobras deformitatem, quæ nunc est, quasi eam exofculareretur, quam exhorrescimus; neque non callidè ad nostri temporis faciem exagitandam te confers, ut, cum in hujus ætatis corruptione multa sint, quæ jure reprehendas, illam innocentem, atque religiosam antiquitatem, veluti per latus degeneris posteritatis perforas. Si hæc non est intentio tua, nihil est, cur me petas.

Si antiquitatem (dico iterum) illam bonam revereris, consentimus. Castiga modò tuorum audaciam, insolentiam, insaniam, qui omnem illius memoriam abolere volunt; castiga multorum levitatem, vanitatem; *ἑωλοκρασίαν* *, qui odio sui temporis, illam Ecclesiam, cujus tanta semper fuit reverentia, tam valde oderunt, fastidiunt, repudiant, ejus ut nomen ferre vix possint; nihilque magis metuere videantur, quàm nè quid ex ejus formulis, ceremoniisve retinere, aut quidquam commune cum eâ, vel simile habere dicantur, præsertim quòd vel in oculos incurrat, vel auribus insonet.

Quid? eò res (ô tempora!) recidisse videtur, ut nunc quæeratur, num aliqua ab Apostolis relicta superstes sit Ecclesia Christiana,

* Pridianam, vel exoletam mixtionem, h. e. veterum rerum confusam narrationem.

na, quæ & testis veritatis, & custos Religio-
nis, utriusque index fidelis esset? An verò ea,
statim atque nata, & condita fuit, interierit,
aut in Apostasim degenerârit? an denique tota
nihil aliud fuerit, quàm vanitas, impostura,
somnia, ludibrium, superstitio, fabula? Et
quid superest, quàm ut illam cum *Ægeriâ* *
quâdam conferant, qui hoc tempore audent
veterum Christianorum Sacra cum deliriis
Numæ Pompilii comparare? Qualem totius
Religionis sive irrisionem, sive labefactatio-
nem, sive etiam everisionem, eamque sive
apertam, sive occultam, & subtilem qui ti-
tulo *Reformationis* venditant, quomodo tibi
tolerabiles, atque ferendi esse videantur, nes-
cio. Sed mihi, qui talem indignitatem con-
coquere non possum, minùs succensere pro-
fectò debes; præsertim cùm non magis feren-
dos esse sentiam, qui illos adjuvant, cùm se
repugnare clamant: hoc est, qui res depra-
vatas præfractè, & confusè tuendo, rerum
bonarum integritatem permiscent, & propè
obruunt. Sic non modo nocent, qui Eccle-
siam veluti depositam jugulant; sed & qui
morbum nullum agnoscendo, nullam admit-
tunt medicinam.

In

* Aegeria Nympha fuit, cum quâ Numa Pom-
pilius & connubium, & colloquium se habe-
re simulavit de cultu Religionum.

In hac vero tanta rerum desperatione, quid me aliud facere vis, quàm quod facio, cùm interea Deum vindicem & appello, & exspecto? In horum quidem certè temporum confusione, & certaminum fluctibus, & dissensionum tumultibus, quodnam meum votum sit, jam pridem legisti: legisti, quod jam pridem sum professus, omnibus votis me optare, tandem aliquando, tandem ut illam, quæ cælum, & terram olim recreavit, & nunc iterum, iterúmque recrearet, vocem CONSTANTINI nostri ad Alexandrinos, illum (inquam) verè Evangelicum, nuntium audire, priusquam ex hâc vitâ migremus, liceat: τὰς διχονοίας, τὰ σκώμματα, τὰς θορύβους, κατὰ τὴν τῷ Χριστῷ κέλευσιν, ἢ τῆς ἀληθείας ἐνίκησε λαμπρότης*.

Tum verò etiam sperabimus; iterum nos illam Ecclesiam in integrum restitutam visuros esse, cujus ipsos quoque Angelos non solum Custodes, sed & Auditores, & Discipulos quodammodo esse, Apostolus significavit. Illam dico, quam idem ait esse Domum Dei, Columnam & basin veritatis, quamque tu interpretatus es propterea ita appellari, quia fida sit custos veritatis, ne hæc in Mundo intercيدات. Interea quid est, quod in meo desiderio requiris?

* Perplexas sententias, cavillationes, tumultus, contra Christi præceptum, veritatis vicis splendor.

ris? Si hanc miserè deformatam abs Barbaris
fuisse, clames, justissimum clamorem tuum lau-
do: Si deplores, feriam ejus restituendæ cu-
ram multis jam annis nullam fuisse, conjungam
meos gemitus: si cum Apostolo, Deum irri-
deri non posse dicas, tamen multos ei illude-
re velle, tibi succinam: Si, quod & AENEAS
SYLVIVS suo tempore conquestus est, multò
magis conqueraris, Ecclesiam (ut ait) jactari,
sicuti pila jactatur, volviturque à pueris luden-
tibus, tecum exclamabo, intolerabile esse hoc
ludibrium, & propterea pios omnes vel dolo-
re contabescere, vel indignatione disrumpi de-
bere. Denique, si erumpas in illam, quam
sæpe in ore habes, Prophetæ indignantis gra-
vem quærimoniam: *Quousque Domine? religiosi
Zeli vehementiam prædicabo*: sed, cum de re-
formatione agetur, fremas licet, recurram
ad illam, quam dixi, effigiem, & iisdem, qui-
bus antè fuerat, coloribus nunc renovandam
esse contendam, atque cum prioribus linea-
mentis, fundamenta priora repetenda esse di-
cam; ut & olim Jeremias Propheta prædice-
bat, Hierusalem rursus ædificatum iri in suo
acervo, vel suorum rudерum cumulo *. De-
nique, ut antea ad te scripsi, redivivo potius,
quàm novo Saxo, Templum hoc nostrum re-
parandum esse, rogabo, ut ex ipsis ruinis la-
pides antiqui repetantur, atque selignantur, qui-
bus

* 2. Esd. C. 4.

bus hoc ædificium in integrum restituatur; eos semper dico, qui recti, atque integri sunt.

Hic ergo pro coronide mihi liceat erumpere in illam Psalmi vocem : *Exurge Domine, & miserearis Sion* *. Servi tui diligunt lapides ejus, & pulveris ejus miseret eos. Interea vero consolatio quænam nostra erit? Ut, cum olim instaurabatur Templum, quod minùs accedere videbatur ad splendorem, atque majestatem structuræ Salomonis, pios homines propterea mæstos consolatus est Propheta, pollicitus, fore, ut aliquando surgeret Ecclesia Christiana, quæ longè superaret gloriam prioris Templi ** ; Sic jam cum hujus Ecclesiæ instauratio talis non esse videtur, qualem optaremus; spes illa nos confoletur, fore, ut aliquando in cœlis conspecturi simus multo excellentiorem, quàm in Orbe terrarum unquam fuerit; neque tamen interea desinamus persequi qualemcunque instauracionem, quæ, ut ut potest, utcunque se se refert ad formam priorem.

Quod ad Rempubli. attinet, quam mirificè concutis, & labefactas, CALVINE, nihil dico.

* Ps. 101. à v. 14.

** Aggæ. 2. v. 10.

dico. Quaecunque tandem ejus forma placuerit, non repugno. Sed neque eam Romanis Legibus (has licet prædicare, & interpretari soleamus) neque magis, quàm Mosaicis, alligatam esse contendo: dissimulare tamen non possum, in hoc quoque genere injustam quandam esse tuam intemperantiam. Cùm hodie, in gratiam tuam, relegerem Maccabæorum historiam, cujus paulò antè memini, legi tuum illum Judam fœdus cum Romanis feriisse: & in eâdem historiâ observavi, non temerè laudari Senatûs Romani pro Republ. curam, continentis Populum in honestâ moderatæ vitæ ratione; sed, cùm eodem tempore tuos in Danielelem Commentarios percurrerem, miratus sum, te illi tam laudatæ Reipubl. supra modum maledicere: nam, cùm Cyneas, ille sapiens Pirrhi Legatus, olim dixisset, tot videri posse Reges, quot Roma viderat Senatores, tu exclamas, multò meliùs dicturum fuisse, totidem esse latrones, & Tyrannos. Ais, nullam in iis fuisse micam æquitatis: Ciceronem vocas impurum rabulam; Catonem, nebulonem; totum illius Imperii Corpus fuisse horrendam colluviem; in totâ illâ gente fuisse immanem barbariem; non fuisse Rempubl., sed confusum, nescio quid, monstro simile. Hæc, inquam, cùm legerem tam intemperanter, & iracundè abs te dicta, scriptaque; equidem propè attonitus obstupui; & Jurisprudentiæ nostræ odio quodam

dam in ea te erupisse sum suspicatus; neque talem injuriam facile potui concoquere.

Religionis veræ & contemptores, & adversarios, & imperitos fuisse illos Sapientes Romanos, meritò vociferaris: & ego jam pridem accusavi profana eorum judicia, & laudavi AUGUSTINI * censuram de Varronis libris Rerum Divinarum, atque Humanarum. Sed Civilis Justitiæ, atque Æquitatis nullam in illo Senatu, in illâ Gente, in illâ Republ. fuisse aut scientiam, aut curam, quî tecum dicere possem, cùm ex Juris, & Legum Roman. libris quotidie longè aliud percipiam? An jam tibi liceat, quod illi olim non licuit, qui in veteri Satyrâ laudatur, quòd Ciceronem Allobroga dixit, videris. Vereor enim, ne Literatos omnes propterea habens infestos Adversarios, & ipse tuus filiulus Ciceronico-la multò magis, licèt clam, tuo convicio maledicat, qui, honoris ergò, *Ciceronis Orationes* istic excusas tibi donavit, dicavit, consecravit. Sed Catones, Fabricios, & similes habere pro Nebulonibus, grave est, & ipse ZWINGLIUS tuus, si viveret, hoc convitium tuum minimè ferre posset, qui etiam illis plus tribuit, quàm Religio nostra permittat. Quid MELANCHTONEM tuum tibi opponam, qui
unus

* De Civ. Dei. L. 6. C. 2.

unus & Rempubl., & Senatum, & Jurisprudentiam Rom. magis prædicat, quàm quidquam nostrum? Neque mei nunc instituti, neque hujus loci est, vel hanc causam agere, quæ sæpè acta est, vel dignitatem Jurisprudentiæ Rom., cui operam damus, vel artem Æqui, & Bòni, quam profitemur, vel ejus Authores defendere, quod factum aliàs satis, supérque fuit.

Ceterùm ut tibi rursus satisfaciam, iterùmque iterùmque profiteor, causam Religionis veræ, quam illi impiè pessundare voluerunt, longè præferendam esse & Rebuspubl. omnibus, & cuicunque dignitati Civili. Quinimò libenter audio, quod ex Jesaiâ refers, propter Ecclesiam & conditum esse, & consistere hunc terrarum Orbem, qui in novum alioqui Chaos recideret. Sed neque ipse ignoras, toties me hoc egisse, studium ut Religionis cum studio Juris Civilis jungendum esse, & illud huic præire debere, probarem, ut hoc meum desiderium profanis quibusdam Leguleiis, in tuo etiam sinu latitantibus molestissimum fuerit; neque tu illi fueris æquior, qui nihil rectum putas, quàm quod ipse facis, & præscribis. Imò verò ut illi suaviter irrident, me ista curare, cùm neque Theologus sim, neque in Ecclesiâ quidquam habeam muneris; neque meâ privatim intersit, etiamsi omnia perturbes, atque pessundes: mihi que

propterea objiciunt illud ex Comædia: *Tantumne est abs re tuâ otii tibi, aliena ut cures, eaque, nihil quæ ad te attinent*: Sic tu, qui tantò magis laudare deberes sollicitas piorum hominum (tui licèt ordinis non sint) de Religione cogitationes; tamen eos magis ferre potes, qui aliis literis addicti, planè abjiciunt, atque respuunt studia Religiosa, quàm qui, ut his operam aliquando dent, res alioqui suas negligunt. Vale.

Ex Urbe IX. Kal. Novemb.

1563.

Eidem.

Eidem.

uo die superiorem epistolam scri-
bebam, & alteram, quæ Libris
OPTATI MILEVITANI * præfixa est,
jam ad te dederam, eodem fortè die & acce-
pi, & legi literas de me tuas, quas, honoris
causâ, præfixisti quibusdam Theodori tui
BEZÆ sive Maledictis, sive Conviciis, quæ tu
mihi pro triplicatione nunc demum reponis,
toto post meam duplicationem sesqui anno.
A quo Judice talem ampliacionem impetrâris,
nescio; sed videbo, te nullam juris nostri ra-
tionem habere in hac totâ actione tuâ. Nam
& illud iniquum est, quòd non solùm jam
mihi substituis alium Adversarium, ut te scil.
liti eximas; quòdque hominem infamem pro
te postulare, & accusationem abs te inchoa-
tam persequi velis: sed etiam quòd astutè,
relictâ principali quæstione, ut primam cau-
sam eludas, insidiosè captas nescio quæ diver-
ticula: & ex multis tamen, quæ occurrebant,
non nisi in ea ingrederis, quæ abs re propo-
sitâ magis aliena sunt. Sed quò magis hæc
C 3 fugæ

* Epistolam hanc reperire est in Editione S.
Optati, quam celeberrimus DUPIN curavit,
pag. 113.

fugæ tuæ, & offensionis signa quædam esse videntur, tantò minùs Victoriæ spem oblatam aspernari debeo. Neque, si per alios causam inter nos cœptam peragi velis, magnopere recusem : Cognitorem quidem certè talem das, ut tam turpe, atque ignominiosum tibi futurum id sit, quàm mihi propterea etiam expetendum, præsertim si lubeat, exemplo tuo, non in rem, sed in Personam agere.

Sed (crede mihi) tam me non delectant desultoria hæc tua certamina, quàm minimè etiam terrent. Nam & tuas hujus generis infinitas, siue digressiones, siue excursiones cur reformidem, nondum video. Quid enim? cùm in alterâ responsione meâ curiosè aliquid diu investigâsses, quod potissimum arroderes, & in quo me pungeres, nihil jam aliud reperisti, quàm quòd ego fortè, cùm me mirari nuper dicerem, te antiquæ Ecclesiæ formulas tam facilè delere, licèt in tuis novis ne verbum quidem mutari velis, admonitionem hanc adjecerim: Cùm amici tui te verecundè monerent, multos mirari, quòd in novâ tuâ precandi formulâ præscripsisti, posse Christianos melius fœdus, quam sit illud, quod cum Abrahamo ictum fuit, allegare; & ut àmbiguum, captiosúmque verbum tolleres, te rogarent, nequis diversa esse hæc fœdera periculosè putaret, tu seditiosos esse hos Monitores exclamâsti, qui vel unum apicem deleri
in

in tuis libellis vellent. Quid jam tu? factum confiteris; de jure litigas. Fateris, inquam, te ab amico illo, qui tuam formulam reprehendebat, admonitum esse, eumque propterea abs te esse castigatum. Sed contendis eum temerè, & inscitè fecisse, qui sparserat, non esse dicendum *Melius*, quòd esset *idem*. Jam hæc altera est quæstio, quæ ad me propriè non pertinet: neque tamen tu in eâ tantus Theologus valde habes, quòd triumphes: & verò si ille, qui & Juris Consultus, & Senator erat, nunc viveret, fortasse tibi responderet.

Promptum (inquis) fuit, producto Apostoli testimonio, hominem pudefacere. Quonam tandem? Procurator tuus BEZA indicat, in Epistolâ ad Hebræos fieri mentionem *κρείττονος* (*κρείττονος* ab optimo ejus Librario cur excusum sit, nescio) *διαθήκης* *. Sed, obsecro, quid hoc ad rem? Tu ipse annotâsti, eo loco comparisonem veteris, & novi Fœderis, ad formam potiùs, quàm ad materiam referendam esse. At cùm in precibus allegatur fœdus, non de ejus formâ, aut ceremoniâ, sed de substantiâ potiùs, cui fides innititur, profectò agitur. Tunc ergò cur non pateris simpliciter dici idem fœdus, quod revera idem esse fateris? Omnino autem vis dici esse

* Melioris fœderis.

multò melius, cùm tamen alioqui nolis quinquam cogitare, aliud esse? Quid (putas) tua plebs cogitabit, quàm esse alterum, & planè diversum, cùm tantùm audit hæc verba, *multò melius*; neque audit, unde tu ea repetiisse te nunc demum narras? Ubi id tractabis, quod tractat Epistola ad Hebræos, verbis iisdem rectè utêris: Sed, ubi aliud agis, & populo simplicem precationem dictas, annon iis abuti videberis, præsertim cùm, nequis fallatur, nullam expositionem addas? Quid? non patere-
 ris, spirituales filios Abrahæ (Christianos dico) laudare fœdus ietum cum Abrahamo? Non est mei instituti in hanc tecum disputationem nunc descendere; neque mihi arrogo magnam harum rerum scientiam: sed magnam scilicet habet causam tuus BEZA, cur hîc exclamet, me in manifestâ inscitiâ, impudentiâ, blasphemiâ esse deprehensum. Quantò meliori jure dixerim, hîc non minùs, quàm aliis in locis, deprehensam teneri manifestam vestram arrogantiam, atque pervicaciam, quâ dum mordicus, quidquid temerè semel arripuistis, defenditis, nihil non fingitis potiùs, quàm aliquid in vestris dictatis notari posse fateamini; qui tamen in veteris Ecclesiæ formulis tam & temerè quidvis calumniimini, & facilè omnia deletis, atque inducitis.

Alterum, in quo tu me exagitare vis (sed ego te tuis verbis constrictum teneo) diverticulum,

culum, quod delegisti, non minùs te premit. Ego te verecundè aliquando admonueram, ut meminisses, non temerè abs BUCERO tuo castigatum fuisse te, quòd judicares, prout amares, amares autem, prout libet. Hoc me improbissimè finxisse, exclamasti, Deum, & Angelos testatus; & diram imprecationem addidisti, si quid unquam tale audieris. Ego & manum, & scripturam tuam, & verba protuli, quibus BUCERO ita respondes: Judicare me scribis, prout amo; amare, prout libet. Addidi & alia ex eâdem Epist. quæ graviora sunt. Quid tu nunc? BUCERI (inquit) verba hæc fuerint: *Judicamus, prout amamus &c. Dexter Interpres Balduinus, quò sit odiosior expostulatio, mutatâ personâ, id in me torquet.* Atqui tu ipse, CALVINE, id ita interpretatus es, & in te, ac de te dictum illud esse disertè scripsisti: neque aliunde, quàm in tuis libris, quid illud esset, rescivi; tua enim, non BUCERI, verba legi. Neque ad rem pertinet, quòd Epistolam tibi surreptam esse fingis; quanquàm ne id quidem probabiliter fingere etiam possis, cùm Epistolam ad alium ipse miseris, & ab aliis legi volueris, & ille, quibus voluit, communicare suo jure potuerit. Itaque putidum est, quod hìc de monedulâ furace, & ablativo nescio quo Patruеле fingis; & potiùs cogitare debueras, quid replicari possit de domesticis tuis, Vulturibus, atque Harpyis, deque Fratre minimè dativo, deque affine, & socero, aliarum

mercium , quàm chartarum spoliis onusto ; imò verò de totâ illâ societate, ad auferendum, & rapiendum potiùs, quàm dandum comparatâ. Sed hæc ab aliis audies, si pergas.

Illud modò, ne aliud agam, abs te quæro : ecquâ tandem fronte neges, BUCERUM suâ admonitione te pun gere voluisse, cùm iisdem literis multò acerbiora ad te ab illo scripta esse professus sis, cùm quidem te (ut ipse narrasti, & scripsisti) appellaret canem rabidum, fratricidam, maledicendi morbo infectum, & quid non? Tu hæc jam suaviter dissimulas. Cautè: sed indè repetere velle tuam defensionem, laudésve tuas, non est hominis profectò sani. Et tamen hic etiam ille locus est, in quo tuus BEZA, tibi de more succinens, rursus suos Pæanas magnificè canit, perinde atque si omnibus hominibus cerebrum jam eruisset, & oculos confixisset. Quid verò pluribus opus est? Fingamus, te jam non temerè negâsse, BUCERUM de te illud scripsisse, quod tamen scripsisse antea affirmâras: fingamus, de præpostero tuo iudicio nihil dixisse: fingamus, quod de mulieribus dici solet, de te, viro renato, neminem unquam dictitâsse: nullum aut in amore, aut in odio modum esse tuum. At tota etiamnum & consuetudo, & actio vestra clamat, id ab omnibus de vobis & dici, & scribi debere: addendum etiam esse, *vos & amare, & odisse; & iudicare, & loqui, & agere semper, prout expedit*: adeò & rege-

regenerati, & reformati sunt omnes vestri affectus. Neque verò testimonium longiùs repetendum est. Ipse, ipse tuus BEZA in hâc actione satis, supérque id exponet. Ergo & tu jam illi in decursu lampada tradis, & cum singulari elogio hunc præstigiatores producis in proscenium, professus, te non parùm oblectari concinnâ, & simul omni fucò purâ ejus optimi, & integerrimi (ùt ais) fratris tui responsione, in cujus (ùt narras) sincerâ, ingenuâque defensione veritas ita splendeat, ut vitrix supra omnes BALDUINI nebulas emineat. Quænam sit hæc illius optima integritas, quam prædicas, & concinnitas, & sinè ullo fucò puritas, & sinceritas, & ingenuitas, & veritas vitrix, splendens, eminens, paulo post alii liquido intelligent, & de tuo testimonio judicabunt.

Sed illud nunc scito, multos mirari, tam suaviter complexum esse te illud funestum animal, ex nefariis stupris, ex civili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum. Scito & illud, quicumque illi responsurus sit, responsurum esse hominis furiosi non orationi, quâ ille uti non potest, sed convicio, cujus exercitationem cum intolerabili petulantia, tum etiam diuturnâ impunitate munivit: Juvat enim nunc te etiam oblectare verbis Ciceronianis. Cùm ego, quidquid ille tecum nunc miscuit, fortè legerem, quo tempore AUGUSTINI adversus Donatistas scripta relegebam, venit in mentem,

tem, quod Petiliano AUGUSTINUS objicit, *eum nec dicere, nec tacere, potuisse*: Imò vero, quod Donatistarum Antistiti Gaudenzio respondit, simpliciter nunc respondendum tibi esse: *Accepi, inquit, Gaudenti, responsionem tuam, si tamen responsio dicenda est, quam mihi propterea referre voluisti, ne, si tacuisses, diceremus, te esse convictum. Sed hoc non est respondere, quod non est tacere: nam si hoc est, respondisti planè: verum etiam hi, qui de te aliquid possent sperare, noverint, te non invenisse, quid respondere deberes, & tamen respondisse, ne taceres. Itaque cum caveres, nè victus dicereris, fecisti, ut ostendereris.* Hæc ille. Quæ an de te, tuoque subsidiario Declamatore nunc jure dici possint, alii ex re ipsâ æstimabunt: qui & de te (ut credo) aliquando rogabunt, ut, si quid habes, quod ad quæstionem principalem pertineat, dignum publicâ cognitione, illud sedatè proferas, & per alium, quàm Theodorum tuum agas, si de Religione agere vis: nam BEZAM qui noverit, non putabit de eâ ferriò agi, si agat ille. Ludum potius aliquem esse existimabit; atque etiam indignè feret, ab homine infami, & incesto contaminari causam Sacrosanctam: tibi-que postremò objiciet, quod ipse *Cap. ad Hoseam*. Prophetam annotasti, *talem hominem totâ vitâ latere potius debere, quàm suscipere munus Propheticum.* Sed, licet fortè aliquid rectè ille diceret, optandum tamen esset, id ab alio potius dici, ut olim Lacedæmonii sententiam bonam

bonam, quam homo improbus dixerat, jussunt abs viro bono, & honesto recitari, ne mali Auctoris infamia obesset sententiæ bonæ.

Quod attinet ad convitia : quidvis aliud tibi respondeam, quàm quod eundem AUGUSTINUM eidem Petiliano respondisse, hodie quoque relegeram. Si (inquit) & ego tibi vellem pro maledictis maledicta rependere, quid aliud, quàm duo maledici essemus? ut ii, qui nos legerent, alii detestatos abjicerent sanâ gravitate, alii suaviter haurirent malevolâ voluntate. Sed tu jam pridem aliorum judicia contemnere didicisti; & factionis tuæ præsidium maximum est in tuâ excellenti arte maledicendi, non minùs, quàm mactandi : neque tamen non miratus sum, te Theologum tantum, tamque Reformatum, tuam nunc Declamationem exorsum esse, & abs Poëtica fabulâ, & abs Canino convitio, atque latratu : neque interea cogitasse, quid statim audire posses, cum non solùm simul fatearis, irritabilem tuam esse naturam; sed & in eâdem propè paginâ agas de Literis BUCERI, in quibus abs ipso te canem rabidum appellatum esse alibi scripsisti. Sed & metuere debebas, ne, quod de alio tuo familiari ambusto scripsisti, tibi objiceretur : Canina illa mordendi, latrandique rabies, quam ebulliunt omnes scriptorum ejus paginae, satis testatur, qualis hominem spiritus instiget.

Turpe

Turpe profecto est hoc totum, & miserum, & inhumanum, & abhorrens abs ingenua, liberalique consuetudine. Et verò imprimis indignum hominibus Christianis loquendi genus; tantoque propterea magis ab iis alienum esse deberet, quòd Barbara illa Turcarum Colluvies hâc potissimum phrasi utatur, ubi de iis agit, qui Christo nomen dederunt.

Sed tua Rhetorica, Religionis, quam prætexit, oblita, tuos docet novum hoc, & insolens maledicendi genus; quod, nescio quo modo, etiam inviti addiscunt, qui tecum sæpius conflictari coguntur. Debueras potius, CALVINE, cùm Hecubæ fabulam narra-
bas, & deflere rerum humanarum ærumnas, quas illa in Tragœdiâ deplorat, & illustres de illis sententias, quas eadem Regina fundit, perinde atque si oracula ederet, graviter recitare. Sed te (ut video) tam oblectant tales miseriæ, atque confusiones, quàm Tragicis imprecationibus etiam delectaris. Neque tamen me, vel si, quod Euripidi, qui à canibus dilaniatus esse dicitur, accidit, ferendum fit, deterrebis tuis minacibus convitiis: quin aliquam consolationem ab eodem etiam Poëta, Hecubam exprimente, aliquando repetam; & interea, quod apud eum illa mulier de ingrato Ulyssæ, qui Polyxcenam, unicam miseræ Reginae filiam, ad mactationem poscebat, meritò conquerens, exclamavit de hoc
toto

toto genere τῶν δημηγόρων *, subinde ob-
 ciam tui generis Declamatoribus, καὶ δημηγό-
 ροις, ac justissimam hanc quoque meam que-
 remoniam esse, palam ostendam, neque in
 gemitu meo emittendo periculum ullum,
 quod impendere scio, reformidabo. Id olim
 minimè reformidavi, cùm tuam sectam, quo
 eam tempore putabam esse Religiosam, secu-
 tus sum, quam alii periculo deterriti refugie-
 bant. Nunc, cùm rectam non esse video,
 quamvis eam sequi jam quæstuosum sit, &
 propterea (ô excellentiam humanæ vanitatis!)
 affectentur multi, refugere me non dissimu-
 labo, vel si abs te dissentire tam periculofum
 nunc sit, quàm erat antea consentire: ac si
 fortè hæc ætas, suis factionibus fascinata, &
 dissidiis implicata, nihil discernat, spero ali-
 quando sapientem Posteritatem liquido judi-
 caturam esse de nostro, & aliorum facto, ubi
 (inquam) adsit vel Religio, Conscientia, gra-
 vitas, pudor; vel factio, improbitas, levi-
 tas, impudentia.

Interea, si quando tu, olim malos Antisti-
 tes castigans, non temerè usus es quâdam
 comminatione, vide, num tuos Actores iis-
 dem verbis terrere, liceat. *Ne sibi* (inquis)
nimiùm blandiantur, quòd nunc magno applausu,
& secundis, magnâ ex parte, admurmuratio-
nibus,

* Oratorum, Concionatorum.

nibus, fabulam suam agunt: cogitent, nondum ad Catastrophem se pervenisse, in quâ certè non habebunt Theatrum, ubi suos fumos impunè vendant; ubi credulas mentes illaqueent: Sed unius Dei arbitrio stabunt, vel cadent; cujus iudicium non ab aurâ populari, sed à suâ ipsius inflexibili æquitate pendeat: qui non modò de cuiusque factis inquirit; sed de reconditâ cordis sinceritate, vel nequitia, quæstionem exercebit. Jam verò si ex eâdem Epistolâ ad SADOLETUM tuâ, in quâ, quantulumcunque in te fuit ingenuitatis, olim ostentare voluisti, vellem repetere conclusionem meâ, tuis verbis dicerem: Non æquis modo Lectoribus judicare, sed tibi quoque reputare promptum est, quot, & quàm justis rationibus in hoc certamen descenderim; si tamen certamen dici meretur simplex, & moderata innocentia meâ adversus calumniosas tuas criminationes defensio.

Sed faxit Dominus, CALVINE, faxit Deus ille noster (quem non esse Deum τῆς ἀκαταστασίας * scripsit Apostolus) omnes ut rerum privatarum, & inanium contentionum obliti, seriò procuremus, ut sancto Ecclesiasticæ unitatis vinculo Christus, qui nos Deo Patri reconciliavit, in corporis sui beatam societatem nos omnes ab istâ miserâ dissipatione recolligat: ut ejus Verbo, & Spiritu in cor unum, & animam unam coalescamus. Ego, quod
suo

* Tumultuationis.

fuo tempore GREGORIUS NAZIANZENUS Eccle-
fiæ, funeftiffimo Arianorum ſchiſmate, diſſectæ,
conditionem deplorans, precari ſolebat, non
deſinam ſummis, & aſſiduis precibus orare:
ἵνα, dicebat pius ille Antiftes, κοπάσῃ μικρὸν
ἡμῖν ὁ πόλεμος, ἵνα γενώμεθα ἡμῶν αὐτῶν,
καὶ ἀλλήλους ποτὲ γνωρίσωμεν, ἵνα μηκέτι ὦμεν
ἀντ' ἐνὸς τῷ Ἰσραὴλ, καὶ Ἰουδαῖς, καὶ Ἰσραὴλ,
μηκέτι Ρόβοαμ, καὶ Ιέροβοαμ, μηκέτι Ιέρουσα-
λὴμ, καὶ Σαμάρεια, αἱ ἐν μέρει διὰ τὰς ἁμαρ-
τίας παραδιδόμεναι, καὶ ἐν μέρει θρηνέμεναι *.
Utinam verò, utinam hoc tempore & ejus
precationis, & ipsius, cujus illa meminit, hi-
ſtoriae magis meminiffent, qui de Religione
nimiùm lubenter litigare, & diſſenſionis, diſ-
ſectionisque cupidiores, quàm unitatis eſſe vi-
dentur: & verò altare contra altare attolli
(quod antea ſemper viſum fuerat eſſe nefas)
quàm & Reformationem primùm, & deinde
conformationem ullam urgere malunt. Sed
hic quoque cumulus eſſe debuit noſtrorum
malo-

* Ut ceſſet brevì nobis bellum, ut nos ipſi con-
veniamus, & nos invicem aliquando recogno-
ſcamus; ut non amplius ſimus pro uno Iſraë-
le; & Iudas, & Iſraël; nec jam Roboam, &
Jeroboam; nec jam Hieruſalem, & Samaria,
quæ tum in peccata traditæ, tum miſeriis
afflictæ ſunt.

malorum, qualem & Majores nostri (veteres dico Christianos) in suorum temporum schismate pertulerunt.

Accedit autem & altera confusio, cum tantò magis scinditur incertum studia in contraria vulgus, quia controversum in hac partium altercatione nunc etiam sit, ubi hodie sit Roboam, vel Jeroboam: ubi Juda, vel Israël; ubi Jerusalem, vel Samaria. Ac tu quidem, CALVINE, nimium (ut soles) audacter, atque confidenter in tuâ contra me primâ declamatione pronunciasti, non posse partes, tibi adversarias, meliùs comparari, quàm cum Israël, hoc est, cum decem illis Tribubus, quæ secutæ sunt Jeroboam, & abs Davidis Stirpe, Temploque Salomonis descivere; simulque non obscure significasti, velle te, partes tuas conferri cum Regno Juda, sive cum illis duabus Tribubus, quæ non defecere. Non obijciam iterum, ipsos quoque olim Donatistas eadem comparatione usos, sic egisse, sic locutos esse, cum alios omnes, præter se se, clamarent esse Apostatas. Sed ut illos non dubitas inversâ comparatione abusos esse, cum se, & suos fallerent; vellem etiam, magis hîc tibi caveres, ne nimium præceps, atque in isto æstu iracundiæ præposterum in tuâ causâ judicium te, multosque fallat, & aliis gravem injuriam faciat.

Neque

Neque non vellem, diligentius quoque curâsses proximis hîsce aliquot annis, ne jure dici posset de tuâ Hierapoli, quod HOSEAS *Cap. 6.* de Galaad, Oppido Levitarum, & nobili (ût scis.) Aſylo dixit, interea dum simul & Iſraëlem accusaret. Verbum intelligenti ſat eſſe dicitur: itaque in odioſâ exprobratione verbosior non ero. Sed cùm eum Prophetæ locum ex tui quoque Tremellii ſententiâ interpretaris, quid jam domi tuæ agatur, obſervare debebas, ne longiùs exempla repeteres; neque aliò te excurrere oportebat, cùm paulò antè idem Prophetæ negat, ibi eſſe Dei notitiam, ubi mendacium, & furtum, & par-ricidium graſſatur, & (ût loquitur) ſanguines ſanguinibus contigui ſunt. Eſt hoc quidem ingenioſæ cujuſdam artis, in alios ſemper derivare, quod de te dici poſſet; & tua peccata diſſimulare, dum aliena exaggeras; ſed cogitare etiam deberes, alios aliquid & videre, & ſentire, & judicare; neque omnes abs præ-poſtero tuo judicio pendere, cùm & te ipſum abſolvis, ubi Reus es; & ſimul, ubi es Ac-cuſator, alios condemnas. Falleris, mi CAL-VINE, falleris, cùm tantùm tibi ſumis; neque, quid tibi objici jure poſſit, curas.

Nobile (fateor) & illuſtre eſt verus exem-plum Judæ, atque Iſraelis, cùm quæritur de Apoſtaſiâ, aut Schiſmate Eccleſiæ; ſed in ap-plicatione (ût loquuntur) claudicas. Vitioſa

saltem (ut scis) est collectio, ubi pro confesso sumit, quod est controversum; ubi (inquam) est illa (quam vocant) petitio principii. Ergo non possum non mirari, quæ temulenta confidentia tam valde te inebriet, ut statim quodvis efficere, atque evincere te posse in re tantâ putes vel solo sibilo, vel confuso aliquo clamore. Nihil est, cur labores in exemplo explicando, quod est notum, atque confessum: sed cum ad aliorum temporum usum referre id vis, tum verò laborandum tibi est, ut nihil detorquere, nihil invertere, nihil depravare videaris, atque ut præstes, probesque, quod scis requiri, ut te eripias, adversarium constringas saltem; notatis etiam temporibus, liquidò imprimis ostendere debebas in historiâ Ecclesiæ Christianæ, quod in Iudaicâ legimus, ut certa sit similitudo defectionis. Debebas & Hypothesin tuam in collatione ita pingere, ut etiam (cum voles) *Feroboam* pro *Roboam*, & rursus *Roboam* pro *Feroboam*, & *Juda* pro *Israële*, & *Samarita* pro *Hierusalem*, atque è diverso, habeatur, agnoscat, salutetur. Nam vererè alioqui debes, ne exemplum, quod laudasti, in te retorqueatur, & te premat potius, quàm liberet, si homines simplices singula propius excutiant. Quid enim? Audimus, Iudaicam Tribum, ut ut multis & superstitionibus, & vitiis contaminata sit, tamen quia perstat in Templo Salomonis, & in eâdem successione, haberi pro Ecclesiâ Dei; alias verò Tribus, ut ut

majo-

maïorem five pietatem, five Religionem simulent, & majori gloriâ elatæ sint, tamen, quia novum Altare erexerunt, damnari defectionis: utrumque quidem Regnum multorum sce-
rum accusari; sed hoc posterius multò magis, quia (ut ipsèmet fateris) in externâ quoque specie Religionis peccaret, hoc est, abs Tem-
plo Salomonis defecisset.

Sint fanè non dissimilia nostra tempora (quod cum lacrimis confiteri cogimur) sed (iterum dico) cum instituentur παράλληλα *, verendum tibi est, ne in collatione offendas, & ex comparatione aliud, quàm putas, Judices sani, cordatique colligant: neque etiam exemplum ipsius Jehu, quod repetunt tui Reformatores ex Regno Israëlis, te liberet: neque rursus tibi profit, quod tu in eâdem illâ tuâ declamatione primâ mihi objicis: Uriam sacerdotem altare simile Damasceno erexisse, atque extruxisse in Templo Salomonis. Nam cur illud tandem mihi exprobras? Cur non potiùs caves, ne, cùm Tribui Juda tuam Tribum compares, simile quidpiam de tuis novis substructionibus dici possit. Equidem laudo Ezechiam Regem, si eum dicas Damascenum illud Altare evertisse, & Templum purgasse. Sed tam observare deberes, eum simul non dejecisse Altare abs Salomone extructum, quàm, quia confregit serpentem æneum, abs Mose erectum, existi-

existimare non debes, tibi licere, quidvis in Ecclesiâ tollere, abrogare, abradere. Memini etiam, te in eâdem declamatione objicere, quòd non solùm Hoseas, sed & Malachias fulminant adversùs malos Sacerdotes; Rectè, & fortiter. Sed observare rursus debueras, Malachiam, ubi probavit, eos non stare pactis, & conditionibus Levitici Sacerdotii, tamen hoc alioqui non invadere.

Scis, minimè meâ interesse, quantum tibi sumas, vel non sumas; & ineptè propterea mecum eâ de re litigas. Rei pedibus trahantur, per me licet, ut ille olim Romanus dicebat. Sed tuâ interest, aliquo fræno admonitionis vehementiam tuam, atque intemperiem reprimi. Neque tamen nunc illud suscipio, ut te potiùs, quàm me, admoneam, aut, quidquid ex illis Sacris, quæ tu interdum contorquendo profers, exemplis colligi fortasse rectiùs posset, quod quidem etiam tuâ interesset abs te non negligi, inculcare nunc velim.

Sed præterire non possum, quod bonus tuus Apostolus BEZA, in Posiaco Conventu interrogatus de ratione sui Ministerii, protulit exemplum Eliæ in Carmelo sacrificantis. Sciebat factum hoc singulare, & extra ordinarium multis modis fuisse. Non ignorabat, legem non nisi Sacerdotibus ex Stirpe Aaronis permittere, ut sacrificent; neque alibi, quàm
in

in Templo Hierosolymitano, hoc permittere: at neque quidquam est, quod Prophetæ magis reprehendant in Israëlitis, quàm quòd alibi sacrificarent. Cur igitur BEZÆ placuit novum illud Eliæ exemplum? An quia Deus singulari quoque signo testatus est sibi placuisse? minime: non enim BEZA aliquo tali testimonio suum Ministerium tueri potest. An potiùs, quia Elias tunc extraordinariâ potestate usus, sacerdotes Baaliticos trucidârit? Quàm vereor, ne id nimium placuerit tuo BEZÆ, qui hoc se imitatum sedulò esse gloriatur: neque sibi nunc objici patitur, quòd Christus respondit discipulis, aliud non dissimile factum Eliæ aliquando imitari temerè volentibus. Amabò, mi CALVINE, qui *περὶ κακοζηλίας* * concionari soles, ecquid de tui hujus boni Prophetæ vefaniâ judicas? obsecro, quidvis potiùs in Prophetis feligito, quod imiteris. Alia præclara sunt Eliæ facinora in Israële, quæ imitari possis.

Ego in nostri temporis schismate tantum adjiciam, si, quod jactas, Prophetas sequi velles, multò religiosiùs facturum esse te, si ad eorum modum & liber esses, & continens: si plus tibi non arrogares: si, quod illi non occuparunt, non occupares: si non esses dux, aut assentator sanguinariæ factionis: si sanctæ conciliationis potiùs, quàm cruenti dissidii hortator esses: denique si, cùm hodie quoque vides,

D 4

prodi-

De malo fervore, seu æmulatione.

prodigiosum, & horrendum, & plusquam civile illud bellum in Ecclesiâ, quod ZACHARIAS describit, *Juda* (inquiens) *pugnabit contra Jerusalem*: hoc est, alterum in illâ etiam unâ, quæ sanctior esse videbatur, Tribu dissidium, atque schisma, quo nullum posset esse in ipsis visceribus funestius, ita cohorrescas, ut nihil, nisi de farciendâ concordia cogites. Interim studio partium minùs te dares, & iis de principatu, & titulo certantibus potius, quàm de emendatione, magis imiteris Hoseam, atque Amos, quos scis non minùs in impietatem Judæorum, quàm Israëlitarum detonare. Imò verò Amos, tametsi adversùs Israëlitas potissimum missus esset, priùs in suos Judæos invehitur, & imprimis exclamat, eos sprevisse legem Jehovæ: Sed & eos accusat, qui non dolent propter afflictionem Joseph. Quid & hoc exemplum te moneat, atque, ut ut interpretando eludas, abs te nunc exigat, non ignoras. Mihi modò liceat, in hâc tam tristi rerum, temporumque confusione, illam etiam precationem edere, atque repetere, quam dictat Psalmus octogesimus: *O Domine, qui pascis Jerusalem, ausculta, tu, qui Joseph tanquam ovem ducis, qui sedes inter Cherubim, asfulge coram Ephraim, Benjamin, & Manasse: excita potentiam tuam &c.* tum verò, tum etiam non solùm sperabimus, iterum fore, quod omnibus votis optamus; sed &, collectâ rursus Ecclesiâ, & post miseram dissipationem in
unum

unum corpus coalescente, oculis cernemus, quod olim promisit *Hoseas* Propheta: *Congregabuntur filii Juda, & filii Israël unà, & constituent sibi caput unum.*

Non est meum, CALVINE, de hujus unitatis restituendæ, schismatisque tollendi ratione differere. Non enim tantum mihi arrego, non tribuo tantum: neque nescio, quanta sit intelligentiæ meæ, hisce præsertim in rebus, imbecillitas, vel potius caligo. Sed ubi nihil præjudico, rogo, liceátne liberè te consulere (quâ de re idoneos hujusce quæstionis Judices lubenter rogavero) ecquid, inquam, placeat, quod hisce diebus ab homine docto, atque religioso audiebam: dicebat, *dissidium Religionis inter Judæos Hierosolymitanos, & Israëlitas Samaritanos, magis de formâ, quàm de substantiâ fuisse; neque tamen de formâ totâ, sed tantum de loco adorationis.* Dicebat, Christum postremò banc litem ita diremisse, ut, quamvis Judæorum causam meliorem esse significet, tamen neutri parti addicat: imò verò utrâque rejectâ, pronunciet, *venisse tempus, quo neque in monte Hierosolymitano, neque in Samaritano adorandus sit Deus; sed ubique adoretur, & quidem Spiritu, atque veritate.* Factum id esse in Ecclesiâ Christianâ, quæ, Apostolis abrogantibus Ceremonias Mosaicas, successit, affirmabat, cùm & ipse Christus tale tempus indicet: sed te inclamare, videri, nunc primum tempus illud venisse, quo

id præstares; Judaïsmum verò in Ecclesiâ hæ-
tenuis hæsisse. Hic se abs te dissentire, confi-
tebatur: consentire verò posse, si tantum dice-
res, postremis Barbarorum temporibus plures
fortasse, quàm erat necesse, cumulas rursus
ceremonias fuisse, vel eas, quæ rectæ, &
utiles erant, fuisse quodam abusu depravatas.
Quid igitur tandem? ut lis finiatur, existima-
bat, neque eorum, neque tuo modo agendum
in cultu Dei esse: neque tamen planè novam
esse effingendam Ecclesiæ formam; sed legi-
timâ reformatione redeundum esse ad eam,
quæ fuit meliori sæculo, hoc est, quam olim
Ecclesia libera, & integra, & minimè barbara,
secuta, atque amplexa lubenter est, posteritati
veluti præscripsit: quam certè commodè, &
facilè imitari licebit, si tu in te, Tuisve, ut in
aliis, naturalem illam, quæ obstat, ambitionem
seriò castiges, quam, cùm de Samaritanis lo-
quereris, castigandam esse scripsisti. Quia
(inquis) in pretio esse cupimus, ægerimè fe-
rimus nos contemni. Adeoque hic est com-
munis humanæ naturæ morbus, ut velit quis-
que sua vitia placere aliis. Si quis autem nos,
& nostra improbat, statim sinè discrimine irasci-
mur. Excutiat se quisque, & hoc superbiæ
semen in animo suo reperiet, donec extirpa-
tum à Spiritu Sancto fuerit.

Nihil verius dici posset; sed quod aliis dicis,
tibi dici non vis. Imò, nequid hic aliis con-
cedere

cedere videaris, audes eodem loco dicere, statim ab Ecclesiæ exordio hæc in parte, quâ denunciamus, peccatum esse: Quia (ut ais) plus valuit stulta Iudaismi affectatio, quàm decebat. Vide, obsecro (si quid per iracundiam videre potes) & quos, & quid accuses. Scis, ne Petro quidem, cùm videretur *ἰεδαίξεν* *, aut pepercisse, aut indulsisse Paulum. Scis, non modò ad Galatas, sed & ad Hebræos Epistolam expungere totum Iudaismum. Scis, ne is invalesceret, Apostolos magno consensu cavisse in suo statim Concilio Hierosolymitano. Scis, etsi de festo die Paschatis diu litigatum sit, tamen eorum opinionem non prævaluisse, quæ ad aliquem Iudaismum accedere videbatur. Prætereo nostrorum non solùm acerrimas disputationes, sed & severissimas leges adversus Iudæorum non minùs, quàm Paganorum sacrificia. Interea ecquo tu ore audes dicere, surgentem primùm Ecclesiam, quæ in Iudaismo abolendo tantopere laborabat, Iudaismum stultè affectasse? Quid? si ita fit, propè est, ut dicas, Ecclesiam Christi non fuisse. Si illa non fuit, neque aliam, quæ fuerit, ostendas, & ecquò res redit? quò ergò evasuram esse putas accusationem, quam instituis? Imò verò quâ eam probatione fulcies? Nihil enim egeris; etsi probes quædam semper in usu fuisse, quibus

* Judaizare.

quibus & olim Judæi usi sunt. Scis enim, non omnium veterum Rituum eandem fuisse rationem, neque discrimen nescis. Et multum etiam interesse, quo quid animo, aut fine fiat, non ignoras. Denique multa sunt in speciem similia; quæ tamen eadem non sunt. Neque non quædam sunt, quæ communia utrique Populo esse possunt, & sunt omnium Gentium, temporumque.

Exclamas quodam in Malachiae loco: Quisquis Altare erigit, evertit Cruorem Christi. Hoc si nunc dicis de Judaico Altari Holocausti; fateor. Sed aliud fuit Altare Christianorum, quod cum Christi Cruore optimè convenire potuit; adeò ut & Ecclesia ipsa, & Ecclesiae Ministerium, Altaris potissimum verbo significaretur.

Exclamas alio in loco, veteres Christianos & voce, & ceremoniâ sacrificii abusos esse. Tu abusum vocabis, quidquid voles: sed Augustini saltem interpretatio calumniam hanc depellit. Denique quia Judæi suum Templum habuerint, Christianos nullum habere debuisse non probabis: neque jam (credo) velles tuos Cœtus sub dio complui. Sed neque si verum sit, quod quidam narrant, de Jacobo, Fratre Domini, propterea dicere potes, eum aut affectasse, aut ambiisse Sacerdotium Aaroniticum.

Equidem

Equidem quò magis cogito, quò tendat tua nimiùm præceps contentio, tantò magis vereor, ne ea te ipsum fallat, & eò impellat, quò fortasse alioqui recidere nolles. Cùm legis in Epistolâ ad Hebræos tempus (ut vocatur) correctionis, agnosceis, illud cœpisse tempore Apostolorum. Atqui jam dicere videris, nullum antea fuisse, & nunc primùm incipere, hoc est, ceremonias Mosaicas antea abrogatas non esse; sed abs te hoc tempore tandem abrogari. Neque minùs insolens est, quod ex tuis dictis alius colliget, nullam hætenus fuisse formam Christianismi, cùm & primos Christianos dicas stultè affectasse Judaismum. Quis non multùm obstupescat, cùm hoc ex te audit? Memineris si admiratio, quæ sæpius recurrit, etiam me reddat battologum.*

Sanè scis, jam indè ab exordio Ecclesiæ execrabiles Christianos fuisse Ebionem, atque Cerinthus, qui (ut inquit HIERONYMUS ad Augustinum) credentes in CHRISTUM, propter hoc à Patribus anathematizati sunt, quòd Legis ceremonias Christi Evangelio miscuerint. Quomodo igitur hos Patres affectati Judaismi reos facis? Fateor, inter HIERONYMUM, & AUGUSTINUM fuisse aliquando aliquid dissensionis, cùm quæreretur, an, Ecclesia nascente, licuerit Ceremoniis Judaicis interdum uti: sed tandem eas fuisse

* Qui verborum redundantia, & ejusdem rei repetitione imitatur Battonem Poëtam comicum.

fuisse abolendas, & suo tempore fuisse abolitas, consentiunt: sicuti & uno ore dicunt, eos, qui volunt & Judæi esse, & Christiani, nec Judæos, nec Christianos esse posse.

AUGUSTINUS fatetur, exordio Ecclesiæ interdum in iis, qui ex Judæis Christiani facti erant, quasdam Ceremonias Mosaicas utcunque toleratas esse; & ejus tolerantiae rationem, quam improbare non auderes, etiam reddit. Sed postea abs Christianis omnibus irreparabiliter deferendas fuisse, pronuntiat: & laudat, confirmatque illam Hieronymi protestationem, qui, *reclamante* (sicuti scribit) *Mundo, liberâ voce pronuntiabat, Ceremonias Judæorum & perniciosas esse, & mortíferas Christianis: & quicumque eas observaverit, sive ex Judæis, sive ex Gentibus, eum in balthrum Diaboli devolutum esse.* Ac ne dubites, id factum esse, quod fieri debuit: idem AUGUSTINUS alio loco: *Judaica instituta* (inquit) *à Populo Christiano non fiunt, sed tantummodo intelligenda tractantur.* Si replicas: Christianos quidem hoc putasse, sed imprudentes fuisse, quod nec facere se putabant, nec faciendum esse credebant: incredibilis eos fatuitatis accusabis, & eò tandem recides, ut indicare videaris, illam Christi Ecclesiam, reipsâ, tametsi aliter & diceretur, & putaretur, nihil aliud propè fuisse, quàm alteram veluti Synagogam redivivam.

Sæpe jam testatus sum, me abusum, & superstitionem posteriorum Sæculorum minime defen-

defendere: neque, quia, in primâ tuâ Declamatione quod improbè finxisti, contumeliosè objecisti, me ab omni ceremoniarum reverentiâ longissimè semper abfuisse, propterea, ut illud vitæ, vitia in contraria curram: sed eum, quem non tenes, modum tenebo, ut ad optimæ Ecclesiæ reverentiam proximè accedam. Utinam verò, utinam, quàm religiosè, & amicè, & placidè inter Augustinum, & Hieronymum acta hujus generis causa, & agitata quæstio est, tam inter nos transigeretur! Sed tu, quamvis in eâ scripseris Epist. ad Galat. *Summos ab infimis jure reprehendi, & libertatem hanc minoribus erga majores permitti à Deo*, quia fortè legeras, AUGUSTINUM in eâ Disceptatione scripsisse HIERONYMO, *à minore quolibet non esse refugiendam, vel dedignandam correctionem*: tamen si bene te novi, talem nunquam legem accipies, neque eò te dimittes; & nimis indignum esse statues, ut Theologus, qui magnus, & maximus dici vult, cum Jurisconsulto, qui non recusat infimus videri, in tali arenâ committatur. Ego verò nihil etiam malim, quàm te cum alio congregari: neque ad eam, in quam Epistolâ superiori ingressus eram, quæstionem nunc sum reversus, quàm ut te interrogando excitarem ad secundas de re tantâ cogitationes, quæ sapientiores esse solent: utque etiam te, si possim, aliquando revocem ab aliâ, ad quam contra me excurris, & inani, & exili, & propè puerili disceptatione. Quæstio, quam nunc tibi propono, magna, & gravis, &

te

re digna est. Altera, ad quam digrederis, putida, inutilis, atque inepta est. Ergo hanc fugito; illi te dato. Ni feceris, sed, eludendi causâ rursus captes in hujus, aut alterius vitæ illiberalem aliquam, & aridam, & jejunam materiam mendacis Satyræ; dolebo profectò, non tam meâ tamen privatim, quàm Reipubl. causâ, tali artificio te ab utili quæstione ad inanem concertationem excurrere. Sed interea tu tam frigidâ, calvaque frustratione nihil aliud consequeris, quàm ut de fugâ, trepidatione, offensione tuâ confiteri videaris, & Adversarium ad novam recriminationem, quæ te profectò punget, impellas. Equidem, si potero, & quamdiu potero, comprimam justum dolorem, præsertim ubi per tuas terribiles minas ne mutire quidem licet; & prohibere potes, ne ii, quos luctu afficis, lugeant (quod nullum unquam in ullâ Scythiâ Tyrannum fecisse, aliquando dixit Cicero) sed non omnes tamen semper, & ubique obmutescere coges: & aliquis tandem erumpet liberior gemitus, qui tuæ & immanitatis, & injuriæ testis erit.

Ex Urbe Parisiorum. Kal. Novemb.

1563.

Michael

MICHAEL FABRICIUS

Lectori. S.

Cùm superioribus annis editus in Germaniâ fuisset libellus de officio pii, & tranquillitatis verè amantis viri in hoc Religionis dissidio, notum est, quales, quantâsque propterea turbas in Galliâ excitârit CALVINUS, editâ famosissimâ, simul & furiosissimâ Declamatione in FRANCISCUM BALDUINUM, Jurisconsultum, quem illius libelli Auctorem fuisse, sinè ullâ vel causâ, vel conjecturâ probabili fingeat homo ni-
miùm indulgens intemperanti suæ melancho-
liæ, & simul incitatus partim Bezano spiritu, partim Ottomannico flabello: ut hi Lucianici irrisores seni Magistro lubenter illudunt, & quem adorant, dant præcipitem.

BALDUINUS miratus, se peti, cùm neque in talibus scriptis versaretur, neque illius libelli Auctor, subscriptorve esset, modestissimè respondit, eum nihil ad se pertinere: itaque gravem sibi injuriam fieri. Cujus etiam injuriæ quodnam judicium esse deberet, ex Jure Civili ostendit, prolato Commentario ad Leges de Calumniatoribus *: De ipsâ alioqui re prin-
E cipali,

* Commentarius hic: *Ad Leges de famosis Libellis, & de calumniatoribus* inscriptus, & Parisiis Anno 1562. impressus, quem favente cœlo proximè pariter dabimus.

cipali, de quâ libellus ille tam agebat temperanter, quàm importunus Castigator infideliter, agere noluit, quia talem actionem relinquebat Authori, cujus hæ partes erant. Hæc verò admonitione, tantum abest, ut CALVINUS, manifesti peccati sui convictus, ad aliquam vel pœnitentiam, vel erroris deprecationem revocatus sit; ut multò etiam magis fuerit tumultuatus; neque in BALDUINUM modò magis atque magis debacchatus sit; sed etiam in GEORGIUM CASSANDRUM, à quo libellum illum scriptum, editumque esse jam sciebat. BALDUINUS hominis furiosi rabiem rursus miratus, iterum ei respondit & acriùs, & apertiùs: neque modò in Personam, sed etiam in re agere visus est: eamque deinde suam actionem confirmavit tertiâ quâdam responsione, quam Libris OPTATI, ut occasio fortè ferebat, nuper præfixit.

Interea ipsius quoque GEORGII responsio, defensioque in Germaniâ edita, in Galliam allata est: quâ quidem vir & doctissimus, & modestissimus, magis, atque magis Adversarii intemperiem, non dicam repræsentat, (non enim reprimi potest indomitæ feræ furor insanabilis) sed saltem sanis hominibus ostendit, nimium esse intemperantem. Ac principio quidem, ut Calumniatoris in Personam temerè agentis, flagitium patefaceret, sanctè confirmavit, atque protestatus est, BALDUINUM neque Auctorem fuisse, neque adiutorem

torem illius, de quo quæritur, libelli: imò nè conscium quidem ullo modo fuisse, priusquam in lucem emissus esset: ac nè tum quidem de Auctore quidquam, præter suspicionem habuisse. Itaque eâ in re non simplici errore, sed multis, & gravibus modis abs contumelioso calumniatore peccatum esse; sibi quoque non minorem injuriam fieri ab hoc homine, ad calumnias (ut videtur) & contumelias, convitiave nato, factoque.

Tandem iis, quæ ad Personas pertinent, relictis, de re ipsâ cæpit agere, ut libelli sui sententiam defenderet, & importuni Castigatoris fumos discuteret. Quia verò hæc Disputatio de re magnâ est, & est hoc tempore imprimis necessaria, & verò in Galliâ desideratur, visum est, Reipubl. interesse, ut ea recuderetur, ac, relictis nunc aliis Capitibus, quæ ad Personas magis referuntur, simplicissimè, & optimâ fide exponeretur summum Caput principalis quæstionis, & veluti utriusque partis Acta, quæ ad rem, causamque pertinent, sola recitarentur, atque committerentur; de quibus deinde iudicium sanis, cordatisque Lectoribus relinqueretur. Id verò cum agi intelligeret CALVINUS, & de se actum fore sentiret, si ita ageretur: neque aut dubium, aut obscurum esse sciret, quin eâ ratione, ut calumniæ damnatus est in primâ quæstione facti, sic in alterâ, quæ Juris est, statim damna-

retur, fecit, quod homines perdit in desperatione solent. Excitavit aliquem *Davum*, qui interturbaret omnia, & tumultuando rursus involveret, atque permisceret statum causæ, & eum abs re in Personam rursus transferret insidiosâ averfione. Hæc enim est ars Impostorum, ut, cùm deprehensi tenentur, eludant, &, veluti sparsis nebulis, offusisque tenebris, effugiant. Sed & tantò magis CALVINUS impulsus est ad invitandum aliquem perturbatorem, quia jam audiebat, BALDUINUM Regiis literis ex Patriâ revocatum esse, ut interesset placidæ cuidam, & religiosæ Collationi de Controversiis hujus temporis, si qua fortè tandem conciliatio iniri posset.

Hic ergo rursus perculsus CALVINUS tumultuatur, ut illa olim Athalia, furiosa mulier exclamabat, Conjuratio, Conjuratio. Quid igitur? quia neque primâ impetitione BALDUINUM dejecerat; neque secundâ impressione depulerat, plures licèt *συνμάχες* *. tunc coëgerit; nunc ut tertiò effundat vim majorem, advocat principalem suam Furiam, & conjunctis cùm eâ viribus in Balduinum iterum, iterumque incurrit; & quam principio Fabulam de alieno libello temerè sparserat, nondum abjiciendam esse statuit. Mira est infania hominum ἀπειληγυκότεων **: sentiunt, se se palàm offendisse, atque

* Belli Socios.

** Sic vocat S. Paul., qui dedoluerunt, seu dolere desierunt.

atque impegisse in limine, cum hanc litem primùm moverunt; & fortasse vellent initiò cautiùs egisse; sed quidvis nunc faciunt potiùs, quàm errorem confitendo victi videantur.

Non ignorant eruditi Calumniatores illud QUINTILIANI: *Nocet diu pugna in his, quæ obtinere non possis: nam ubi vinci necesse est, expedit cedere: culpam, quæ deprehensa præsertim est, pertinaciter tueri, culpa altera est.* Verùm etsi culpam conduplicent, impune id se facere posse putant. Sciunt, sese in hâc lite jam duobus Judiciis, Calumniæ damnatos, & bis, térque depulsos actum agere, præsertim tertio nullo jure posse. Verùm istis hominibus ad omnem audaciam, impudentiamque projectis persuasum est, se se nullis legibus teneri, præsertim legionibus armatos, &, uti jam pridem, Jus oppugnantes. Nam & hoc habent tanquam principium suæ (ut vocant) Reformatæ Religionis, aliis quidem, quibus insultare volunt, per ludibrium concionari de pœnitentiâ, sed se ad eam nunquam demittere.

Ergo reducem suum, sive Satellitem, sive Bellatorem, BEZAM nunc subornavit CALVINUS, ut BALDUINUM tertio impeteret, & prioris causæ statum perturbaret. Equidem mirabar, Dictatorem tam & naturâ biliosum, & duplici jam offensione irritatum, toto propè sesquianno tacere potuisse, cum antea, nemi-

ne eum attingente, tam importunam declamationem tantâ contentione exorsus esset. Jamque veniebat mihi in mentem, quod Ejus primarius Discipulus scripsit, *hanc esse istarum bestiarum naturam, ut, si fugias, Leones, non Onagros dixeris; sin persequaris, nihil fugaciùs, etiamsi inter fugiendum subinde restitent, & aërem calcibus feriant.* Sed concionator exhaustus, atque defatigatus cum in totâ suâ cohorte Domesticâ, in qua tot sunt impudentes malarum partium Patroni, non reperiret satis idoneum in hac causâ Rabulam; absentem illum suum Triarium, qui deficienti succensuriretur, expectabat, aliis in Galliâ bellis gerendis, hoc est, sacrilegiis, latrociniiis, paricidiis occupatum: qui ubi rem confecit, hoc est, evastato Galliæ Regno, summisit ficiarium, qui conficeret invictum Principem, Regis Legatum, Regiique Exercitus Imperatorem, reversus est fugitivus furcifer ad suum Asylum, ut sua Trophæa ficariis etiam libellis cumularet. Neque verò dubium est, quin, cum ovans exponeret suo Pontifici præclara illa sua Stratagemata egregius Flamen, non jam Dialis *, sed Martialis multis statim coronis donatus, audierit illud:

*Macte novâ virtute, Puer: sic itur ad Astra **.*

Et fortasse subjecisset ex eodem Peetrâ:

Tu,

* Jovis Ministerio dedicatus.

** Virgil. L. 9. Aeneid. v. 64r.

*Tu, Genitor, cape Sacra manu:
Me bello ex tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero: **

Sed Lacum Lemmanum vidisse, ut se expiaret, satis esse putabat.

Ergo, aliis suis telis ad tempus sepositis, stylum, tanquam hastam, arripit, ut contorta fulmina recoctæ maledicentiæ huc, & illuc ejacularetur: Sic enim, qui pistolicus miles paulò antè fuerat, probare voluit, se quoque Apostolicum Præconem, atque Declamato-rem esse. Equidem putabam, hominem tot flagitiis infamem, præsertim perpetrato tam scelerato parricidio, hinc aufugisse, ut se abderet in aliquâ solitudine, vel in suâ lacunâ latitaret, indignus, qui lucem aspiceret: sed in Lustris educatus ganeo, nondum cum fronte amisit meretriciam proterviam; & in Castris deinde confirmatus lanista, quid non auderet, præsertim ubi induit Galerum, & larvam Reformati Concionatoris? Reversus ad suum Collegium, supplex suum Pontificem dicitur rogasse cum formulâ: *Jube Domine benedicere.* Tum verò sinè mysticâ benedictione jussus est Adversariis maledicere. Ludendo quidem profari nunc audet, se se in eâ urbe vivere,

E 4

in

* Idem L. 2. Aen. v. 717. & seqq.

in quâ maledicere non liceat; sed subest tacita exceptio, nisi bonis. Nam tum nemo nescit, illam esse Officinam, & fornacem maledicentiae maledicentissimæ; ne quis miretur, unde hic noster tantum convitiorum hauserit. Ergo superiori mandato armatus, induit Tragicos Cothurnos, & plaustrum conscendit, quo in-vectus debaccharetur in Apostatas, hoc est, in eos, qui nefariæ conjurationis signa secuti non essent, & Religionem Christi anteferrent factioni sceleratæ: nam quos manu nondum potuit, linguâ, & stylo discerpere se posse putat.

Itâne veró, CALVINE alium non habebas, per quem de pietate litigares? Cùm HOTTO-MANNUM, ejus fraterculum, priori actione ad-vocâsse dicereris, rogatus es, ne elegantem Magistrum Ciceronianæ ἀθεότητος * nobis dares, tanquam Religionis idoneum Cathechistam. Nunc cùm das, substituísque Venerabilem BEZAM, an nostro desiderio satisfacis? Imò verò nunquam magis in suspicionem, nescio cujus turpis, & impiæ collusionis, apud bonos viros venisti, quàm cùm ii viderunt, tales duos Prophetas cingere tuum latus; esse tibi in deliciis, in sinu, in gremio, in amplexibus; cùm tamen non ignores utriusque flagitia, & quid de altero Germania, de altero Gallia etiamnum ad te referat. Sed quando
itâ

* Ciceroniani Atheismi.

ità vis, habeto sanè tales Contubernales magnâ tuâ cum infamiâ.

Erras autem, iterûmque erras, si aut BALDUINUM, aut alium, qui vos nôrit, reformidare putas talium emissariorum tuorum canum larratus. Viderint ii, quos tales viperæ, tigres, aut lupæ laceffunt, an aliquo responso dignas esse putent. Ego tales (utendum est tuo verbo) Nebulones non voce, non verbis, non disputationibus castigandos esse sentio, sed Legum minis, carceribus, suppliciis, ut Cicero latrones, sacrilegos, testamentarios: nam Ciceroniano jure tui illi Procuratores utuntur.

Sed (quia tibi gratificari debemus) vísne, ut breviter de altero nunc dicamus, quem tu postremò delegisti, ut in BALDUINUM incurre-
ret, si fortè plus præstare posset, quàm tres illi, aut quatuor, quos antea incitâras? Dici-
mus, non potuisse te advocare Patronum, magis quidem idoneum ad maledicendum, sed magis etiam indignum, qui audiat in recri-
minatione, in qua collocas spem tuæ defen-
sionis. Certè multæ statim Præscriptiones ta-
lem Procuratorem repellunt, neque in judicio, nisi in reatu, stare patiuntur. Nam, & licet jus Civile contemnat, tamen non potest illud, quod ait CICERO, *nihil esse, quod minùs feren-
dum sit, quàm eum rationem ab altero vitæ re-
poscere, qui non possit suæ reddere.* Sit sanè il-
liberalis exceptio, quâ nunc ejus effrænata

petulantiā statim coercebimus. Dignus est, qui audiat, quæ non vult, qui in alios dixit, quæ non debuit.

Res (fateor) misera, & deploranda est, cū hominis Litterati probra, quæ sepulta latere mallemus, exponuntur. Sed cū rabies hujus Furia, alios indignè laceffentis reprimenda sit, cogimur præscribendo profiteri, hominem tam infamem, tamque intestabilem, nullo vel Divino, vel Humano, vel Ecclesiastico, vel Civili jure posse admitti, ut non modò pro alio postulet, sed & alios criminet, & Ecclesiæ Reformatæ imperet, & det leges de Religione reformandâ: denique in cœtu bonorum neque ferendum, neque audiendum esse, donec legitimam egerit pœnitentiam, non dico omnium suorum flagitiorum, at saltem eorum, quæ & vulgatiōra, & insigniora, & turpiora sunt, ut Adulteriorum, Sacrilegiorum, Parricidiorum, quorum jam & convictus, & damnatus sit. Audio nunc tandem à CASTELLIONE coactum, ut illi satisfaciat, edidisse hanc flebilem Confessionem: *Me miserum! flens, & gemens agnosco, per quindecim annorum spatium, cū aliis Justitiæ viam commonstrem, nondum sobrium, nondum liberalem, nondum veracem factum: sed in luto hærentem, & vix oculos attollentem, uno passu à Carceribus ad metam progressum. Quis tu non misereatur, ô noster pœnitens, afflictissime BEZA, cū hanc*
tuam

tuam audit Cofessionem? Quis non dicat, eam nimium esse veram, propterea que in ea veracem esse te, si ex animo loquereris? Sed ita te geris, ut nihil sentire minus videaris, quam quod dicis. Deinde cum ita generaliter loqueris, tam cautè, & astutè loqui videris, ut non ingenuè se loqui, quod est, sed eludere velle videaris. Certè qui te nôrunt, exclamant verus illud: *Non ita ageres, nisi fingeres.* Saltem dubitant, an, cum interea jacere debeas inter poenitentes, supra Ecclesiam te attollere possis. Et præterea quærunt, an aliorum peccatorum, multò graviorum, quæ dixi, alia Exomologesis necessaria non sit, priusquam aliis tam insolenter insultes prætextu cujusdam ventosæ, fictæque regenerationis, quæ te hominem flatuosum inflat.

Te nondum factum esse Sobrium, quia sanguinis, gloriaeque fitis te inebriat, non miramur. Non esse te liberalem cur confiteris, qui in aliorum facultatibus diripiendis nuper tam prodigus fuisti? Veracem nondum esse te, verissimè profectò dicis: sed habes paratam defensionem: quia omnis homo mendax. Ceterum tu tibi, quod BALDUINO objicis, suggerere debebas istud tui Martialis: *Dic de tribus capellis*: de tuis Adulteriis (inquam) Sacrilegiis, Parricidiis, si fortè aliquâ deprecatione infamiam, quæ tibi os obstruere debet, delere possis.

Quod

Quod ad primum genus attinet, quod est turpissimum, castissime THEODORE, quia etiam tuis versibus gloriosè prædicasti, atque publicasti tuos illòs candidatos, vefanòsque amores, tetràsque libidines, non requiris, opinor, aliud testimonium, quo convincaris. Sed ferociter excipis, quia hoc crimen obiter confitearis, & ultrò damnes, te justificatum esse. Atqui cùm alios revoces ad severam disciplinam Ecclesiæ Reformatæ, tu, qui huic præesse vis, quale, putas, edere exemplum deberes Exomologeseos, atque pœnitentiæ? & interea quàm te demissè gerere? & quo tandem antea privilegio tam confidenter cristas cum supercilio attollis, & Magistratum, quem vocas *ministerium*, in Ecclesiâ extraordinarium occupas, ut aliorum Censor fias? Certè excusatio, quâ hujus incesti peccati tui Confessionem nunc diluis, procul abest à legitimâ, vel Canonicâ satisfactione, cujus disciplinam repudiare, aut rejicere non potes.

Ais, te Adolescentem fuisse, & nondum Christianum, cùm ederes illud vefanum exemplum gloriosæ incontinentiæ. Adjicere debueras, te nunc etiam fuisse Protonotarium, & Poëtam. Nam quod de Adolescentiâ causaris, nimis est infirmum: eras enim Major annis, & nimiùm jam tum te fuisse virum ostendisti. Imò verò jam tum tam eras, quam nunc es, regeneratus, hoc est Genevensium
partium

partium: &, cùm talia Myſteria evulgares, jam Genevam mente, & animo migrâras, & iſtuc præmiſeras tua Pignora; & quod hîc edebas, tecum aſportare volebas, tanquam ſpecimen tui ingenii, cùm quidem id etiam conſecrares cuidam in Germaniâ tuo Præceptor, cui & CALVINUS, Parens, & Præceptor tuus alter, ſuos in Paulum Commentarios, tanquam Magiſtro ſuo dedicabat: quanquam non fatîs fortè obſervaveris, te talibus Scriptis, Epicureâ licentiâ, celebrare ἀποθέωσιν* Doleti, atque Rabelæſi, Sodaliũ quondam tuorum, quos eodem tempore CALVINUS, ſcribendo de Scandalis, referebat in Catalogum τῶν ἀθέων**. Neſcio, quid monſtri, & myſterii latere in eâ re dixerint naſuti homines tui Ordinis. Sed non ignoras, quid de aliis nunc diceres, ſi quid iis tale exprobrare poſſes. Videris porrò, quid præſtare debeas, ut omnem ſuſpicionem eluas, quam proſectò contemnere non potes.

Nam quod nunc ſcribis, HOTOMANNUM tuum ne reſponſo quidem dignum putare crimen ἀθεότητος***, (quod neſcio quis illi aſperſit, fortasſe quia hoc fuit elogium Theodori illius, qui etiam olim dictus fuit ἀθεώτατος****.

abs

* Relationem inter Deos.

** Atheorum.

*** Atheiſmi.

**** Impiſſimus, aut qui maximè Deum negat.

abs THEOPHILO Alexandrino nostro) minùs in tuam gratiam, nominisque tui honorem id refugit. Sed cùm securè permittis, hoc eum dissimulare, vereor, ne non fatìs illi caveas; tametsi magis ille possit istud negligere, qui quidvis esse hactenus maluit, quàm tui Prædicatorii Collegii quicunque. De Religione nequid scribat, sedulò cavet: & cui nondum persuasisti, ut tunc nomen suum edat; nisi si fortè excipias, illum, testandæ Religionis ergò, nuper præfixisse Epistolam Institutionibus Juris, in quâ Principis cujusdam Protestantis non Majestatem, sed Numen appellavit, ut aliquot Daleros emungeret. Quis ergo dubitaret, eum Divinitatis magnum esse Cultorem, qui etiam profiteretur se se colere Numina Principum, si quid modò numerent. Sed ad rem.

Ais, te nondum fuisse Christianum, cùm in Galliâ esses. An ergo in Lacu Lemano primum baptizatus es? & cum ad eum appelleres cum tuâ Deâ Catechumenus, an inter Pœnitentes sordidatus, vel potiùs Candidatus jactuisti? Tuâ profectò interest, te tuî meminisse, si fortè aliquis pudor reprimere possit hanc ferociam, quâ alios proculcas: ut, cùm Pavo pedes suos intueretur, caudam demittit. Verùm difficile est cöercere furentem insolentiam, cùm rabie fera corda tument. Ne centesimam quidem tuæ nequitiae partem scio; neque

neque inquiero, neque scire volo: Sed nonnulla, quæ publicasti, nemo nescit: quæ cerè sola te ita notant, ut obscurum esse non possit, quàm sis Religiosus. Age, præterita condonentur.

Sed quid? cùm Genevæ initiatus esses, ne veterem hominem planè exuisse videreris, aut Histrionicam, vel potius Lucianicam Personam deposuisse, statim istic edidisti lepidum illum tuum *Benedictum Passavantium*. O Religiosum principium novi Christianismi, & admirabilis regenerationis! Imò verò nunc, ut BALDUINUM terreas, minabundus etiam jactas, te nondum desisse esse Poëtam. Credo equidem, non modò Poëtam etiamnum esse te, sed etiam deterius aliquid, quòd nimium poëtice olim expressisti. Ita est sanè, Sanctissime, atque Regeneratissime THEODORE: ut scis illud vetus: Nemo repente fit malus; sic istud: Nemo repente ex malo fit bonus; multò minùs ex Pagano Christianus, ex Atheo Theologus. Si miraculum alicujus repentinae conversionis allegas, aliquod in te ostendito. Nam non satis est, fieri Allobrogem, mutare vestem, erigere cristas, contrahere supercilium, simulare Calvinismum, cantillare Psalmos rhythmos, verba dare, maledicere sive Papistis (ut vocas) sive Papanis, si non omnibus, at certè iis, qui tecum non coludunt, & eos magis odisse, quàm Turcas Otto-

Ottomannicos. An hæc certa signa, καὶ τεκμήρια * sunt perfecti Christianismi? Ne ipsa quidem Sententia Religionis sola efficeret Christianum, præsertim Reformatum, & Reformatorem, nisi Conscientia bona accedat: Conscientiæ autem bonæ, & fidei ἀνυποκρίτης ** quænam indicia, argumenta, fructus, conditiones sint, non ignoras. Ergo sis licet sciens non minùs, quàm δαίμων *** aliquis, tantò tamen magis eris impius, si Religionem in solâ scientiâ constituis: neque minùs eris Filius ejus, qui à principio fuisse Homicida, & mendacii Pater dicitur, quamdiu homicidio, & mendacio pollues tuam scientiam. Ad populum phialeras, mi THEODORE: nos te intus, & in cute novimus.

Exclamas, BALDUINUM non intelligere prima Elementa Christianismi, nempe vestri: sic enim Christianismum vocare videris nova Mytheria tuæ Conjuratationis, sacramentique militaris. Sed vobiscum tamdiu versatus, quî posset illa ignorare, quæ nunc tam multi sciunt? Quod ad Christianismum verum attinget, magis ejus leges, & regulas intelligit, quàm velles. Sed, quantulumcunque est, quod intelligit, satîs profectò est, ut ne principia quidem Religionis Christianæ satîs reipsâ,
 VOS

* Et manifesta indicia.

** Sincerae, sinè hypocrisi.

*** Genius, seu bonus, seu malus.

vos colere, curarève intelligat: tantum abest, ut, esse te, qui videri, dicique vis, credat. Neque dissimile nunc est iudicium de te nostrum, & eò quidem securius, quòd statuamus, Reformationis singulare quoddam exemplum abs te requiri, qui aliis nunc esse vis norma, & lex nova vitæ; nè, cùm in tuam formam alios intentis oculis intueri vis, iis putes satisfacere, si solam cutem fucaveris.

Dura itaque est conditio Personæ, quam induisti, si eam tueri etiam velis: nam cùm in alios morosè etiam inquiris, illi in te multò magis. Ecce ùt sunt multi nimiùm curiosi, atque molesti, principiò cavillant, Præfecto morum, Regeneratóque Censori, præsertim Lemannico parùm convenire, quam hinc istuc abduxisti Contubernalem, singularis tuæ continentiaë testem. Nam & quia cum Jurisconsultis, quos tam miserè odisti, interdum colloquuntur, dubitant, num legitimum esse possit Conjugium cum eâ, quam priùs per adulterium, quod glorioso Programme publicasti, (ùt loquuntur) maculaveris. Audiunt, quod ais, Episcopum, ùt olim Flaminem, unius uxoris virum omnino esse debere; sed audiunt etiam, esse debere irreprehensibilem, καὶ ἀνέγκλητον *. An autem hæc tua consuetudo etiamnum reprehendi possit, dubitant. Non laudamus tales Inquisitores, qui

F

omnia

* Inculpatum.

omnia ad vivum refecant, vel in scirpo nodum quærunt: sed tu eos exciras, cum tuû oblitus, alios traducis. Nos tamen, ne tibi diutius molesti sint, illud, quod in te primùm accusant, utcunque defendimus. Lege quâdam, quæ ait: *Illas non relinqui, charitatis hortatur affectio, quæ ante Sacerdotium maritorum legitimum meruere conjugium: neque enim Clericis incompetenter adjunctæ sunt, quæ dignos Sacerdotio viros suâ conversatione effecerunt.*

Eccè, habes etiam Iurisconsultos & amicos, & Patronos: tametsi ejus legis conditio etiamnum durior sit, quàm vellent, qui tuis deliciis favent. Tu verò aliâ defensione uteris: Nolui (inquis) illi Heliodoro similis esse, qui Chariclæam Christianismo prætulit. Pulchrè: tametsi non intelligo, cur hîc Christianismum dicas pro Episcopatu. Ceterùm, ut planè dissimilis sis illi Heliodoro, vellemus, in hoc genere AUGUSTINUM potiùs, quàm SYNESIUM imitatus esses. Intelligis, Vir accuratissime, quæ ab aliis intelligi necesse non est. Neque tamen divortium tibi quisquam imperat, quia multi verentur, nè hoc genus Missæ nimium tibi placeat, ut majori cum offensione multorum utaris novo jure, quod nunc nobis dictas, cum *Antonium Calvinum*, qui, vivente priore uxore, quam repudiavit, alteram duxit, fortiter defendis, quia statuas, satis, supérque esse, quòd ejus Frater, in suâ
Insti-

Institutione, inter Papistica; & Afinina (ut vocat) Decreta refert Legem nescio quam, quæ id prohibet: quia Magnificus ille Dictator existimat, nos indoctos nunquam legisse AUGUSTINI Libros ad Pollentium de adulterinis conjugis.

Age verò, ut ad te redeas, Suavissime THEODORE, habes domi satis, quod agas, tametsi alienas familias non exagites: certè potius eos, qui te accusare possunt, placare deberes, quàm irritare. Ipse BALDUINUS vix sui Musæi fenestram aperire potest, quin etiam invitus videat locum, in quo adulter, & leno aperuisti falacissimum ludum turpissimæ impuditiæ, & ubi postea perduellis miles, hoc est, plusquam latro castra metatus es. Quæ putas de te in mentem veniunt, cùm talis locus quotidie occurrit? Sed tu eos, qui tibi parcunt, etiamnum lancinas. Ille tamen & castis auribus, & pudori audientium parcendum esse obstinatè judicat, si per te aliquando liceat. Nam etsi his diebus ea scripseris, quæ significarent, rectius eos facere, qui accusant adulteria, & sacrilegia; imò, si taceant, Rempubl. exponere periculo iræ Divinæ; & allegaris exemplum unius Achan * Sacrilegi, propter quem non delatum, nec punitum ira Dei in universum Israëllem exarsit: hæc (inquam) cùm multos movere possint, ut tua

F 2

scelera

* Ios. C. 7.

scelera non dissimulent; tamen non est nostri pudoris evulgare omnes tuas nequitias. Itaque alios missos facias, quos protervè laceassis: non erimus hâc in re tibi diutiùs molesti; neque tam severi erimus, quin Theogeni scilicet Chariclæam, finè quâ vivere se non posse professus est, cum novo Sacerdotio facilè relinquamus: atque etiam Canonicae pœnitentiæ loco habeamus, quòd aliquando suaviter subridens, ab oculo sinistro lacrimulam fictam fortè elicueris, quâ defleres & prioris vitæ, & carnis infirmitatem. Nam etsi te dicas nondum fuisse Christianum, cùm ita amares; tamen eo ipso tempore Versibus expressisti Davidis de adulterio confitentis pœnitentiam, cujus aliquando formulâ usus scilicet esses. Ceterùm ut nullam des suspensionem veterum reliquiarum, in aliquo animi tui recessu residentium, atque fumantium, ebullientiùmve, vellemus profectò, pudicior, etiam quàm sit, nunc esset lingua, stylusve tuus, præsertim cùm non ignores vetus illud:

Nihil interest, quibus membris Cynædus fias.

Atqui cùm in BALDUINUM, qui ista vetera arcanæ turpitudinis tuæ mysteria non intelligit, detonas, nescio quomodo & tuû oblitus, & prioris nequitiaæ tuæ memor, sæpius Cynædus (ne quid turpius, quod adjicis, dicam) in ore habes, quàm conditioni nunc tuæ conveniat; nisi si, qui tonando vis videri Juppiter

ἐπίγ-

ἐρίγδαστος * (ut in Heshufium ais) sic etiam loquendo Ganymedæus simul dici velis. Quid multa? quia non nisi Ciceronicolas amas, amabò, patere, ut istud Ciceronis tibi revocem in memoriam: Næ tu jam mecum in gratiam redeas, si scias, quàm me pudeat nequitiaæ tuæ, cujus te ipsum non pudet. Patere æquo animo, ut ex eâdem Oratione audias quoque istud: Jam stupra, & flagitia omittam: sunt quædam, quæ honestè non possum dicere: tu autem eò liberior, quòd ea admisisti, quæ à verecundo Adversario audire non posses. Quid igitur? Nos quidem certè adeò nullam in te maculam reliquam esse vellemus, quæ tuam Personam dedecorat, & minuit Authoritatem, & fidem detrahit, opinionémque tuæ regenerationis; ut & illam labem, quam tua (ut ajunt) nimium tibi assentata Venus, honoris causâ, tuo corpori inussit, deleri, si fieri posset, vehementer optaremus.

Sunt quædam vitia tanquam nævi, in quibus observandis, notandisque minùs severi homines sunt. Sed illud, quod in te nunc reprehenditur, tale est, ut occurrat statim, atque tu cum istâ tuâ Personâ, larvâque Censoriâ prodis in publicum, & aliis risum, aliis stomachum moves, quantumvis multa similes, ut non modò crimine, sed & suspicione criminis carere te probes: adeò te premit præ-

* Valde, cum iracundiâ tonans.

teritæ vitæ, quæ naturæ tuæ testis est, assidua recordatio. Itaque ipse pudor, siquis modò in te reliquus est, (sed quis reliquus esse posset in Cynico Pseudolo?) inclusum te domi, aut in aliquâ latebrâ abditum (nisi fortè Luteriæ malis includi Monasterio Filiarum, ut vocantur, Pœnitentium, earumque fieri Abbas) continere deberet potius, quàm cum isto propudio projecta audacia te extrudat in aliquam Censoriam Scenam severæ in alios animadversionis, præsertim ubi notus es, & Theatrum circumstant Alumni, Alumnæve veteris tuæ disciplinæ. Nam extra Galliam, ubi eris ignotus, fortasse minùs laborabis, ut etiam habearis pro Archi-Gallo Cybeles: utque facessant illi molesti intercessores, qui, quia fortè legerunt in Ethnicâ Græcorum Republ. hanc legem: *Ex meretrice natus nè concionetur*; putant in Ecclesiâ ferendam hanc esse: *Ex meretricis gremio egressus nè concionetur*: & somniant alioqui eventurum tibi esse, quod CICERO narrat evenisse, cùm P. Clodius de Sacris Romæ concionaretur. Ceterùm, ô noster Hierophanta * (nam Sycophantam **, quo verbo alios ornas, dicere non audeo, ne quis putet, te non solùm ficus edere; sed etiam

ficos

* Sacrorum Antistes, qui Sacra, & Ceremonias docet.

** Calumniosus delator. Olim etiam dicebantur Sycophantæ, qui ex ficibus victum sibi comparabant.

ficos alere) alia Præscriptio est, quæ tibi obstat, nè leges feras novas de Religione, nève Ecclesiæ Sacrarium ingrediaris, ut alios excludes, & excommunices: dico crimen Sacrilegii, cujus jam tum, cùm hinc propter Doletanæ Religionis suspensionem, & vitæ impudicæ infamiam, & æris alieni molestiam fugeres, reus fueris propter eam, quam scis, sacrilegam nundinationem Beneficiorum (ut vocantur) quæ tam nullo jure possidebas, quàm malâ fide vendidisti; nè non cum Chariclæâ ex Aegypto aliquid asportares prædæ sacrae. Putârunt aliqui, factum id quoque esse religiosè, ut, cùm istuc venisses, manum iteres sacrorum causâ, quemadmodum veteres loquebantur. Sed non convenit vetus formula: Puri probi, profani sui auri. Intelligis mysteria harum Antiquitatum.

Itaque aliam tibi defensionem pares, necesse est. Nam & crimen auxisti, quod litigiosi Monasterii mancipem, à quo repræsentata tibi futurorum annorum merces erat, indignè fefellisti, cùm postridie alteri illud venderes: neque tamen minùs circumvenisti emptorem, cùm venderes, quod tuum non erat, quodque etiam paulò post fuit evictum. Quot, putas, propterea Legibus, Judiciisque etiamnum obnoxius es?

Fortasse negabis, te Simoniaë (ut vocant) reum esse, quia Magister tuis in Actis Apostol.

negat ita vocari debere. Sed voces, ut velis: si, quod abstulisti, Sacrilegium non est; nos, ut superstitiosi sumus, saltem nescimus, quo jure id feceris: & scire vellemus, ecquam istic statim absolutionem impetraris. Nam, quod nunc narras, laudandos nihilominus esse eos, quorum numero haberi vis, qui hinc istinc fugientes amiserint spem, quam habebant, impetrandorum hujusmodi Beneficiorum: saltem non erit legitima purgatio, si eam animo spem retinuerint. Vide igitur, nè iterum, iterumque pœnitens, cum tu nuper reversus es cum tanto Satellitio Equitum Beneficiariorum, dicaris id fecisse novo jure Postliminii, ut, quod amiseras, magno cum fœnore, & multorum annorum reliquiis. Imò verò ais, istic puniri Sacrilegos. Credo, si istic Sacrilegium fiat: sed quod alibi factum est, nescio, quo jure nunc istic invenit suum Sacrarium. Testem si requiris, non alium, quàm te citabo, si, quæ fiunt, potiùs, quàm quæ dicantur, observari velis.

Ignosce, Religiose Præsul, hominibus superstitiosis: non capiunt statim tuæ defensionis mysteria. Excusas direptionem Ecclesiasticorum Anathematum, quia multæ inclusæ fuerint Reliquiæ falsæ, & adulterinæ: quod tu etiam antequam inspiceres, ex Inventario, quod istic non temerè jam primum editum est, fortasse sciebas. Sed thecas ipsas neque
auri

auri falsi, neque Gemmarum adulterinarum fuisse suspicor : sed neque Jure Accessionis fuisse commissas existimo : tametsi nostrâ, vel BALDUINI privatim non intersit, quid de iis statueris ; & cùm libripendem tibi adfuisse narres, nihil præterea inquirimus. Illud modò vereor, ne, cum multi Verrinas de Signis *, quas Fraterculus tuus, & Commilito tibi dicavit, relegent, tu multis in mentem statim venias : aut, quia duos tantùm Brennos olim Gallia protulerit, tu tertius fuisse dicaris : tametsi obtendas defensionem, quam olim Dionysius Siculus ; nisi malis illam Poëticam :

Dicite Pontifices, in Templo quid facit aurum?

O te beatum, quem neque exempla, neque versus unquam deficiunt, si quis te urgeat!

Sed de aliis spoliis, quorum reus es, ecquid dicis? Ne quid in eo genere abs te, & iis, quibus præeras, factum fuisse dicatur sinè sacris literis, & exemplo bono; en istinc nunc allatus libellus est, qui defendens factum, allegat, sic ab Judæis discessuris spoliatos fuisse Aegyptios. Pulchrè. Sic enim & superiori-

F 5

bus

* Cicero in Orationibus Verrinis multa narrat de statuis, signis pretiosis, injustè à Verre ablatis, & aliò transportatis.

bus annis Anabaptistæ Monasterienses responderunt, cùm interrogarentur, quo jure Urbem Episcopalem diripuissent. Sed tui fortasse cautiores sunt, Prudentissime THEODORE; nam eadem illa eorum defensio, quasi diffideret Exemplo ex sacris literis repetito, profert præterea quandam Constitutionem Civilem, quæ significat, aurum Barbaris & eripiendum, & furripiendum esse. Pape! quanti est sapere! Et Legum Professoribus nunc etiamnum infensus esse potes, quorum beneficio consequeris, ut utroque Jure defenderis?

Ceterùm superest scrupulus unus, quem non tam facilè eximas: & in quo tamen eximendo laborare debes, priusquam aliud suscipias. Dissimulo alia crimina, quæ te jugulant. De perduellione capitalem litem alii (vellem) toties non moverent ex lege, Horrendi Carminis. Sed cùm toties alios, qui tibi dissimiles sunt, crepas esse Apostatas, Transfugas, Proditores: videris velle justam recriminationem tandem audire. Saltem enim cùm Anglis Portum Galliæ vendidisti, atque prodidisti, & Patriæ tuæ, & Regi tuo injuriam fecisti; quod si tibi licuisse putas, quia te Burgundum inscribis, tantò magis ipsis Emptoribus nunc teneris de evictione. Sed hæc, si vis, nunc dissimulentur, & ad BALDUINI Commentarium de Legibus Majestatis, sive Perduel-

duellionis * rejiciantur, quibus etiam, cum quidem in iis multa sint, quæ te non leviter pungant, vehementerque premant, non dubitamus aliquando responsuram esse tuam generositatem.

Interea tamen vereor, ne non tam facile deleas, eluâsque sanguineas maculas, quibus conspersus esse diceris, cum tot cædibus te inquinaveris: imò verò propterea triumphas, & alterum te esse gloriaris Jehu ** qui Sacerdotes Baal mactaverit, & veluti sanctum Ducem Levitarum *** qui multa millia Idololatrarum trucidârit. Nam & quod Moses præcepit, ut ii de more expiarent cruentas suas manus ****, tu interpretaris, earum potius consecrationem fuisse in illâ cæde. Deus bone! ecquo recidimus? Ipse Moses jussit suos milites, qui jussu ipsius etiam Dei occiderant Madianitas, aliquot diebus extra Castra manere, & expiari: & quicumque vel mortuum cadaver tetigerat, expiandus erat *****. Noster verò novi fœderis Præco sanctum se esse jactat, cum est sanguinarius. Quid? An illud etiam

* Commentarius hic fortè nondum editus, saltem nec à LUDEWIGIO recensitus, neque aliàs mihi cognitus.

** 4. Reg. 10. 17. 25.

*** Mosen. vide Exod. 32. à v. 26.

**** ib.

***** Num. 19. v. 11.

etiam Epistolæ ad Hebræos * occinet: *Omnia propemodum sanguine purgantur secundum legem?* Atqui saltem meminisset, humanum sanguinem exceptum fuisse. Quid te moneo, Clementissime THEODORE?

Exclamas etiam, te multos Sacerdotes, & Monachos tuâ pecuniâ liberâsse, atque redemptos præsentî neci eripuisse. Quis jam non exclamet, factum denuo te esse Abbatem, & quidem, quàm antea meliorem? O liberalis Redemptor, Protector, Servatorque Monachorum! itaque, ais, prodituros, si oportuerit, nempe ut jam non nexi servi, sed pileati liberti triumphalem sui Liberatoris currum sequantur. Sed aut ego valde fallor, aut metuunt, nè imiteris, quod Romani Triumphantes statuebant de suis captivis, aut eorum saltem Ducibus: & quamvis passim Cruces cum crucifixis dejeceris, Crucem reformidant. Atqui tu nuper edixisti, ne Judices, Romano more, Crucis utantur supplicio: quia scilicet tam eam figuram veneraris, quàm CONSTANTINUS, qui hoc antea edixerat; vel quia tu furcâ fortasse, quàm Cruce dignior es. Audio: trepidant tamen etiamnum tui Redempti; & meminerunt, non procul abfuisse te, cùm in quodam Templo tui Carnifices, ad CHRISTI Crucifixi Imaginem infamandam, atque funestandam, in eadem Cruce hinc, & illinc Sacer-

* C. 9. v. 22.

Sacerdotes strangulatos suspenderunt. Et miraris, si tibi tam fideli Domino nondum fidant illi abs te empti, quos, ut victimas immolares, adservabas.

Sed age: para tibi aliam defensionem sanguinariæ tuæ sanctitatis: nam, etsi fatuos, & effœminatos, & superstitiosos esse iudices veteres Christianos, qui iudicabant, sibi per suam Religionem non licere spectare Ludos Gladiatorios: tamen cùm ex Candidato factus es Purpuratus Miles, cruore Civili rubens, & madens, quem sitiens hauseras, cùm insultares acervis cadaverum; quàm, putas, purus, sanctusque ex castris, & prælio ad Ecclesiam (ut vocas) tuam es reversus, ut nunc manibus non illotis, sed cruentis, sacra tractes, & stylo sanguinario alios etiamnum persequaris? Credo, legisse te aliquando Canonem Nicænum, qui mirabilem Pœnitentiam, & Exomologesin requirit ab iis, qui abs militiâ ad Ecclesiam redeunt. An exclamabis, Papisticos esse Canones, quibus jam pridem solutus sis? Imò verò potius oppone Poëticam exceptionem:

Nulla fides, pietasque viris, qui Castra sequuntur.

Dices, nullâ tibi opus esse aut defensione, aut purgatione, aut abolitione, quia ais, posse nos ex multis, qui interfuerunt, audire, quid in Militari Concione præmonueris paulò ante
illud

illud funestissimum, quod etiamnum deploramus, praelium. At, quod illi nobis narrant, nihil aliud probat, quàm te in illo fuisse, quòd, MUNCERUM Concionatorem in Germanico tumultu Rusticorum fuisse, narrat SLEIDANUS, nisi aliquem Theudam, de quo Lucas, malis, ut, cùm in Actis Apostolorum irrisurus Venerabilem Venerandi Magistri tui inscitiam, καὶ ἀνισοπιστίαν *, annotaris, duos fuisse Theudas, nunc tertium adscribas, hoc est, te ipsum. Næ tu mirabilis es Artifex subtilissimæ imposturæ, qui jam suaviter efficis, ut neque astutissimi, quos irrides, neque fortissimi, quos jugulas, sentiant aut se irrideri, aut jugulari. Nullum, credo, extat in ullâ historiâ exemplum simile.

Sed si superioribus Exemplis aliquod adjiciendum sit, adjicerem Cretensem illum Impostorem, qui, temporibus THEODOSII, simulavit, se esse Mosen, Cælo delapsus; & cùm fictis Vaticiniis vesanam multitudinem coëgisset, eam ad littus adduxit; pollicitusque, fore, ut aqua cederet, jussit insilire in mare, multisque mox pereuntibus, clam se subduxit. Nihil scilicet tale nuper fecisti, cùm, ubi Classicum post Concionem insonuisses, & pistolica tela evibrâsses, non modò stetisti post principia; sed & aliis fortiter cadentibus, velociter effugisti: certè tam fatuus non fuisti, ut seque-

* Et Historiarum imperitiam.

sequereris tuum Collegam, qui, ut fervaretur, capi voluit. Triumphas nihilominus, te procul ex edito colle spectatorem fuisse funestissimi conflictûs. Et fortasse expertus es, quod Sulla olim dicebat, cùm audiret gemitus civium, qui trucidabantur. Seneca non modò insanum, sed & insanabilem fuisse judicat quenquam Volesum, qui temporibus Augusti, cùm trecentos unâ die securi percussisset, exultans exclamavit: O rem Regiam! Quid de te Christiani dicemus, qui, cùm tot millia fortissimorum Civium, atque adeò florem Gallicæ Nobilitatis in acie indignè occumbere vidisti, (nè quid gravius dicam) non exhorruisti?

Legeras quidem, quod MINUCIUS (nam eum, in gratiam BALDUINI tui, legisse te, ais) loquens de veteribus Christianis, Nobis (inquit) Homicidium nec videre fas est, nec audire: quòdque Athenagoras adjicit, nè iis quidem licuisse Spectatores esse publici alicujus supplicii, & criminalis animadversionis. Sed tu cùm illâ fatuâ, & superstitiosâ (ut vocas) Antiquitate nihil commune habere te gloriaris. Imò verò, quia prælum illud in Campis Druidum commissum fuit, veterum Gallorum antiquo more, mactari Victimæ humanas fortasse non noluiisti, præsertim cùm talibus hostiis tam delectaris, quàm Sacrificium ἀναιμάτων * odisti.

Sed

* Incruentum.

Sed jam saltem iis parcere tuus stylus deberet, qui nunquam arma induerunt, nusquam Castra viderunt; & in Civili tumultu videntes, potius quos fugerent, quàm quos sequerentur, secesserunt, nè vel viderent, vel audirent, quæ diutius aut videre, aut audire finè acerbissimo dolore non poterant. In eorum verò numero fuisse BALDUINUM cùm non ignores, & omnes sciant; quid illi adscribis, quod tuum est? Ejus etiam domum in tumultu, tanquam Aram, & Asylum, patuisse protegendis & corporibus, & bonis quorundam, qui Tui esse dicuntur, non nescis: & si negas, testes tibi opponam familiares tuos (qui etiamnum agnoscunt, quod debent) Collegam (inquam) Concionatorem, & ipsum Wechelium, quem Commilitonem tuum fuisse naras. Et tu, homo ingrate, nihilominus finges te ejus beneficii esse oblitum? Imò verò, cùm narres, Collegam illum tuum etiam vitam suam debere BALDUINO, exclamabis, Tuos esse tractatos, ut tu tuos Adversarios tractasti?

Et quid tandem magis ridiculum est, quàm homuncionem togatum, inermem, infirmum, ab sanguine abhorrentem, & qui nequidem aciem districti ferri inspicere auderet; denique hominem (si nos Apostolicè loqui mavis) ἀμαχον, μὴ πλήκτιν *, fingere imitatore

esse armati, & militaris tui furoris?

An

* Pacificum, non percussorem.

An tam stupidam, & cæcam, & oblivio-
sam Galliam esse putas, ut non intelligas,
omnibus videri, te de te locutum esse, cùm
tragicè describis, quendam ridentem vidisse,
cædes totâ urbe fieri; ædes, fortunâsque
omnes à furente multitudine diripi; honestis-
simos viros, spectatissimas Matronas per urbem
mediâ luce lacerari; sepulcorum cadavera ef-
fodi; quosvis crudelissimè excarnificatos in
fluvium præcipitari; non virginibus, non præ-
gnantibus, non ipsis puerulis ab uberibus Ma-
trum pendentibus parci. Tum verò istum,
ipsis Saxis ad hæc horrenda spectacula colli-
quescentibus, non modò securum omnia spe-
ctare, sed unum etiam esse ex iis, qui Carni-
fices in Cælum efferrent &c. Agnoscis, tuis
verbis expressam tuæ insanix picturam, Ve-
sane Declamator? Addis & hæc: Quid Gal-
liam commemorem, hominum promiscuis
cædibus redundantem? Quid uxores in viro-
rum, Virgines in Matrum sinu & constupra-
tas, & jugulatas? Quid infantes ab uberibus
Matrum ad cædem tractos? Quid prægnan-
tes mulieres vivas incisas? Quid honestissimos
Viros crudelissimè interfectos? Quid cadavera
ipsa raptata, laniata, canibus objecta, in flu-
men præcipitata, quid infinita alia inauditæ
immanitatis exempla? Quid denique (quod
memini fuisse quavis crudelitate acerbius)
tot convitia in CHRISTUM ipsum contumeliosis-
simè jactata? Hæc tu de tuis scilicet actis.

Neque tamen adhuc omnia commemorasti: nam multa cautè præteris, quæ tamen ipsa etiamnum ex suis sepulchris eruta Martyrum, & Principum ossa, & aliorum insepultorum jacentia etiamnum cadavera & Templorum everforum parietinæ (licet homines taceant) clamant, futura ad omnem posteritatem monumenta incredibilis tui furoris; Nam & accidit, quod olim, cùm Persæ incendissent Temppla Asiæ, Græciæque, Jones prohibuerunt ea instaurari, ut ipsæ ruinæ Posteris essent testimonia, atque monumenta Barbaricæ impietatis.

Ergo, ô noster Attila, ô noster Alastor, Dux horrendæ vastitatis, priusquam de Religione tam ferociter concioneris, vide, equam Deo, hominibûsque rationem reddes armatæ tuæ militiæ, & immanium actorum. Fatui profectò, & nimium simplices illi ante biennium erant, qui te Ministerii novi reum, & de extraordinariâ vocatione nescio quid fingentem, atque balbutientem, non modò rogârunt, aliquo ut eam vocationem signo extraordinario comprobares (quod olim LUTHERUS ab illo tui Ordinis MUNCERO postulabat) sed etiam callidè respondentem, id te brevè facturum esse, minimè intellexerunt. Nos, quid tunc cogitares, etsi antea fortè non essemus suspicati, nunc dubitare non possumus. Sed si quod in Cælis Numen esse credis, scito,
te

te semper Deo, ut hominibus, impunè illudere non posse. Tu quidem jam, fortasse per ludibrium, BALDUINO, & nobis concionaris de conscientia, ejusque vi: Sed illa, illa tibi Carnifex erit, teque, ut Cainum in sua fugâ tementem, & trepidantem, noctesque, diésque torquebit: neque, si Judicum manus effugeres, effugies Dei judicium.

Atque ut te tuis verbis constringamus, en audi, quod in alios abs te dictum, in te retorquendum est: Quære latebras, Transfuga, quascunque poteris; vel etiam quamcunque vel natura tibi suppeditavit, vel à tuâ cohorte nancisci impudentiam, & audaciam poteris; opposito tuum illud facinus, cujus in tuo pectore insculptæ, & indelebiles notæ in tuo isto vultu eminent, quantumvis ad omnem turpitudinem comparato, tacentibus etiam nobis, latere te diutius non sinent, & in lucem protractum ne respirare quidem patientur, donec infelix coram Deo, & hominibus sententiam in te ipsum feras. Idque tantò magis, quia te fugientem insequitur terribilis ultio atrocissimi, & inextinguibilis parricidii postremi, quod Sicarius Poltronus tuus, abs te subornatus perpetravit. Scis, quid ille de te ultro sit confessus: quæ confessio ita te perculit, ut attonitus, trepidansque repentè ex Galliâ totâ fugeris. Sed nullum est Asylum, quod te tegere possit. Ipsi etiam, ipsi versus tui te insequen-

quentur, & excitabunt: Tène quietem ducere, quem ad pœnam poscunt pro immanibus ausis Tartara? Geminóque nocentem crimine, Cælorum fas est convexa tueri, Qui Divos, qui te, Patriámque tuósque scelestus prodideris. Reliqua non adscribo: tenes enim, quia tua sunt.

Utinam verò, quàm tali admonitione commotum ad pœnitentiam fuisse Davidem narras, tu te ad eam commoveres! Sed quid? audebis potiùs cum tuis monitoribus opponere, qui hísce diebus istinc allatus ad nos est, libellum omnium, qui istinc unquam prodierunt, flagitiosissimum libellorum; qui defendit Poltronum illum tuum, omnium, qui unquam fuerunt, nefariorum Sicariorum sceleratissimum; pietatisque titulo etiam ornare vult & tale parricidium, & telum impii latronis, qui invictissimum Principem proditoriè confodit: denique tale monstrum perfidiosi insidiatoris gloriosè cum Mose, & Davide (ô blasphemiam antea inauditam!) comparat, quia ille Aegyptium, hic Goliath occiderit: denique amplissimis in Galliâ Judicibus, qui talem Assassinum justissimo supplicio affici voluerunt, dira minitatur. En quo recidimus? Ille quidem carnifex hoc fortasse fecit ingenuè, & fideliter, quòd te & subornatorem, & authorem suum nominârit; sed an propterea, sanctissime Theodore, inter sanctos Martyres nunc referendus erat? Nempe quo jure Caracallus

callus sicam; quâ fratrem trucidârat, in Templo consecravit, vos vestri Pultroni pistolicum telum inter Apostolicas Reliquias religiosè referetis. Legisti, quinam sint, & dicantur apud Paulum ἀπηνγκότες, καὶ εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ *. Summus profectò is gradus est deploratæ impietatis, atque vitiositatis.

Sed quò non evaditis? Longiùs etiam procedit projecta, & impudens audacia. Nam non modò laudat te immane factum illius paricidæ; sed & ad consequentiam trahi vult, & tali exemplo contendit, fas esse, fidem fallere; Heris suis insidiari, & quoquo eos modo tollere: neque solùm Sacris Litteris propterea abutitur; sed & ex Jure Civili repetit, dolum adversùs hostes bonum esse; denique inter stratagemata, atque perfidiam (quod nulli unquam Barbari latrones fecerant) clamat nihil interesse: Corrumperere servum, subornare percussorem, & pactâ mercede ad scelus impellere, facinus est mali, & periculosi exempli; sed opinione Religionis illud confirmare, quale scelus est? Assassinos olim, propositâ spe vitæ æternæ, & beatæ, ad latrocinia, & cædes eruditos, incitatósque fuisse in Tartariâ, accepimus: sed anni plusquam trecenti sunt, ex quo tempore, ut illorum in illa Barbariâ asylum eversum fuit, sic & detestabilis eorum memoria eodem tempore in

* Qui dedoluerunt, & consenserunt iniquitati.

Lugdunensi Concilio damnata est, & reliquiae severissimè profligatae. Et nunc in Galliâ renascentur cum Religionis Reformatæ professione? En (iterum dicam) quò recidimus? I nunc, & cum talibus Zelotis de Religione agito.

Audieram, superiori sæculo in Bohemiâ, cùm ZISCA Reformationem, qualem hodie Gallia videt, institueret, hoc est, Religionis nomine, vi, & armis Regnum illud evastaret, non defuisse Concionatorem, qui oleum adderet camino; Quendam enim Joannem Taborensem tum edidisse librum terribilem, cujus inscriptio erat: De occisione omnium malorum in mundo: Sed jam funestio-rem Concionem audimus, quæ & insidiatricem, & domesticam proditionem, si mactandi sint, qui adversarii esse dicantur, prolixè commendat. Deus bone! quænam hæc Religio est? quænam mortificatio, comes Religionis? quænam, quæ à sanguine dicitur, Sanctitas? Et tu, alter in Galliâ BRUGANDE, alter ex Bohemiâ ZISCA, nos pro tuo imperio coges assentiri tali Catechesi, etiamsi cùm eâ jungas aliquam pietatis simulationem? Tunc, furiosissime Apostata, clamitabis, esse Apostatas, qui abs tali factione deficiunt? Imò verò clama, quantum voles, & nunc clamitando, ut olim scortando, rumpe etiam latus: nos tibi confirmamus, Apostasiam talem tam esse Viris bonis necessariam, quàm iis curæ esse debet

debet Christiana Religio: quam quidem Religionem cum vos cum vestris actis tam conjunctam esse dicitis, ut, qui hæc fugerit, illam deseruisse dicatur; næ vos & Christo, & Religioni magnam injuriam facitis.

Renovas quæstionem de Apostatis, quam in alios abs te velles avertere; Sed mihi crede, vel si te ruperis, nihil agis, quamdiu in eo reatu hæres. Dictum tibi est, quid OPTATUS, & AUGUSTINUS responderint Donatistis, clamitantibus: Totus mundus apostatavit. Illos ipsos Donatistas fuisse schismaticos Apostatas, nè tu quidem (credo) auderes negare; Sed an multò melior sit causa vestra, videris. Ego quâdam in re minùs audaces esse vos fateor, sed multis rursus in rebus multò & audaciores, & deteriores. Donec autem probaveris, cur, illis damnatis, vos absolvendi sitis, & AUGUSTINO satisfeceris, nihil est, cur inani recriminatione vexes eos, qui & ab illis, & à vobis, ubi ubi similes eritis, deficient.

Vis, propiùs aliquis te premar, urgeat, lancinet? quid si neget aliquis, vel legitimum esse te Ministrum Ecclesiæ, vel verum esse ministerium, quod usurpas? Quid si profanum, & adulterinum esse affirmet, &, quod in Pofiacò conventu audisti, iterum audias? Quâ vocatione, quâ manuum impositione, quâ successionem te defendes? Dices, esse Ministerium tuum extraordinarium? Sed quo

testimonio, quo signo, quo miraculo id probas? Ergo quo Authore, quo Jure, quo More, quo Exemplo vel tibi arrogabis, quod occupasti, vel Altare contra Altare (quod jam fecisti) erigis, ut veteres Christiani loquebantur, cum id esse nefas pronuntiârunt? Vis, ut te potius ciceronianè aliquis alloquatur? Dicet: Tu te ipsum adoptasti, ut Lucanius, Parens tuus, se ipsum: ergo vitio creati, abdicent.

Quid igitur alios importunè laceffis? Ocule te totum, miser, in tuâ latebrâ: si caput, si manum, si pedem exeris, periisti. In limine acer Adversarius adest, instat, imminet: ecquò, ut effugias, te vertes? Sed neque cum tuâ larvatâ, recoctâque Apostasiâ proficies quidquam, si Antistitum peccata, quæ neque BALDUINUS præstare potest, neque minùs, quàm tu, accusat; neque quisquam Nostrum defendit, tragicè excogitaveris.

Fatemur, quidquid in suos Sacerdotes Prophetæ fulminando dixerunt, dici in Nostros posse, & debere: Sed longiùs ut progrediaris, quàm Prophetæ, non patimur. Neque si longiùs excurrentem non sequimur, aut etiam aberrantem deserimus, propterea ullo jure nos dices approbare alterius partis flagitia; ut neque eum, qui Bezanus non fit, propterea esse Papanum; aut qui Papanus non fit, propterea esse Bezanum probabis:
cùm

cùm neque tu, cùm Lutheranus non sis, Papanus dici; aut quia Papanus non sis, Lutheranus appellari fortasse velles: aut quia non es Guelphus, Gibellinus libenter audires. Sed hæc partium, factionumque nomina, quantum voles, te oblectent: Christiani ab iis & alieni sunt, & abhorrent: &, si fortè imprudentes aliquando nomen iis dederint, missionem petent, ut soli Christo adhæreant; & quod in utrisque partibus vel rectè fit, sequi, vel laudare; vel fit perperam, reprehendere, & fugere liberè possint.

Scilicet magna causa est, cur horribilem in tali, tamque Christianâ continentia Apostasiamingas, ἐπιληπτικώτατε *. Theodore: sed agis tuo more, & quod de te dici potest, de alio dicis, astuto scilicet Jure Præoccupationis: itaque & ut tuus Hottomannus, Ecebolium crepas, nisi quod ex Socrate Historiam repetis, quam ille ex Eusebio stolidè dixerat esse repetendam. Sed priùs fingere debebas, Julianum Apostatam in Galliâ regnare; & valde quæstuosum, tutum, gloriosum, aulicum esse, facere, quod nunc BALDUINUS facit, hoc est, fugere regnantem tuam factionem. Adjicere denique debueras, Ecebolium illum aliquando audiisse Missam, cùm finè hâc vix agnoscas Apostasiam: & poteras id eodem jure affingere, quo BALDUINO quid-

* Defectioni subjectissime.

vis adscribis: neque minùs propterea in Ecebolio isto tuo BEZAM depictum agnosceremus.

Ergo gloriam illius Ecebolicae versutiae propriam habeto; quæ tibi fortasse tantò erit gratior, quòd nunc meritus sis, ut Homerice quoque dicaris ἐκηβόλος Ἀπόλλων * propter peritiam, & praxin, & excellentiam Theologiae tuæ pistolicæ. Scilicet olim miser, pauper, desertus, incautus eras, cùm in tuo Benedicto Passavantio scribebas: *Nos pugnâmus solo gladio; id est, Verbo Dei*: nunc istud tuum, *id est*, O noster Gladiator, securè, & gloriosè expungere potes. Et miraris, si BALDUINUS jam tecum pugnare, aut congredi non audeat.

Dices, te saltem & verbo, & gladio nunc pugnare. Sed si de Religione agis, talis conjunctio minimè est Religiosa. Et quid indignius esset, quàm Christianismum propagari more Mahometano? Tu, quænam ratio sit tua, armate Concionator, videris; BALDUINO, qui Evangelium aliâ vi propagandum esse putat, non probari arma tua, quid miraris? Porro de eâ, quam semper in ore habes, neque minùs, credo, in pectore, Apostasiâ, quid præterea, vis, tibi respondeat? Et quid tandem tecum religiosè tractari posset, qui, cùm ab eo nuper audiisses, non esse Apostasiam

* Eminus jaculans Apollo.

fiam à Christo, siquis vobis nuntium remittat, καὶ τὸ ἀποστάσιον *, statim veteris tuæ nequitiae memoriam refricans, insusurrasti nescio quid cynedicum ** de Sexûs discrimine confundendo, & viris pro uxoribus habendis. O nefariam obscœnitatem linguæ Cynicæ, & Cynædæ ***! O scelus! O flagitium nequitiae Bezanæ! tale profectò, tantùmque nefas, quod neque pudicæ aures ferent, neque casti oculi legent, non potuit nunc venire in mentem nisi homini, in prostybulis Sodomiticis volutato, & talium fœditatum constupratâ, incestâque memoriâ etiamnum se se oblectanti: in buccam verò nunc id illi venire quî poruisset, nisi cujus os spurcum etiamnum redoler, ructat, & spirat, quod olim turpiter imbibit? I nunc, & cùm talibus de Evangelio agito. Non est certè opus alio indicio, ut, quale sit ingenium, qualis Religio istius incesti Hypocritæ, ex omni genere impuritatis concreti, atque conflati, omnes intelligant.

Et tu, infelix Gallia, nondum intelligis, qualem sive Cupidinem, sive Ganymedem adores, cùm huic talium libidinum Ministro, Doctorique larvato meres? Cæterùm hîc ego te per tuam, sive Angelicam Virginitatem, sive candidatam Theologiam obtestor, falacissime

* Et repudium.

** Carens pudore.

*** Canini, & impudentis.

cissime Poëta, ut talia tua Itesphalica *. My-
 fteria; quæ olim evulgatis versibus decantasti,
 non nisi tuis Sodalibus, ipso etiam usu edo-
 ctis, nota esse memineris; ignota verò, & in-
 audita BALDUINO, & aliis ingenuis hominibus,
 tam castè, honestèque educatis, ut eorum au-
 res, oculi, cogitationes nullo modo possint
 audire, aut intueri quidquam tuæ tam pu-
 dendæ obscœnitatis; & quorum ipsa etiam
 pudenda (si ita loqui fas est) castiora profe-
 ctò sunt, quàm sit os tuum. Tantùm abest,
 ut alios ex tuo ingenio æstimare debeas, aut,
 quam in illâ tuâ Sardanapalicâ Palæstrâ glo-
 riam meruisti, ad alios, rudes, indignos, ab-
 horrentes derivare.

Itaque & illud putidè, ridiculéque facis,
 quòd eum, in quo exagitando te exerces, ais
 nunc demum didicisse saltare. Nescio, an ali-
 quis ex tuis exoletis Tibicinibus hoc tibi nar-
 ravit, ut eum hâc saltem ratione fieri Beza-
 num tibi confirmaret. Sed mihi crede, qui
 fidelior sum testis; hâc rursus in re tibi planè
 dissimilis est BALDUINUS, neque nunc minùs,
 quàm olim alienus est ab illâ tuâ suavi, mol-
 lique disciplinâ; certè, quàm semper fuit,
 tam est hodie quoque ἀμσος **. Talem
 Poëticæ impuditiæ Ludum cùm hîc aperi-
 res, & in eo regnares, ut ibi essent Choreæ
 (ut

* In lapsum temeraria, prona.

** Imperitus.

(ut dicuntur in Poësi) irritamenta Veneris languentis, non invidet ille tibi tales, quas nunquam gustavit, delicias: ac ne nunc quidem tibi obstabit, si in tuo fornice clam (quia palàm fortasse non audes) cum tua sive Thaide, sive Laide saltitare tripudiando velis, Fescennine Poëta, qui jam pridem etiam saltasti *πίπνωμα, καὶ κνίσμον* *, fœditates tibi soli notas. Sed nè earum rudimenta aliis aspergas, qui abs te nunquam initiati fuère.

Fortasse nè non scitus Theologus etiamnum videreris, suggerente tuo Ciceronicolâ, judicasti objiciendum esse BALDUINO, quod Cicero narrat objectum fuisse Dejotaro: Sed nõnne mox sensisti, fore, ut tibi responderetur, quod CICERO tali calumniatori responderet: *Quæ crux huic fugitivo potest satis supplicii adferre?* Reliqua tenes; itaque habeto & illa pro responso. Imò verò ut semel audias ad ea, quæ hætenus jactasti, spurca tua convitia responzionem te dignam; audi, quod Orator ille homini tibi simillimo respondisse fingitur, & patere, nos ejus Proœmio nunc ad te uti:

Ea demum magna voluptas est, Theodore BEZA, æqualem, ac parem verbis vitam agere, neque quidquam tam obscœnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, & omnis oratio
mori-

* Sunt duæ species impudicæ saltationis.

moribus consonet. Neque enim, qui ita vixit, ut tu, aliter, ac tu, loqui potest; neque qui tam illoto sermone utitur, virâ honestior est.

Reliqua veteris illius Declamationis, quæ tenes, & tibi nunc objici posse non ignoras, habeto pro responso. Simul & in eâ ipsâ Oratione observato verbum, quod tam acutè notasti in BALDUINI libello. Cùm is fortassè eo usus, latinè dixisset: ut breve faciam, pro: ut breviter dicam; miro artificio ex eo verbulo elicuisti bellum, lepidum, facetum, falsumque scomma, alii licèt nimis frigidum, jejunum, putidum, ineptum esse putent. Quid enim? statim somnians veterem tuam Praxin Beneficiariam, propterea exclamas, BALDUINUM jam didicisse apud Cardinales novum Stylum Romanæ Curiae, in quâ *Breve* nescio quid significat. Quid lepidius dici potuit? Itaque triumphas, eum propè jam tuo exemplo factum esse Protonotarium. Sed iterum, iterumque erras, festivissime Theodore: ille, ut est rudis, & stupidus, ne nunc quidem quidquam talium rerum intelligit; neque, ut intelligeret, unquam operam dedit; nunquam tuis illis quondam Sacris, Mysteriisque initiatus, nunquam ex suo Jure Civili tam sapiens, ut tuam illam artem ditescendi, quam olim considerasti, addisceret.

Itaque non minùs ridiculum est, quod toties deblateras, illum tam familiarem esse Cardinalibus; ut nihil magis te torqueat, quàm hoc somnium: quod esse hominis phrenetici, nisi si subtiliùs mentiri discas, omnes sani dicent. Maneat hæc tibi propria laus, & gloria illibata, quòd olim Purpuratos Patres Candidatus propè Abbas diu affectatus sis, non finè felici aucupio Beneficiorum, & indè ditatus, habueris, quod te oblectaret: & multis pòst annis, cùm in Galliam, Reformationis ergò, rediisti, Cardinalitiâ domo, mensâ, spondâ usus sis: & nunc, nè ingratius videâre, illorum oblivisci non potes, non tam quòd iis inideas, quàm quòd ad dignitatem talem, mutato tamen Galero, aspices. Quidni? Tuos quoque olim Donatistas in Africâ suos habuisse Cardinales, testis est AUGUSTINUS.

Sed fortassis hoc nomen odisti, quia & Cardinalem veteres appellabant Clericum, suæ Ecclesiæ adstrictum, & tanquam glebæ adscriptum, qui alio abire non posset: tu verò minimè vis, ità (ut loquebantur) cardinari: qui potiùs vis & esse vagus Ardelio, & interea videri Apostolus Oecumenicus, ut liberè huc, & illuc discurras: non ut ignominiosè pulsus Lausanâ, Genevæ hæreas; sed ut modò Aulicus Reformator, modò Parisiensium Ministrorum Magister, modò Castrensis Con-

cionator, modò Galliaë Patriarcha, modò Lemannicus Mercurius, modò Dux Equitum, modò Tubicen, modò aliud, quod dicendum non est, fias: & interea colludas cum omnibus, qui tibi usui sunt, qualescunque tandem ii sint, vel si sint, quod dicere nolo. Liceat tamen & hoc tibi novo Jure, Privilegióque Dispensationis, quo vobis licet, quidquid est utile: Itaque quàm scias uti foro, & Aulâ, & quibus, & quàm turpiter, atque religiosè, ubi est commodum, assenteris, quærendum non est.

Sed profectò nimis liberaliter summum tui honoris titulum tibi detraxisti, ut alium indignum ornares, cùm BALDUINUM appellasti πολυπράγμονα *. Maneat hæc quoque propria tibi laus, quæ magno tuo labore parata, meritòque imprimis tuo tibi delata est.

Quid porrò convitiis tuis respondere possumus, cùm effundendo farraginem inflammataë maledicentiæ ità confusam, ut duobus modis Satyra dici possit, simul præriperis verba omnia, quibus tibi respondendum sit, & mirificas propterea tricas nobis objeceris? Singulis paginis BALDUINUM furens criminaris; te, Calvinúmque impudens laudas. Sic vos, regeneratissimi Rhetores, quod de vobis dicendum esset, de illo dicitis: quódque de illo esset

* Industrium, multis negotiis se implicantem.

esset dicendum, priores dicitis de vobis ipsis. O admirabile artificium hominum propè Divinorum, cui nihil est, quod objiciatur! Credo, quia legeras, quod Eustachio Medico scripsit BASILIUS de suis adversariis Calumniatoribus, ubi eos comparavit cum lupo, quem Aesopus narrat dente Oviculas vicisse, quas ratione non potuerat; & eos modò unum, modò alterum crimen variè, confusèque fingere, & ubi omnia fingendo nihil proficiunt, odio tamen insatiabili pugnare narrato Tu eos imitari, atque etiam superare voluisti.

Interea non minùs scitus es Artifex, cùm de te loqueris. Quid enim? Principium hoc tuum est: *Postquam tandem singulari Dei beneficio ex longâ peregrinatione domum, id est, ex Patriâ ultrò in exilium sum reversus &c.* Sed nimis sæpe aberras, optime Interpres, cùm adjicis tuum istud, *id est*: hìc enim potius adscribere debebas: *id est*: posteaquam in Galliâ, Patriâve perpetravi, quæ animus meminisse horret, rursus fugi Genevam. Tum verò succinemus poëtice Carmen aliquod ἀποβατήριον *, antiquo more, nisi fortè malis ἐπιβατήριον **. Ac, si fortè tibi non satisfacit illa Exclamatio CICERONIS in Antonium: *At quàm nobilis tua illa peregrinatio!* exclamabimus:

* Carmen, quod canitur in Amicì discessu.

** Carmen, quod canitur in Amicì reditu.

bimus : O admirabilem, & propè miraculo-
sam peregrinationem, præsertim Religionis
ergo ! Cogitabas in eâ fortasse Peregrinum il-
lum Luciani, familiarem tuum : sed tibi me-
liùs cavisti, qui alios, quàm te ipsum, præci-
pitare maluisti. Obsecro verò, Religiose
Peregrine, qui non Templorum modò, aut
Reliquiarum, sed majoris rei causâ mirabilis
hospes in Patriâ fuisti, ecquid putas alios judi-
care de istis tuis Herculeis laboribus ? An ulli
unquam Gothi, Scythæ, Hunni, Vandali,
Saraceni minùs religiosè in Galliâ peregrinati
sunt ?

Sed ne quid effutiamus, in Epilogo nobis
opponis nescio quam legem ἀμνηστείας *
Cautè profectò : utinam verò tot malorum
oblivisci possemus ! Cæterùm, ô Bone, silen-
tium potiùs, quàm oblivionem nobis impe-
rare potes, ubi tam lugubria monumenta tuo-
rum Actorum, quæ etiam invitis in oculos
incurrunt, discedens reliquisti.

Cæterùm ut Historia integra sit, adjicien-
da est prior illa tua peregrinatio, cùm ad ex-
citandam Ambrosianam conjurationem, tu-
multùmque illum ciendum, per Galliam, mu-
tatâ veste, cum tuo HOTMANNO discurristi. O
incredibilem & profecto nimiam bonæ Galliæ
patientiam ! Sed hæc in aliud tempus, aliùm-
que

* Oblivionis,

que locum rejiciantur. Nondum enim pate-
ris, Theodore nos aut in limine Declamatio-
nis tuæ consistere, aut in illis observandis,
notandis, recitandis immorari. Quid igitur?
Multas statim paginas occupas, ut describas
BALDUINI vitam: cujus (quem nunquam es al-
locutus, ut neque ille te unquam) tam & in-
timus, & assiduus scilicet Secretarius fueris,
quàm nunc fidelis Præco vis videri. Nempe
otiosi Poëtæ, cum vigilantes somniant, sic se
solent oblectare, indulgendo suis Fictionibus,
& Fabulis, & Spectris, & Prosopopœiis.

Sed illa nimis poëtica Prosopopœia est,
quâ BALDUINUM fingis propè regnare, modò
in Germania, modò in Galliâ, modò in Flan-
driâ, modò in Concilio Tridentino: ubique
esse, ubique audiri; nunquam agnosci, sem-
per evadere; omnia tractare, & miscere:
quem tamen paulò post hominem nihil esse
ais. Mirum verò, tibi tam occupato tantum
esse otii, ut etiam tam procul observare pos-
sis omnia ejus vestigia. Pedem ille movere
non potest, quin statim rescias. Consilia
etiam, quæ nondum cepit, prævides: tam
vigilantem (credo) cautionem in castris didi-
cisti. Sed fieri vix potest, ut tam confusæ,
quàm est tua, Satyræ aliquo ordine respon-
deatur.

Sed quia peregrinationis tuæ mentionem
fecisti, & quandam BALDUINI peregrinatio-
nem

nem obiter notâsti, hinc Exordium novum repetamus. Nam & in eâ paulò diligentius exponendâ, ut tibi satisfiat, pluribus fortasse verbis opus erit; neque est quidquam, quod in tuam gratiam faciamus lubentiùs. Nihil (quod non dissimulas) magis te torquet, quàm quòd BALDUINUS, te per Galliam, Germaniamque discurrente, superârit Alpes Tridentinas, & (ut ais) in eo itinere Cardinalium fuit Affecla. Bono animo esto, Theodore: ille, cùm, nè diutius Spectator esset tuarum Tragediarum, non recusavit & in Italiam, & Tridentum proficisci, Regis Navarri Legatus fuit: quo Principe abs Tuis paulo post confosso, cùm acerbum vulnus accepisset, neque hybernis præruptorum itinerum, neque Alpinarum nivium ullis difficultatibus retardari potuit, quin domum statim properaret, si fortè servare attonitam familiam suam posset; cui, in suburbiis inclusæ, abs tuis cohortibus non temerè metuebat, cum tu ad urbem obsidendam eas evocâsses, ut, quam pestis paulo antè afflixerat, tu hanc Metropolim, ô ingrate Alumne, everteres; vel, ut Nero suam Romam, incenderes, sæpe etiam Tyrannicis verbis precatus (ut citiùs totam conficeres) utinam populosa Lutetia unam cervicem haberet!

Equidem in toto illo, difficili certè, & longo itinere, perpetuus, assiduùsque BALDUINI comes

comes fui, ut tibi Itinerarium, quod vis, etiam describere possim; & verò cupiam, quia, ut video, multa de eo & falsa, & inepta tibi alius narravit; & vitæ nostræ scrupulosa etiam reddenda tibi ratio sit. Illud autem imprimis scito, non paulò meliorem, & nobiliorem, quàm tua fuerit interea, fuisse peregrinationem illam nostram; neque tamen sinè tui memoriâ sæpius renovatâ, neque sinè vario metu, multisque periculis fuisse. Tu interea, dum hac narratione te recreabimus, arrectis auribus asta.

Superiori anno Nonis Octob. Lutetiâ Parisiorum non sinè magno mærore tandem egressi, venimus in urbem Treassium, paulò antè abs tuis frustra tentatam, sed etiamnum trepidantem: ubi Lupi, illius egregii Antistitis, qui Attilam excoecatam circumagendo olim avertit, ut urbem servaret, successorem aliquem Cives requirebant. Altero indè quadriduo per medias Tuorum insidias penetravimus Diviodunum, tuæ Burgundiæ Metropolim, sed minimè adhuc tui juris. Ibi primum vidimus Cardinalem illum, cujus Purpura mirificè te torquet. Cùm autem progrediendum esset, non nihil attoniti substitimus, cùm audiremus Cabilonensem Episcopum, qui nos sequebatur, abs Tuis interceptum, spoliatum, abductum. Perreximus tamen Cabilonem usque, urbem paulò ante

à vobis direptam, atque doformatam: ubi primùm in Templo vidimus lituras, & lineamenta vestræ Reformationis, & audivimus, paulo antè cum illic Regeneratis vestrorum Fratrum Synodum coiisse, in quâ cum alia multa præclarè fuerant decreta; tum Canon, nescio, quis informatus de exterminando Nobilitatis Ordine, posteaquam ejus armis exterminati Sacerdotes essent.

Ibi sanè nobis occurrit, & BALDUINUM amicissimè complexus est doctissimus ille Episcopus, acerrimi judicii vir, quem nescio cur mutatum Episcopum vocas. Nam quòd illi adulatus es, ut ambiendo præríperes, quod jam olim BALDUINO fuerat oblatum, nihil egisti: nam cui cum tuâ mutatione nocere putasti, valde profuisti. Neque adhuc BALDUINUS obstat, quin illud obtrudas, negotium affectanti HOTOMANNO tuo, jam pridem otioso, eamque offam objicias famelico, quia alioqui tecum cantare recusat. Quid autem illic nobis narrârit ille, cui & nos credere experto debuimus, & vos nunc fidem derogare non audebitis, Episcopus de vestris carceribus, imperio mero, Consistorio vestro, & de reliquâ audaciâ, ex aliis aliàs audies. Nobis certè urbem illam vobis ereptam, Regique restitutam spectantibus venit in mentem, sapientissimum fuisse vestrum consilium, cum illam occuparetis, quam olim Julius Cæsar paran-

parando commeatui delegerat, cùm Galliam subigeret.

Quó propiùs ad vestrum Juram, traje-
cto Arari, accedebamus, tantò magis cum
metu periculum crescebat. Ac quidem Dux
Allobrogum, amicus ille vester, de quo tam
præclarè estis meriti, suis præfidiis tectos nos
bono animo esse jubebat. Sed cùm procul è
quodam monte timidè prospiciebamus fumum
Lugdunensis Arcis, tunc vestræ, olim Ire-
næi Domicilii, quàm multa putas, nobis in
mentem venêre & de vobis, & de antiquissi-
mæ Urbis fortunâ? Exclamabat quidam ex
nostris comitibus illud Verus: *O domus anti-
qua quàm nunc dispari dominaris Domino *!*
cùmque plura vellet addere, expalluit, ut
Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram: me-
tuebantur enim Excursores. Nos Urbi bene
precati optavimus, ut, si suâ oblita, jam ali-
quot sæculis amisisset partam, retentâmque
tot antè annis veterem gloriam Religionis,
eam aliquando cum reformatione recupera-
ret: dico eam, quam, cùm propè Diviodu-
num cunas BERNARDI spectaremus, in quâdam
ejus Epistolâ relegeramus. *Inter Ecclesias
Galliæ (inquit) constat profectò Lugdunensem
anteire, sicut dignitate Sedis, sic honestis studiis,
& laudabilibus institutis. Ubi enim æquè viguit
discipline censura? morum gravitas? matu-
ritas*

H 4

* Cicero de Officiis.

*ritas Confiliorum? Authoritatis pondus? Anti-
quitatis insigne? Præsertim in Officiis Ecclesia-
sticis baud faciliè unquam visa est repentinis novi-
tatibus acquiescere, nec se aliquando juvenili pas-
sa est decolorari levitate. Hæc ille.*

Quæ cum tibi tam diligenter recitamus, fortasse otiosos esse nos putabis. Minimè profectò fumus, Theodore; sed paulò jam fumus tranquilliori animo: quàm, cum Rhodanus vester tunc trajiciendus nobis esset, non procul ab alterâ vestrà Metropoli. Nam plerique somniabant, in illo vestro Lacu esse tetrum carcerem, & in eodem comitatu erant Theologi Parisienses, valde etiam fenes, qui cum nobiscum per avios montes profundâ jam nocte perreptarent, propè inciderant in Scyllam, cum vellent evitare Charibdin: *Ignarique viæ Cyclopum allabimur Oris* *, unus exclamat Credo equidem, vel tu misertus fuisses miserorum, si eos tam miserè jactatos, & perculsos vidisses. Jam quidem scribis, eum, qui istic tecum regnat, Pastorem celebrem, ineptè dici Polyphemum, cum exiguus homuncio sit. Sed, O bone, reformidabantur Æthnæi Fratres, capita alta ferentes; & quos emittere ille posset. Quidam cogitabant: *An nescis longas Regibus esse manus.* Patere, Doctissime Poëta, nos jam præterito-
rum

* *Virgilius L. 3. Aen. v. 569.*

rum malorum jucundâ recordatione recreatos tecum ludere poëticis Flosculis.

Cùm ventum est Cameracum, non modo occurrerunt decrepiti illi Carthusiani Gratianopolitanis suis, Mandris, vestro beneficio, liberati, pulsique; sed & Cl. Juris-Consultus GOUEANUS, non multo humaniùs abs tua Factione tunc vexatus: cujus profecto si Jurisprudentiam contemnis, at Musam cur cohorescere debeas, non nescis.

Quid multis deinde diebus in mediis Alpibus egerimus, si quæras: Fatigati alsumus. Sed nequidem, cùm, superato monte Sina, Susas veniremus, extra jactum telorum vestrorum esse nos, etiamnum attoniti audiebamus. Non faciam illam Galliæ nostræ injuriam, ut exclamem:

Juvat evasisse tot Urbes

*Argolicas, mediósque viam tenuisse per hostes.**

Sed verè tamen dicere possum, nos demum respirare cœpisse, cùm, superatis Alpibus, Taurinum appulimus, & domesticorum malorum propè oblitos, de rebus Ecclesiasticis, quarum memoriam peregrinatio ipsa in re præsentî suggerebat, cœpisse animo magis sedato inquirere. Non narrabo tibi res alias, quæ minùs fortasse te oblectarent. Tau-

H 5

rini

* Virgilius L. 3. Aen. à v. 282.

rini inquisivimus de Scriptis illius Maximi; qui ante annos centum supra mille, illic magni nominis Antistes fuit: sed ignotus is erat Præfidiariis Militibus. Qui autem eum memineras descripsisse vitam Eusebii Vercellensis, cùm Vercellas ingressi sumus, tanto magis quæstio fuit de illo tam celebri Eusebio, cujus imprimis laudata fuit in Mediolanensi quâdam Synodo Arianâ singularis constantia recusantis subscribere iniquis Judicibus Athanasii.

Cùm ejus Historiæ recordatione venimus paulò post Mediolanum, ubi Ambrosii Sedem, & Basilicam, & propè vestigia recognoscentes, ingressi sumus in amplissimam rerum Ambrosianarum Historiam, sed non finè nostrorum temporum detestatione; quæ si aliquot Ambrosios protulissent, næ tu cum tuis tanto supercilio cristas non attolleres. Fuit de Ambrosio sermo, donec Brixiam pervenimus, ubi ad Philastrium Brixensem, Ambrosii Auditorem, cujus egregium volumen de Hæresibus oblatum nobis fuit, conversus est. Incidimus & in Veteres libros Gaudentii Brixienfis ad Benevolum, AMBROSIO amicissimum: eos nondum vidisti; ubi legeris, non minùs in iis, quàm in Philastrii Commentario de Hæresibus, senties esse multa, quæ te pungant.

Non

Non dico, quantum vel Mediolani Gubernator, vel Brixiae Senatus Venetus, profusae humanitatis erga nos, comitatúmque nostrum ostenderit: nam ea, út profana, respues barbaro fastidio. Itaque etiam tibi non narrabo, quid Veronae viderimus: quia Romanas Antiquitates, quarum ibi nobilissimae reliquiae sunt, odio Urbis, nunc contemnis. Sed non dissimulabo, cùm Amphitheatrum spectaremus, quendam ex nostris, domesticorum malorum memorem, ingemiscendo exclamasse: *Hic olim Ludi Gladiatorii, nunc in Franciâ eduntur*: & cùm antiqua Inscriptio legere-
tur: *Generoso Retiario Invicto, Pugnarum XXVII. &c.* nescio quomodo quibusdam in mentem venit Rete tuum, non illud Apostolicum, sed gladiatorium, cujus praesidio ex Concionatore factus eras Lanista. Adeò in nostrorum comitum ore frequens, tametsi absens eras.

Quid, cùm ventum est Patavium? Narrabo tantùm, quod tu, homo elegans, lubenter audies. Nescio, quí factum sit, ut, cùm ibi primum cum literato Viro colloqueremur de Libris (út fit) Ciceronis, atque adeò de Philippicis, inciderimus in locum, qui dicebatur corruptus; sic autem restituum esse audiebamus: Cùm tuâ quid interest, nulla Auspicia sunt &c., ubi Cicero M. Antonium in alienis rebus scilicet religiosum esse,

esse, in suis non esse, significat. An putas, habitum esse hunc sermonem finè memoriâ tuâ, tuorûmque? Nihil magis desiderassemus, quàm in eâ Academiâ hybernare, cùm in ejus portâ legissemus esse Asylum Literarum: nam magnum fuisset lenimen nostrorum dolorum, illic in studiis Literarum, & Legum acquiescere, interea dum tu in Galliâ Cælum Terræ miscebas. Sed mandata, quæ susceperat BALDUINUS, coëgerunt eum Venetias proficisci.

Quid ibi egerimus, ut es mirificè curiosus, fortasse etiam quæres. Nihil est, quod te offendere valde possit, Here; nisi si fortè succenseas, nos illic vidisse simul, & audissey (curiositatis ergò) prolixam Græcorum Liturgiam: Missam, cum te alloquimur, dicere non audemus. Ut autem feria, quæ scire non debes, prætereamus, Concionantem in foro quendam (ut vocant) Charlatanum, nisi si Ceretanum malis, cum ex nostris comitibus quidam audivisset, nescio quid in Galliâ, cùm te sub dio declamantem audiret, simile vidisse se (ut erat homo rerum imperitus) narrabat. Ignosce simplicitati hominum imperitorum.

Venetiis Romam (noli, obsecro, cohorrescere) proficisci institueramus; quam si invissemus, multa nunc tibi narraremus. Sed negotiorum tempestates nos ab eo itinere revo-

revocârunt. Ergo (ô alterum nuntium, qui te perculit) divertimus Tridentum. Cur, priusquam nos audias, vestes dirumpis? Diceret alius, quod Justinus ex Trojo narrat, veteres Gallos, cùm intestinæ discordiæ, & domesticarum dissensionum tædio in Italiam venissent, Mediolanum, Brixiam, Veronam, Tridentum condidisse; proptereaque mirum non esse, si nos, eodem rerum statu, inviseremus Majorum nostrorum sedes. Sed suspicaris aliud, nescio quid, quod te torquet, quia Concilium illic convenit. Atqui optima mandata BALDUINUM eò deducebant, si non obstitisses, hoc est, si cæde Mandantis finita non essent. Ut te inanibus suspicionibus, quæ te vexant, liberem, dicam simpliciter, quod non nescire tuâ interest.

Cum Tridentum ingressuri, in portâ scriptum legeremus votum: Concordiæ Instauratoribus, similes in eodem limine, in quo substitimus, preces fudimus non sinè gemitu, atque suspirio. Urbem ingressi, priusquam Gallos, qui plurimi illic erant, salutarem, nescio quomodo, relegimus Libros Vigili, Tridentini olim Episcopi; & imprimis observavimus, quod scripsit *Lib. 4. & 5. contra Eutychen*. Vidimus deinde, quid illic ageretur; & doctissimos profectò Viros multos, de Ecclesiâ, & Religione sollicitos, convenimus, de te etiam sciscitantes, ecquando illuc
veni-

venires : nam alibi occupatum esse nesciebant. Si dicam, minùs nos illic tunc effecisse, quàm tu interea in tua armatâ Synodo (ληστρικὴν * propè dixi) fortasse non mentiar. Sed hoc illud est, quòd triumphas, nondum fatìs exauditos esse piorum hominum religiosos gemitus, ut etiamnum habeas, quod reprehendas.

Quàm nolles, illuc Jurisconsultus aliquis Nectareus cum aliquo Theodosio iret, curaturus, facturúsque, quod illi olim in Constantinopolitano Concilio. Sed nè multa nunc à nobis, quæ tibi de Tridento narrantur, expectes. Fecisti enim per tuos interea Pistoricos, ut, confosso Navarro, BALDUINUS statim in Galliam revocatus properârit. Itaque valde te fefellit, qui, te irridens, tibi persuasit, quod narrares de longiori ejus morâ Tridentinâ, & nescio quo (ut ais) vento: nos alium illic non sensimus, nisi Boream, qui faciliùs nobis calamum, quàm tibi hastam excussit. Certè reditus noster propter multa, quæ de tuis in Galliâ furoribus interea narrabantur, tam tristis totâ viâ fuit, ut dolore non minùs, quàm frigore, quod tunc erat acerrimum, nos prope in nivibus sepultos non obtorpuisse, atque diriguisse mirari debeas. Nunquam profectò magis intelleximus, quale fuerit supplicium illorum **Quadragenta Marty-**

* Prædatoriam.

Martyrum, de quibus scribit BASILIUS; ut te nostrorum laborum etiam misereat.

Jam decem diebus in tali arenâ luctati eramus, cùm pervenimus ad glaciale lacum Vezam, quem propter tui nominis malum omen non temerè exhorruimus. Trajecimus tamen. Nobiscum erat Legatus Helvetiorum, & nos jam indè abs Tridento comitabatur. Narrabat autem de altero vicino, & propè Tartareo lacu Lucernano; in quem si quis sciens vel lapillum injiciat, horrendas tempestates cum terribili fremitu, mugitùque statim cieri: siquid casu incidat, nihil eum commoveri, narrabat. Sed & in vicinis suo pago, quem vocabat Abbatis Cellam, Alpibus esse specum non dissimilem illi Dalmatico, in quem dejecto levi pondere, quamvis tranquillo die, protinus procellam, turbini similem emicare scribit Plinius. Quorsum hæc, inquires? Te nescio quid habere simile cum illo lacu, atque specu ajunt. Nam si quis vel verbulo uno te attingat, eos fragores, tàmque terrificos turbines, & procellas cies, edisque, ut tota vicinia cohorrescat.

Age, progrediamur. Tandem singulari Dei beneficio tecti, atque incolumes venimus Tigurum, ubi BULLINGERUM minimè invenimus, qualem ex tuo ingenio tu describis, barbarum, & inhospitalem: nam tametsi sese humanissimè excusârit; GUALTHERUM suum, qui nobis

nobis esset conviva, misit. Illic cùm multas audiremus queremonias de tuâ infaniâ, Evangelii causam apud omnes bonos vehementer affligente, atque infamante; tum verò nescio quid subjecit, te ibi aliquando convictum falsi, καὶ παραπρεσβείας *, ignominiosè cecinisse Palinodiam Sacramentariam: Sed jam longè aliam esse tuam modò in Galliâ, modò in Helvetiâ, modò in Germaniâ παραπρεσβείαν **. Cupiebamus eâ de re referre ad Petrum Martyrem, quem, cùm in Galliam primùm redires, Ducem habueras. Cùm eum jam sepultum esse intelligeremus, convenimus ejus focium, senem illum octogenarium, cujus integritatem non potuit non aliquando laudare vester Commentarius de scandalis. Tum verò, cùm nova, & horrenda vestra scandala ex litteris, Luteriâ allatis recitarentur, bonus ille senex cum lacrymis detestatus est vestram immanem rabiem; & novos Antichristos esse exclamavit, qui tam indignè abuterentur Christi, & Evangelii nomine: vixque in Apocalypsi inveniri descriptionem tetrioris monstri: mirari tamen nos non debere, si, ut vetus habet Proverbium, mali corvi malum ovum sit.

Cùm ille porrò pluribus nos verbis consolatus esset, properavimus Basileam: ubi rursus
tristio-

* Et malè gestæ legationis.

** Malè gestam legationem.

tristiores de te; tuisque polypragmonicis * discursationibus (nam & illâ paulò antè transferas) querimonias audivimus, Oporinum salutavimus; cujus, & BALDUINI querelæ communes fuerunt de injuriâ cujusdam divitis, qui in tuo finu est, Oporinum exugentis, BALDUINUM mille ducentis aureis, nimium bonâ fide creditis, etiamnum fraudantis; quia istic locum non habet lex: si calvitur; & tu jure novo novas Tabulas debitoribus malæ fidei in isto Asylo vendas. Quod obiter dictum esto: quia tuo more, hoc est, improbissimè, simul & impudentissimè alium accuses, qui Oporinum scilicet fœnoribus oppresserit. Fœnorum vix mentionem (credo) fecisses, nisi si abs altero vestro Argentario, & Chorago hanc artem cum aliorum magno malo, damnôque didicisses. Sed sint hæ sanè rationes vestræ æquissimæ, quæ in aliis essent iniquissimæ.

Ceterum cum Basileæ & alios viros optimos, & pessimum illum Sebastianum tuum, quem tu deperis, nósque antea nunquam vituperavimus, obiter convenissemus; Deus bone! quænam recitata sunt testimonia Bezanæ audaciæ, simul & Vefaniæ! Ac Sebastianus quidem ille, quem jam pridem confixum, confecisse, atque jugulâsse te putabas, non de tuo Equitatu, quem reformidat, sed
de

* Negotiosis, præsertim inutilibus.

de singulari æquitate tuâ, quam admirabatur, nescio quid narrabat, cùm te diceret miris artibus efficere, ut illi, quem impotentissimè laceſſebas, non liceret aut respondere, aut responsionem edere; proptereaque tuæ clementiæ gratias ageret, quâ eum hoc labore liberabas. Sed non nihil mirari se dicebat tuorum ingenuitatem, qui, cùm subtilem effigiem templi apud Ezechielem, in quâ unâ exprimenda primus potissimùm elaboraverat, furripuissent, non modò in suis Bibliis, quibus eam inferebant, non laudarunt Authorem, cujus labore suas merces ornabant; sed etiam eum infinitis convitiis onerarunt. Esse tamen hæc levissima peccata Allobrogicæ regenerationis. Verùm reformidare se magis ingrati tuam proterviam. Edictum recens tunc illic erat consilium quoddam ad Galliam pacandam: eo usurum esse te non dubitabat. Sed nihilominus Authori malam gratiam (ut es ingratus) relaturum esse non temerè prædicebat, ut eventus ostendit. Nam, nisi illud consilium tandem placuisset, non viveres: & tamen (ut audio) tu nunc illud, cujus beneficio etiam regnas, miris convitiis proſcindis.

CÆLIUM secundum, alterum Academiae Basileensis Doctorem, singularem rursus amicum scilicet tuum, non potuimus convenire, à quo plura de vestris virtutibus audiissemus: sed neque bonum BUCERUM, concionatorem
jam

jam pridem minùs , quàm velletis , vobis addictum. Cur non potuerimus , dicam. In nostro hospitio occurrit quidam Gladiator tuæ factionis : qui licèt te , tuumque Magistrum detestaretur , tamen quia vobis merebat , nobis dira minitabatur. Ergo visum est , statim esse cedendum.

BALDUINUS , nescio quomodo , suū , & comitum oblitus , volebat rectà per Lacum vestrum proficisci , ut multa de vobis , quæ nescit , resciret , & ut veteres amicos conveniret : (& quàm multa nunc narrare potuissemus , si tutò licuisset salutare vestram Hierapolim ?) Sed audivit in somnis divinam vocem : Heu ! fuge crudeles terras : & horrenda quædam narrabantur de novâ inhospitalitate vestri Ponti Euxini.

Ergo divertimus Montbelgardum , ubi novam Ecclesiam Gallicam , & priùs , & magis , quam sit tua (ut loquimini) Reformatam , tuo licèt Patriarchæ non pareat , vidimus ; & ejus Primarium Ministerum , senem magnæ gravitatis , & modestiæ , rursus audivimus querentem de vestris Stratagematibus , sanguinariis magis , quàm sanctis , & multa præterea narrantem de vestræ factionis indole , cujus jam pridem ingenium noverat. Nihil autem nos magis commovit , quàm quòd bonus ille senex , propè orbus , cum lacrimis exponebat , vos , novo quodam plagio , filium vestris ca-

stris adjunxisse, inque vestras partes imprudentem pertraxisse, ut, cum patris senectutem eâ ratione affligeretis, filii societate interea abuteremini; & Gallis persuaderetis in rem vestram, nihil vos moliri sinè consensu aliarum Nationum. Sic enim & de Germaniâ soletis in Galliâ loqui apud eos, quibus facile verba datis. Hæc cum attoniti audiremus, ubique tristitia de vobis narrari dolumus.

Cum autem in quodam veluti limite Germaniæ, Galliæque versaremur, quibusdam nostris comitibus placuit, interea dum BALDUINUS rectâ in Galliam reverteretur, per Germaniam redire, ut magis, atque magis intelligerent, an ejus de vobis judicium esset, quod Italiæ, Rhætiæ, & Helvetiæ esse intellexerant. Nam excurrerunt in Sueviam, ut BRENTIUM eâ de re testificantem audirent: neque aut Augustam, aut Norimbergam, aut Ulmam, aut Danubianas Civitates inviserunt; in quibus, tametsi Protestantibus, audivissent horribiles adversus vestram conjurationem Anathematismos: Sed secundo Rheno descendentes in illo longo limite Germaniæ ea de vobis audierunt, ut plura audire nollent. Quia paulò ante cum Cohortibus ex Germaniâ in Galliam immigrâras Reformationis ergò; vestigia etiamnum extabant tuæ in Patriam pietatis propè furianæ. Sed quia mavis illa supprimi, jam non notabuntur. Nostris satis,
super-

superque fuit, te digresso cum tali flore Eque-
stris regenerationis, se se & tutiores, & libe-
riores esse.

Ac imprimis quidem Argentoratum adie-
runt, & ubi jactare solebas, fortissimum esse
Asylum tuum, invenerunt justissimum Tri-
bunal, quod ne quidem lambere infelix reus
auderes. Saltem illic jam tum audiebant, fore,
quod factum est paulò post, ut peregrinorum
coetus, qui jam pridem in eâ urbe coaluerat,
nisi si tuæ Prædestinationi fatali, tuoque sa-
cramento militari valediceret (quam tu Aposta-
fiam esse interpretaris) si minus ejiceret (quod
grave fuisset) at certè separatam, ut antea,
Ecclesiam vestræ informationis non haberet:
sicuti & paucis annis Francofordiæ decretum
fuerat.

Nostri clarissimam hanc urbem ingressi,
quid de te putas, tuisque Symmystis * audie-
runt? Auditæ sunt Germanorum illic Concio-
natorum de vestrà ludificatione querelæ, &
graves ab iis causæ expositæ sunt, cur eam
diutius perferre in sinu suo non possent. Age-
batur tunc causa SANCHI, Theologi peregrini,
semi-vestri, qui nisi si vestris quibusdam dog-
matibus, præsertim de prædestinatione, re-
nunciaret, alias sedes quærere jussus esset, ex
sententiâ aliorum etiam concionatorum, qui

I 3

ex

* Sociis sacris initiatis.

ex aliis urbibus propterea convenerant. Re-
citata tunc quoque nostris fuit causa tui Hoto-
manni, nempe propter quod facinus illic ali-
quando primum fuisset excommunicatus abs
suo Gallo concionatore PETRO ALEXANDRO,
te quidem propter antiquam societatem sub-
murmurante, sed assentiente tamen tuo, si-
minus parente, at certè Avo, GUILIELMO
FARELLO, sæpius illum Iurisperditum appel-
lante. Addebant & complura ejusdem gene-
ris, quæ pervulgata erant per Joannem Infan-
tium, testem valde idoneum, & cujus non
solum operâ, sed & opibus, quamdiu opus
habuisti, tam liberaliter es abusus, ut fidem
ei detrahare vix audeas. Altera causa fuit ex-
posita, cur tuus ille HOTOMANNUS (cujus cau-
sa non est abs te sejuncta) ut antea Ecclesiâ,
sic deinde & scholâ, & suo Canonatu pulsus
esset: tandèmq; quid in eo STURMIUS ipse
gravissimè accusaret, narratum est, & perlecta
Sturmiana adversus eum terribilis expositula-
tio, quæ profectò non modò de illius flagitiis,
sed & de vestræ conjurationis mysteriis nar-
rabat nimis multa.

Nostris cùm hæc audirent, attoniti obstu-
puerunt; ac, ne plura fortè audirent, Spiram
proficiscuntur, audiuntque in viciniâ esse ni-
crinum quoddam Oppidum, in montibus ab-
ditum, in quod miris artibus, atque cuniculis
immiseras tuos emissarios. Sed de iis tam
multa

multa rursus narrabantur, ut ne vicesimam quidem eorum partem postea nostri nobis recitare potuerint. Sed fortasse quidem, qui illic agunt, historiam aliquando pertexent; & ipse, cum volet, & audebit, BOUGUINUS idoneus testis erit: quem vos, quia vos fugiens Gallus, Germanis initio se dabat, tam crudeliter persecuti estis, ut, nisi si subvenisset liberalis misericordia BALDUINI, qui miserum aleret, vestra clementia hominem fame, & frigore enectum jugulasset. Atque is tamen dicebatur paulò post, mortuo principe Orthone Henrico, abs vobis corruptus objectâ ipse offæ novæ: & ubi vobis turpiter servire cœpit, repentè, vestro iudicio, ex foetido hircò (sicuti paulò antè loquebamini, ad hominis nomen alludentes) factus catellus Melitæus, qui vobis esset in deliciis. Sed illa sunt levissima vestræ παλιγγενεσίας, καὶ μεταμορφώσεως * miracula.

Nostri cum nullo modo abs rectâ viâ divertere vellent, venerunt Wormatiam Vangionum, in quâ de vobis audita sunt acerbiora concionatorum Germanorum iudicia, sibi gratulantium, quòd, toties licèt rogati, atque tentati, nunquam tuis sedem apud se concedi passi essent, ne tandem, quod Francofordiæ factum dicebant, facere cogerentur. Nostri, ut, quid istud tandem esset, magis intelligerent,

* Regenerationis, & transformationis.

rent, constituerunt, trajecto Rheno, Moenó-
que, illas veterum Francorum sedes, nobili
nunc Emporio notas invisere : Sed priùs de
conventu Wormatiensi, qui Anno MDLVII.
convenit, & in quo visus fortè fuisti, audie-
runt, quæ tibi minimè gloriosa sunt. Non
lubet omnia narrare, quæ te nimis onerant.

Sed quia fingis, te non intelligere, quod
BALDUINUS verecundè scripserat te illic abs
MELANCHTHONE audiisse, dicam apertiùs, sicuti
indè nostri ad nos retulerunt : non enim pa-
teris, nos omnia suppressere. Capto Galliaë
Sanct-Quintino, trepidante regno, Rege at-
tonito, venisti ad illum conventum, sollicita-
turus, qui Regem Potentissimum terrere sci-
licet possent, ne faceret, quod volebas. Cum
MELANCHTONI narrares indignum facinus :
captos Lutetiaë esse multos, qui nocturnos
conventus religionis agebant. Dicebat ille, ta-
li tempore in eâ urbe non temerè suspectos
esse Regi, & vos debere vobis temperare.
Respondisti, *nihil vos agere, quod non fecerint*
Apostoli. Tum ille : *Ergo (inquit) æquo ani-*
mo patiamini, quod illi lubenter passi sunt.

Atqui scribis nihilominus, impetrasse te
honorificum testimonium à quibusdam, qui
illic convenerant, subscriptum etiam à BREN-
TIO, à MARPACHIO, à Joanne ANDREA. Cre-
do, viros humanissimos ad omnia humanita-
tis

tis officia paratos fuisse. Sed quo ore nunc audes tres illos viros, à quibus toties damnatum est dogma tuum, tuque toties cum tuis tentationibus repulsus, nunc nominare? Imò verò quâ fronte illius conventûs Wormatiensis mentionem facis, in quo illud ab omnibus subsignatum decretum adversus vos est, & his verbis, quæ MELANCHTON ipse adscripsit, editum: Damnamus dogma Zwinglianum.

Adjiciendum nunc est, quòd tribus, aut quatuor post mensibus accidit, ut nostri Francofordiæ intellexerunt. Coierunt Francofordiæ Imperatoria comitia: eò cum multis mandatis venerat nobilis vir Gaspar DE HU, à Gallicis (ut vocas) Ecclesiis novis missus, cum supplicibus etiam earum literis ad BALDUINUM scriptis, quas, cum voles, proferemus. Tu dolens, sinè tuo consilio, vel autoritate aliquid agi, relictâ tuâ Genevâ, properas Francofordiam, neque vocatus, neque missus, neque ullum etiam adferens mandatum; & iratus statim obturbas, quod Gaspar ille satagebat. Meministi, te propterea in cubiculo ipsius BALDUINI reum ab illo Gaspare graviter accusatum esse multarum fraudium, multiplicis πολυπραγμοσύνης *, invidiæ, ambitionis, nequitiae multiplicis. Meministi, illum tibi prædixisse, fore, ut statim atque in Galliam

I 5

liam

* Sollicitudinis de multis negotiis, præsertim si nihil ad rem pertinent.

liam rediisset, te depingeret, ne bonos, credulosque Gallos diutius ignotus falleres: se suo sumptu eorum negotia curare; te miserrorum pecuniâ emunctâ abuti ad ea perturbanda. Meministi te non finè comminatione respondisse, faceret, quod vellet, te operam daturum, ut anteverteres. Itaque multi existimant, indicio tuo, tuâque operâ factum esse, ut Gaspar ille, statim atque reversus esset, necatus sit.

Hæc, & ejus generis plura nostri comites de te Francofordiæ audiebant abs Gallis ipsis. Germanos verò ubi conveniebant, audiebant multo atrociora: & imprimis cur, cum tu illic clàm turbas excitares, duobus Gallis concionatoribus inter se commissis, quorum alterum, qui tibi in Galliâ collega deinde fuit, miserè vexabas, & abs tuis sive opinionibus, sive ceremoniis neutrum ad Germanicas accedere patereris, cœtus peregrinorum dissolutus sit. Nostri responderunt, se se eâ de re multa jam antea in Galliâ cognovisse ex libello, diffensionem illam delibante. Et nondum pudebit, te nobis imponere velle, quasi consentientes Germanos, & subscriptores haberes.

Fortasse dices, te, etsi cum Germaniæ concionatoribus minimè convenias; cum equitibus tamen optimè convenire. O præsidium, patrociniûmque potens, & magnum, & te dignum!

dignum! Nostri in illâ suâ profectiōe nullos equites convenerunt, ut scirent, quo modo cum illis tuis *συμμάχοις* * transigas. Sed quod in Galliâ jactare soles, tot etiam habere te Symmystas **, illud verò non esse hominis ingenui, & pudentis, facile intellexerunt, & intellexissent multò magis, si divertissent in Saxoniam, quam tamen abs tuo parente, & præsule frustra tentatam fuisse, satis, superque audierunt. Quid Saxoniae Ministri sexcenti, cum ille unum Hamburgensem oppugnans, eorum judicia temerè appellâset, responderint, vix quisquam ignorare potest, qui libros eâ de re pervulgatos inspexerit. Mirabilis verò rei appellantis æquitas! Judices illos provocans, demulcet blandis appellationibus: Vocat Patres, Fratres, Symmystas, Viros honorandos, fidelissimos Christi Socios: Statim verò atque audit, eos aliter pronuntiâsse, quàm putabat; clamat esse Asinos, Nebulones, Pecudes, Gigantes, Diabolos. Cum autem & tu, conjunctis cum hoc Patre tuo clamoribus, ut illum Hamburgensem intemperantius proscidisti; sic & in eâdem Sacramentariâ Disputatione in alterum magni nominis Ministrum, Magdeburgensem dico, scurrilibus incurristi, ut per utriusque latus, Germaniæ Concionatores omnes, qui (ut loqueris)

* Belli Sociis.

** Socios Sacris initiatos.

queris) essent Lutherani, confoderes, magis, atque magis Orbi Terrarum exposuisti, quam pulchrè tibi cum iis conveniret. Ceterum illud verecundè fecisti, ut, cum Magdeburgensis ille tuus asininis, atque Cyclopis, sarcophagicisque (sic enim loqueris) conviciis respondendo, qualis tu Angelus esses, indicasset, nescio quo pudore confusus obmutueris.

Saxoniae etiam Duces aliquando blandè appellare ausus est Magister tuus cum munere bene polito. Quid responsi acceperit, si supprimas, & dissimules, cautè facis. Sed eorum Edicta, & Proscriptiones non patiuntur nos ignorare, quid de vobis sentiant. Ut igitur Rhenus in Oceanum, Danubius in Pontum, sic Albis in Mare Balthicum, cum suo fluctu multas de vobis querelas vestrorum (ut videri vultis) Sociorum volvitque, vehitque, non ut aquis obrutæ sepeliantur, sed ut vo cem longius mittant. Sed quia procul à Galliâ eae scilicet vagantur, vos illum fremitum securè contemnitis.

Nostri Saxonicas illas Balthici litoris civitates, & ipsam imprimis Magdeburgam (cujus Ministros CALVINUS paulò iracundius vexavit, quàm ejus mœnia Cæsaris Exercitus antea concusserat) magnopere invisere cupiebant. Multa audiverant antea de Ecclesiasticâ Magdeburgensium Historiâ, quæ Genevæ minimè bonâ

bonâ fide conversa in Linguam Gallicam esset, non sinè turpi crimine falsi, neque minus infideliter, quàm Commentarius Lutheri ad Galatas in illâ Officina veritatis, atque fidelitatis factus antea Gallicus fuit. Sed majores causæ suberant, cur cum Saxonibus illis nostri colloqui vellent: nam & meminérant CALVINUM, cùm in eos detoneret, ita scripsisse: *Animadverto in eorum Scriptis, verissimum esse, quod mihi Amicus quidam celebris doctrinæ, & facundie scripsit, mirabiliter in eo maritimo Tractu sapere quosdam homines, ut, si hodie vivat Sibylla Cumana, ad eos mittenda sit, quò sagire*.* *discerent.* Sed quia fatiis supérque ex eorum Libris, ecquid de vobis judicarent, intelligi potest, nostri longiùs non excurrerunt. Alioqui etiam in Danica, Gothica, Suecica Regna trajecissent. Quid enim? Idem CALVINUS scripsit, in iis spiritale Christi Regnum altero vindice suffultum esse: in iis esse Sacrarium Cælestis Philosophiæ. Non enim probabile est, eum hæc scripsisse, ut ex illorum Regum Argentifodinis aliquid emulgeret. Et tamen multa erant, cur multi crederent, eum neque ex animo, neque seriò ita locutum esse.

Major esset ratio, cur in Brittanniam nostram navigare vellent, vobis tam amicam, ut etiamnum prædices Serenissimam ejus Regiam,

* Aliquid acutè, & callidè præsentiscere.
CICERO.

nam, cujus scilicet præsidio domueris Gal-
liam rebellantem. Sed aut valde fallimur; aut
si Illius Serenitas nunc te constrictum teneret,
curaret, pœnas ut turbarum dares, quas ex-
citasti, utroque Regno ex serenissimâ tran-
quillitate in bellorum tumultus conjecto, ac
veluti commisso. Certè quam vobis cum An-
gliâ bene conveniat in ceremoniis ecclesiasti-
cis, dictum aliàs est. Vellemus nunc, ne du-
bitatio aliam suspensionem gignat, aliis narra-
res, cur illinc nuper discesserit Saulus tuus,
relictâ suâ Ecclesiâ novâ; & quo nihilominus
jure, quâ arte vos in illam Insulam plus juris
vobis arrogastis (dico cognitionem Transma-
rinarum appellationum) quàm ulli unquam in
Europâ Patriarchæ concessum fuisse contendi-
tis. Sed Serenissima Scotiæ Regina vos magis
novit, & in tumultu Ambrosiano, quantum
audeatis, non sinè suo, & Regis, maritique
sui, & suorum parentum periculo magis ex-
perta est, quàm ut illi os facile sublinere dein-
ceps possitis. Denique utraque ejus insulæ Re-
gina, cùm istinc eo missus est seditiosissimus
vester libellus adversus imperium, regnum-
que foeminarum, vix ignorare potest, quò
tendatis prætextu religionis. Si eò nostri tra-
jecissent, plura retulissent.

Sed secundo Rheno descenderunt Colo-
niam, ubi cum alios quosdam doctissimos
Viros, tum verò Georgium CASSANDRUM sa-
luta-

lutârunt, hominem propè senem, morbis confectum, & in lectulo decumbentem; sed tam peritum rerum, atque Antiquitatum Ecclesiasticarum, tàmque sedatum religiosæ Moderationis Suasorem, ut non temerè vos ab illo vobis metuatis. Dices, Magistrum tuum scripsisse, eum nihil, nisi Lamiam * esse in sterquilinio sedentem. Bona verba, mi homo: tales Lamiae sunt, quæ vos terrefaciant. Neque verò vestra immanis rabies non esset nota fati, si vel in hoc solo viro vexando tantùm se se effudisset. Nempe quia Nero Ælium Lamiam innocentem crudeliter occidit, vos Neronianum vestrum styllum nobilitare simili aliquo exemplo voluistis. Sed cogita: Quid nocuit Lamiarum cæde madenti? ut vetus, tibique familiaris Poëta monet.

Tandem nostri pervenerunt Antwerpiam, ubi vulgarem quandam, & vestrâ scilicet Regeneratione dignam causam audierunt, cur non unum CASSANDRUM, sed omnes Belgas oderitis magis, quàm vicinos vestros, vulgus; & simul cognoverunt, quibus tandem insidiis, atque artibus efficere velitis, ut illi se vestræ Fidei credant, neque suas modò animas,

* Lamiae ab antiquis putabantur mulieres esse, siue veriùs Dæmonum quædam Phantasmata, quæ formosarum mulierum specie assumptâ, pueros pariter, & juvenes blanditiis allectos vorare credebantur.

animas, sed & fortunas. Ergo, Fidei scilicet tuæ Confessionem etiam Flandricâ linguâ conscriptam; & Apostolos vestræ Conjuratio-
nis ad illam Gentem subinde istinc emitti, narrabant: neque non quosdam, quos infatuâstis, lactare, atque inescarè potuistis; nam & ingeniosos Negotiatores, & subtiles Aeruscatores * esse vos ajunt. Sed non omnes illic esse Midas audiebamus. Soletis, eorum simplicitatem irridendo dicere, omnes esse Batavos: sed erratis; acutiùs plerique vident, quàm vobis expediat. Illic ergo nostri audierunt vestræ in multos eorum ingratae impietatis indigna exempla. Ipsum, ipsum Erasmus paulò antè, quàm istuc migrares, BEZA, prædicabas, talem, tantùmque virum, ut fuit, fuisse, ut nec ipsa terra totum capere posset: denique nihil fuisse, nec futurum doctius. Statim verò, atque istic initiatus es, passim clamas, fuisse illum impium, & indoctum, quia Batavus erat. Ceterùm bene habet: quod de eo ipso tibi respondeamus, imprudens olim nobis dictâsti:

*Latra, Philæne, quamdiu, & quantum voles:
Hunc scire constat plura, quàm tu nescias.*

Ut non modò literatos, de vobis, literisque etiam præclare olim meritos homines ejus
Gentis

* Aeruscator dicitur, qui malis artibus æs, id est, pecuniam corradit undique; quales sunt Mimi, præstigiatores.

Gentis, sed & Nobiles, quos istinc evocâstis, ut exurgeretis, viros, Mecœnates vestros, tandem indignè à vobis exceptos esse liqueret, allegabant Dominum FALESIIUM, Burgundici Sanguinis Principem, & quibus eum modis Magister tuus lactâset, narrabant: vestris principio scriptis Dedicationibus celebratum fuisse, ut decus, & præsidium Ecclesiæ vestræ. Tandem, cum, vobis obsequendo, & Zonam perdidit, & rem, sensit, sed serò, quàm boni, & fideles Fratres essetis. Quid verò tuus Parens? Nequidem eum, domi suæ decumbentem, quiescere passus est: imò verò etiam sepulto insultavit, & mortuo maledixit. Atque hæc non postrema causa est, propter quam primùm BALDUINO succensuistis, qui hæc tam indigna cùm videret Argentinae, laudare non poterat. Quid verò non faceretis, cùm etiam VALERANDUM POLLANUM, ejusdem Gentis hominem doctum, industrium, FALESII domo multò antea vestris insidiis ejectum, tandem, quamvis & Minister esset vestri Ordinis, & multis annis vestris commodis in Angliâ, & Germaniâ serviisset, tamen incredibili vestrâ prodicione, atque nefandâ collusione circumventum ita vexastis, ut non priùs, quàm Francofurdia mortuum esse audieritis, arcanum odium vestrum exsaturatum sit.

Recitabant præterea nostri, quod audierant, ecquam gratiam referatis EUSTATHIO QUERCETANO, Philosopho gravissimo, & Me-

dico doctissimo, qui POLLADUM ad vos ex Belgicâ miserat: qui antea apud GRYNÆUM propè Præceptor fuerat tui Magistri: qui denique tibi in Schola Laufanensi Collega fuit. Nempe, quia jam olim vos in Belgicâ depinxerat, talem Censorem, atque Catonem jam pridem oderatis: sed, reconciliatis hostibus non esse fidendum, parùm ille postea cogitavit; tu verò, ut sentiret, effecisti, sed tam infidiosè, atque perfidiosè, ut vulnus, quod clàm inflixisti, cùm curare non possit, confiteri pudeat. Ceterùm veterem ejus Amicum, & (ut tuo verbo utar) conterraneum PETRUM ALEXANDRUM, tam magni nominis Concionatorem, tam vobis postremò addictum, posteaquam miserum infatuâstis, & ejus linguâ, & lateribus, & gutture diu abusi estis, quâ mercede jam senem remunerâstis? Cur tu, BEZA, eum persequeris, singularis causa erat: nam Argentinæ propter adulterium excommunicârat Sodalem tuum, HOTOMANNUM. Sed cur CALVINUS sibi non esse satisfactum putavit, donec in Angliâ vexatum à vestro Saulo, mortuum esse audivit? Et miramur, si Zebedæum, quem eadem Terra procreavit, vester autem Lacus plusquam viginti annis Ministrum habuit, tandem miserum egere triumphes, & exultans nunc scribas? Nunquam finem fecerimus, si omnia, quæ ex omnibus Regionibus relata ad nos sunt, de vobis sciscitantes, referre
nunc

nunc velimus. Ergo abrumpamus Narrationem.

Habes, Theodore, quæ ut audires, à nobis impetrâsti, dum imperiosè BALDUINUM sollicitas, tibi ut rationem reddat suæ ad Tridentinam Synodum profectionis, atque reditûs. Habes & Historiam, quam expetebas, sed qualem fortasse non expectabas, itinerarii nostri. Habes fructum nostræ peregrinationis: fructum dico, quem percipere potuimus in cognoscendis apud exteras Gentes vestris Trophæis, apud quas esse vos propè Semideos jactatis in Galliâ: quia scilicet hanc tam pecudem esse existimatis, ut & nihil sciat rerum exterarum, & quidquid fingitis, statim credat. Si in tumultuariâ Narratione nostrâ forè per errorem peccavimus, aut interdum Relatio minùs vera esset, quam tamen putamus esse verissimam; tuum erit redarguere, non tamen solo (ut soles) verbo, aut sibilo, sed certo, liquidóque testimonio.

Equidem scio, & fateor, te, quæ ad te, tuosque pertinent, scire optimè, & narrare eleganter posse, si verum dicere etiam tam velles, quàm posses. Nos, quia minùs curiosi sumus, præsertim his in rebus, quas non magnopere scire laboramus, vix centesimam partem Actorum tuorum teneamus: & eorum, quæ scimus, ne decimam quidem partem (adeò infantes sumus) satis

eloqui possemus: nam & eorum quoque maxima copia deest.

Nusquam in totâ nostrâ peregrinatione pedem ponere potuimus, quin occurreret cum præclarâ famâ tuorum Actorum, aliquod eorum vestigium; imò verò magnus, latúsque campus, quem in tantâ præsertim festinatione perlustrare, vel nunc recordatione complecti minimè potuimus. Sed (ût dixi) tuum est, nos hoc labore sublevare: præstes modò bonâ fide, quod potes, neque ullo affectu abs veri studio abduci te (quod minimè tamen speramus) patiaris. Multa SLEIDANUS nescivit, præsertim de rebus Gallicis, Mysteriisque vestris: & quæ post ejus mortem acciderunt, majus volumen requirunt. Sed cùm tu hanc Historiam describere institues, iterum tibi prædicimus, ut scribas aliter, quàm soles, hoc est, ut verè rem totam, & integram, & optimâ fide describas, ne alius vel Paralipomena * supplere, vel mendacia expungere cogatur.

Nos ut ad rem propositam revertamur: certè jam nihil est, quod domum reversi magis admiremur, quàm vos, illa, quæ dixi, omnia nunc dissimulantes, in unum BALDUINUM, qui vos jam pridem missos fecit, tela vestra

* Ea, quæ prætermittuntur, seu silentio prætereuntur.

vestra certatim dirigere: quem si non diligitis; at certè cur eum unum tam valde oderitis, nulla probabilis causa est. Nam, quas-
cunque tandem hujus tam rabidi odii causas fingatis, aut prætexas, tamen non nisi duas verè potestis obtendere. Prior est, quòd jam indè ab initio vestrae Ambrosianæ Conjuratio-
nis, non potuit non damnare tam impia (libe-
rè dicendum est) consilia; & JESAIAM Pro-
phetam potiùs audivit, qui pronunciat, ho-
minum verè piorum, atque Religiosorum
esse, obturare aures suas, ne audiant sangui-
nes *. Altera causa est, quòd non modò mi-
ratus est, vos cum tam sanguinariis Consiliis
moliri, quam jactabatis, Ecclesiae Reforma-
tionem; sed & doluit, eo prætectu velle vos
tanquam unâ liturâ delere universam non mo-
dò formam, sed & memoriam veteris Eccle-
siae, eamque totam, uno tanquam chasmate **
abforptam, ignominiosè sepelire, ut soli emi-
neatis.

Possent, scio, hæc dici verbis lenioribus:
sed si ingenuè, & apertè loquendum est, sim-
pliciter dicimus, quod res postulat. Cete-
rùm cum tam multi, toto orbe viri præstan-
tes, in eo, quod dixi, cum BALDUINO sen-
tiant, à vobis dissentiant, hoc est, abhorreant
abs vestrà intemperie (dico omnes, quot-

K 3

quot

* C. 33. v. 15. .

** Hiatus.

quot usquam boni, & intelligentes sunt) mirum videri posset, cur in eum potissimum unum irruatis, nisi si manifesta esset tacita quædam impulsio, quæ vos agit præcipientes, ut ab eo tandem aliquando, qui vos propius novit, quod meriti jam pridem estis, audiatis.

Ergo cùm in eo vexando vos neque fatigari, neque satiari potestis, etiam eo tacente, cordati homines satis intelligunt, ecquæ vos rabies impellat: in istoque vestro furore magis, atque magis agnoscunt justum quoddam Dei judicium, qui in vobis veluti excæcandis, atque indurandis suam ultionem exerit. Quid enim? Dicendum sæpius est, quod est verum, & mirabile. Unum, aliis in Galliâ præteritis, BALDUINUM exagitare nondum desinitis. Atqui is unus erat, quem minimè omnium impetere, cuive maximè omnium parcere debbatis, sive, quod honestum, sive, quod justum, sive, quod utile vobis sit, consideretis. Ille Juris - Consultus est, non rivalis vester. Contentus est suâ vocatione, atque professione, quæ vobis nihil detrahit. Non tractat ea, in quibus regnare soli vultis. Vita ejus privata, casta, quieta, modesta, officiosa vos offendere non potest, si viri boni estis. Si quis est, qui domi suæ ita vivat, ut profit, quibus potest; noceat nemini; ac ne nunc quidem desinat bene mereri etiam de ingratiss quibusdam Bezanis: siquis est, qui jam indè

à pueritiâ deplorēt corruptelas depravatæ Religionis, maculâsque Ecclesiæ deformatæ: si quis est, qui jam indè à primis annis legitimam Reformationem desideret, & ad eam conferat, quod potest: si quis est, qui nihil unquam quidquam delibaverit de Ecclesiæ spoliis, neque de iis, quæ Idolothyta appellatis: si quis est, qui in suâ mediocritate ita se se continuerit, ut integrâ, ingenuâque libertate Conscientiam bonam retinuerit, nulli partium intemperantiæ addictus: si quis etiam, qui etiamnum sequatur Vitæ studiosæ, tranquillæ, innoxiaæ genus, quod ne vos quidem acutissimi, atque morosissimi Momi meritò, & jure reprehendere possitis: Hunc certè in numero eorum esse, qui ita vivunt, etiamsi disrumpamini, inficiari non potestis. Denique si quis est, qui omnem occasionem suâ amicè dimittendi vobis dederit, nullam rabiosè persequendi, is certè unus est.

Quid igitur tandem vobis vultis, dum in eum unum tamdiu debachamini? Annon justo Dei Judicio præcipites ruitis in vestrum exitium, dum in illum incurritis, qui vos & novit, & detegere potest, ut, quales sitis, tales etiam habeamini? Si saperetis, hunc unum potius refugere, vel etiam, si vos prior provocâisset, dissimulatione quâdam placare debuissetis. Sed si fatale hoc malum est, quod vobis accersitis, nulla vos sanare posset admo-

nitio nostra. Ergo, quod vobis intrivistis, exedite. Tantum certè abest, ut ille vitam suam totam, & minima etiam quæque ejus momenta reteggi recuset, nihil ut optet magis, si modò tam verè id fiat, quàm tu id falsò facere voluisti: scit enim, si vera narratio sit, sibi aliam non fore necessariam defensionem.

Itaque simplicissimam commemorationem opponemus fucatae tuæ fabellæ; si priùs Lectores fuerimus obtestati, nobis ut veniam dent, si hâc ratione coacti, multa exilia, levia, & propè puerilia exponamus, quæ fortasse alioqui digna non essent, quæ in Publicum proferrentur. Nollemus abuti patientiâ Auditorum: sed quæ nos necessitas adigat ad hanc narrationem, ipsi etiam vident. Cùm autem tu, ne non omnia poëticè ageres, etiam hyfteron proteron volueris esse tuæ Fabulæ ornamentum, fecisti multa permiscendo, ut nos in ordine observando non nihil laboraremus.

Sed bene habet, quòd ejus temporis meministi, quo primùm narras videri te LUTETIÆ BALDUINUM, is licèt te non videret. Fuit is annus MDXLVI.: quo anno illic quid ageres, potes, cùm voles, recordari: BALDUINUS certè longè aliud agebat, hoc est, operam dabat edendis in Juris Institutiones Commentariis

mentariis * quorum etsi tantum Exscriptor fuisset, tamen dabat suorum studiorum specimen, quod tibi pudorem incutere debebat: neque non, cum Præfationem forte delibasses, diceris exclamasse, quàm dissimilia tunc essent studia tua!

Eodem tempore BALDUINUS, rerum suarum oblitus suo etiam sumptu procurabat negotia Gallasii, Sauli nunc tui: quem si nunc testem tibi opponam, ecquò te vertes? Nam etsi tu illi postea factus Collega sis, tamen nondum (credo) tam eum tua consuetudo depravavit; sed neque tam eum ingratum esse existimamus, quin etiamnum agnoscat, quantum BALDUINO debeat: ac si fortè inficiaretur, tot ejus Epistolas, istinc missas, edere possemus, ut, aliis aut syngraphis, aut chi-rographis opus non esse, omnes esse dicturos, minimè dubitemus.

Est autem in eâ Familiâ natus BALDUINUS, ut, patrimonio etiam suo spoliatus, egere non posset: ne mireris, tantum illi superfuisse, quòd ipsius GALLADII Parentibus, cum quibus vivebat, rem illius istic minimè abundantis curaturus, tantum persolveret.

K 5

Nunc

* Commentarii in Libros IV. Institutionum primum Parisiis 1546. editi, dein sæpe alias recusi.

Nunc quid tu, ejus temporis mentionem faciens? Memini (inquis) illum aliquando in illâ partim otiosissimorum, partim in aliis fallendis occupatissimorum hominum turbâ (hac enim honestâ Periphrasi describis Curiam Palatinam) contractis manibus, prandia, & cœnas odorari &c. Tuâsne maleolentes, sive Sardana palicas sive Heliogabalicas cœnas, impure Ganeo: tuâne prandia, inceſte convivator, ex Sacrilegiis quidem condita, sed retris Stupris conspurcata, quisquam vir honestus odorari poterat? Quisquâne, flagitiosissime Leno, vel limen tuum adire, quin nares contraheret, & oculos averteret, cùm in eo fœtidum Lupanar, quod nocturnas tuas comeſtationes exhalabat, statim sentiret? Quisquâne tuam tenebricosam popinam ingredi voluisset, qui tibi similis non esset? Quisquâne ejus vel nidorem, vel odorem ferre potuisset? Age, non possumus, cùm tecum loquimur, & casto semper uti fermone, & castis aliorum auribus, & pudori semper parcere: tu enim etiam ab invitis extorques aliquod tuum verbum, quod audias.

Ignoscant honesti Viri semel nostræ, fortasse minùs honestæ orationi, quâ nunc utemur coacti. Cùm tu, O temulente Satyre, cum tuâ Pallade discumbebas, ecquibus sermonibus Platonicas Cœnas tuas condiebas, ut se beatum existimare debuerit BALDUINUS, si
cum

cum Umbris * federe ibi posset, odoraturus tales delicias, tale Nectar; talem Ambrosiam! Ex multis unum, in quo cantillando, in mediis epulis complexus tuam Deam, fertisque coronatus maximè tibi placuisti, dicam tibi: Illam Corculum tuum, illa te mentulam suam (amabò) vocitabat. Tum verò amens exclamabas:

*O docto bene fæminam cerebro
Nam si dicere, Corculum, solennus,
Cur non dicere, Mentulam, licebit?*

Si hæc mens tua fuit, quam istuc tecum abstulisti: si hæc fuit suavis, doctaque dementia, quâ tuos Convivas exhilarabas: si hæc bellaria, quibus tuam concludebas comeffationem, an ullum Platonis Symposium tuo præferendum fuit? O Religiosum Convivium! O ἀγάπην **! O Cænam eruditam, quam BALDUINUS & subrusticus, & talis elegantiae imperitus, & talium Mysteriorum ignarus, atque etiam ab iis natura abhorrens appeteret!

Quid multis opus est? Nihil erat magis vulgatum, quàm eo tempore esse Lutetiæ quendam novum Theodorum ἀθεον ***; qui
au-

* Umbra etiam olim dicebatur, qui veniret ad Convivium non vocatus: nam sic vocatum sequebatur, veluti umbra corpus.

** O Convivium Amoris!

*** Atheum.

audiens quendam adolescentem BALDUINUM nescio quid de Religione cogitare, & eo nomine à CALVINO literas accipere, suaviter utrumque irrideret: hunc, ut fatuum & ineptum puerum; illum, ut insignem Impostorem, *Kaì εἰρωνεία* *. Sed alioqui BALDUINUS non putat sibi te visum esse, aut se de te unquam somniâsse eo tempore. Prælegebat tunc fortasse publicè, maximo Auditorum concursu, Leges Publicorum Judiciorum. Quo die interpretatus est Legem Juliam de Adulteriis, sub finem Prælectionis questus est de temporum corruptione, quibus ea Lex impunè irridebatur, & querimoniam suam fortè conclusit hoc veteri Epiphonemate: ubi nunc Lex Julia dormis? Postea audivit, quendam Poëtam Prothonotarium, qui stabat in Auditorii vestibulo, tali voce offensum vehementer fuisse. Sed meritò ignoveris BALDUINO, Theodore. Neque de te ille cogitaverat, neque te de facie noverat. At (inquis nunc, & scribis) BALDUINUS sanè mihi jam tum displicebat. Credo equidem: quis enim tibi placere potuisset, qui tibi esset dissimilis? Sed tu multò etiam magis jam tum illi displicebas.

Ergo ut fugeret talium hominum consuetudinem, & quæreretur meliorem aliquam societatem

* Et simulatè loquentem.

cietatem Religiosorum, optimo animo migrat
Genevam, quæ tum propé erat deserta. Pau-
cis mensibus vixit cum Calvino, & ita vixit,
ut ne ipsa quidem Malevolentia negare aufit,
amicissimè, atque honestissimè vixisse, inte-
rea dum tu Lutetiæ bachabaris. Verùm etsi
Geneva tunc nondum erat, quod fuit, postea-
quam eò migrasti; tamen statim BALDUINUS
sensit, illic non esse, quod quærebat. Placi-
dè itaque se subduxit, ac, ne Hospitem of-
fenderet, prætexit honestam, verámque cau-
sam Fratris, qui Lugduni graviter decumbe-
bat, invivendi. Tu illic eum, tanquam *Gry-
phii* mancipium, versasse prælum significas.
Sed bene habet: exstant quædam ejus Scripta
tunc excusa, Annotationes dico ad Novellas
Justiniani, & ad Ædilitium Edictum * ex qui-
bus impudentia tua refelli, etiam nobis tacen-
tibus, possit.

Certè tam habitus jam tunc fuit pro Juris-
Consulto minimè vulgari, ut non solùm Gra-
tianopolitani talem Professore requirerent
(tamen si, quia istic vixerat, existimationem
suam minuisset) sed & Bituriges eum accer-
ferent, ut Duareno, qui tunc abdicârat, suc-
cederet. Accessit liberalis favor, & amplissi-
ma

* Breves Commentarii in præcipuas Justiniani
Imperat. Novellas, sive Authenticas, & ad
Ædilitium Edictum prodierunt Lugduni an-
no 1548.

ma voluntas ipsius Biturigum Ducis. MARGARITHÆ VALESIAE NAVARRÆ, Heroïnæ optimæ, maximæque: cujus nomen quoties auditis (quod infamare Magister tuus suo de libertinis libello famoso conatus est) metuere debetis, ne Filia, & Hæres, cujus bonitate abutimini, aliquando maternæ injuriæ vindex sit. MARGARITHAM illam salutaverat BALDUINUS eo ipso die, quo Filia nubebat ANTONIO, BORBONIO, DUCI VINDOCINENSI, atque huic etiam ab illâ jam tum fuit commendatus. Quod obiter dicimus, quia impudenter mentiris, ne duodecim quidem pòst annis notum huic DUCI, ac PRINCIPI fuisse, quem NAVARRENUM appellas, an ille natus esset. Sic itaque in Doctissimum Collegium Juris Antecessorum cooptatus, sex aut septem annis illic docuit Jus Civile, & ita docuit, ut nostro præconio non egeat: simûlque ita vixit, ut privatim non minùs exemplo bono, quàm publicè doctrinâ sanâ prodesset studiòsis: neque tamen veterem cum iis, quos Genevæ reliquerat, amicitiam violaret. Exprobrare beneficia, quæ tunc iis etiam ingratis contulit, posset: verùm exprobrare nondum didicit.

At (inquis) in urbe Biturigum interfuit Missæ nostræ. Si ita sit, magnum profecto crimen, quod, te quidem missante, Idololatriæ etiam accusari possit. Nunquam ille an-

tea audierat, te Biturigibus fuisse sacrificum: illic licet in adolescentia fuisse te, quod postea Aureliæ, & deinde Lutetiæ fuisti, hoc est, eruditum GANEONEM, sæpè audierit. Sed neque cum illic Missam (ut ais) vestram caneres, te agnoscere potuit, cum eo tempore Genevæ longè aliud agere te audiret: & verò oportet, valde reclusus, & subtilis explorator ad Biturigum Altare accesseris, qui tunc à nemine sis agnitus.

Illud verè dicere possum, BALDUINUM in eâ urbe sæpe, vestro nomine, in periculum venisse, dum vobis amicior esse credebatur, & erat fortasse, quam esse debebat. Neque certè aliud habebant illi, quos laudas, inimici, quod huic odiosè objectarent: tametsi, quod de inimicis, atque adeò (ut ais) inimicissimis, BARONE, & DUARENO fingis, rursus convincit, te esse hominem deploratæ partim impudentiæ, partim insanitiæ. Cum BARONE conjunctissimus, quamdiu is deinde vixit, hoc est, triennium docuit totum Jus Civile BALDUINUS. Si dignaris legere Epistolam, præfixam operibus BARONIS, hic editis, intelliges, quàm importuna sit in hoc genee maledicentia tua. Mortuo BARONE, Author fuit, ut DUARENUS revocaretur; atque ut illi redeunti ultrò concessit priorem, in quo consistere poterat, locum: sic habuit toto quadriennio sinè ullâ ullius simultatis significatione bonum Collegam.

Quid,

Quid, posteaquam discessisset, DuARENO, à quibusdam vestrae factionis Nebulonibus incitato, exciderit; & cujus contentionis ea res causa fuerit, paulò post suo loco, & tempore dicam: & in eâ ipsâ vestram malam (ut ille ait) malitiam patefaciam.

Sed illud nunc dicendum est, quod negare non poteris: cum BALDUINO sponte abdicante, successorem ille cooptaret Doctissimum Juris-Consultum Jacobum CUJACIUM, ea publicè dixit de decessore (quo tempore non potest suspectum fuisse testimonium) & corrigere volens, quod errore prius factum erat, tam præclarum sui de BALDUINO absente iudicii testimonium edidit, nihil ut à nobis dici possit aut amplius, aut majus. Neque verò dubito, quin, si nunc ille viveret, BALDUINUM tam complecteretur à vobis nunc vexatum, quàm ab eo vestrarum partium suspecto fuit interdum abalienatus: & quod moriens de *vestra Sectâ* seriò dixit, vivens nunc magis, atque magis confirmaret, & conjunctis cum BALDUINO viribus, efficeret, ut sentiretis, Juris-Consultos non esse ab istis Ministrellis laceflendos.

Miror autem, quid tibi in mentem venerit, ut enumerans Collegas BALDUINI, quibus ille, ut ais, fuit intolerabilis, non modò duos alios BARONI, & DuARENO adjunxisti, indignos, qui nominentur, & quos nunquam
habuit

habuit BALDUINUS Collegas; sed & ipsum CUJACIUM. Hic certè, ut dixi, BALDUINO in eâ scholâ successit; Collega nunquam fuit; imò alter alterum nunquam vidit. Per literas aliquando collocuti sunt, sed tam amicè, ut nihil magis. Imò CUJACIUS BALDUINUM rogavit, in illud suum Collegium ut rediret. Si nobis non credis, CUJACIUM interrogato. Non dubitamus, quin pro suâ fide, & integritate dicturus etiam plura sit, quàm nunc dicamus: neque non vos illi doctissimo Juris Antistiti, ut aliis in rebus fecistis, sic hâc in contentione facitis injuriam intolerabilem. Sed ita soletis magnorum Juris-Consultorum nomina celebrare.

Ceterùm ut, quidquid de Bituringensi Professione, & vitâ cavillaris, paucioribus testibus, sed magnis, & quos revereri cogeris, refellam; en duos tibi cito viros amplissimos, Michaëlem HOSPITALIUM, *Cancellarium*, & Fr. LAUBESPINIUM, Præsidem, utrumque eo tempore & Academiae Curatorem, & BALDUINI Judicem non minùs, quàm Patronum.

Cùm jam septem annis in eâ scholâ BALDUINUS magnâ cum laude fecisset officium suum, tandem, qui fuit annus MDLV. dare se cœpit quibusdam, eum in Germaniam ad excitanda purioris jurisprudentiæ studia vocantibus: Nam, & nescio quomodo, de vestris, qui modò Genevæ non habitarent, judicabar

dicabat etiamnum, ac sperabat, quod optabat. Si tam astutus, quàm eum esse fingis, fuisset; vel non nisi sua commoda, ut mentiris, esset secutus, pedem non movisset: sed fatali quodam impetu trahebatur. Neque tamen tam aberrare rursus voluit, ut istuc transiret: quod vos eum facere noluisse, indignè tulistis, (magna enim erat hæc scilicet injuria) sed ipse, cur à recto itiere diverteret, nullam esse causam vidit. Comitem, & (ut loqueris) Asseclam habuit BOUGUINUM, nunc vestrum Doctorem Theologiæ: eum non recusamus testem totius profectionis.

Ergo BALDUINUS nullo neque dispendio, neque periculo, neque labore retardari potuit, quin Germaniam inviseret. Cùm autem rectâ iturus esset Tubingam, ut erat invitatus: tamen in medio itinere intelligens, MOLINÆUM eò redire velle, neque volens huic obstare, divertit Argentoratum: cùmque ibi quiesceret, rogatur, ut Juris Civilis scholam, quæ jam toto biennio jacuerat, excitaret. Ne ad ejus quidem fundamenta jacienda demittere se recusavit. Sed cùm hoc agit non sinè bono successu, nescio quo errore, duo commisit, istuc respectans, quorum & paulò post eum poenituit, & poenitebit semper. Primum enim amicissimas de studiis bonis litteras ad te dedit. Nam etsi te Lutetiæ talem fuisse audiisset, ut sibi tecum nihil negotiū esse optaret; tamen
homo

homo ineptus existimabat, te postea Genevæ, aut Lausanæ ita regeneratum, ita reformatum esse, ut tanquam alium compellare posset, oblitus veteris versiculi: Cœlum, non animum &c., & nescio quomodo illud somnians: Saul inter Prophetas. Tu nunc BALDUINO tales literas objectas. Rectè facis: sunt enim te indignæ: nam etsi is minùs jam meminerit, quid ad te tunc scripserit; tamen suspicatur honestiùs, ac liberaliùs scriptas fuisse, quàm merebaris. Et verò fecisti, ut hoc statim intelligeret, cùm nullum responsum reddidisti pro singulari tuâ civilitate, comitate, humanitate: quam superbiam, & barbariem tuam ipse Petrus Martyr tantò magis detestabatur, quod Author fuisset, ut ad te scriberetur, & in ejus domo scripta epistola fuisset.

Alterum BALDUINI ex non dissimili errore peccatum fuit, quòd HOTTOMANNI tui, Lausanæ languentis, & in cædendis, quos in tuo Ludo Grammaticam docebat, pueris fatigari, & ex eo carcere liberari miserè cupientis, ut, commendatione BALDUINI ad aliquam Juris Professionem rediret, literis temerè crediderit. Literas, si vis, & licet, edemus. Noverat eum Lutetiæ fuì, & literarum imprimis studiosum: dum meliorem effici optaret, Lacum Lemanicum ut invisat, Author fuit eo & tempore, & errore, quo & ipse ad eum est profectus. Sed prodidit, perdidit in-

genium bonæ spei, qui Author fuit, ut eò iret, ubi in tuam disciplinam ille tandem incidit. Docuisti enim tu eum non Evangelium, sed tuam Rhetoricam : nè quid gravius dicatur. Id ignorans BALDUINUS, novum Hospitem, qui Argentinam venerat, propter veterem amicitiam amicissimè excipit sed viperam se se in sinu fovere mox sensit. Nam bonus ille Hospes, oblitus veteris ingenuitatis, & fidei, & tuæ novæ Catecheseos memor, quid non, ut amicum clàm, & perfidiosè pessundet, agit, & tentat? Singulari quâdam fraude, & ingeniosâ calumniâ (est enim mirus hic Artifex seminandarum litium) elicuerat abs DUARENO adversus quendam BALDUINUM (sic enim tunc res regebatur) infaustam quandam declamationem, sibi etiam, honoris scilicet causâ, inscriptam. Eam totâ urbe disseminat, hoc tamen unum cavens sedulò, nè BALDUINUS, qui primus id rescire debebat, resciret. Tandem tamen abs STURMIO coactus est hic HOTOMANNUS se se deferre etiam BALDUINO, ut ab eo audiret, quod merebatur. Dejerat per omnia sacra, se se execrari, quod expresserat. Profiteretur, se se cubitalibus literis, & sesquipedalibus verbis (sic enim declamator Hyperbolicus loquebatur) detestari velle factum illud. Interea non desinit suû similis esse. Tenentur etiamnum ejus litteræ, quæ testantur, eum ex tuo Ludo, & consuetudine nihil in Germa-

ma-

maniam attulisse, nisi nequitiam Bezanam. Proferentur, cùm voles.

Sed ut id nunc tantùm agamus, quod quæritur, & testimonio, quod tu repudiare non ausis, explicetur, & multa alia præterantur; solum adscribam principium Sturmianæ ad eum ipsum tuum Fraterculum Expostulationis. Nam STURMIUM etiamnum ais esse tuum, & fide dignum esse profiteris. Graviores sunt ejus Expostulationis reliqua, quæ aliàs proferentur, cùm erit necesse. Posteaquam ille exposuit, quâ arte cum literis CALVINI, quâ dissimulatione, quâ calliditate, quâ insinuatione bonus ille tuus Frater irrepsit, ut Argentinenses falleret; ut civis fieret, & aliquem in privatâ scholâ humilem locum cum nescio quâ stipe impetraret, sic scribit ad eum.

STURMIUS HOTOMANNO

 Cum tua tibi Professio non videretur satis honorifica, & Doctor Balduinus anteferretur propter Professionem Juris; à Balduino Doctore impetrâsti, ut pro ipso aliquando doceres. Non invitus ille id tibi concessit, neque quidquam minus metuebat, quàm ut tu illius insidiareris aliquando vel fortunæ, vel existimationi. Sed tu subito & Duarenum contra eum concitâsti; & Balduinum apud me accusasti, & non apertâ, sed occultâ criminatione; cum diceres, ut mihi ab eo caverem; nihil ei clausum esse; observare omnes Tabellarios: Adversarium eum esse Doctori Duareno, doctissimo Viro, & Religionis nostræ Studiosissimo; inimicum verò esse Calvinii. Hâc tu accusatione effecisti, ut ego alienarer à Balduino, & propter me alii etiam ab illius abstinerent familiaritate; usque adeò ut Balduinus Heidelbergæ, quàm nobiscum esse maluerit, & ibi à PRINCIPE, & scholâ stipendium acceperit. Atque hîc etiam, quid veri in alterâ parte fuerit, facile apparet. Falsum enim erat, quod de Duareno dicebas: nam moriturus contra Religionem nostram, pro PONTIFICIA est testificatus. Balduinus innocens omnino; nisi abs te in tenebris accusatus esset, comparatis per te literis accusatricibus, sparsis etiam per te criminibus: quibus calumniis bono PRINCIPE abute-

abutereveris contra Innocentes. Sed suo tempore omnia revelabuntur, quæ nunc sunt abscondita. Sed tamen ne tunc quidem observabam tuas insinuationes, & tuorum consiliorum exitus, & postquam Balduinus à nobis Heidelbergam discessit, & antequam discessit. Cum constaret autem, eum discessurum, in illius postulasti locum succedere; & per me illud procurabas, & ego impetravi, tacite non nullis improbantibus, qui tuam simulatam simplicitatem observabant diligentius. Impetrasti tamen; & quâ methodo antè aliquando apud me usus eras, eâdem etiam eo tempore utebaris: & dicebas, turpe esse, in Balduini locum succedere laborum, & non stipendii &c.

Hæc ab ipso, ipso STURMIO vestro, scripta, & evulgata esse, cum scias, & scias quoque esse verissima, & ab omnibus legi eâdem fide, non ignores; nunc quo ore declamas, quâ manu scribis, ab hoc HOTOMANNO Argentinae BALDUINUM convictum esse sceleris? Rectè tamen addis, nescio cujus: Sciebas enim, nullum fuisse: Sciebas verò, cujus ipse HOTOMANNUS convictus, dam natúsque sit. Neque enim verò tua impudentia contenta est hâc unâ sceleratâ calumniâ. Passim etiam scribis, BALDUINUM modò Argentinâ esse ejectum; modo ab Argentinensibus aufugisse. Velles enim persuadere, eum illinc discessisse, ut tu ex Galliâ, vel etiam ex tuâ Lausanâ. Sed nihil agis, ô bone! BALDUINUS cum Argentinæ, inter peregrinos, quibus

bus clàm leges dabatis, eas per vos excitatas esse turbas, quæ illic deinde perpetuæ fuerunt, & Vestros illic esse, quales sunt istic, intelligeret, lubenter audivit evocari se ab Optimo Principe FRIDERICO SENIORE PALATINO ad Heidelbergensem Academiam, hoc est, ad Juris Scholam celebriorem, & vitam tranquilliorē : Ut simul tuo illi fraterculo, jam pridem hianti, & famelico ultrò cederet, quod miser Candidatus tot jam mensibus anhelans, frustra ambierat. Extant literæ PALATINI ELECTORIS ad Senatum Argentinensem, honorificâ rogatione BALDUINUM requirentis : Extant & ejus Senatûs ad PALATINUM, honestissimè dimittentis BALDUINUM cum præclaro elogio ; quid igitur laboras, ut aliud persuadeas ?

Te te, tametsi frustra id faciam, Theodore, per tuam, si minùs ingeneratam, at certè regeneratam ingenuitatem obtestor, si qua in te conscientia, si qua frons est, quâ vel conscientia, vel fronte agis, ut agis ? Nam neque hic locus est, in quo dicas, Poëtis mentiri licere, quibus quidlibet audendi potestas data sit. De totâ BALDUINI vitâ, & professione Argentinensi, quæ unius fortè anni fuit, cum non modò res ipsa, & Civitas tota præclarè restificetur, sed & Clarissimi Auditores totâ Europâ sparsi (è quibus nunc unum, honoris causâ, nominabo PRINCIPEM NASSOVIVM, qui
nuper

nuper BALDUINUM in Belgicâ tam est amicè complexus) quid, BEZA, tua misera invidia & se, & te frustra torquet, ut illius temporis laudem, gloriâque imminuat, & Solis luminibus officiat?

Et verò sentiens, aliud, quod latrando arrodas, alibi quærendum esse, BALDUINUM, vos fugientem, Heidelbergam usque persequeris. Sed investiga curiosè singula; quid tandem proficies? In illâ Germaniæ Academiâ Palatinâ BALDUINUS Jus Civile docuit propè quinque annis, & ita docuit, ut, si Maledicentia in hoc quoque genere tua sit retundenda, non modò doctissimi Auditores insurgant; sed ipsi, ipsi, qui Scholam circumstant, montes, ipsi parietes Auditorii, etiamnum Doctorem illum suum requirentis, clamabunt te esse, quod es, hoc est, omnium Hominum, (non occurrit nunc verbum te dignius) nequissimum. Cùm primùm eo BALDUINUS veniret, scis, quàm florentem invenerit eam Scholam? Invenit virescentem: Nam & ipsum, quo ad Auditorium ibatur, iter tam erat tritum, ut musco tectum esset, non minùs quàm Auditorii subsellia enatis graminibus constrata. Tanta solitudo, tantus situs, squalor tantus erat: Credo, quòd paulò antè pestis urbem afflisset: tam tristis tamen facies BALDUINUM minimè deterruit. Sed nec reliquæ difficultates multæ, & graves, quæ molientem, quod

moliebatur Jurisprudentiæ causa, circumstantibus, eum debilitatum perculerunt. Quid assiduo tandem labore, & diligentia effecerit, ex re ipsa judicium fiat. Tu, qui in rem præsentem sæpius eò profectus es, & meliorem, doctiorémque Scholam Juris, Antecessore BALDUINO, quàm velles, etiam invitus vidisti, quid frustra reclamas? Ipsi etiam, ipsi Commentarii, qui eo tempore editi sunt, & abs Studiosis etiamnum leguntur, idonei sunt testes ad refellendam tuam obtrectationem. Et verò ea prospiciens BALDUINUS, suorum studiorum, laborumque monumenta, quæ obruere non posses, relinquere voluit. Et quamvis præter Ordinariam Juris Professionem, ultrò alteram Historiæ Universæ Prælectionem suscepisset, tamen eodem tempore Studiosis etiam scribendo prodesse conabatur. Quid igitur tunc & ageret, & doceret, saltem ex libris, quos illic emisit, discito. Tituli eorum sunt, si fortè requiris.

Catechesis Juris Civilis.

De Legibus XII. Tabularum.

De Pignoribus, & Hypothecis.

De Conditionibus.

Ad Paulum de Divisione Stipulationum.

Ad Eundem de Cautione, lecta in Auditorio Papiniani.

Ad Papinianum de Evictione, & Dupla Stipulatione.

Ad

Ad Regulam Catonianam.

De Jurisprudentia Muciana.

*Ad Legem Voconiam, Falcidiam, Ful-
liam Papiam, Poppæam, Rho-
diam, Aquilianam.*

*Justinianus, sive de Jure Novo, Libri
quatuor.*

Notæ ad Lib. I. & II. Digest.

Disputationes duæ ex Papiniano.

*Ad Edicta Veterum Principum Rom. de
Christianis.*

Minutii Octavius Restitutus.

Hæc omnia BALDUINUS Heidelbergæ edi-
dit, excusa ab *Oporino*; quæ ut spero, sola suf-
ficient, ut ejus diligentiam aliquam indicent,
& tuam simul maledicentiam reprimant. In-
terea BALDUINI domum Heidelbergæ fuisse
veluti liberale quoddam Pandochium *, præ-
sertim peregrinorum Anglorum, atque Gal-
lorum, quibus humanissimè semper patuit,
neque ignorare, neque negare potes. Si du-
bitas, saltem interrogato tuos, duæ nuper
militiæ Duces fortissimos, SECHELLIUM, & Lu-
zium: Speramus enim, tantum in iis etiam-
num superesse & generosæ ingenuitatis, &
grati animi, & bonæ fidei, ut dicturi, etiam
invito te, sint, quod verum est.

Sed

* Diverforium, Hospitium.

Sed de discessu BALDUINI, Heidelbergam relinquentis, conquereris. Cur ita? Non est, Theodore, Jurisconsultorum, quæ vestra est conditio. Vos, si Ecclesiæ (ut jactatis) Ministri estis, & ullis Legibus, Canonibusque Ecclesiasticis tenemini, non potestis ab Ecclesiâ, cui mancipati semel, & adscripti estis, discedere. De te non loquor, quem nullæ tenent Leges: Loquor de iis, qui minùs dissoluti sunt. At Juris interpretres non ita est uni alicui loco vel in perpetuum adstrictus, vel alligatus; imò verò Papinianum suum audit, negantem, tali conditione posse infringi libertatem ingenui hominis.

Quid igitur? Cùm BALDUINUS jam præstisset, quod susceperat, & tempus, quo se se Heidelbergæ Jus interpretaturum esse sponderat, effluxisset, petiit missionem. Non potuit impetrare: Nam non solum Academia rota, sed & ILLUSTRISSIMUS PRINCEPS ELECTOR, non solum sponte aucto honorario, sed & suæ erga Literas Bonas benevolentiae testificatione majori potius impetravit, ut BALDUINUS uno, aut altero etiamnum anno perpoliret, quod inchoaverat; huic tametsi Princeps ille, Vestræ Conjuratiōis Sacramentariæ hostis acerrimus, aliquando minùs deditus fuisset propter suspicionem vestræ Conjuratiōis: Adeò nunquam, nisi propter Vos, BALDUINUS periclitatus est: Nam etsi minimè
omnia

omnia vestra probaret, tamen quia de multis vestris hominibus bene mereri non desinebat, probare credebatur.

Mortuo illo Principe, cùm sentiret, miris cuniculis se se insinuantem magis, atque magis illic invalescere vestram Factionem, ammiraris, si de discessu aliquando cogitârit? Certè optabat aliquem jam tranquilliorē secessum, ut Ludos vestros neque audiret, neque videret. Tu tuo more, quidquid tandem voles, malitiosè fingas: Sed ita se rem habere liquet, ut dicam; si modò rursus Lectores obtestatus fuero, mihi ut veniam dent, si diutius leviculis istis, & exilibus narratiunculis rerum propè inanium eos obtundam. Adversarii curiosa, & impudens calumnia ad hanc nos defensionem cogit. Quam fabulam hîc narret, legant, qui volent: Ego notam, & simplicem veritatem opponam.

Mittebat Illustriss. Princeps FRIDERICUS Palatinus Filium suum CASIMIRUM in Lotharingiam: Eum ex sententiâ Patris comitatus est BALDUINUS, qui indè in Galliam, rei privatæ causâ, cupere se proficisci non dissimulabat. Sed de migratione alioqui tam nihil statuerat, ut, Heidelbergæ relictâ totâ Familiâ suâ, Uxore, & liberis, solus sit profectus. CASIMIRO Principi Comes tam gratus fuit, ut non aliâ, quàm ejus mensâ uteretur, cujus
&

& sumptu, ex sententiâ quoque Patris, iter unâ peragebat. Cùm ventum est ad Oppidum Barrense, in eo substitit CASIMIRUS, Ducem Lotharingiæ, qui in Galliâ erat, exspectaturus : Cùm optimâ autem Ejus gratiâ BALDUINUS institutum iter persequitur; & , ut fit, in medio itinere incidit in Aulam Regiam : In quâ cùm se ignotum esse putaret, agnoscitur, atque salutatur à pluribus, quàm vellet. Unum nunc, honoris causâ, nominabo Virum amplissimum, PAULUM FOXIUM, Senatorem Nobilem, Reginae Franciæ, & Navarræ Cognatum, & Regis postea in Angliâ Legatum : Qui unus rem totam tenet, & tam potest gravissimo suo testimonio omnes Bezanas calumnias refellere, quàm liberali patrocinio hætenus BALDUINUM defendit. Is cùm hunc nunquam antea vidisset, occurrentem fortè interrogat, num ipse esset, cujus in MINUTIUM fortè Præfationem tunc legerat. Agnitum, & propè restitantes ducit ad Navarrum. Navarrus pro suâ incredibilem humanitate, cùm intellexisset, eum esse, quem sua Socrus in Academiâ Biturigum olim aluerat, & Germania postea evocarat, jubet, Lutetiæ Parisiorum ut ad se redeat : Se enim de Republ., & Controversiis, quæ tum agitabantur, colloqui velle. Non potuit id recusare BALDUINUS, tametsi nihil unquam quidquàm magis illi præter opinionem accidisset.

Lutetiæ

Lutetiæ à Navarro ducitur ad Reginam:
Indè mittitur ad Cardinalem Lotharingum.
Si, quânam comendatione tam repentè Prin-
cipibus innotuerit, rogas; quære abs iis, qui
commendârunt: Sunt enim ii & familiariter
tibi noti, &, tuo quoque judicio, fideles.
Si, qualia fuerint colloquia, etiam rogas, de
Religiosa Conciliatione Controversiarum fuiſ-
ſe, velis, nolis, intellexisti. Interea Ministe-
los quosdam, nescio quo veluti terrore pani-
co perculſos, frustra trepidâſſe Lutetiæ, & cæ-
ca invidiâ incitatos, multa adversùs BALDUI-
NUM molitos eſſe, non nescimus. Sed ille
bonâ conſcientiâ ſubnixus tam eorum fatuas,
ventoſâſque calumnias ſecurè contempſit,
quàm nunc contemnit tuas. Et interea dum
retinetur á Navarro, tam abs ſuis prioribus
ſtudiis alienus non fuit, ut etiam tunc ediderit
Libros duos προλεγόμενων * de Inſtitutione Hi-
ſtoriæ Univerſæ, & Ejus cum Jurisprudentiâ
Conjunctione ** Irrideas nunc eos, ut voles,
naſute Zoile: ut riſu inepto nihil eſſe ineptius,
ſic Sardonio *** nihil eſſe flebilius, quidam
olim rectè dixit. Ergo (ut tuus Martialis ait)
Nafutus

* Prolegomenorum.

** Libri hi Pariſiis anno 1561. prodierunt.

*** Sardonia herba, Apiaſtro ſimilis, quæ naſci-
tur in Sardinia: eâ ſiquis veſcatur, nervos
contrahit, & riſtu diducit ora, ut, qui mo-
riuntur, veluti ridentium facie intereant.
Inde *Sardonius Riſus*, pro riſu ficto, aut inſano.

Nasutus sis usque, licet; sis denique nasus, tuas fannas nihil moramur.

Tandem Navarrus BALDUINUM remittit cum optimis Mandatis in Germaniam, cumque honestissimis literis ad Palatinum, ut, bonâ Ejus gratiâ, BALDUINUS cum Familiâ suâ totus in Galliam revertatur huic Reipubl. operam daturus. Hic cum Palatinum alloquitur, intelligit, vos interea non cessâsse, dum absenti struitis insidias, & nulla non propterea fingitis, spargitisque portenta Calumniarum: Sed optimum Principem frustra à Vobis esse tentatum. Sic optimâ Ejus gratiâ, discedit, & suam Juris Scholam, commendat duobus optimis, atque doctissimis suis Collegis, NICOLAO CISNERO, atque GASPARI AGRICOLÆ, Illum in Galliâ, hunc in Germania Discipulum, atque Auditorem habuerat; sed tantò lubentius utrumque deinde habuit Collegam. Et nos nunc eos, honoris causâ, lubenter appellamus, quos tu, cum enumerares Collegas BALDUINI, improbé præteristi, ut alios duos indignos substitueres, qui, ut dictum est, nunquam BALDUINO Collegæ fuerunt.

In Galliam reversus, statim sensit, vos in Aulâ multò magis movisse omnem lapidem, ut, Navarro abalienato, novus Hospes cum Familiâ novo exilio jactaretur: Sic enim hi Clarissimi Fratres multis jam annis Hominem de ipsis nimium bene meritum incredibili ra-
bie

bie, & infatiabili odio persequuntur, ubique intenti, ut ei insidiantur, ut noceant, ut eum nusquam quiescere, respirare nusquam patiantur. Quod quoties mecum reputo, propè attonitus exclamo illud : Musa, mihi causas memora &c.

Ergo, ut in Germaniâ nihil prætermiserant, si quid fortè nocere illi possent; sic in Galliâ multò magis, cùm & Navarrum tunc in suâ potestate habere sibi videbantur. Sed gratiæ agenda sunt clarissimo Viro, PAULO FOXIO, qui suæ fidei memor, neque veritati defuit, neque innocentia. Is cùm tibi familiaris alioqui in Aulâ esset, & sit vir eâ Virtute, sapientiâ, dignitate, Familiâ, ut talis viri verbum unum debuerit te comprimere, tamen maluisti morem gerere infano tuo in BALDUINUM odio, sentire licet, te nihil agere.

Sed cur hoc miraremur? Eodem tempore ipse tuus PERRUCELLUS, qui abs Principe Condensi evocatus ex Germaniâ, reversus fuerat, quâ & calumniâ, & perfidiâ abs te exceptus est? Jam pridem enim hominem pessundare conabar. Meministi, quàm turpiter tuam in eo exagitando, in ipsâ tunc Aulâ insaniam ostenderis; & quo tamen iudicio, cum summâ ignominiâ tuâ, calumniæ damnatus sis. An BALDUINUM vel ejicere, vel dejicere faciliùs te posse putabas? Sed magnam tuæ malevolentia causam alle-

gas, quia in eo conventu, five Aulico, five Pofiacco, ille te non falutaffet, neque ad te fua confilia retuliffet. At cur tu potiùs ad eum non veniebas? Nam, five perfonam, five dignitatem fpectemus, cur ille potiùs ad te, quàm tu ad illum? Imò verò (inquis) eram propè, quod PAULUS de fe ait, κλητὸς Ἀπόστολος *. Unde hoc probas? Vocatus (inquis) eram abs Navarro, & ejus eram Apoftolus. Quomodo cùm te obtrufiffes, vocatus fis; & cùm antea ad eum excurriffes ad Pyrenæos usque montes, quomodo te infinuaveris, & quid tunc captaris, aliàs dicam. Sed fueris fanè vocatus: quomodo te Apoftolum probas? Quonam tandem ab eo es miffus: Dimiffus potiùs ftatim ignominiofè fuiſti, & juſſus redire, unde veneras. Cur ita dimittenti, ut antea vocanti, ô noſter Apoftole! non paruiſti? Imò verò cur ne Navarri quidem baculo, & armis abigi potuiſti? Dices, quia non fit Apoftolicum fugere. Vah quid cum iſto irriſore agimus? Sed nihil hæc ad BALDUINUM. Cur autem hic te non adorârit, ſi quæris, hoc ſcito: Cùm obſtupefceret eam eſſe impudentiam tuam, ut frontem tot infamiæ notis inuſtam etiam auderes oftentare in tam nobili Conventu Regum, Principum, Antiftitum, & clariffimorum Virorum: tum verò quo tenderes, quid captares, & quiſnam eſſes, jam pri-

* Vocatus Apoftolus.

pridem tam valde sciebat, ut nihil sibi tecum negotii esse optaret.

Neque tamen nulla fortasse causa fuit, cur eum, quem contemnere te fingis, reformidares. Sed tantò magis ingratus es, cùm illi gratias non agis, quòd cesserit, quòd tibi non occurrerit, quòd se non opposuerit; denique tibi pepercerit, quem occupatum satis superque videbat. Quis verò jam non miretur, audere etiamnum te mentionem facere Posiaci (ut vocas) concilii, in quo tam gloriosè scilicet triumphâris, cùm jussus, tuæ vocationis, & Ministerii extraordinarii rationem reddere, tam vel turpiter obmutueris vel impudenter eluseris. Nempe quâ confidentiâ illius sive collationis, sive disputationis acta falsa evulgâsti, eâdem putâsti posse te totius historiæ veram memoriam delere. Sed (quod sæpe facis) iterum erras, confidentissime Magister; Acta & vera, & integra, bene consignata supersunt, quæ, cùm erit necesse, proferentur cum sempiternâ nominis tui infamiâ; siqua modo infamia major, aut cumulatior esse possit, quàm sit ea, quæ jam pridem te urget. Quid verò, quid si etiam aliquando in lucem prodeant illa consiliorum tuorum Mysteria, in nemore Posiaco, & opacis ejus spatiis, vel umbraculis eo tempore jactata; & quidquid in eo genere lucus ille Sangermanus (vos Coryli testes) audivit, & texit: an nihil erit, cur gloriosæ tuæ jactationis te pudeat?

Spectabat illas tuas strophas, atque antistrophas BALDUINUS, neque non, in quam catastrophem erumperent, prospiciebat: Sed nunquam os aperuit, ut iis intercederet. Ingemuit quidem, bonam Galliam tanto studio res bonas quærentem, quodam errore (ô miseram!) incidisse in talem Magistrum τῆς ἀνατασσίας*, in talem Ministrum confusionis, in talem Stellionem, talem Pseudolum, talem impostorem. Sed nihil aliud, quàm in tacito sinu deflevit talem indignitatem; tibi alioqui non fuit molestus. Nam neque est tam (ut ais) πολυπράγμων**, ut rebus, alioqui ad se non pertinentibus, ultrò se aut ingerat, aut immisceat. Itaque te facilè passus est tuo arbitrio insanire, dum hominibus rerum imperitis illudis, & tanquam offusâ quâdam nocte cæca, miseræ Galliæ, te venditas. Verùm tu illius quoque silentium suspectum habebas, & nescio quomodo tibi ab illo metuens, securo, & tranquillo animo esse non poteras.

Ergo ad eum opprimendum, quia una non successerat, aliâ aggredieris viâ. Ex tuo Acherronte Lemannico evocas novum fulmen, quo eum & vehementiùs percelleres, & longiùs abigeres. Incitas enim Jovem tuum, ut exagitans quendam CASSANDRI libellum, qui tunc
 fortè

* Tumultuationis.

** Variè industrius.

fortè prodierat, & erat tuis actionibus molestus, BALDUINUM famosissimâ aliquâ declamatione vexaret. Concurrerant omnes eo tempore terrores, quibus BALDUINUS propè examinari posset: prospiciebat enim, quid ageretur; sed se ipsum bonâ conscientia obfirmavit, & terribili adversario statim objecit leges de famosis libellis, deque calumniatoribus, siquid illæ fortè possent in Jure adversus vim.

Tu jam eum commentarium clamas esse pessimum. Sit sanè tibi, & tuis pessimus, qui sententiam de vobis capitalem optimo Jure dicit: sed multò fuisset melior, si justus legum Executor, fortisque, & acer vindex accessisset, qui te docuisset, quid sit illud: *Si calvitur, manum endo jactato**. Qualiscunque autem sit commentarius ille, rogamus, ut ab iis, qui de hac totâ causâ judicare volent, relegatur, ne ex eo plura, quæ hoc aliquo loco repetenda essent, nunc otiosè describere cogamur. Debueras autem, BEZA, siquid in eo reprehendere posses, illud nunc exponere, potiùs quàm hæreres in jejunâ, & inepta, & fatua, & puerili quæstione de illius privilegio: non enim res digna est, quæ te maceret. Jam Magister tuus in ea cavillatione judicatus erat tam valde ineptiisse, ut pudore quodam eam abjecerit. Tu, qui quidvis fin-

M 3

gen-

* Verba hæc deprompta sunt ex Leg. XII. Tab. vid. GOTHOFREDUS in *Font. quatuor jur. civit. Libr. I. Tab. I.*

gendum esse putas, potius quàm ullam vel levissimam culpam agnoscas, in ea quoque ridicula stultitia perstas, & ais, millies te abs ipso Typographo Vechelo audiisse, quod es commentus. Atqui ne, si velimus quidem, id evinces: & ipse hodie interrogatus respondit: nunquam se tecum, nec te cum illo ea de re esse locutum. Itaque, semel mentiendo, millies mentitum esse te, significas. Verùm levissimum hoc tuæ vanitatis, & fidei peccatum sit.

Non minùs phreneticum est mendacium, somniùmque tuum, quòd eodem tempore, quo BALDUINUS Lutetiæ habitabat, & illi commentario dabat operam, affirmas, secutum esse Cardinalem, Rhenum versùs proficiscentem ad salutandum Ducem Wirtemburgensem. Si ita esset, lubenter id confiteretur, neque in veritatis confessione, invidiæ insidias extimeret; sed impudens esset ambitio, si agnosceret, quod objicis. Quid verò tu, cum tam valde eo tempore negasses CHRISTI corpus duobus in locis ullo modo esse posse, nunc fingis, eum, qui erat Lutetiæ, esse prope Rhenum? Nimis enim longum intervallum est. Narrare potius debueras, Argentorato STURMIUM, & ZANCHUM tunc venisse, ad salutandum in eo colloquio Cardinalem. Quod quidem in vestris hominibus quàm patientia toleraris, quàm gratia diffimulaveris (erat enim ea, tuo judicio

cio certissima Professio Apostasiæ) fortasse mirarer : Sed abs vobis vel antea , vel postea impetrasse dispensationem (ut vocant) dices. Itaque cedo.

Ut in totâ tuâ Fabulâ sæpius elegantia quâdam Poëtica videris amasse ὕστερον , πρότερον *, sic & hâc rursus figurâ usus es, cùm non modò Commentarium de Famosis Libellis notare voluisti; sed & quas deinde BALDUINUS Lutetiæ exorsus est conjunctas Prælectiones Juris Civilis, atque Historiæ Universæ. Quid autem in iis, quibus nescio an interfueris, & de quibus, si interfuisses, judicare non poteras, reprehendere nunc velis, quas admirari fortasse magis deberes, quàm imitari posses, equidem non intelligo. Principio confiteris, te non esse earum rerum idoneum Judicem. Postea (credo, ut id verè dicere te probares) ais, non modò quendam, qui Lausanae in docendâ Grammaticâ tibi Hypódidasculus ** fuit, sed & Chalcographum tuum, in Jure Civili posse BALDUINI Præceptorem esse. Ne nimium commovearis, Theodore : Nullus est, à quo BALDUINUS recuset discere : Est enim Φιλομαθής ***. Quid verò Librarius ille tuus, qui dum pus tuum exprimit, jus novum fuxit, præstare in hâc arte possit, optaremus, alio, quàm

M 4

* Hyfteron Proteron, hoc est, inversum ordinem.

** Magister secundus, seu Repetitor.

*** Discendi cupidus.

quàm de suis Apostatis Commentario expref-
fiffet. Tu quidem eum meliùs doceres, quid
fit vis, quàm quid fit Jus. Et nos paulò pòst
singulare exemplum tuæ Jurisprudentiæ fide-
liffimè proferemus. Sanè fi tam præclarus Ju-
ris Doctor est Typographus tuus, tu tantò in-
justior es, qui eum prælo mancipas, tanquam
pistrino. Quid autem, quid fi BALDUINUS
coquum suum tibi Religionis Magistrum esse
posse, viciffim dicat, fi ea consistit in Confcien-
tiâ bonâ potiùs, quàm in fcientiâ magnâ, næ
ille Præceptor tibi esse profectò posset.

Verùm tu in miscendo jure lepidior co-
quus videris : & ebulliente olla fumantis, &
effervescentis iracundiæ tuæ, facetus etiam
esse voluisti, dum non solùm BALDUINI Jura
cruda, recocta, rancida, dicacitate minimè
scilicet insulsa sæpius appellas ; sed & Ejus
Auditores, doctissimos Viros miris fannis con-
spuis, despumans, esse recoctos Caufidicos,
rabulas, fori mancipia. Scimus sanè, vos jam
pridem incredibili quodam odio Jurisconsul-
torum flagrare; neque causam nescimus, cur
eos, qui in eo genere excellunt, pessundare
velitis : Ut jam minùs miremur, quod multi
mirantur, vos etiam nuper Lugduni Moli-
næum, magni nominis Jurisperitum, jam se-
nem, qui vestrâ causâ pertulit tam acerba
multa, in periculum capitis vocasse, cùm fortè
leviter abs nescio quo vestro Paradoxo dissen-
tire diceretur.

Scimus,

Scimus, jam pridem hoc agere vos, ut, Episcopis exterminatis, Ordinem Togatorum non minùs, quàm Nobilium evertatis, atque pessundetis.

Verùm, mi BEZA, etiamnum dissimulare, quod tentas, debueras. Certè nescio, an tibi fatìs caveas, consulásque, Vir consultissime, dum ita insanis. Cæterùm Jurisconsulti tunc tibi respondebunt, cùm eorum, quæ perpetrasti, facinorum reus, attonitus implorabis eorum non Patrocinium, sed deprecationem, & præsens, statúsque senties, quale sit justitiæ Tribunal, scopulus tuus; & quàm justì, ac severi tibi immineant Judices, simul & Vindices tuorum scelerum. Interea in isto tuo antro, & Arce impunitatis, quid miramur, si tu clarissimis Jurisconsultis ventosa, & inani tua garrulitate insultes, cùm etiam amplissimos Senatores, & maximos Judices supremæ Curiaë appellare latrones, cùm istic latitas, nunc ausus sis? Nempe ut istis Togatis longè anteferres sagatos nescio quos tuos miseros Syndicos, Allobrogas, quorum Collegium paulò post amplissimum Senatum appellas.

Fateor, ô mi Minister, Prædicánsque, cautè feceris, si eos demum Judices semper habeas, quibus tu præscribes, quid de te pronuntiari velis: Nam coram aliis malè tecum ageretur. Sed si imitari volebas illum P. Sulpitium, Tri-

bunum pl. seditiosissimum, qui Romæ habuit suum Contra-Senatum, debebas paulò splendidius præsidium comparare. Neque verò nescimus, cur illi Foro Palatino, quo nihil habet Gallia illustrius, tam sis & iniquus, & inimicus. Sed ut propterea BALDUINO tam valde infestus quoque sis, causa nulla est: Nam, ut tibi gratificetur, rarò marmor utrumque terit.

Ut Jurisprudentiam, sic historica studia BALDUINI eâdem dexteritate subsannas: Neque dubium est, quin eundem Chalcographum tuum in iis rursus Doctorem nostrum esse velis, qui non solum SLEIDANUM sæpius excudit, sed & quandam de statu Universæ Ecclesiæ Historiam compendiosam: Quam quidem te vehementer laudare, atque admirari nunc demum intelligimus, quia confirmas, nullos eum libros, nisi optimos, maximos excudere. Non possumus diutius dissimulare tantam indignitatem: Si qua unquam fuit putida, & infusa farrago vanitatis, atque falsitatis; si qua impura sentina fabularum, atque τῆς ἀνισογνωσίας *, illam profectò esse altissimâ voce profiteri cogimur: idque tantò magis, quòd in rebus Ecclesiasticis multò sit, quam in Civilibus periculosior impostura. En cur JOSEPHO, ac NICEPHORO præferre debueris illam vestram novam rapsodiam.

Equi-

* Ignorantiæ historiarum.

Equidem jam etiam mirabar , quid sit, quòd nunc scribas, BALDUINUM pati non posse, ut illi inter fabulosos Scriptores numerentur; & contrà magis, atque magis confirmes JOSEPHUM, Sacerdotem rerum Sacrarum valde imperitum fuisse; & negligentem, profanumque Scriptorem; Nicephorum verò superstiosum, & Græcorum vanitati deditum. Quorsum hæc (inquam) tu nunc inculces, dubitabam: Sed postea intellexi, velle te tanquam foricem tuo indicio perire; posteaquam legi, quid eâ de re scripsisset BALDUINUS in Libro de Institutione Historiæ: Quod quidem velim, etiâ relegant ii, qui hujus Quæstionis Judices esse volent.

Ne autem quidquam historicis Illius admonitionibus debere te, aut ullam ἀνισορροσίαν* culpam agnoscere videaris, excusas etiam, quod CALVINUS scripsit, SABELLIUM surrexisse post Arium: Tametsi inficiari non possis esse (ut vocas) μνημονίων ἀμαρτυρία**. Et, ut omnes intelligant, nihil esse tam absurdum, quod aliquo Scripturæ Exemplo defendere non possis, non erubescis, notare, apud Lucam de Theoda*** tale quidpiam reperiri, ex sententiâ nostrorum quidem (ut ais) Catholicorum. Atqui, ô bone! ipsum tuum
CALVI-

* Ignorantiæ historiarum.

** Lapsus memoriæ.

*** vid. Act. Apost. C. 5. v. 36.

CALVINUM ex eorum numero hâc in re esse, tu ipse annotâsti, &, aliâ interpretatione prolata, Lucae locum ad Historiæ fidem, & ordinem alium revocâsti. Et nondum confiteberis, te tuû oblitum, jam non curare, quid dicas, vel non dicas, modò causæ malæ servias.

Denique ne in Historiâ quidem illius judicii, quo CÆCILIANUS, & DONATUS olim conflictati sunt, quam Magister tuus minimè bonâ fide exposuit, & tu (ut etiam ejus sputa lingere soles) eâdem fide contorsisti in tuæ scilicet Fidei Confessione, agnoscere vis ullum peccatum vestrum. At nesciebas, ô miser! cum eâ de re scriberes, eodem tempore hîc excudi Libros OPTATI MILEVITANI, & ad eos Præfationem quandam BALDUINI,* in quâ liquidò refellitur tota illa vestra hujus rei inscitia. Quia spero, saltem jam abs te lectam illam Præfationem esse, nihil adjicio. Nam & in eâ senties alios aculeos, qui vestram pungent ἀνιστορησίαν ** Ecclesiasticam; qui si vos nondum excitant satis, aut ad aliquam correctionem non revocant, spondeo, fore, ut si in hanc arenam descendere velitis, BALDUINUS palâm exponat, & convincat, vos in compluribus aliis capitibus, eâdem sive culpâ, sive frau-

* vid. S. Optatus a DUPIN editus pag. 111.

** Historiarum ignorantiam.

fraude, Historias Ecclesiasticas, quibus abuti-
mini, depravare, & quale, quantumque hoc
Falsi crimen sit, liquidò patefaciat. Interea
frustra hoc agis, & tentas, ut illi excutias ta-
lium Literarum Studia, quibus se solis conso-
latur in hâc temporum confusione, & in qui-
bus vider, factum jam olim esse, quod nunc
fit; & ex quibus denique prospicit, quid tan-
dem sit futurum, hoc est, quis futurus sit exi-
tus Tragediæ vestræ. Nunc reliquas prose-
quamur tuas criminationes.

Interea dum BALDUINUS, te longum va-
lere jussu, dat operam Jurisprudentiæ, simul
& Historiæ, Rex Navarrus, ut se tuis ca-
lumniis nihil moveri ostenderet, voluit Fi-
lium suum naturalem *Carolum Borbonium*,
quem unicè diligebat, apud BALDUINUM edu-
cari. Ne id quidem præterire potuisti, quin
reprehenderes. Quid ita? Quia (inquis) est
Puer Episcopus. Non est ita, Mome! non
est (inquam) ille Episcopus: Ubi erit, tu,
ut Vicarius, aut (ut loquuntur) Suffraganeus
illi sis, accersêris. Sed neque tam Puer est,
quin & sentiat injuriam necis Paternæ, & in-
telligat, quam tu Nomini, & Sanguini Bor-
bonio injuriam facere nondum desinas, & ejus
ultor aliquando esse possit. Interea quid est,
quod toties increpas παιδαγωγίαν *, tu, qui
tam

* Institutionem puerorum.

tam famosus es, non solum δημαγωγός *, sed etiam (ut noster *Josephus* tuum Apionem Cymbalum Mundi vocat) ὀχλαγωγός **.

Ventum est ad tempus belli (ut vocas) Civilis: In quo cur tuam causam agere velis, si modò posses, magna causa est, ô Franciæ Caput, horum & Causa malorum! Sed jam in ea Quæstione non immorabimur, quia nihil ea ad BALDUINUM, qui toto bello nihil aliud fecit, quàm quòd domi suæ inclusus deflevit Reipubl. calamitatem. Quid enim aliud faceret? Quid in hac urbe etiam ageretur, cum plebs à vobis irritata fureret, ipse in Suburbio dolens audivit. Sed nihil eorum vidit, quæ narras, non magis quàm si Venetiis fuisset: Adeò in Suburbano suo Secessu abditus, oculos avertit. Itaque (ut uno verbo dicam) quidquid de spectaculis Tragicis illi objiciis, & de te, & tibi dictum esse, & ad te potius pertinere scias, ut non intercidat, quod temerè scripsisti.

Eodem tempore Magister tuus BALDUINUM vexavit, non quidem respondens legibus de famosis libellis, deque calumniatoribus (non enim audebat, neque poterat in manifesto peccato deprehensus) sed spargens virulentam maledicentiæ farraginem ex plurium convitiatorum

* Plebis Ductor, qui plebem scit ducere, quo vult.

** Concitator plebis.

torum rabie collectam, atque conflatam. Huic BALDUINUS statim objecit alteram suam respon-
sionem, quam nunc demum exagitas toto pòst
sesquianno. Cordati lectoris erit, & iudicis,
re, & causa cognita, pronunciare, quod
æquum est. Sed profectò BALDUINUS post il-
lam suam responsionem non dubitavit, eos
tandem aliquando aliud quidpiam certamen
moturos esse.

Interea quomodo Italiam, atque adeò Tri-
dentum, & quo fructu profectus sit, superius
expositum tibi est, pluribus etiam fortasse ver-
bis, quàm volebas. Reverfus, in gratiam sci-
licet tuam, & tuorum, suum ad leges Maje-
statis, atque Perduellionis commentarium edi
non recusavit: quem si nondum legisti, legas,
velim, ut plura, quæ te exerceant, audias;
& jam ex iis nihil repetere cogar, quod alio-
qui fortasse repeterem.

Et quoniam, quam semel vitæ alienæ ra-
tionem tibi reddere cœpi, pertexere debeo,
de eo, quod reliquum est, verbum unum ad-
dam. Reverfus, (ut dixi) BALDUINUS, scis,
quid fecerit, quod tibi doleat. Jussu, &
mandato Reginae, invisit PRINCIPEM CON-
DENSEM, qui tunc aliqua custodia teneba-
tur; & cum eo familiariter (quid est enim illo
Principe humanius?) est collocurus de aliqua
ratione conciliandarum controversiarum reli-
gionis: de qua & rursus cum eodem jam libe-

rato contulit: &, nisi si vos obstitissetis, fortasse fundamenta Christianæ concordiae jacta fuissent. Capita privati ejus colloquii, bello etiamnum flagrante, jussus etiam est conscribere. Quæ occupatio fecit (nihil enim jam tibi dissimulamus) ut suam ad Ducem Guyfium, ad quem cum litteris, quas ad eum habebat, iturus alioqui statim erat, institutam profectionem distulerit: intereaque omnem ejus deinde salutandi occasionem amiserit. Ereptus enim tuo, ô BEZA, beneficio ex hac mortali vita est DUX ille magnus, qui tamen paulò antè humanissimas ad BALDUINUM literas dederat. Acerbum BALDUINO vulnus inflixisti, cum tui Navarrum confoderunt. Nunc plagam alteram addidisti, neque minorem, neque leviozem, cum alterum illum Principem trucidasti. Et nondum satiata est crudelitas tua? Sed aliàs audies graviozem & nostram, & Galliae lugentis querimoniam.

Nunc, quod quærebas, habes aliquot actus, & scenas non fabulæ, sed vitæ ejus Viri, in quo falsis obtrectionibus vexando frustra te ipsum partim oblectas, partim vexas: ut olim Ajax *μαστιγοφόρος* * arietem pro Ulyssæ furens corripuisse dicitur, at in eo cædendo & se oblectaret, & suam, si posset, vel vindictæ cupiditatem expleret, vel maniam exsatiaret. Ut autem nostra Narratio simplici sua veritate depellit,

* Flagris percussus.

depellit, quascunque odiosas mendaciorum nebulas affingere, atque offundere voluisti: sic jam brevi responsione refellendum esset, si quid, quod ad causam principalem, quam tuendam suscepisti, valde pertineret, attulisses. Sed quid, ô miser, adferre posses? Liceat jam sanè tibi extraordinario quodam jure agere, & postulare: remittantur præscriptiones, quæ tibi homini ἀτίμω * os obstruunt. Nihil tamen adfers, quod clientem tuum aut sublevet jacentem, aut sustineat labascentem.

Quæ alibi sint victoriæ tuæ, quæ trophæa, non inquiero: in hâc certè causâ tuâ nimis manifesta est offensio tua. Non est fortasse culpa ingenii tui; sed malæ causæ ea est conditio, ut nullius, quantumvis excellentis, & ingeniosi Patroni artificio defendi possit. Credo equidem te tibi videri Rhetorem majorem illo etiam Protagorâ, qui profitebatur, atque pollicebatur τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν **. Sed nullus tam peritus medicus est, qui morbum lethalem sanare possit. Fortasse legisti, quod noster ACCURSUS ait; nullam esse tam malam causam, quam peritus Advocatus non possit bonam facere: cùmque toties inveharis in Causidicos Curiae Palatinæ, quorum artificio fieri dicis, ut mendacium pro veritate habeat

* Honore carenti.

** Defectuosam causam meliorem reddere.

beatur, nescio, an plus etiam præstare te posse confidas: Sed hîc minimè potuisse te liquet. Quid enim? Sive ea, quæ alioqui levia, & nihili sunt; sive ea, quæ seria, hic tractes, nihil agis.

Prima illa facti quæstio, cujus sit libellus de officio pii viri, jam pridem ipsius CASSANDRI testificatione, assertione, atque vindicatione; imò & CALVINI (tamen si culpam aperte non confiteatur, quia non solet) tacitâ quâdam confessione definita est: tu tamen ridiculè actum agis, & nihilominus, quod non credis, aliis persuadere vis, libellum nempe esse BALDUINI: & ut id efficias, (quid enim non efficeret ars tua?) nescio quas nebulas inanum conjecturarum colligis, oblitus, quod Jurisconsulti ajunt, non esse conjecturis locum in re liquidâ. Non esset res digna, in quâ immoraremur: sed utile est, indomitam per-
vicaciam tui ingenii magis atque magis conspici. Faciliùs quidem persuaseris, nivem esse atram, quàm meum esse tuum, aut tuum esse meum, ubi nulla ne societas quidem est, aut communio. Vis tamen, ut, quod BALDUINUS probavit, nullo modo esse suum, & CASSANDER suum in solidum esse probat, etiamnum probare esse BALDUINI. Magna (scio) & admirabilis est tua *πειθω* *. Nulla enim tam obstinata olim fuit in Galliâ virgo, quam illa
non

* Persuadendi vis.

non expugnârit, hoc est, cui non persuaserit, quidquid velles. Sed nobis persuadere, quod jam vis, ne si ipsi quidem vellemus, nunc posses. Interea nimis erga Adversarium liberalis, ac propè prodigus, ac profusus es. Alterum præterea quendam libellum, sub Christiânorum Jurisconsultorum titulo Argentinæ editum, uni BALDUINO in solidum quoque adscribere vis: nisi si captiosè id facias, ut deinde Plagiarium esse clames, qui alienos libros pro suis agnoscat; & ambitionem ei exprobres, quasi se in Germaniâ solum Christianum Jurisconsultum fuisse profiteatur.

Ubi vides in hoc diverticulo vix te posse consistere, confugis ad alterum. BALDUINUS in secundâ suâ ad CALVINUM responsione obiter quæsierat, an vestrum esset de Hæreticis (quos quidem Hæreseos judicatis) leges capitales ferre? ultimum iis supplicium decernere? palum defigere? rogum incendere? Quæsierat etiam, an veterum Christianorum leges tam fuissent capitales? Quod ad priorem quæstionem attinet, multa non modò ex AMBROSIO & AUGUSTINO, sed & ex aliis minùs ibi fortasse notis scriptoribus memorabilia protulit, quæ pudorem vobis (si erubescere possentis) incutere possent. Tu illa omnia vel pervulgata scilicet, vel inania esse ais. Alii judicabunt, qui utriusque partis libellos sedato animo legent.

Sed ut BALDUINUM intelligas præterea habere quidpiam: jam tibi suggerit, fuisse olim quendam Theodosium, quem longè superasti, Episcopum Synnadæ, civitatis in Phrygiâ Pacatianâ, qui, quia Macedonianos non solum urbibus, sed & agris expelleret, dictus est fecisse contra morem ecclesiasticum, & judicatus est dignus, qui abdicaret. Hic fortasse trepidabis, Sed excipies meritò, illum Episcopum tibi esse ignotum, quia etiam nullam fuisse Phrygiam Pacatianam contendas, cum, volens expungere quandam epistolæ Paulinæ subscriptionem, scripsisti, non meminisse te, usquam hoc Epitheton legi apud idoneos Aucthores. Verùm quod non legisti, aut non meministi, an nusquam propterea est? Ipse, ipse JUSTINIANUS noster centies ejus meminit. Itaque rectè feceris, si, cum jam secundam editionem adornes, ineptam illam tuam adnotationem expungas, ut alias sexcentas, de quarum vitio, cum voles, & erit orium, te admonebimus, & ita admonebimus, ut, posteaquam Castellioni (ut vocas) Grammatico satisfeceris, Juris studiosos superesse scias, quibus ne in eâ quidem re adhuc satisfeceris. Nunc, quod instat, agamus.

Altera de coërcitione Hæreticorum quaestio fuit, cum quaereretur de veterum Legibus. Tu verò in eâ quomodo diligentiam tuam magis approbaveris, breviter etiam videamus.

deamus. Cùm inflammata crudelitate perquireres, quidquid sanguinarium, & capitale esse putabas, non veritus es, ad confirmationem tuæ sævitiae, confidenter allegare *L. V. de Hæret. & Manich.* BALDUINUS te admonuit, in eâ lege videri adjecta esse quædam verba capitalis supplicii, quæ non extant in Codice Theodosiano, ubi lex illa integra refertur: sicuti neque verba illa convenire possunt cum iis, quæ præcedunt, vel sequuntur, vel cum AUGUSTINI testimonio. Hanc admonitionem non ferens, confidenter retorques falsi crimen, allegans aliam quandam, quam hæcenus non legeras, legem ex novellarum Theodosii (ut ais) libro repetitam, ubi sanguinis mentio fit. Atqui, mi Doctor, de eâ non quæritur: neque propterea conficies, eandem esse alteram legem; tantum abest, ut monitorem tuum falsi reum (quod ais) propterea peragas. Tu quidem astutè facis, si tam suaviter elabi posses, nobis non animadvertentibus: sed fraus hæc tua, & suppositio quid aliud, quàm falsi crimen tuum conduplicat?

Imò verò in eâ ipsâ alterâ lege, cujus umbrâ nunc demum te tueri putas, recitandâ rursus apertè falsarius es. Lex illa loquitur de Paganis, eorûmque Sacrificiis: tu Paganorum mentionem expungis, & Hæreticorum substituis: quâ fide? Nam multum inter eos interesse, & magnum eorum discrimen in veteribus

ribus legibus esse, quod & ipse AUGUSTINUS notavit, non ignoras. Quin etiam illa ipsa lex, posteaquam de Paganis egit, de Hæreticis deinde loquitur longè aliter; nec eos aliter puniri vult, quàm ex prioris illius, quam dixi, legis præscripto. En, quam fidelis, mi Theologe, nunc sis jurisconsultus.

Fortasse quia ex obscuro, & apocrypho, & obsoleto novellarum, quas dicis esse THEODOSII, cùm sint potiùs VALENTIANI postremi, quodam libello (ut loquuntur) extravagante, quem ALARICUS Gothus collegisse dicitur, JUSTINIANUS noster nunquam agnovit, tu hodie primùm, suggerente aliquo curioso, vel quæsitore capitali, fortè inspexisti; repetebas, quod jam prætexis: fortasse putabas, nos simplices, stupidos, credulosque leguleios, qui fontes non excutimus, non animadversuros capitalem tuam fraudem, dolùmque malum: sic enim & de BALDUINI, solos (ut ais) indices consulentis ignorantiam, magnifice Judex, graviter scribis. Sed tua ignorantia, errorque tuus, vir scientissime, tam te refellit, dum alios fallere vis, ut nemo non videat incredibilem tuam, inscitiam dicam, an audaciam? Quid hic ego advocem legem Cornelianam de falsis? Quid tuam in recitandis legibus fidem exagitem? Ite nunc, Principes, & arbitrio hujus novi legislatoris inflammate taurum Phalaridis, & miserorum gemitum habete pro murgitu.

gitu. Vis, tamen aliquid in gratiam tuam dicam, BEZA? Accuso (si vis) veterum legum clementiam, atque lenitatem, cum in acta tua intueor, & propè exclamo, debuisse adversus Donatistas esse acerbiores. Ignoscat nunc meæ severitati AUGUSTINUS: si viveret, & quorundam Bezanorum insolentiam videret, suam & ipse sententiam de coercitione fortè iterum exacerbaret.

Cùm ne in hoc quidem diverticulo commodè, BEZA, diutius hærere posses, quæris aliud; in quo tam te probes Theologum fidelem, quàm in superiori acrem Jurisconsultum esse te probasti. Deligis autem quidpiam, quod ad satanam pertineat, quia de eo lubenter loqueris, & jure familiaritatis potes. Quid verò illud est? BALDUINUS obiter verbo uno CALVINUM fortè admonuerat, temerè eum negare videri, Exorcistas, qui τὰς ἐνεργήμενους * liberabant, fuisse in ecclesiâ veteri: neque aliqui in eam quæstionem longiùs ingressus erat: sed minimè hoc esse prætereundum judicasti. Quid igitur? Posteaquam despumasti nescio quid, quod solent ἐνεργήμενοι **; exclamas, negasse CALVINUM non rem, sed ordinem, hoc est, sensisse, olim quidem fuisse Exorcistas, sed certum eorum ordinem in ecclesiâ non fuisse. Egregia scilicet defensio! Profers quæ-

N 4

dam

* Obsessos à Dæmone.

** Obsessi à Dæmone.

dam verba CALVINI, quæ sic interpretaris : Sed, ut nihil agis bonâ fide, ea nunc profers, de quibus potius quæstio est. Ait CALVINUS, Judæis quidem fuisse suos Exorcistas ; sed Christianorum Exorcistas ementitos appellat. Quid hæc verba sibi velint, exponere potius debueras.

Imò verò CALVINUS suæ oblitus Institutionis, in Actis Apostolorum ait, apud Judæos fuisse quoddam Exorcistarum munus, quod Christiani imitati sint : deinde verò Papam voluisse hoc esse commune omnibus suis Clericis. Nonne hic, quod prius negarat, etiam agnoscit, olim certum quoddam fuisse munus Exorcistarum apud Christianos ? Nonne reprehendit, factum deinde hoc esse commune : Quid tu ? Inquis : *Quod ad Exorcistas attinet, hoc dico, & affirmo, BALDUINE, quocunque modo Exorcistarum nomen accipias, nunquam te probaturum, certos aliquos vel Apostolorum, vel proximâ Apostolis ætate fuisse designatos, qui Energumenis manus imponent.* Atqui jam tibi magis res est cum CALVINO, quam cum BALDUINO : imò etiam tecum tibi ipsi res est ; nam in tuâ confessione, non peccatorum, sed fidei scilicet tuæ, cum veteris ecclesiæ Exorcistas ais aut cessare, aut cessare debuisse cum dono sanationum, fateris olim aliquos fuisse ; non enim alioqui desinerent. Sed non, ut fingis, cessasse, proptereaque etiam cessare non debuisse,

buisse , quisquis ullum ex veteribus ecclesiasticis Scriptoribus legit , facile ietelligit.

Visne præterea tuam ignorantiam castigari, quæ te tam facit audacem, juxta proverbium, quod ex Thucidide recitas? Non gravabor obiter te monere, ut probationem, quam requiris, & nullam esse temerè pronuntias, saltem repetas ex Epiphanio, qui describens Ministeria & ordines veteris Ecclesiæ post Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores nominat Exorcistas; quos, credo, non negabis fuisse Exorcistas. Adde constitutionem VALENTINI, & GRATIANI *L. VI. C. de Episcop. & Cleric.*, ubi eadem est enumeratio. Vide, quantum proficias tumultuando, & id, de quo non erat alioqui instituta disputatio, temerè, & impotenter exagitando.

Interea frustra BALDUINUM, CASSANDRUM, & (ut ais) quoscunque provocas, veluti sponfione factâ, velle te pro Hæretico censerì, atque etiam (ô duram conditionem!) cremari, nisi probes, ex ipsis Inferis emerfisse omnes illas functiones ecclesiasticas, quæ numerantur in Romanâ Ecclesiâ. Nihil hæc quæstio, mi Vir, ad tuum BALDUINUM.

Ceterum si quis Inferorum Angelus ad te retulit, quod affirmas; profer, quas inde accepisti literas, testes tuæ affirmationis. Interea si tam es Inferis, & eorum Antistitibus

familiaris, cautè facis, qui Exorcistas abigas alio Exorcismo. Neque tamen minùs propterea & eris, & diceris *διάβολος* *, quamdiu non desinis calumniando veritati adversari: minùs ut jam conqueraris, si aliquis te Satanam, ut tuo tam tibi familiari verbo utatur, etiam honoris causâ, vocet. Ipse etiam causam reddis: Audivit (inquis) Satanæ nomen ex ipsius CHRISTI ore PETRUS, cùm duntaxat immodico Præceptoris amore extra metas fuisset abreptus: & nefas erit, eum Satanam dicere, qui tam valde imitatur eum, qui mendacii, & homicidii ab initio Parens, Magisterque fuit? Quid verò, cum Proditorem illum Judam idem CHRISTUS Diabolum vocaret, annon tuum veluti nomen nobis dictavit? Ac, ne queri possis, tibi injuriam fieri, ecce tibi auricolam vello, & licet. En quàm nos efficis eloquentes, dum nobis suggeris, & dictas, quod & theologicè, & civiliter tibi respondeamus. Nullum finem inveniemus, si omnes istius nugatoris quisquillas excutere velimus.

Sed en se se offert alterum Bezanæ fidei, & Mathæologiæ ** trophæum. Cùm BALDUINUS miraretur, CALVINUM etiam veteres formulas stipulationum, sponsionum, Abrenuntiationum in Baptismo sustulisse, ostenderat,
 eas

* Diabolus, seu Calumniator.

** Vaniloquentiæ.

has olim fuisse tam usitatas in puerorum Baptismo, ut AUGUSTINUS, cum non dubitaret legitimas esse, inde potissimum oppugnet Pelagianos. Quid BEZA? Id non negat, quia non potest; sed factum concedens, de jure disputat, & tales stipulationes, quæ in adultis Catechumenis tolerabiles erant, nullâ causâ satis idoneâ translatas esse ait ad infantium Baptismum: mirumque esse, tantam fuisse Episcoporum negligentiam, ut hunc abusum ferre maluerint, quàm emendare. Hic igitur non cum BALDUINO, sed cum Ecclesiâ veteri litigat; imò verò secum pugnat: nam alibi cum quendam Germaniæ concionatorem magnum vexat, laudat veteres illas formulas. Credis? Credo. Abrenuntias Diabolo? Abrenuntio, & triumphat, non minùs in infantum, quàm Catechumenorum adultorum Baptismo usitatas fuisse. Sic bonus, & ingeniosus Rhetor, ut causæ ferviat, modò aliquid laudat, modò reprehendit.

Addit autem, in suæ Ecclesiæ Baptismo retineri etiamnum à quibusdam stipulationes, atque sponsiones, sed aliis formulis, verbisque conceptas. Atqui hoc rursus est, quod in vobis reprehenditur, Theodore, nempe quòd, cum res retineatis, verba tamen mutatis cum aliquâ veteris Ecclesiæ ignominiâ, & aliorum fraude, qui ex verbis, formulisque novis æstimant res quoque novas esse. Interea
tamen

tamen in Castellionem atrocissimè inveheris, qui nihil referre dixit, quo verbo res dicatur, modò res sit eadem. Tu (inquam) tunc contrà contendis, verba Ecclesiæ usitata esse retinenda; & hâc sententiâ litem concludis: Cùm de re constet, & vocabula longissimo usu trita sint omnibus, unde tandem hoc novandi studium, nisi ex stulto, & ambitioso ingenio? En rursus, quàm bene tibi constes. Si simpliciter ex latinis fecisses Gallicas formulas, ut intelligerentur, translatio fidelis non reprehenderetur: sed nihil cum veteri Ecclesiâ simile, nihil ex eâ reliquum habere voluistis, & Authores potiùs, quàm interpretes, ut vestra inventio ab imperitis laudaretur, & esse, & videri in hoc toto genere ambitiosè desideratis.

De Reformatione, quam religiosè desideramus, quid tecum agamus, qui deformitatem nobis placere etiamnum mentiris? Atqui centies jam vobis dictum est; vos impudentissimè calumniari, cùm, ubi quæstio est de usu Antiquitatis, obtenditis abusum Posteritatis: nihil hîc profectò ad eos, qui non nisi illum tuentur: Nihil itaque ad BALDUINUM, qui minimè omnium defendit, quod est vitiosum.

De Chrismate denique litigas: sed memineris, quænam de eo tecum lis sit cum BALDUINO. Quæsitum est, an eo veteres Christiani usi sint in Baptismo. Probatum est, usos esse:

esse: & si testimonia, quæ prolata sunt, tibi non sufficient, adde, quod ipse TERTULLIANUS in *Lib. de Baptism.* Perungimur (inquit) ex veteri disciplina. Quid tu contra nunc objicis? JUSTINUM in suâ ad Antonium Imper. Apologiâ non meminisse hujus unctionis. Credo; sicuti nec reliquarum ceremoniarum, de quibus tunc non quærebatur. Sed alii non minus & boni, & antiqui testes meminerunt. Ipse TERTULLIANUS in suo Apologetico, etsi de cœnâ Christianorum quæreretur, tamen ἀγάπην * potiùs describit; de Mysterio cœnæ nullum verbum: non enim tunc volebat profanis hominibus exponere, quod illi fortasse irrississent. An propterea dices Cœnam Christianorum nihil aliud fuisse, quam ἀγάπην? Imò ut ex JUSTINO tunc repetis, quod TERTULLIANUS præterit; cur similiter, ubi de Baptismo quæstio est, non pateris ex TERTULLIANO, & aliis repeti, quod in JUSTINO desideratur?

Consistimus etiamnum in quæstione facti: de hoc ubi constat, si agere velis de jure, contendas, non rectè, ritè, religiosè factum: age cum veteri Ecclesiâ, quam habes adversariam, & ream facis; nos missos facito. Sic etiam cum de Liturgiâ, quam Latini nostri olim Missam vocarunt, quæris, te contineto, & scito, eum, qui res integras tuetur, corruptas non tueri.

* Agapen.

tueri. Quàm velles, vitia ille defenderet, ut, quod declamares, haberes! Sed non impetrabis. Vis, de rebus tantis tecum agi? Patere, ut agatur sedatè, distinctè, liquidò. Rogatus erat Magister tuus, ut, si vellet statum causæ cernere, ad ætatem AMBROSII oculos placidè reflecteret. Tu perinde tumultuaris, ac si in Acherontem præcipitatus esses. Si ad AUGUSTINI Ecclesiam revoceris, fremis nihilominus; & à Papanâ defecisse jam pridem te narras, valde scilicet πρὸς ἑπὶ *.

Semel quidem tibi excidit, ipso etiam AUGUSTINO sedente Iudice, velle te agere causam tuam. Sed cùm ad rem ventum est, tale Tribunal, tanquam scopulum, fugis. Quid tergiversaris, & terrifica verba fundendo perturbas τὸ κρινόμενον **? Quæritur, an illam, quæ fuit AMBROSII, & AUGUSTINI, & CHRYSOSTOMI sæculo, Ecclesiam (ut utar verbo, quod ferre non potes) Catholicam statuas esse Apostaticam, Satanicam, Antichristianam: aut si modestiùs, quàm tu loquaris, loquendum sit, an cum eâ communicare, ejus doctrinam sequi, & ceremoniis, formulisque uti liceat. Dic apertè, quid sentias. Non audes, quia, si de eâ confitearis, quod cogitas, deploratam tuam impietatem prodes: sin eam CHRISTI Ecclesiam veram agnoscas, non minùs insa-
num

* Ad rem.

** Crinomenon, sive Scopum.

num Apostatam te esse probabis. Quid igitur? Incurris ululans in Papas posteriores, & in eos evomis, quidquid in illam, si auderes, velles. Atqui neque iis, ut Authoribus, acceptum ferre potes, quod est in quaestione, neque de iis, quos despumans perpetuò crepas, fuit instituta disputatio. Cùm de Antiquitate rerum controversarum, deque ejus Antiquitatis Jure quæreretur; longè altius ad inquirendam originem causa revocata est. Cur non audes eò nobiscum oculos attollere? De posteritatis abusu postea viderimus; de primo, rectoque usu prius inter nos constet.

Tu jam, ut statim, & breviter totam (cujus oblivisci non potes) Missam conficias, obijcis nescio quam malè subactam massam confusæ, & crudæ maledicentiæ: tu eam, si potes, concoque; atque etiam, si vis, in tuo Sacrificio, profano more, molam falsam * offer. Quid hæc tandem ad nos? Et quî posset his de rebus seriò, & graviter tecum agi, quamdiu sic agis? Et quomodo tam permixtæ, perturbatæque Satyræ tuæ respondere possemus, cum nihil discernas, nihil distinguas, neque, quam partem potissimum petas, indices? Imò verò quidquid dixerimus, vel astutè miscebis, vel otiosè detorquebis: adeò nulla est ingenuitas tuæ actionis. Dixit fortè BALDUINUS,
non

* vid. HERING de Molendinis quæst. 3. num. 14. 15. 16. & 17.

non defendere se, si quod in abusu sit vitium: tu exclamas, eum confiteri, in toto usu nihil aut fuisse, aut esse, nisi βδέλυγμα *. Adeò religiosè depravas hoc verbum, quo tua potius, neque minùs quàm Barbarorum, profanatio notata fuit.

Urges, ut plura dicamus his de rebus. Atqui tu discere non vis. Et cùm tandem abs BALDUINO hoc requiris, non Episcopo, sed Jurisconsulto? Et cum habeas Liturgica, ab aliis collecta, quid illi aliis studiis occupato molestus es? Sanè si quod ex AMBROSIO, ex AUGUSTINO, ex CHRYSOSTOMO repetere potes, tibi non sufficit: brevi etiam habebis antiquioris CYRILLI, Hierosolymitani Catecheses, quæ aliquid addent. Iis contenti sumus; si tu contentus non es, adversùs illos agito. BALDUINUM, qui plus præstare non potest, neque longius progreditur, missum facito.

Imò verò valde scilicet opportunè nunc eum provocas, ut etiam tecum agat de Eucharistico Mysterio Corporis, & Sanguinis Domini. Scilicet hic unus in Galliâ, Germaniâque superest, quem aggrediaris tam subtili disputatione. Scilicet in Germaniâ, Galliâque ita te gessisti in ejus rei tractatione, nihil ut superfit, quàm ut hunc oppugnes.

Sed

* Rem execrandam.

Sed si quid haberes, THEODORE, non jam dico frontis, quâ jam pridem cares; sed saltem mentis, nunquam profectò renovares memoriam hujus certaminis, in quo hætenus tam indignè versatus es. Age, mecum recordare, quisnam primùm in Germaniâ fuerit triumphus tuus. Tu cùm ELECTOREM PALATINUM, OTTHONEM HENRICUM, qui acerrimè obstabat vestris insidiis, primùm tentare velles, venisti ad eum, quo tempore in thermis erat; & ut ei illuderet, magnâ cum simulatione novæ pietatis, obtulisti Confessionem, quam dicebas non modò tuorum Allobrogum, sed & Helvetiorum esse. In eâ tam tuo, quàm eorum nomine profitebaris, collectâ verborum ἐμπατικωτάτων *, quæ Germanis grata esse putabas, congerie, vos in hoc Sacramento credere, verum, & reale, & substantiale Corpus, & Sanguinem CHRISTI verè, realiter, substantialiter (& quid non?) adesse, & sumi, offerrique etiam tam indignis, quàm dignis. Denique ita loquebaris, ut ipsum in hoc genere LUTHERUM superare videreris. Qui aderant, obstupuerant, vos tam repentè ex Zwinglianis factos esse (sic enim putabant, & loquebantur) plusquam Lutheranos. Aderat ipse MARPACHIUS, Argentinenfis Concionator, qui quia vestras Strophas magis noverat, suspicabatur, dolum aliquem

* Maximam vim significandi habentium.

aliquem subtilem subesse. Sed noluerunt viri boni morosiùs inquirere, an, sicuti loquebamini, ita sentiretis.

Amplectuntur ergo tuam illam Confessionem, deque eâ triumphant, & CHRISTO gratias agunt: &, communis gratulationis ergò, mittunt eam DUCI WIRTEMBERGENSI: Hic vestram conversionem non minùs admiratus est, laudavitque. Cùm autem audirent Tigurini, propterea de se in Germaniâ triumphari, noluerunt tuam imposturam tolerare. Itaque non modò agnoverunt Confessionem, quam eorum quoque nomine obtuleras; sed & acerrimè oppugnârunt: téque, qui eorum mandatum e mentitus eras, non modò falsum peragunt, sed & παραπρεσβείας *. Tu quidem, ut eos placares, scilicet allegabas, dolum aliquando bonum esse, aliud agere, & aliud simulare. Sed illi nondum hanc Artem vestram didicerant. Ergo cum iis aliter reconciliari non potuisti, quàm Confessione tui peccati, & (quæ tibi ignominiosa profectò fuit) Exomologesi. Hæc prima fuit in hoc mysterio tractando Religio, Fidésque tua.

Paulò pòst domum reversus, ut magis ostenderes te antea Germanis illulisse, JOACHIMUM, Hamburgensem Concionatorem, quem omnes (ut vocant) Saxonicae Ecclesiae, & sexcenti

* Legationis malè obitæ.

centi earum Ministri, quos CALVINUS Iudices appellârat, acerrimè defendebant in hâc quæstione, tu (ut CALVINO succenturieris, apertè oppugnas, & palam profiteris, aliam in Cænâ Domini non esse Corporis, & Sanguinis Domini communicationem, quàm in Baptismo, in Concione, in Lèctione S. Scripturæ, & deinde in privatâ meditatione, quoties mens fidelis in Christum assurgit. Nunquam non modò CALVINUS, sed ne ZWINGLIUS quidem tam vulgariter de hoc Mysterio locutus est. Sed tu tuam audaciam vis eminere.

Paulò pòst Tillmannus HESSHUSIUS, quo tempore PALATINI Concionator erat, scripsit adversùs CALVINUM hâc de re libellum. Tu, qui nominatus tamen non eras, mox insurgis, & scurrilibus Dialogis eum proscindis. Quadruplex erat libelli tui inscriptio: Κρεωφαγία *, Cyclops, Onos **, Sophista. Metuebas enim, ne non statim omnes intelligerent, quàm religiosè ageres de hoc Mysterio. Ibi ergo non modò inauditâ scurrilitate nescio quem asinum molitoris, Apuleano Ludo, fustibus cædis; sed & quasi apud Anthropophagos Canibales educatus esses, despumans crepas Sarcophagos, Cyclopes, Polyphemos: sic enim in uno ignominiosè depingere volebas Germanos Concionatores. Et cùm sci-

O 2

res,

* Manducatio carnis.

** Asinus.

res, Ethnicos de hoc Christianorum Myfterio tam profanè locutos effe, voluifti fimili exemplo Cænas Thyestæas confingere. TILLMANNUM non perculit Cyclopica hæc tua ructatio: imò verò fic ille tibi refpondit, & tuam angelicam fimplicitatem ita depinxit, ut tu ipfe attonitus deinceps tacere malueris.

Sed & quia fubinde fingebas faltem, Wittenbergam, & Lipfiam (quas vocabas Oculos Saxoniae) minùs vobis adverfari, Lipfia edidit Martini KEMNITII, Brunfwicenfis Miniſtri, Librum, qui placidè, finè ullis convitiis, & finè ullâ verborum acerbitate vos oppugnaret. Deinde Paulus EBERUS (qui fuit veluti anima PHILLIPPI, Paſtor Wittebergenſis) acerbùs in CALVINUM ſcripfit. Cur his præteritis, quibus refpondere nondum potuiſtis, alios laceſſitis?

Sed tu ſcilicet in Galliâ occupatus fuiſti in eâdem quæſtione pertractandâ. Rectè: Videamus, an hîc meliùs te geſſeris. Veniſti ad Conventum Poſiacum, ut audireris. Regi pollicitus es, te nihil dicturum, quod hujus Myſterii dignitatẽ minueret, aut perturbarer Auditores. Hâc conditione data eſt tibi audientia. Tum verò exclamâſti, tam diſtare Corpus CHRISTI ab Euchariſtiâ, quàm Cælum à terrâ. Multis frementibus, quorum ſibilus te propè exanimatum repente perculit, quidam ex tuis quondam Sodalibus ſubridens inſu-

insufurravit: An crederet, in Eucharistiâ esse CHRISTI Corpus, qui vix in Cælo credit ullum esse Deum? Princeps Cardinalis cùm, ut tibi responderet, mandatum accepisset, multa de re Sacramentariâ dixit, quæ ad te refellendum pertinere putabat.

Aliquot pòst diebus in collatione rogaris, ecquid velis: ac, ne rursus fingeres, vos cum Protestantibus convenire, prolatum est, quod ex Germaniâ missum erat, recens scriptum, quod talem larvam vobis detraheret.

Petiisti tempus ad deliberandum. Data est tibi, ut commodiùs deliberares, brevissima formula, ùt ex tempore tunc conscripta fuit abs illo Cardinali. Aliquot pòst diebus privatim exhibes, quam cum tuo Saulo, ex Angliâ adducto, consignare paratus sis, formulam, quæ proximè (ùt videbatur) accedebat ad alteram, & ab Episcopis ipsis tolerari posse, videbatur: adeò liberaliter ingeminabat hæc, verè realiter, substantialiter esse Corpus CHRISTI in Eucharistiâ. Reditur die condicito ad Collationem, ut de formulâ utrâque agatur. Tum verò ex scripto (nam memoriam conscientia mala perturbabat) recitas longè aliam Protestationem, atque adeò deprecationem, ne in hanc disputationem descendere cogaris; adjicisque, malle te, hâc de re audiri veterum Ecclesiæ Doctorum orationem, quàm tuam.

Et interea, ut terreas Auditorium, quod erat amplissimum, atque nobilissimum, impudentissimè jactas, te in eo stare nomine Helvetiorum, Germanorum, Polonorum &c.; quamvis non nescires, in eo ipso conventu recitatas esse literas, ex Germaniâ missas, quæ te refellerent; & præsens ex alterâ parte adesset PETRUS MARTYR, tuus Assessor, qui palam tibi reclamabat, cum simpliciter defenderet Tigurinorum dogma. Denique expectare te dicebas, ut erudiaris ex sententiâ Ecclesiasticorum Doctorum, qui floruerunt usque ad sexcentesimum Christi annum. Allata erant volumina plusquam quinquaginta, & notati in iis loci, ut quærendi labor abesset. Sed longè aliud quærere te apparuit, cum astutâ recriminatione usus, Auditorium traduxisti ad aliam altercationem, tametsi, cum id ironicè ageres, imprudens incurreris in eum, qui te ita excepit, ut pedem referres. Certè tunc eum præsentem tam reverenter deinde es allocutus, quàm nunc absentem petulanter proscindis: & quidem magnâ simulatione novæ modestiæ, obstipito capite, demissis auriculis, oculis in terram defixis, tremulâ voce protestatus es, nolle te perturbare Concordata inter Papam, & Regem &c.

Redeo ad tuam disputationem Sacramentariam, quam tu rursus postea aggressus, ecquid in alterâ magis privatâ collatione miscueris, liquet

liquet ex epistolâ ejus Theologi magni, qui te potissimûm exercebat : quæ epistola edita est, ut etiam refelleret falsitatem Actorum, à vestris editorum. Quid enim agitis bonâ fide? Prætereo reliquos tuos ludos, variasque strophas, & antistrophas : Sed quis non exhorrescat tragicam catastrophem, cùm tandem effecisti, ut tua illa Cœna esset Cœna Lapitharum. Ergo nunc triumphans, & quasi rebus hætenus præclarè gestis, provocas BALDUINUM ad hoc certamen : & quia obiter scripsit, se se tale, tantumque Mysterium non exinanire; magni autem faecre perpetuam veteris Ecclesiæ sententiam, exclamas, eum jam transiisse ad Vetustitas. Nescio, an tali verbo veteres Orthodoxos irridens notare velis, ut olim eos Ariani vocabant Humusianos. Sed profectò si vel cum hoc uno Jurisconsulto tibi res esset, neque major victoria, neque offensio minor esset tua, quàm hætenus fuit, cùm es congressus cum Theologis : & fortasse audires aliquid, quod acrius retunderet hanc tuam effrænatam sive proterviam, sive procacitatem; neque non aliquando dies fortassis veniet, quo & hanc plagam accipies.

Interea hoc tibi quoque respondemus, cùm BALDUINUM laceffis, & provocas ad disputationem *περὶ ἀνάγκης*, sive de Prædestinatione; in quâ quæstione sudabis, ut nobis exponas, quænam fuerit olim illa Prædestinatorum Hæ-

refis, quam fuisse tempore HONORII IMP. narrat SIGEBERTUS, Gallus Historicus bonæ fidei: & laborabis, ut explices tuam dictionem, quâ ad eludendum uteris, scribens, DEUM quidem velle, & facere omnia, quæ fiunt, non tamen ita, ut fiunt: Atqui, eo invito ita fieri, dicere nolles; & permittentis verbum repudias. Interea nihil quidquam impudentius dici, aut fingi potest, quàm quod jam contendis, hâc totâ in re PHILIPPUM idem, quod vos, & vos idem, quod PHILIPPUS, sentire. Nam, etsi non nisi postremis ejus libris, & sententiis standum esse dicas, tamen quod postremò ad Articulos Bavaricos scripsit, an cum doctrinâ in hoc genere vestrâ planè consentit? Quid de hâc quæstione obiter annotarit BALDUINUS ad MINUTIUM, non ignoras: nunc nihil addit; sed cum sciret, vos disputando nihil aliud efficere velle, quàm olim Ariani; non temerè nuper vobis opposuit illam veterum Christianorum Principum Legem, quæ curiosas, audaces, infinitas, publicas privatorum hominum de Mysteriis disputationes, & de talibus rebus, rectè judicatis, novas, atque irreligiosas contentiones, ex quibus tantum malorum redundavit, inhibet. BEZA natus scilicet ad disputandum non minùs, quàm ad bellandum, propterea exclamat, illum jam ad eos transiisse, qui Christianam Religionem transformârunt in Cæsaris Mysteria. Atqui lex illa est non modò THEODOSII, atque MARTIANI, sed & Concilii Calchodonensis, & quidem

dem sanctissimis causis, & justissimis rationibus communita, quas & magis, atque magis posteriorum temporum exitus comprobavit.

Adderem, quod non modò NAZIANZENUS, sed ipse imprimis AUGUSTINUS scribit *Epist. CXI. CXXI.*, & in *Enchirid. Cap. IX.* & *Lib. II. de Peccat. Remiss. C. ult.* & *Lib. II. de Civ. Dei C. I.* Sed mox insurget Eleusinus noster Sacerdos, & talia dici finget de suis initiis, quibus, propè est, ut comparet Religionem Christianam. En, cum quo Mystagogo nobis futura res sit, si cum isto Diagoro sit certandum. Quid plures horas perderem in hoc tam lubrico serpente comprimendo? Etsi deprehensus teneatur, arctissimèque constringatur, tamen sibi labit, ac sinuosos Gyros, implicans, se se evolvit, ut elabatur; & simul incantando probabit, nos ipsos teneri, & quidquid tandem dixerimus, non solùm eludet, sed etiam avertet.

Nam & mirabilis est ejus (ut dixi) *πειθω**. Docuit Laufanæ multis annis Rhetoricam, conjunctam cum Poësi Græcorum. Etsi illinc turpiter, atque ignominiosè pulsus sit, quia scilicet suorum Bernensium mores, quos tot annis pertulerat, per suam conscientiam ferre non potuit: tamen factus propterea Præco Genevensium, illam Versutiæ scientiam callet, & exercet magis, quàm unquam. DEUS malè perdat artem perditissimorum Sophistarum.

O 5 Nun-

* Vis persuadendi.

Nunquam antea satis intellexeram, quod de eâ PLATO scripsit. Audieram puer aliquando illud in scholâ ex comœdiâ: Nihil tam bene dici potest, quin, malè interpretando, possit depravarier. At nunc nobis res est cum depravatissimo Interprete, & maledicentissimo Calumniatore, qui nullum non verbum miro artificio captat, ut corrumpat. Quot in ejus invektivâ declamatione Periodi sunt, tot sunt exempla, & figuræ hujus artis. Et nondum confitebitur, se se ex Theologiâ non modò efficere Technologiam *, ùt ille olim AËTIUS, Hæresiarcha, sed etiam malitiosam Mataeologiam **.

Cùm BALDUINUS videret, tanto hos fastu inflatos cristas cum supercilio attollere propter gloriam suarum scriptionum, admonuit CALVINUM, nihil esse, cur de suo ingenio tantopere gloriatur, aliisque tam superbè insultet, cùm nihil fecerit ingeniosius, quàm quod Commentarios BUCERI, & OECOLAMPADII interpolârit. THEODORUS propterea exclamat, injuriam fieri DEO, & Apostolis, quia non iis, sed novis hominibus acceptò feratur Doctrina Religionis; & interea adversarium confiteri, non modò Helvetiam, sed Germaniam totam subscribere doctrinæ Calvinianæ. Et quisquam negabit, admirabilem dialecticum esse BEZAM?

Et

* Artem decipiendi.

** Vaniloquentiam.

Et miramur interea, si BALDUINUS, ne diutiùs cum ingeniis conflictetur, ejusmodi facere mallet, quod eum postremò mones, THEODORE. Mones, ut spartam, quam nactus est, exornet potiùs, quàm cum hominibus tam, ut ais, rixosis, & seditiosis, hoc est, ut ipsemet interpretaris, vobiscum frustra contendat. Itaque per BALDUINUM licet, ut in istâ Palæstrâ, tanquam Dares, solus gloriosè te, & brachia tua ostentes: nam & dum furiosè declamas, & mentiundo te fatigas, placidè ille in bonâ conscientia acquiescit, & ad Deum conversus, illud ex *Psalmo* ingeminat: *Illi maledicent, tu autem, Domine, benedices* *

Age ergo, discursa, tumultuare, vociferare; & flectere si nequeas Superos, Acheronta moveto: ille quietus expectabit, ut, quod ais, piis, & doctis Scriptoribus, qui tuorum Actorum historiam colligunt, novum argumentum præbeas ad eam quoque historiam locupletandam, quam de horrendis DEI Judiciis conscribunt. Non enim dubitamus, quin in te aliquando Deus editurus sit terribile exemplum suæ ultionis, quo totus Orbis attonitus erudiatur. Interea nihil est, quod tibi non liceat. Fruere usurâ modici temporis; ac, si infamis, & familiaris, nescio quis, tuus morbus nondum tuum planè fregerit latus; & raucedo nondum faucibus occupatis vocem inter-

* Ps. 108. v. 28.

interceperit tuam, declama, quantum voles, valesque, & potes, præsertim in Apostatas, qui nullâ de re magis sibi gratulantur, quàm quod tuam factiònem, opprobrium Nominis Christiani tempestivè fugerint.

Exclamas : Etiam si quibusvis Judæis, vel Paganis deteriores essemus, & tam crudeles, immanésque essemus, quàm tu esse vis; an tu Apostata esse defines? Sed si, qui propterea à vobis deficit, est Apostata; quid superest, quàm ut omnes intelligant, vos etiam hoc nomine incessere illam ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ Νέρωνος*, cujus meminit PLUTARCHVS, & ipse in alterâ suâ Responsione BALDUINUS? Ergo quamdiu ita agis, nihil aliud efficies apud homines cordatos, quàm quòd insanabilem iis morbum animi tui magis, atque magis patefacias, ut, si minùs quidam hætenus te noverint, jam videant esse te, qui es. Quanquam ita jam tu te ipsum omnibus prodideris, ut pauciores deinceps decepturus sis. Itaque & quotidie hìc audimus primarios Galliæ Nobiles, qui te aliquando, cùm non nossent, fortasse secuti sunt, nunc detestari tuos impurissimos mores, ingenium turbulentum, ambitionem irrequietam, sanguinariam crudelitatem, insanam maledicentiam, arrogantiam intolerabilem, versutiam incredibilem, & nocendi cupiditatem insatiabilem. Ergo valde erras, cùm eos, quibus
ali-

* Defectionem à Nerone.

aliquando fortè imposuisti, nimiùm hebetes etiâmnun, & cæcos esse existimans, jactas, Patronos, & Defensores, & Mecænates esse tuos. Spero equidem brevi, fore, ut & ipse sentias, eos potiùs esse severissimos Judices, atque ultiores tuæ improbitatis. Non desinent & optare, & amare res bonas; ùt, qui abs te disscesserunt, eas & amant, & optant magis, atque magis: Sed cùm sub earum umbrâ. & inani titulo nequitiam tuam, & fraudem celare vis, scito, diutius id passuros non esse viros bonos, qui te nòrunt.

Itaque etsi credulam aliquam multitudinem, alias ob causas fortasse irritatam, atque offensam infatuaveris, multósque vesanos incantâris; tamen ubi ad se redierint, qui ad te præcipiti quâdam vertigine, & vanitate, adacti transierunt, senties, quàm eos pudebit suæ levitatis, atque cæcitatís. Nunc cùm iis illudendo verba dare impune potes, per nos quidem certè licet, ut coaxes, crocites, grunnias, mugias, hinnias, gannias, barrias, rudas, fremas, frendeas, latres, ulules, & quascunque voles, belluas tuo rictu, & gutture superes. Nos contenti nunc erimus eâ responsione, quam primæ pagellæ caninæ tuæ declamationis præfixisti, ut Magistri tui, tanquam Phonasci nostri, proæmiis nostram infantiam adjuvares, & alio comparandæ responsionis labore sublevares.

Neque

Neque verò miramur, te poëticas Metamorphoseon fabulas, quibus cerebrum tuum tua Circe referfit, suggessisse Magistro Reformationis. Sed incautè fecisti, quòd, qualis vestra non Reformatio, sed Transformatio fit, per imprudentem tuum ὑποφάνην * statim indicari non senseris, dictantem non tibi, sed nobis, quod responderemus. Hecubam (inquit ille) fingeant Poëtæ, cùm, Trojà eversâ, passim maledicta, in hostes ingerendo intemperanter dolori indulgeret, tandem fuisse in canem conversam, nempe quòd immodicus ille convitiandi impetus nihilo pluris quàm canis rictus fieret. Si hoc de nobissimâ Reginâ dictum fuit, quam si tot, tàmque acerbæ clades in rabiem adigerent, aliquâ tamen excusatione dignus erat muliebris luctus: Quid de homine nihili dicendum, qui cæco magis furore, quàm iracundiâ percitus, non tantùm in obvios quosque probra temerè conficta evomit; sed optimos cupidè appetit, quibus protervè maledicat? Sic nos tibi respondere, credo, voluisti pro tuo candidato candore, THEODORE: & talia sunt pleraque vestra, ut à nobis non in alios, sed in vos ipsos scripta, & nobis in vos dictata esse videantur: quod Divini Judicii genus in Donatistis olim etiam OPTATUS, & AUGUSTINUS agnoverunt. Itaque retortis in vos vestris convitiis nihil aliud addam,

* Musarum Internuntium.

addam, quàm quod AUGUSTINUS ad Parmenianum, Donatistam : *Quæ (inquit) tandem vis, nisi cæcitas, & vanitas animi, cogit hominem, clausis (ut dicitur) oculis, in alium jacere, quod in eum, qui jecerit, continuò redeat, eumque ictu reciproco affligat, intacto illo? Sic ille.*

Nunc cogita (si per tuam efferatam maniam potes, THEODORE) quid dicere possimus, cùm ipse, ipse BUCERUS (cujus dicta pro Oraculis habes) CALVINUM jam olim appellavit non modò canem, sed etiam rapidum canem, idque ipsius CALVINI manu consignatum etiamnum teneamus? Quid ille vester nunc diceret, si, in quam postremò rabiem degeneràstis, hodie videret? Delectat nihilominus vos vestra canina facundia. Sed quoties ingeminas istud: Quid latras? saltem cogita vetus responsum: Quia furem video. Atque utinam, ô Cerbere! plures essent canes, qui suo latratu vestra sacrilegia terrerent!

Ais, eum, quem impetis, & proscindis, latrare posse, mordere non posse. Cur igitur tu tam mordax, & aculeate, & dendate Satyricæ, hominem tam edentulum, & obtusum, & imbellem reformidare videris? Vel cur Cerberæus Molossus agnum bidentem, & mutum, vel oviculam balantem procul laceffere dignatur? Cur non potius provocas, & excitas, & irritas quosdam nimium tibi blandos Meliæos; quid apud JESAIAM dicuntur canes muti?

An

An quia horum silentio beatus es? An quia foves Cynalopecas *? Neque tamen temerè infelicis Hecubæ meministi, quæ, quia Polymnestoris, ficarii, tyrannidem, ut potuit, ulta est, lapidibus, indignè obruta est. Vos nempe ululatum miserorum, vestram immanitatem deplorantium, simili feritate comprimere velletis; sed qui non modò canes, sed etiam tigres vocare alios soletis, videte, ne domi alatis catulos, quales ex tigre, & cane, tertio coitu nasci ajunt.

Ceterum, mirifice Poëta, cùm tuas Metamorphoses revolveres, cur illius pueri, qui in Itellionem; vel Cerambi, qui in Scarabæum; vel Ascalaphi, qui in bubonem, vel Lyciorum, qui in ranas, memoriâ tuam Circem non recreâsti, ut vestram Transformationem lubentius perpoliret? Cur non saltem illius vestri Lycaonis, Arcadis, qui cum puerum immolâisset, & humanum cruorem sparsisset, mox in lupum conversus esse dicitur? Deus Bone! ad quæ monstra descendendum est, cum istis renatis Angelis est respondendum? Sed quid aliud audire debent, qui homines, humanos, ingenuos, literatos, Christianos ex suo ingenio ferino æstimant, & pro Cynocephalis ** habent? Cum humanissimè, & modestissimè responsum iis fuit, clamant, caninum esse latratum: Ut & nunc, THEODORE, Crocodillum tuum, flebiliter

* Canivulpes.

** Hominibus caninî capitis.

biliter scilicet ejulantem, sibi responsum esse paulò acerbius, quàm putabat, initio proponis; quasi tam aridas, minacésque lacrymas extra vestra Pomeria irrideri nescias; & interea ex illius rursus dictatis posse repeti, quod iterum audiat. Meministi, quid in hominem, multò, quàm sit ille, vel tu ipse sis, Evangelii vocaliorem Præconem scripserit: hoc illud est, quod nunc querulus convitiator meliori jure debet resorbere, ut vestris demum vos verbis constringi denuo sentiat. *Quasi verò* (inquit) *qui omnia humanitatis jura evertit, & datâ operâ visus est æquitati, & modestiæ bellum indicere, sibi non præciderit omnem expostulandi rationem.* Cur non potius attendit ad cælestis Magistri sententiam: *Quâ mensurâ usi fueritis erga alios, eadem rependetur vobis?* Ac si toto vitæ cursu nihil, præter anathemata, didicerit, singulis propè versibus in nos fulminat; & cum eum deficient rationes, clamando, & convitiando optimam causam obruit. Imò, sicuti in Comædiis servos nequam ad omnia turbanda impellit desperatio; ita hic suis clamoribus, lucem tenebris permiscet. Hanc ego insaniam cur non suo nomine notarem? Imò quia cum duro, & præfrazto capite negotium erat, cur non liceret malum nodum duro cuneo retundere? Nisi fortè novo quopiam privilegio sacrosanctum se esse demonstraret, ut protervè omnibus maledicendo, verbum asperum non audiat. Hæc scilicet causa est, cur ambo isti Censores Librum meum esse spinosum,

& virulentum pronuntient &c. Ego verò tam
 indignè læsus, non iracundiæ fervore, sicuti fal-
 sò existimat, sed cobibendæ ferociæ, quâ nimium
 exultabat, studio acrius paulò, quàm optarem,
 remedium adhibui. Atque utinam dolore punctus
 fuisset ad pœnitentiam! Sed quando tantùm exa-
 cerbatus, nihil de pervicaciâ remisit; imò in eâ
 magis, ac magis obduruit, altero fructu me con-
 solor, quòd alii intelligent, quàm insipidè errori
 suo contra claram lucem patrocinnatus fuerit. In-
 terim si animum meum ipse, odio excæcatus, per-
 spicere non potest; Christus tamen communis Ju-
 dex agnoscat, & suo tempore palàm faciet, non
 ita privatis injuriis ulciscendis esse me addictum,
 quin, depositâ mox omni earum memoria, si qua
 spes sanandi hominis appareat, paratus sim omnes
 fraternæ pacificationis modos tentare. Hoc repu-
 dians, violento scripto, ne dicam Cyclopico, non
 modò Cælum terræ miscere, sed Acheronta mo-
 vere conatus est. Hic ego tam præfractam homi-
 nis intemperiem mediocribus remediis non posse
 mitigari existimans, stylum acuerè mibi permissi:
 quid enim facerem? Quia vel silentio prodenda
 fuisset alioqui veritas: vel placidâ, mollique actione
 dandum timiditatis, ac diffidentiae signum. Nam
 quasi ex Dei manibus extorsisset omnia fulmina,
 quæ formidabili modo in capita nostra torqueret,
 verborum crepitu mentes omnium percellere tenta-
 vit. Quia gravior refutatio ridiculos anathema-
 tum ejus terrores discussit; quidquid petulantiae, vel
 furoris in nos vomuit, delicias esse fingens, me omnis
 buma.

humanitatis, & modestiæ oblitum esse causatur. Ergo cum intractabilis fuerit ejus ferocia, quàm tota ejus declamatio frivola sit, & puerilis, facile apparet. Perinde enim ac si Leones, & Ursi, dum rabiosè obvium quemque impetunt, causentur, se non mulceri: ita delicatulus hic homo, plusquam atrociter alios proscindens, non agi fraternè secum magni criminis loco censet.

Non possunt, patientissime THEODORE, hæc te responsa offendere: non enim nostra sunt, sed Magistri tui verba, nobis jam veluti præeuntis in concipiendâ exceptione. Malè autem in eum esse retorta, quî negare potes? Credo equidem jam te & satiatum, & fatigatum esse non minùs, quàm me, cum refello maledicam futilitatem, quâ miseros Lectores obtundis. Quid igitur superest? Tu subinde BALDUINUM laceffens, occinis illud tuum: *Dic de tribus capellis.* Sed hoc illud est, quod tibi occini jam pridem cupio: ut de re, primùm propositâ, ex quâ percipi aliquid utilitatis possit, dicas, hoc est, de scripturâ, deque Traditione: hæc enim sunt capita, in quibus prima contestatio versata est.

Ergo relinque tua diverticula fugitiva, & tandem aliquando ad principalem quæstionem, quæ hujus contentionis origo fuit, redi; ut de re aliquâ magnâ feriò, & sedatè quæratur. En ne diutius tergiverferis, ad te refertur ipsius GEORGII libellus cum suâ defensione, si fortasse feliciùs ex hac disputatione eluctari potes,

quàm Herus, cliénsque tuus. Transigito ergo cum GEORGIO, priusquam BALDUINUM impetras, ut hæc lis justo ordine peragatur: & cum jam duobus annis meditari potueris, quod diceres; tandem aliquando effundito, quod colligere interea potuisti; eâ tamen conditione, ut, si rursus nebulas tantum offundas, expectes acriorem refutationem. Meminimus, te ante biennium in Aulâ coram Principibus, magnâ simulatione gravitatis, quædam miscuisse de illis tribus capitibus, quo tempore allatus ex Germaniâ fuit ille libellus GEORGII; sed si præterea nihil habes, quod dicas, nihil egisti. Vexabat eodem tempore eundem libellum calumniosâ castigatione Magister tuus, ex cujus dictatis repetebas, quod eâdem de re garriendo jactabas. Ergo quod redditum illi responsum nunc leges, tibi responsum esse scito; aliquando ut te pudeat, nihil hætenus replicare te potuisse. Ad convitia tua responsionem, quam jam legisti, quia diutius tibi debere non potuimus, paucis, postquam huc permanavit tuus in BALDUINUM effusus furor, diebus statim redditam tibi esse scito cum reliquo munere, quod ad te mitto, ut rursus non expectes nundinas, si quod habes, quod venditare velis. Interea vale, si potes, Vir optime.

Ex Urbe Parisiorum Cal. Novemb. MDLXIII.

RESPONSIO ALTERA
AD
JOANNEM CALVINUM.

RESPONSO ALTRA

JOANNES CALVINUS

JOANNES VETUS
CAROLO LOTARINGO

Principi & Cardinali illustrissimo.

Hoc anno Joannes CALVINUS & Franciscus BALDUINUS inter se contendunt, inæquali quidem jure, sed tamen non dissimili robore, nec impari laceratorum, animorumque contentione. Non enim CALVINO adversarius nobilior potuit existere, cum quo gloriosè in arenam, aciémque descenderet; at non eidem causa levior, & iniquior subesse, ex quâ pugnandi occasionem, ansámque arriperet. Quid enim CALVINUS, aut quorsum BALDUINUM laceffat, à quo nulla injuria, sed nec verbo quidem fit unquam violatus?

Quæritur de quodam libro, qui superiori anno in Germaniâ est evulgatus, & pii viri, ac Reipubl. tranquillitatis studiosi titulo, argumentoque donatus; cujus quidem libri BAL-

DUINUM autorem fuisse confingit. Primum quid est, quòd ille liber tantopere indomitam hominis bilem concitat? Verùm audito pii Viri nomine offenditur, quasi pii Viri appellationem, memoriamque de medio sublatam esse velit? An verò, quòd componendorum dissidiorum ratio aliqua ab Authore perquiratur, ipse autem dissidia non placari, sed crescere, sed disseminari malit, ac propterea concordiaë, pacisque arbitros, & moderatores, veluti juratos hostes oderit? Mirum verò hominis ingenium, qui tametsi hoc unum à Deo singulariter intelligit esse præceptum commendatum, ut litium modum, & mutuam inter nos ipsos gratiam appetamus, ut in eandem sententiam, benevolentiamque coeamus, conditiones nihilominus conciliandæ Ecclesiæ, atque hominum societatis negligat, refugiat, infectetur. Deinde ut liber ille nauseam malè affecto ejus stomacho commoverit; an continuò in BALDUINI sinum cruda suæ iracundiæ frustra turpiter evomere nunquam intermittet?

Sed aliud est profectò, quod hominem discruciauit: quod quale fuerit, videor tandem, nisi fallor, conjiciendo, & indagando assecutus. Nam quo tempore bonus nimirum Magister è suâ scholâ eos in Galliam dimittebat, qui dissensionum, quas toto Regno ardere cernimus, faces præferrent, eodem penè BALDUINUS è Germaniâ in Regis Navar-
ræ

ræ clientelam, multorum votis, studiisque expetitus, veniebat. Nescio, an CALVINUS à BALDUINO sibi metueret, quem plurimorum consiliorum testem, consciūque, nulli tamen culpæ affinem aliquando habuerat: certæ publicæ tranquillitatis amantem, minimeque turbulentum & antea fuisse, & perpetuo forè sciebat. Itaque illum in Galliâ minùs æquo animo perferre cœpit, & non nihil etiam subvereri, ne, si á patrono suo REGE SERENISSIMO, & de motuum componendorum rationibus deliberante, atque adeò ab aliis proceribus auditus esset, ut audiri cœperat; concordia constituta, spes omnis explicandæ, proferendæque factionis, ipso statim initio interrupta, penitus concidisset. Hæc opinio paulò post quorundam, qui factioni incumbebant, literis confirmata, Magistri suspiciosi, nimiumque meticulosi exulceratum animum ita perculit, ut violentus, & furens repente ad BALDUINUM convitiis dilaniandum, intemperanti bacchantium more, æstuque præcipiti, & effrænato proruperit. Nullum, opinor, maledictum ne in flagitiosissimis (quidem) lustris, & helluationibus jactari solet, quod non hic censor Theologus è suo copiæ Cornu evertit, & in viri optimi, doctissimique caput indignè, atque invidiosè contorserit.

Quid autem BALDUINUS? miratur sanè tam improvissum adversarii furorem, tanto iracun-

diæ impetu in se concitatum; & eò quidem magis miratur, quòd, cur eò tam impudens calumnia se se projecerit, nullam omnino causam suspicari, aut divinare possit. Nam neque de libro illo quidquam resciebat, nisi quòd CASSANDRUM cujusdam libri, qui tunc à plerisque legeretur, parentem fuisse accipiebat; neque aliunde abs se oblatam exercendarum inimicitiarum occasionem vel levissimam unquam fuisse sciebat. Ergo ut importuno convitiatori, quem tamen non nominabat, satisfaceret, quantâ maximâ potest, vel etiam majore, quàm debet, modestiâ, & continentiâ respondit, eidemque collectas ex libris Juriconsultorum leges, quæ adversus sceleratos calumniatores perlatae reperiuntur, temperatè proponit, ut tandem aliquantùm territus adversarius calvere, calumniarique desuescat. Idque sperans, & propterea jam securus Lute-tiam quamplurimorum Togatorum precibus, & literis accersitus, perpetuæ Jurisprudentiæ cum universâ Historiâ utilissimam, & hætenus è paucis intellectam conjunctionem profiteri cœpit. Quâ in conjunctione tantam literarum omnium, & antiquitatis scientiam profert, ut minimè pigeat doctissimos curiæ summæ Patronos in Juris, & Legum studio, usuque diu, & multùm versatos, tamen BALDUINO, tanquam Moloni cuidam Appollonio se se recoquendos tradere.

Quatuor, aut quinque menses in susceptâ duarum difficillimarum rerum professione, assiduâ operâ, & incredibili audientium applausu perduxerat, cùm ecce iterum terribiliora convitiolorum fulmina ex lacu Æoli, vel potiùs Vulcani Lemno advehuntur; quæ quidem ut BALDUINUM nihil de gradu, constantiaque dejiciant, multorum tamen officiosissimorum Auditorum animos non mediocriter offendunt: qui cùm graviter ferant adversarii importunitatem, toties finè causâ repetitam, tum verò Magistri sui innocentis existimationem calumniis protervè appeti, & quidem interturbari ægerrimè patiuntur. Et cerè memini plures tunc ex nostro numero, id est, ex BALDUINI amantissimis discipulis, viros graves, & dicendo, scribendoque exercitados præstò fuisse, qui ejus causam ardentissimè acturi fuissent, & adversarii *μεγαληγορίαν* *, audaciàmque refrænaturi, si eorum patrocinio uti, & ad istius exemplum, auxilios adhibere scriptores optimus Doct̃or voluisset. Verùm ille, laudatâ suorum erga se voluntate, tantummodo postulavit, ut paululum sibi otii, & temporis ad respondendum concederent.

Itaque triduo sumpto, hanc, quæ nunc editur, alteram defensionem festinanter partim scripsit, partim dictavit: quam quia in eo æstu propè tumultua-

* Magniloquentiam.

multuariè effudit, & ab hoc fcriptionis genere vehementer abhorret, non nullos veteres imitari instituerat, qui sæpe multa fcripferunt, quæ ipsi non ediderunt, & proinde ἀνέκδοτα* appellârunt. Sed ne id faceret, complures autoritate, & famâ excellentes viri interceſſere; non ſolùm BALDUINI, ſed etiam Reipubl. intereſſe judicârunt, hanc deſenſionem quamprimum evulgari, ne nimium procax, & protervus adverſarius finè ſudore, & ſanguine ſuos Pæanas caneret. Neque verò iidem exiſtimârunt, aliam eſſe neceſſariam perpolitionem hujus reſponſionis, quàm primo calore, tanquam abortivo partu, ſe ſe acerbâ denuo provocatum, & juſtiſſimâ offenſione commotum ejeciſſe, Author dicebat. Nam & ipsi reputabant illud QUINTILIANI: *In maximo dolore nulla eſt obſervatio artis; ſed ab Exordio uſque ad ultimam vocem perpetuus quidem gemitus: & argumentis uti licet mixtis, & confuſis.*

Quamobrem eorum rogatu non dubitavi ipſe edere primam hanc, quæ in meas manus inciderat, vix licèt ab Authore pertextam informationem æquiſſimæ querimonix, qualemcunque vel ab invito juſtus dolor expreſſerat. Credo equidem, ſi otii pluſculum nanciſci, feriisquè majorum ſtudiorum occupationibus aliquid detrahere, vel ſuâ Bibliothecâ,

* Nondum vulgata.

thecâ, quâ eum etiamnum esse destitutum scio, uti potuisset, fusiùs fortasse aliquot, quòs non nisi obiter attigit, illustriores, & nobiliores locos pertractasset, in quibus eo lubentiùs institisset, ut ab homine inimico suas cogitationes ad rem ipsam, quæ plus esset allatura utilitatis, planè converteret: Verùm id aliàs fortasse licebit.

Interea hanc BALDUINI defensionem ad Te referre, certis de causis visum fuit: nam Adversarius ipse Te Judicem veluti appellat, cùm multa affirmet, quæ non nisi tuo testimonio refelli possunt: & res ipsa iudicii tui vim, admirabilemque Sapientiam necessariò flagitare videtur. Cui enim, quæso, hujus contentionis disceptatio potius debeatur, quàm Tibi, cujus maximum studium in Religionis cogitatione, & dissidiorum conciliatione transmittitur? Quémque memoriâ tenemus dicendo, disputando, concionando, pertinacissimis, exquisitisque Adversariis palmam præreptam reportasse? Quod quidem vestro Illustrissimo Generi, & Familiæ nobilissimæ veluti proprium esse, etiam recordor. Nam & antiquitatis memoriam ex Annalibus nostris reprens, & ad hæc usque tempora quàm longissimè perducens, reperio vestrum Genus, & Nomen ad Religionis integritatem vel constituendam, vel recuperandam à GOTTIFRIDO, DUCE BULLONIO in multos annos fuisse pro-

propagatum: quem Ducem unà cum EUSTATIO, & BALDUINO, concordissimis fratribus, Christianorum, qui nomina in sacrum Bellum dederant, copiis non modò adfuisse, verùm etiam præfuisse, cujusque armis Sanctæ Terræ possessionem ex Barbarorum manibus, & faucibus receptam fuisse, atque conservatam accepimus. Sed ut nunc, quod instat, agamus, en tibi BALDUINUM, CALVINI petitionibus fortiter obnitentem, quem oculis, animisque persequimur, lubenter offerimus, ut, Te Judice amplissimo, clarissimus Jurisconsultus cum magni nominis Theologo commissus, quanta Juris ac veritatis vis sit, ostendat. Vale.

Lutetiæ Parisiorum Idib. Jul.

M D L X I I.

RESPON.

RESPONSIO ALTERA.

FRANCISCI BALDUINI

A D

JOANNEM CALVINUM.

Commentarium ad *Leges de Libellis*
famosis, & *de Calumniatoribus*,
 ego anno superiori, de viâ longâ defessus,
 multisque gravioribus molestiis fatigatus, ne-
 que otio minùs, quàm libris meis destitutus
 in Aulico procinctu, repentè, atque adeò ru-
 multuariè scribere, simul & edere coactus fui,
 cùm ex Germaniâ reversus, non modò vide-
 rem, indignis calumniis, & famosis libellis
 optimum quemque vexari: sed & incidissem
 in furiosam famosi cujusdam convitiatoris,
 atque capitalis calumniatoris, de quo jam pri-
 dem nihil alioqui cogitaveram, declamatio-
 nem, quæ me pro alio correptum & im-
 portunè exagitabat, & crudeliter proscinde-
 bat; & verò, antequam respirâssem, miro
 artificio jugulum petebat meum.

Ut

Ut autem gemens, & invitus ad illam necessariam defensionem mei capitis, & famæ, depulsionemque contumeliosæ injuriæ pertractus sum: sic viros bonos, & sanos, & sedatos, hoc est, omnes adversario dissimiles, gaudeo judicasse (quod multis eorum literis confirmare possum) neque iniquam, neque intemperantem illam fuisse: atque adeò miratos esse, non fuisse vehementiorem, cum quidem scirent, in medio præcipitis festinationis, indignationisque justissimo calore effusam esse; & meminissent (quod Lex ait) *Difficile esse justum dolorem temperare*; simulque intelligerent, quàm indignè essem laceffitus, & quàm multa tamen, quæ accusatori tam protervo debueram, potueramque verissimè objicere, honoris ejus (cujus nomini peperci hactenus) causâ tacerem, atque supprimerem. Etsi autem, cum honoris naturam, & ingenium nossem, eum neque ullâ oratione placari, neque ullis Legum minis reprimi posse, ut aut deinceps quiesceret, aut peccatum, cujus erat convictus, confiteretur: imò verò non nescirem, tanquam feram, quæ cum irretita teneatur, magis irritatur, magis, atque magis rabiem suam inflammaturum esse: tamen non invitus audiebam bonos quosdam, & simplices sponsores, qui, quia illum non noverant satis, prolixè pollicebantur, superiori meâ admonitione repressum, fore deinde in maledicendo continentiore.

Et

Et ecce, cum illi ita me consolarentur, terribiliori cum fremitu iterum prodit idem illius libellus famosus, in Linguam Gallicam conversus, atrocioribus etiam convitiis (ut in eâ Linguâ est ejus factionis ad maledicendum mira facundia) refertus: neque scurrilibus modò dictariis, sed etiam repetitis ex Lenonum Ganeis obscœnorum scommatum flosculis comptus, simul & fulmineis anathematismis armatus, ut in vulgus sparsus, multitudinem, rerum imperitam (quam Magister jactat se solo sibilo impellere quôvis posse) in me, ut hâc arte in alios solet, concitaret. Ac quidem, qui hanc ejus recoctam fabulam venditabant, cum de meâ responsione admonerentur, suaviter riserunt, dixeruntque se se scire satis, falsò mihi impingi, quidquid Convitiator affingebat, neque errore, sed dolo me pro alio peti: verùm Authorem ita agere solere, neque ullis, quas protuleram, Legibus eum teneri: imò verò Dictatori licere, quâ jure, quâ injuriâ, quos vellet proscindere. Hæc ego audiens, iterum attonitus obstupui, & potius, quàm Gallicâ vicissim responsione ad vulgus uterer, DEUM, meliorem Judicem, cum lacrimis appellavi; eoque præsidio contentus experiri volui, num silendo sedare posset patientia mea effusam iracundiam biliosæ Magistri.

Itaque fatuâ nescio quâ spe propè securus, coeperam melioribus me studiis dare, & ad
Q
duas,

duas, Juris Civilis, & Historiæ Universæ, Prælectiones quotidianas, in quibus essem, ut etiamnum sum, totus, sum aggressus, quò magis abs tristi conspectu funestissimarum factionum, quæ nunc tumultuantur, revocatus, me domi continerem, meliorique conscientia in literis bonis acquiescerem, & interea, me cedente, in suo curriculo elatus, & triumphans in pulvere Olympico, superbisque quadrigis invectus satiare suam ambitionem posset avidus hic Olympionices*. Et verò jam aliquot mensibus beatus, nihilque præterea metuens, placidè me illis, quas dixi, Prælectionibus addictum, abditumque incluseram, & cum Legibus Historiam veterem revolvens, non minùs mihi consolationis, quàm Auditoribus meis utilitatis adferre videbar: neque non me boni consolabantur Auditores, qui fortasse aliquando sedebunt justissimi Judices earum turbarum, quas in hoc Regno ciet Adversarius. Ac hujus licèt classica aures nostras circumsonarent; tamen aliquid otii, quietisque illum, interea dum alibi bellum gerit, suburbanæ nostræ Academiæ concessurum esse, imprudens putabam: saltem passurum esse, ut is, quem jam annis propè XX. jactatum circumagit, aliquando respiret. Et ecce, ne longæ essent hæ induciæ (quod etiam mihi minaces quidam ejus emissarii denun-

* Victor in Ludo Olympiaco,

nuntiaverant, atque prædixerant) noster bel-
lator, collectis novis anathematum plaustris,
iterúmque in me invehitur, falcatisque veluti
curribus invehitur, plures (etiam aurigas ad
congerendum majorem maledictorum cumu-
lum conducit, & (ne non det spem aliquam
conversionis) converrit, quidquid potest fal-
tem, ut nos gravissimâ oppressos calumniâ,
maledicentiâque, abjectos tandem, jacentés-
que videat. Quis non hâc in re furiis agi, &
diabolicis eum machinationibus uti credat?
Quod tamen in Theologum, qualis quidem
is videri postulat, & quidem in eum Theolo-
gum vix videre * posse putem &c.

Ad te enim, mi JOANNES, venio: quid
me infontem adeò premis iniquè? quid ita in
me tumultuaris, baccharis, & furis siné om-
ni (ut existimo, speroque) ratione? quid, in-
quam, tam turpiter in Leges me commisisse
ais? Enim verò quid in eas peccârim, non-
dum omnino mihi sum conscius. Certè si in
eas, te præsentem, ingressus essem, Theolo-
gus Jurisconsulto litem Finium Regundorum
intenderet, vel me potiùs novo interdicto
propelleres. Age verò, tu tuo more agere
vis: cùm declamas, cùm acculas, cùm calum-
niaris, non vis in jus venire; neque magis
eremodicii **, quàm calumniæ pœnam refor-

Q 2

midas,

* Convenire.

** Eremodicium Litis desertio est. GOVEA-
NUS. *Lect. var. Lib. I. cap. 39.*

midas, quia Leges nostras cōtemnis. Fremis etiam, & indignaris, cū infelix reus objecta crimina, quæ pernegat, contendit, ab accusatore probari debere. Ergo quid hīc aliud possum, quā cedere? Sicuti facerem, si tu me ad duellum provocares, præsertim cū meæ disciplinæ sit vis festucaria * potiùs, quā illud: *Non ex jure manu conser-tum* &c. ** Quid? cū audiam, alterum te esse *Periclem*, qui tonando, coruscando, fulminando permiscuit Græciam; tibi que etiam tribuatur illa vis *Periclis*, qui, cū ab adversario victus, atque prostratus erat, tamen declamando aliis persuadebat, se vicisse, adversariumque jacere prostratum: quid ego tecum verbis contendam? Et quid tandem me miserius erit, si sæpius in hoc certamen descendere cogar, ex quo etiam qui victor discedit, non discedit nisi deterior? Ergo protestatus antea sum, quod nunc iterum dico, fugere me, quā ita tecum pugnare malle: ac si vis, iterum confiteor, me tibi non esse parem in tali arenâ.

Tū jam pridem in isto pulvere maledicendi, atque declamandi exercitatus es: ego in umbrâ imbellium, civiliumque disputationum edu-

* Imaginaria. HEINECCIUS in *Antiq. Rom. Lib. IV. Tit. 6. §. 24.*

** GELLIUS *Noct. Attic. Lib. XX. cap. 10.*

educatus- Tu magnus, & potens populi
Magister es, multis & Ministris, & mancipiis
armatus, & Satellitibus septus, & factionum
Ducibus subnixus: ego Legum non tam Do-
ctor, quàm Studiosus, nullis viribus, nullis
clientelis, nullis denique præsidiis munitus.
Tu ingeniosissimus, doctissimus, facundissi-
mus, clamorissimus, & quid non? ego nul-
lius ingenii, exiguæ doctrinæ, puerilis infan-
tiæ. Denique tu miles veteranus, ego tyro
rudis. Ergo omnia tibi largior, & concedo:
quid me iterum laceassis? Et si me hominem
inermem, & imbellem, & (ut quidam nu-
per ex tuis Mirmillionibus dicebat) animi pro-
pè effœminati, vincas, frangas, prosternas,
proteras; quid tuæ gloriæ, quid tuis trium-
phis ex tali trophæo accedet? Tenes vetus illud:

. *Nullum memorabile nomen*

*Fœminæ in pœna est, nec habet victoria laudem.**

Et quoniam eo Poëta delectari me gaudes,
& ejus (ut ais) tinnitu demulcere te cupio, ti-
bi illud quoque occurrat:

*Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Tūque, puérque tuus, magnum, & memorabile
nomen,*

*Una dolo Divum si fœmina victa duorum est. ***

Q 3

Quid

* VIRGILIUS *Æn. Lib. II. v. 583.*

** VIRGILIUS *Æn. Lib. IV. v. 93.*

Quid? si seriò pedem conferre velim, & congregiar tecum, vereor, ne statim tuus Armiger rideat, cum Achille Troilum congredi, & ejus pugnæ tabulam tui pictores venderent cum hoc ejusdem Poëtæ carmine;

*Parte aliâ fugiens amissis Troilus armis
Infelix puer, atque impar congressus Achilli,
Fertur equis, currûque hæret resupinus inani,
Lora tenens tamen, huic cervixque, comæque
trabuntur*

*Per terram, & versâ pulvis inscribitur hastâ.**

Et verò cùm te nossem, diligenter mihi semper cavisse videbar, ne tuam bilem irritarem: nam & memineram, quod PLATO in *Minoë* monet, Genus irritabile Vatum non esse offendendum, aut laceffendum. Audiebam, quid olim *Archilochus* minitans respondisset, quid HORATIUS ipse:

Qui me commôvit . . .

*Flebit, & insignis totâ cantabitur urbe.***

Sed ùt antea me ultro impetisti, cùm de te nihil cogitarem, sic nunc rursus abs te laceffitus, fugere, cederéque malim, quàm in hanc, in quam me vel invitum trahis, arenam descen-

* VIRGILIUS *Æn. Lib. I. v. 478.*

** *Lib. II, Sat. I. v. 45.*

descendere; & potius, quàm retiarius * videar, *ρίφαστιν* ** dici non reculo. Nam & quam multi ridebunt malè commissum par Gladiatorum, illinc Theologi magni, & terribilis, hinc Juris Studiosi timidi, minimèque pugnacis. Fortasse quosdam audirem, qui me revocant fugientem, & adversarium, qui se invictum esse fingit, vinci posse ajunt, cùm priori impressione jam offenderit, & impingens se ipsum propè dejecerit,

. . *Et fragili cupiens illidere dentem,*
*Infregit solido, ****

Sed nostrum dentatum sentio, iis, quibus uti nolim, telis esse armatum. Scio equidem, DEUM interdum velle fundâ puerili frangi istos tam minaces, superbósque spiritus magnorum Gygantum: sed ex Historiâ DAVIDIS lubentiùs didicerim cedere tumultuanti *Sauli*, præsertim cùm minimè adspirem ad illud solium, quod affectas; neque etiam mihi quidquam in eo juris sit. Liceat mihi modò, bonâ tuâ gratiâ, quosdam Psalmos, quos DAVID, *Saulem*
Q 4 fugiens

* Retiarius alter ex Gladiatoribus dicebatur, in arenâ depugnantibus, quòd rete sub scuto gestaret, quo adversarium suum involveret, quem *Mirmillionem*, & *Gallum* appellabant. JUVENALIS.

** Clypeum abjicientem, seu ignavum.

*** *Cit. Sat. I. v. 75.*

fugiens, ad DEUM conversus, cecinit, gemendo canere, iisque nos consolari, quibus ille animum obfirmavit suum adversus tot ærumnas, tam importunam crudelitatem invidiæ, tot insidias calumniæ, tot spicula linguæ venenatæ. Neque tamen propterea minus tibi, siquid precando tibi prodesse possimus, bene precari desinemus. Imò verò si qua nobis esset vel lyra, vel cithara, quâ, exemplo DAVIDIS, possemus aut sedare, aut lenire maniam furentis adversarii, nullum nobis antiquius carmen esset.

Olim tuus CAJUS GRACHUS, cùm ad populum concionaretur, post se habebat puerum musicum, qui eburneâ fistulâ leniter revocabat nimis concitatos impetus concionantis Tribuni Plebis: sed nos tam musici non sumus, quàm non sumus Medici: & tu tam melancholiâ tuâ delectaris, ut, si monitores eam discutiant, exclamaturus sis, quod ille apud HORATIUM:

*Pol me occidistis, amici,
Non servastis. **

Equidem nihil ferre facilius possum, quàm ut me conspuas, si bilem tuam vomendo sanare possis; ut abs te audirem istud CICERONIS: *χολὴν ἀκρατον* cievi **, statim ita sum levatus, ut mihi Deus aliquis medicinam fecisse videatur

* HORATIUS *Lib. II. Epist. 2. v. 138.*

** Bilem impotentem.

deatur * ; Sed vereor, ne, si non cogaris re-
sorbere tuum vomitum, biliosi istius humoris,
quo redundas, fons uberior ebulliat: neque
tamen ullam aut curationem, aut medicinam
polliceri tibi possum: nam & fortasse incur-
bilis morbus est ambitio, incitata gloriæ sti-
mulis, & ultionis dirâ cupiditate.

Denique me deterret quædam tua confes-
sio. Meministi, si vis, quid olim ad BUCE-
RUM tuum scripseris, cùm agnosceres, te gra-
viter ab illo esse reprehensum, quòd ex vanis
(verba hæc tua sunt) suspicionibus extemplo
in fratrum odium prorumperes, & non fe-
rendâ intemperie ebullires. Scribebas, te ab
illo judicari maledicendi morbo infectum, im-
piè audacem, falsum accusatorem, rabidum,
fratricidam, & quid non? Cùm veniam pete-
res, hæc adjiciebas: *Ut verum fatear nulla mi-
hi cum maximis, & plurimis meis vitiis diffici-
lior lucta, quàm cum istâ impatientiâ; neque cer-
tè nihil proficio: sed nondum id sum consecutus,
ut talem belluam planè domuerim.* Hæc, in-
quam, tuæ fuit ingenuitatis plena confessio.
Alii nunc judicabunt, ecquid luctando in hoc
genere profeceris tot deinde annis, quibus de
Regeneratione, de Mortificatione, de Pâtien-
tiâ diceris sæpe esse concionatus; &, quod in
Galatis, qui cùm spirituales esse cæpissent,
facti deinde sunt carnales, PAULUS ** notat, an

Q 5

te

* *Lib. XIV. Epist. 7.*

** *Ad Gal. C. 3. v. 3.*

te quoque involvat, æstimabunt. Sed si illa tua bellua, non jam dico minimè domita, sed potius efferata magis, nunc impotentius furit, non dicam, quid vel de homine Gentis Domitiæ, vel de tuis concionibus, vel de naturâ tuâ judicaturi alii fint: verùm obsecro, quæ tandem spes est, abs aliis, nedum abs me, posse monendo leniri talem ferociam? Ita est sanè, mi JOANNES: nihil agimus, nisi si DEUS istos animos tam tumidos contundat, & Spiritus ille cælestis, fera corda domans, istos tam elatos spiritus subigat.

Sed unde ista efferata vis animi? Dicerem illud Comicum: *Adeone ferox es, quia imperium habes in belluas?* Verùm etsi eos, quibus imperas, propè pro pecudibus habeas; tamen fateris, te intus aliam alere belluam, quam comprimere non possis. Et quidem in iisdem ad BUCERUM literis addidisti, istud ingenii tui tumentis inflatum vitium esse genii potius, quàm judicii. Malè sit huic malo Genio, qui te torquet. Ego nondum sperare desinam meliora, præsertim cùm non videam, quid te hominem aridum tam valde inflare debeat. Nam etsi scientia inflare dicatur; ne ea quidem tamen theologica, propter quam tumes, tuæ inventionis est: qualiscunque enim sit, erat ab aliis antea evulgata in Germaniâ, vel Helvetia: Et licèt sit abs te ingeniose vel interpolata, vel polita, vel aucta, vel in linguam Gal-

Gallicam conversa : tamen quæ tandem ea tanta est gloria, quæ te propterea, tanquam fermento inflatum, supra nubes ventoso curru attollat? Scribunt & alii similes Commentarios, qui tamen, tuo exemplo, non attollunt aut supercilium, aut cristas. Neque sanè CHRISTI Religio est, quæ talem fastum alit. Ergo si relegas illos tuos Commentarios, desperare non possum, tibi aliquando in mentem venturum esse, quid te deceat. Et quæ tandem tam fera natura esse potest, quam nulla neque doctrina, neque Religio cicurare possit. Scis, Ethnicum Poëtam etiam dixisse :

*Nemo adeò ferus est, qui non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem accommodet aurem.**

An tam teneræ, & impatientes tibi aures sunt, ut nondum ne illam quidem tam suavem, & Evangelicam culturam admittant? Illam dico, quam alioqui tot jam annis alios docere te dicis, vocem cœlestis Magistri: *Discite à me, quia mitis sum &c. ***

Hic fortasse commotior exclamabis: Facessat hæc disciplina placidæ lenitatis, ubi sævâ severitate pugnandum est. Atqui, mitissime JOANNES, quæ in hâc contentione tandem est causa tuæ acerbitalis, tam valde effervescentis?

* HORATIUS Lib. I. Epist. I. v. 39.

** MATTH. C. II. v. 29.

centis? Ego abs te indignè laceffitus famoso libello, & sinè ulli causâ indignissimè vexatus, vulneratus, atque confossus, putavi mihi licere aliquem gemitum edere, quem planè comprimere justissimus dolor non sinebat. Putavi fas esse, liquidò negare, quod mihi falsò objiciebas, & uti Jure Gentium. An hoc Majestatis crimen est, quod ausus sum queri, mihi à calumniâ injuriam fieri? an cùm ὕβρις * aliquem indignè pessundat, & proculcat, nefas est eum dolere, aut ingemiscere? In Pisonianâ (quam te hominem frugi propè edidicisse, ut, cui voles, terribiliter simul, & eleganter maledicas, ex copiâ tuorum conviti-
 tiorum conjicio) CICERO exclamat: *Quis hoc facit ullâ in Scythia Tyrannus, ut eos, quos luctus afficeret, lugere non sineveret?* ** Certè ipse Phalaris, quos in suo tauro torrebat, mugire patiebatur: At tu, cùm me deglubis, & matas, ne balare quidem permittis; imò verò, cùm abs te excarnificatus, atque dilaniatus suspiro, carnificem esse me, & lanienas spirare, creparéque ais; nihil ut supersit, quàm ut me eo etiam modo accuses, quo olim *Fimbria* nostrum Q. MUTIUM SCAEVOLAM accusavit.

En, quanta sit istius in suo lacu Reguli, diuturnâ impunitate veluti ebrii, protervia. Quid, quia indolui, cùm me confingeres immeren-

* Injuria contumeliosa.

** In Oratione in Pisonem, N. 18.

merentem, nunc exclamas dignum esse *suffi-
xione*: nam hoc tuum verbum est, quod ab
aliquo Turcico Carnifice didicisti; ut & aliàs
ostendisti, non nescire te, quid sit *palum dif-
figere*: & fortasse aliquando audivisti, quod
quidam narrant de cruciatu BALDUINI II. Imp.
Constantinopoli à Barbaris capti: quid igitur?
Aude, bone, iterum mutire. Audebo, licet
arma mihi, mortémque mineris. Prospicio
equidem periculum: nam cum quo insidiato-
re nunc mihi res sit, scio. Sed capitis etiam
mei periculo necesse est occurrere huic Poly-
phemo, qui fugientem magis insequeretur.
Ac terreat licet multos trifulco suo fulmine,
puerósque percellat sonoris suis crepitaculis,
vel quibusdam præstigiis miseram multitudi-
nem incanter: tamen spero superesse aliquos
bonos, integros, fortes, & cordatos Judices,
qui hujus non minùs, quàm prioris Apolo-
giæ Jus æstimabunt: quam quidem si fortè
vehementiorem esse mirentur; Adversario
nos gratificari voluisse sciant, qui secum vult
agi acriùs, apertiùs, vehementiùs. Denique
sciant, accessisse honestissimum calcar, cum
hortatores accesserint quidam, ejus sive Mi-
nistri, sive collegæ, intolerabilem Magistri
ferociam non ferentes; qui, lectâ meâ priori
Responsione, scripserunt, immortales se DEO,
& mihi gratias agere. Vix audeo adjicere,
quod adjecerunt, consurgendum esse adversùs
superbiam, quæ se attollit supra, & adver-
sùs

sus omne Numen; tamque elatos spiritus esse contundendos. Ne quid fingere videar, eos, quorum habeo in hanc sententiam scriptas ad me literas, nominarem: Sed viris bonis ab sævo Magistro nimis metuo. Fuerunt alii minùs irati, qui quia *Orestis* antea mentionem fecerant, nunc me memorem esse jubebant Horatianorum Versuum: *

*Quin ex quo est habitus malè tutæ mentis Orestes,
Nil sanè fecit, quod tu reprehendere possis:
Non Pyladem ferro violare, ausúsve sororem
Electram: tantùm maledicit utrìque, vocando
Hanc Furiam, hunc aliud. jussit quod splendida
bilis.*

Ego verò vix nostri quoque *Orestis* maledictis irasci possum, & quod *Pylades* fecit, facere non recuso.

Sed, velim, nolim, aliquid respondendum est. Equidem alios, qui magis, quàm ego, idonei sunt ad respondendum, & quorum non interest minùs, quòsque non minùs, quàm me, hic hostis communis proscindit, rogavi, hanc ut curam fusciperent: Sed tantùm non modò Herum, sed Heroem nolle pugnare cum Lamiis (quas vocant) & larvis, responderunt. Ac se quidem attonitos legisse istius, ut loquuntur, Jovis Lemannici nova fulmi-

* HORATIUS *Lib. II. Sat. 3. v. 137.*

fulmina in me iterum contorta: Sed sibi videri, iis procurandis mihi neque carmina deesse, neque suffimenta. Equidem non desinam alios, quos hic impotens Anathematistes proculcat (& quos tandem ingenuos, & rectos non proculcat?) cohortari, ut aliquando revocent, attollantque animum, & jugum excutiant, & assurgentes, si opus sit, ἀντιβρονταῖν * audeant, istumque Salmoneum compefcant: Nam non is ego sum, qui tantum possim, quantum necesse est ad reprimendum hunc Κηρανοβόλον **. Non tali auxilio, nec defensoribus istis tempus eget, erit enim, quod jaciam, telum imbellè sinè ictu. Et verò quidam nuper rectè dixit, *Herculem* potiùs aliquam Caco fumanti, atque incendia vana vomenti *** esse objiciendum. Interea tamen, quia cedere non licet, laceffenti Adversario etiam solus occurram: &, quando tacere non est integrum, dicam aliquid, præsertim cùm veritatis, & famæ meæ causam deferere non possim. Nam etsi me mendax (ut idem HORATIUS vocat) infamia minimè terreat; tamen mihi iterum venit in mentem CICERONIS admonitio: Ut maximè falsò accusetur aliquis, tamen non esse negligendum: quanquam existimem veniam me petere debere abs Lectoribus,

* Contra tonare,

** Jaculatorem fulminis,

*** VIRGILIUS Æn. Lib. VIII. v. 258.

ribus, quos istis odiosis (ut vere dicam) nugis obtundimus.

Nam quâ tandem de re litigamus, suavissime, atque optatissime JOANNES? Quis status est tuæ tumultuantis actionis? Quis autem modus, aut finis erit horum certaminum? An hunc orbem, quod agat, nihil habere aliud putas, quàm ut otiosus operam det audiendis tuis raucis clamoribus? An vel in iis, vel in eorum Authoribus quisquam putabit quidquam esse Religionis? Quid dicet posteritas, non de me, cujus fortasse nomen erit ignotum posteritati; sed de te, cujus magnam, & sempiternam fore memoriam gloriaris? Sis sanè, vel habearis summus Theologus: at certè, nî vir bonus sis, verus non eris Theologus: saltem theologicus esse non dicetur eorum sermo, *quorum* (ut ait Psalmus) *os maledictione plenum est* *. Cum istud cogito, iterum, honoris tui causâ, subsisto, quantumvis me impellas; & magis, atque magis impediri meam responsionem sentio: nam & difficile est, quod tamen imprimis vellem, tecum agere placidè, & temperanter. Quid enim? Tu cum semper iratus accedas ad scribendum, & mirificè sis facundus ad maledicendum, incredibili fœcunditate tibi affluunt, quæ profundas, verba, ex nescio quo Cornu copiae repetita, tam terrifica, tam contumeliosa, tam aculeata, quibus

* Ps. 13.

quibus adversarium percellas, lancines, confodias, configas, ut, etiam si truncus sit, commoveri possit, vixque possit sibi temperare. Si Jure communi in foro causam ageres, sæpe poenam, mulctamque (si solvendo esses) penderes: saltem si Legibus tenereris, illam ego tibi Legem VALENTINIANI objicerem, quæ vetat, Advocatos in licentiam convitiandi, & maledicendi temeritatem prorumpere: quæ jubet eos agere, quod causa desiderat; temperare se ab injuriâ; & hanc addit sanctionem: *Si quis adeò procax fuerit, ut non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis suæ imminutionem patietur. L. VI. C. de Postu.* Sed Theologum non constringunt Leges Civiles.

Rursus verò tuis criminationibus respondere difficile est, quia & infinitè, & confuse plerumque declamas, cùm in aliquem inveheris. Lex, quæ jubet Accusatores subscribere suis Libellis, vult etiam, ut subscribant, & exprimant speciem criminis, & quo loco, quo anno, quo mense id commissum sit. Nunc cùm tu hujus Legis posteriorem partem non minùs, quàm antea priorem, contemnas, an me vis in tenebris tecum digitis micare? Postremò quantumvis multas tibi Leges objecerim, quæ jubent Accusatorem, nî Calumniator videri velit, liquidò probare, quod intendit; ne hanc quidem conditionem admittis, & (quod nemo sibi concesserit) arrogantiissimè

R

vis,

vis, ut tibi, etiam nihil probanti, cùm te non modò laudas effusè, sed & aliis importunè maledicis, statim fides adhibeatur. Si hoc impetrare possit adversùs Leges Authoritas tua, ut *αὐτὸς ἔφα* * de te, sicuti de *Pythagorâ*, dicatur, vicisti: sed apud sanos, & cordatos viros nondum id consecutus es.

Tu quidem multitudinem aliquam incantando excœcasti, ut nihil videat, nihil discernat, & verba dantem, quasi Oracula fundentem, adoret: quid enim tam valde, quàm nihil sapere, vulgare? Sed erras, si perpetuum hunc errorem fore confidis: nam & multos in Galliâ etiamnum sapere, ut hoc Idolum prostrati non colant, scito.

Nescio, an, quia propter malum carmen, famosumque libellum intestabilis esse jussus es, dices tibi non licere aut testes adhibere, aut aliis testimonium denuntiare. Sed ea res tuam tantò magis calumniam jugulat: & verò si infamis alium accusare non potest, an potest intestabilis? An eum, cui testimonium dici non potest, testem in causâ suâ idoneum esse aliquis dicet? Ergo iterum audebo profiteri, & te calumniari, & me tuis mendaciis non credere. Audebo & tuum rursus mendacem, atque maledicum libellum, quo me postremo laceras, non dico dilacerare (quod tamen jubent Leges
de

* Ipse dixit.

de famosis libellis) sed aliquâ responsione
pungere; quanquam ita scriptus sit, ut sit dif-
ficillimum non agere perturbatè, si quis ei re-
spondere velit. Ergò cum hîc iterum hære-
rem, suavissimum illud scriptum, cujus lectio-
ne satiari vix possum, relegi: & ecce, tandem
occurrit quædam veluti methodus, quâ & tibi
satisfacerem, & me expedirem. Animadverti
enim duas aureoli illius, & artificiosissimi tui
libelli esse partes. Priori parte se se intempe-
ranter laudat, & prædicat suas virtutes Author
ipse: altera aliis maledicit non minùs intem-
peranter. Quod ad priorem attinet; per me
sanè licet, ut homo scilicet ἀναμάρτητος * in-
flatis (ût loqui solet) buccis etiam ante mortem
celebret suam veluti ἀποθέωσιν **, útque ad-
mirabilium suarum sit facundus Præco virtu-
tum. Sed cum hoc vult, & facit, quærat
peregrinum: nimis enim familiariter novi
hunc Thrasonem, quàm ut ei Gnatho esse
possim.

Sed si tam patientes, ac stupidas aures ha-
bemus, age, audiamus, quid de se miles glo-
riosus in fabulâ nunc prædicet. Ait, quotquot
ei inimici sunt, esse professos CHRISTI hostes:
nullas verò inimicitias se unquam suscepisse
privatâ causâ, nec cupidè appetiisse; nullas
denique ab ejus culpâ fuisse ortas. Hocque

R 2

sibi

* Impeccabilis.

** Relationem inter Deos.

sibi plus satis esse, nullum ei aliâ de causâ esse inimicum, nisi quia sacrilegâ audaciâ insurgere adversus pietatis doctrinam, & Ecclesiæ salutem ausus fuerit. Quotquot nostro tempore CHRISTUM, ejusque Ecclesiam hostiliter impetere tentârunt, eorum se se furori fortiter opposuisse, atque, ut acriter eos excepit, ita indefatigabili constantiâ persecutum esse: suam moderationem omnibus notam esse: neminem suâ ætate excelluisse pietate, & doctrinâ, qui non eum complexus sit summo amore, & plus detulerit, quàm vellet: MELANTHONEM sibi eum prætulisse: nullum esse in toto Orbe terrarum fidelem CHRISTI fervum, cui non porrexerit fraternæ societatis manum. Semper tam ex animo, quàm ex professo defugisse, quidquid eum extra modestiæ fines abriperet: se esse hominem ab omni ostentatione longè remotum: suam perpetuam fidem, diligentiam, integritatem, modestiam, tolerantiam cum assiduis pro Ecclesiâ laboribus probatam esse tot insignibus documentis jam indè usque ab ejus adolescentiâ: sibi esse filiorum myriades in toto orbe Christiano: se tuâ tenuitate contentum, frugalitatem sic coluisse, ut nemini gravis fuerit: se quietum manere in suâ statione: de suo stipendio aliquid remisisse: suas omnes curas, labores, studia ad omnes Ecclesias juvandas conferre: se docendi munere sic defungi, ut in summâ fide, & diligentia, nulla ambitio appa-

appareat : nullos hactenus prosperos successus eum inflasse : multas, & graves procellas, quibus jactatur, se intrepidè sustinere : se comiter vivere cum suis æqualibus : se fideliter amicitias tueri. Hæc, & id genus alia ille de se satis profectò multa in libello non magno Non exclamo: Quorsum hæc tam putida tendunt? Per me sanè (iterum dicam) licet, ut plura etiam ebuccinet; modò tali jactantiâ alios non obruat, & mihi veniam det, si non possum credere vanitati. Hæc conditione permitto, ut etiam de se succinat illud.

*Ad summam sapiens uno minor es Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum.**

Alterâ, ut dixi, pars gloriosissimi illius libelli vehementer mihi, & aliis maledicit, cui, ut audio, respondendum est. Sed rectè dixerò, non esse laborandum, quia ea ipsa suggerat verba, quæ in Authorem commodissimè retorqueantur, nullâ ut sit opus aliâ response. Nam terribiles illæ phrasæ, quas ejaculatur, eæ sunt, quibus ipse retundi potest, si qui eum suo gladio jugulare vellent, si modò velint (quod non puto velle viros bonos, ingenuos, Christianos) tam, non dico acerbè, sed atrociter cuicumque homini unquam maledicere. Certè ne infantibus quidem talem currum, quo in hunc Dictatorem inve-

R 3

hantur

* HORATIUS Lib. I. Epist. 1. v. 106.

hantur, conscendentibus maledicentissima oratio deesse posset, si, quod ille suggerit, recitare velint, ut, mutato nomine, de ipso fabula narretur. Itaque & nostram sive balbutiem, sive infantiam, quam perculit, non modò adjuvare, sed etiam armare fortasse voluit, & nobis esse veluti phonascus *. Quid enim, si, responsionis loco, nunc his ejus verbis utar, & hæc, tanquam Emblemata, quæ propinat, mutuari ab eo velim? *Ut ejusmodi homines ad rabiem invitat desperatio, præcipitem cum egit mala conscientia, ut cæco impetu in se ipsum potius, quàm in me rueret! Commotum ejus intemperie me fuisse non negabo: quando fieri non potest, quin hominibus cordatis, & ingenuis stomachum moveant tantæ indignitates: sed ejus convitia, perinde ac si me non attingerent, facile despexi.*

Quoniam tamen nobis quotidie rogandus est Deus, ut Diabolum, ejusque Ministros compescat, nostrarum quoque partium est, ne eorum mendaciis obruatur veritas, effræni eorum licentiæ obfistere.

Certè præstabat, eum malæ causæ defensionem omittere, quàm insulsis scommatibus manifestum crimen eludere, cujus odium, & detestationem ex piorum cordibus nunquam eluet.

Bonus

* Vocis pronunciationisque Magister, & Moderator.

Bonus vir ut dedecus tegat, omnium oculis expositum, convitiando perturbat totam actionem. Ut nugator iste suas phaleras alibi venditet. Sed quorsum tam putida jactantia? ac si ullum unquam edidisset vel prudentiæ, vel moderationis specimen?

Et tamen ut aliquâ gravitatis specie superbiat, cotburnum induit, seque prædicat tantò magis esse Religiosum: affirmet sanè, modò nemo credat. Ego verò, quid futiliter garriat de rebus Ecclesiasticis homo ut pietatis expers, ita Sacrorum omnium ignarus, nihil moror.

Ego tametsi ex multis idoneis testibus comper- tum habui, eum proditoriè se gessisse; multa scelestè, & nequiter cum paucis sui similibus agitas- se, ac intestinum fuisse Ecclesiæ hostem: continui me tamen, ac ejus defectione perinde dolui, misere- riquè interitum deflevi, ac si nunquam in caput meum cum improbis nebulonibus conspirasset; ut vix patientiam meam ferrent veteres ejus amici. Hoc verò extremo actu edito, tacere mihi non permisit; & tamen impurum os perfricans. sub- inde rogitat, quænam me intemperantia contra ipsum adegerit.

Quis non videt hominem, petulantiae deditum, vomere potius, quæ stomachum gravant, quàm loqui?

Respondeat nunc ipse mihi, velim, quomodo tot sibi acquisierit hostes; cur se, & ipsos atroci-

bus pugnis exercuerit; cur nusquam reliquerit
verum amicum. Cui probetur, nescio: omnibus
certè doctis, & probis viris, quibuscum versatus
est, exosum esse constat.

Fontem si quærimus, non alius reperietur,
quàm ejus ambitio, superbia, invidia, perfidia,
& siqua est similis virtus. Sed toto libello se pro-
dit pudenda ejus fatuitas, quâ voce gravius eum
vulnero, quàm si omne genus scelerum in eum
conferrem. Recto enim, & honesto valedixit,
modò acutus, & vaser credatur. Serio tamen
docendus est, quàm putidum se reddat insipidis
suis facetiis.

Quàm fuerit placidus hic noster, & erga
suos Collegas comis, & humanus, inquirent: re-
perient, ubique fuisse intolerabilem. Sed frua-
tur sanè Ismaelis gloriâ, cujus manus est contra
omnes, sicuti manus omnium contra eum.

Pudeat effrænis suæ proterviæ: vel agnoscant
Lectores, quâ ad convitiandum vesaniâ feratur.
Et quis suspicatus esset hominem nihili tantum sibi
arrogare, nisi se ipsum proderet? Eat nunc, &
buccas inflet inani jactantiâ.

Ego verò siquid in eum juris unquam vendi-
care mihi potui, libenter remitto, quia cum Sa-
zanâ, cui se totum addixit, mihi nihil est com-
mune. Sed ex ejus literis agnoscant Lectores, si
nunc immaniter contra me ferociat, ingrati-
tudinis

nis culpam in eo residere. Agedum verò, inson-
tem se probet, sicuti audacter facturum minatur.
Ego autem simpliciter excuso, quoniam non modò
perfidiosè mecum agendo, sed nunc insidiis, nunc
aperto conatu in communem Ecclesiæ perniciem
grassando, spem meam scelestè fefellerit, eò justio-
res mihi fuisse iracundiæ causas quam in exterum
quemlibet, vel ignotum. Quod si humano more de
me conquestus esset, fortè eâdem spe, quæ me frustra-
ta erat, iterum deceptus, optassem de vehementia
aliquid remissum; nunc verò cùm belluina ejus ra-
bies, perditæ, & desperatæ mentis signum non
sit obscurum, dicere mihi cum Propheta, ut ar-
bitror, licebit: Quod perit, pereat. Porro quàm
non præcipitanter in ipsum effervuerim, multi
sunt idonei testes, quibus notæ erant præclaræ
ejus actiones. Cui tamen clementer peperci, &
quem sustinui tanta patientia, adhuc de mea in-
humanitate conqueritur. Quàm verò indignam
mercedem retulerit, partim breviter exposui, par-
tim dissimulo, ne privatas injurias persequi vi-
dear. Certè ut stylum in eum stringerem, nun-
quam adductus sum, donec voluntarium obtulit.
Neque enim, secus ac gladiatores in cædem ruunt,
hic facetus scurra præceps ad convitiandum fertur,
ut non stigmatè modò, sed suffixione opus sit, si
de nequissimo calumniatore pœna pro merito su-
gnatur.

Ergo nebulo, nescio quis, cæno emergens,
impura sua procacitate Soli tenebras obducet.

Atqui longè fallitur, qui aliud assequi se confidit, quàm ut intolerabilis ejus superbia omnibus fæteat.

Vanitatis, futilitatis, calumniæ, maledicentiæ magnam esse turpitudinem, fateor. Cur ergo his omnibus vitiis infamiam, & odium omnium sibi accersit?

Atqui nihil melius, quàm vesanum hunc furorem, qui ad me non pertingit, è tuto despiciere: quia ubi latratus omnes suos consumpserit, idem manebit, qui semper fuit, obscænus canis.

Ejusdem est futilitatis, quæ jam in aliis spurcis convitiis patefacta est. Quid tibi invideam, miser? quid tam stolidam comparationem assequi te putas, nisi ut os tuum impurum omnes conspuant? Si omnia recenseam, quæ homini vel ferreæ, vel nullius frontis comminisci, & garrivè licuit, nullus erit modus.

Sit verò hoc memorabile tuæ vanitatis trophæum, qui non modò insolentius, quam ante hac, cristas erigere, sed linguam, ungues, & dentes acueve ita cæpisti, ut nihil unquam extiterit, vel superbius, vel truculentius. Eat nunc, & se in suo stercore volutans, fætoris sui odore delectetur, donec Ordinum omnium detestatione obrutus, quid sit pudor, & misericordia, discere incipiat.

Sed

*Sed voluit scilicet Religionis opinione sibi gratiam acquirere apud simplices, ac si crederet, ul-
lum in Cælo esse Numen.*

*Hoc verò est non assurgere supra larvas, sed
larvarum omnium integumenta congerere ad fal-
lendum. Scilicet non satiatur crudele ejus in me
odium tot, quibus me omnes Christi hostes impe-
tunt, calumniis, nisi in arenam projiciar, à fe-
ris laniandus.*

*Sed quia cum Cynico scurrâ nullus esset liti-
gandi modus, præstat, verborum ampullis soli-
dam rerum ipsarum veritatem opponere.*

*Infelici genio, vel fatali quodam morbo,
semper ad nocendum satagit; sibi uni addictus,
omnes, à quibus nihil sperat, fastuosè despicit:
potentum favorem captat sinè modo, blandis as-
sentationibus: bonis, quibus invidet, plusquam
ferociter insultat. Quocunque venit, fax est
prorsus furialis ad excitandas discordias. Deni-
que, ut neminem unquam sincerè dilexit; ita ne-
minem ex probis, & integris Dei cultoribus habet
amicum. Si asperior visus fuero, Authore Pau-
lo, culpam io eum ipsum rejiciam, qui me coëgit.*

*Hæc sunt, quæ nunc nobis dictâsse vide-
ris, ne infantia alioqui nostra, cùm tibi ira-
cundè, & eleganter respondendum est, balbu-
tiens hæreret. Ac ne ingratos esse nos putes,
iterum prædicamus, O magne Magister ma-
ledicendi, hæc esse tua dictata, tuas formu-
las,*

las, tuas phrasas; quibus quidem uti possimus, si te tuis retortis fulminibus percellere, atque obruere velimus. Nam eodem, quo tu jure in alios, qui saltem te deteriores non sunt, talia contorques, retorqueri in te possunt. Ergo ut breve faciam, fingito, illa omnia de te, & adversum te dici, si eo genere orationis delectaris. Certè agnoscis aliquam horribilis tui Libelli veluti ἀνάλυσιν *, cujus fragmenta per quandam (utar nostrorum Jurisconsultorum verbo) ἀντανάγκλασιν ** te referire possent. Et licet alios ejus generis tuos commentarios uberiores, tali copiâ talium verborum refertos; non revolvamus; en in unâ, minimè etiam longâ declamatione quantam silvarum inclusisti talium spiculorum: quæ tamen diligentius tibi asservare debebas, ne in alium emissa, in te reciderent. Fortasse quia in priori responsione dixeram, exhaustisse te tuam convitiarum pharetram, ostendere nunc voluisti, eam esse inexhaustam. Sed nescio, an tibi expediat, tam valde effundere tales tuos thesauros. Nam si te nôsti satis, sentis te adversario suppeditare liberaliter, quòd tibi sinè ullo suo labore respondeat, si, tuo more, confusè tonare velit. Absit, ut tam aut impotenter agamus, aut furiosè declamitemus. Absit, ut, quod Theologo indignissimum est,

Juris-

* Analysin.

** Recriminationem.

Jurisconsultus imitetur tale genus non loquendi, sed convitiandi, atque debacchandi. Sed fieri non potest, quin & tua nobis consuetudo affricet aliquid sui morbi, & contagionis; & ego contendendo tecum, vel invitus discam quidpiam tuæ acerbitalis.

Scio, respues exemplum Christianæ moderationis, quod nunc tibi proponam: non enim natura tua capit, quod tuâ esset fortasse personâ dignum. Sed tamen proponam, ut, si tu moneri nolis, me ipsum admoneam. AUGUSTINUS *Lib. III. contra Literas Petiliani*: Ego, inquit, *quando cuiquam vel dicendo, vel scribendo admoneo, etiam contumeliosis criminationibus laceffit, quantum mihi Dominus donat, frenatis, atque coercitis vanæ indignationis aculeis, Auditori, Lectorive consulens, non ago, ut efficiar homini convitiando superior, sed errorem convincendo salubrior* *. Ecquid, ô bone, talis actio tibi placet? Equidem mirarer, te, qui non modò Theologus, ab AUGUSTINO non abhorrens, sed & Theologum, & quidem, ut loqueris, Reformatorum, atque regeneratorum Princeps vis videri, tam valde ab hac sententiâ abhorrere, quæ tamen non solum cum principiis Religionis, sed & cum primis præceptionibus humanitatis consentit.

Verùm ut mirari desinam, professus es, naturam tuam esse indomitam belluam. Certè,
ut

* Cap. I.

ut PLUTARCHUS eleganter disputat, quomodo quis sentiat, se se in studio Philosophiæ (ut loquitur) προκοπῆν *; multi nunc attoniti observant, in te nondum illud, quod primum esse deberet extare argumentum, ex quo liqueat, tuum animum ad meliorem mentem revocatum, in Philosophiâ Christianâ, multa movendo, aliquid promovere; sed difficillimum est, ut ais, naturam vincere. Tu libris tuis præfigis illud AUGUSTINI: *Ego ex eorum numero esse me profiteor, qui scribendo proficiunt, & scribunt proficiendo.* Non disputo, quis sit ille tuus profectus, quænam προκοπή **; sed negare non potes, eum, qui in facultate scribendi atrociter, & vehementer maledicendi proficit, religiosiorem propterea non effici. Videris, an (quod imprimis erat necesse) fias melior scribendo; quæque aliis aliàs scribis de officio viri boni, & Christiani, ipse ad te pertinere seriò, sæpèque cogites. Sed aliud facias, alitèrque & loquaris, & scribas, oportet, si nobis velis persuadere, te cum AUGUSTINO non modò in scientiâ valde proficere, sed etiam in conscientiâ bonâ; sinè quâ ecquid tua vel scientia, vel scriptura, vel loquacitas erit aliud, quàm (quod Apostolus ait de fide sinè charitate) *Cymbalum tinniens* ***? Est enim
tuæ

* Proficere.

** Progressio.

*** I. Cor. c. 13.

tuæ professionis alia conditio, quàm alterius artis, & disciplinæ. Sed & licèt tuæ apud DEUM conscientia rationem non haberes; quod tamen de homine tui ordinis suspicari nollem; at certè gloriæ apud homines tuæ, & æstimationi, quam ambis, caves parum, cùm furiosi convitiatoris famam effectare scribendo videris: vixque est inter amicos tuos (siqui sunt saniores) quisquam, qui non vehementer doleat, simul & miretur, te neque ætate, neque doctrinâ, neque usu, neque admonitione ullâ ad aliquam scribendi temperantiam posse revocari.

Scio, jam pridem tibi molestam esse hanc (ut appellabis) battologiam * otiosæ commonefactionis; & imperiosè, credo, jubebis me, Atticâ lege, ἀνεο παροισιῶν, καὶ παθῶν ** statim respondere objectis criminibus. Ego verò nihil velim magis, sed iterum dico, vix scire me, unde ordiar, ubi desinam: adeò artificiosè, quæ confertim congelessisti, maledicta permisces.

Principio ut solent molles, & suaves esse tui prologi, exclamas, me esse falsarium. Cur ita? Quia, inquis (hîc enim notas diligenter crimen) vicesimâ quinta die Julii anno quin-

* Crebram repetitionem more Batti, poëtæ, qui in Hymnis suis idem sæpe repetit.

** Sinè Præfationibus, & Affectibus.

quinguesimo septimo, Privilegium à Rege impetravi, quod datum sit meo *de famosis Libellis, & Calumniatoribus Commentario*, qui tamen non nisi anno superiore sit editus. Quid istud rei, quid monstri est, doctissime vir? Equidem vix tandem suspicari potui, quid velis: eo enim anno, & die in Germaniâ eram, nihil de Galliâ, nihil de Rege, nihil de Privilegio ullo, nihil de famosis Libellis quidquam cogitans. Sed quid te fefellerit, at alium clamaritares esse falsarium, nunc demum intelligo: *Vechelus, Typographus Parisiensis, eo tempore generale, ut vocant, Privilegium Regium sibi impetravit, quo, quoscunque deinde libros excuderet ornaret. Eo, ut fit, fortè usus est, cum Commentarium meum ederet.* Tu qui ne illud quidem vides diploma non mihi, sed VECHELO datum esse, propterea tamen triumphans, iterum erumpis in hanc exclamationem: *Etsi apices Juris omittam, falsum hîc deprehendi, sensus dictat. Quis hunc Dictatorem non modò sensu communi carere, sed & præcipitem ruere in sensum reprobum non dixerit?* Atqui me urges, & jubes, ut hîc tibi de Jure respondeam Jurisconsultus.

Non est, Vir consultissime, quòd me nunc consulas de apicibus Juris, qui tuum fugiant acumen, si tibi de Calumniatoribus Leges non satisfaciunt. Quid merearis, liquido tibi dicet una Lex Cornelia de Falsis. Vis, addam præ-
terea

terea leges de stellionatu? Quia vetus vulpes pellem non mutat; & tu propterea, quos vocas versipelles, refugis, nescio an stellio tibi satisfaciet.

Sed simplicem, & candidam ingenuitatem vafri hominis videamus. Cùm ab eo expressit, tanquam in equuleo, vis veri, non meum, sed CASSANDRI (hunc enim jam, cui noceri putat, periculosè nominat) librum illum esse, propter quem tamen me proscidit; neque jam negare possit, se & falsi, & calumniæ convictum esse, mihiq̃ue factam esse atrocem injuriam; tamen priusquam nunc faciat, quod officium viri boni flagitaret (ejus præsertim, qui alios novam mortificationem, & regenerationem, & pœnitentiam docere se gloriatur) iterum os impurum (ut ejus verbis utar) perfricans cavillatur, me illius libri, si non Authorem, scriptorémve, at politorem, proxenetam *, obstetricem, lenonem, productorem esse. Mira est hujus Dictatoris dicacitas: sed admirabilior, impudentia, dicam, an contumacia? Certè protervia est plus, quàm (verbo utar, quo delectatur) meretricia. Scriptus (ut sæpe jam dixi, & nemo nescit) editus, distractus est liber ille, cum de eo nihil quidquam vel audissem, vel rescivissem, & sexcentis propè millibus passuum abessem: & tamen (quæ tua est perspicacitas) ais, in eo agnoscere

S

te

* Conciliatorem.

te notas styli mei, & sciens, prudens in manifesto mendacio perstas, ut iterum mentiaris, ex meâ illum manu prodiisse. Quid mihi te torques? Quod prius sumpseras, abs me librum scriptum esse, tam facilè probabis, quàm eum esse abs me politum, aut vulgatum. Sed tenes verus illud: *Cùm quis impudens esse capit, gnaviter impudens esse debet.*

Si, inquis, in Jus te accerferem, tribus verbis finita esset causa. Utinam ego te in aliquod jus vocare, ducere, trahere possem! vix tres lictores sufficerent ad tuam iterum calumniam castigandam, & disceres aliquando finem facere mentiendi. Delige, quam voles poenam, vel Legis Remmiæ *, vel Talionis, vel intestabilis Infamiæ, vel Cauterii, quo frons tua inuratur, vel Myricæ, arborisque infelicis: quid tergiversaris? Iterum intonat Lex: *Si calvitur, manumendo jacito.* Verte te in omnia: nunquam hodie effugies: absiste moveri; mane.

Sed confugis ad Typographum: Is (inquis) non negavit. Accipio conditionem. Is est, opinor, OPORINUS **; vir optimus. Ite-

* Calumniatoribus poena Lege Remmia irrogatur L. 1. §. 2. π. ad SC. Turpil. Add. HEINECCIUS in *Antiq. Rom. Lib. IV. Tit. 16.* § 3.

** Typographus Basileensis.

Iterum periisti, si ejus testimonio statur. Non proferam, quas ad me literas scripsit de injuriâ abs te mihi factâ. Tu, qui vicinior es, hominem interroga. Exclamabit, vereor, te omnium hominum impudentissimum, atque perditissimum esse calumniatorem: & quia eum testem laudas, falsi te reum ipse perager. Quàm miserum est (dicebat quidam olim) negare non posse, quod est turpissimum confiteri! Sed minùs tibi turpe esset, confitendo, veniam deprecari, quam inficiando, crimen duplicare. An sæpius mentiendo effugere te posse putares, si aut nunc carcer, quo dignus es, te constringeret, aut lictor teneret? Sed tu in isto tuo Olympo securus, suaviter ridere potes omnes & judices, & lictores: ut & jam pridem propterea impunè soles, cuicunque vis, injuriam facere; & talibus te ludis oblectas.

Memini, cùm scriberes in Tridentinum Concilium, & pro tuâ civilitate, atque erga tuam Gentem benevolentiam, potissimum Gallicis Episcopis, qui intererant, contumeliosè, hoc est, more tuo, malediceres, te, ignominia, & convitii causâ, nominâsse Nenetensem. Atqui is non erat Tridenti, neque eò venit unquam. Id cùm intelligeres, & omnes intelligere scires, quid facis? O ingenui hominis pudorem! Illam virulentæ maledicentia farraginem, quam vocabas Antidotum, gallicè rursus

edidisti, & pro Renetensi Rhedonensem, alterum Britanniae Celticae Antistitem, supposuisti; ut hic in Galliâ audiret, quod ille in Latio, & uterque infamaretur: sic enim verecundè scilicet errorem tuum castigasti, & communicatione quâdam maledictum conduplicasti. Hæc enim pœnitentia est, quam tu erroris, scelerisque convictus egisti.

An hæc ars, & consuetudo tua est five multiplicandæ contumeliæ, five injuriæ duplicandæ, si quis fortasse monitor te ad Jus aliquod revocet? Minimè ergo mirarer, si eodem mihi modo nunc satisfaceres: sed nescio quo modo acerbior erga me, & pervicacior, & iniquior malevolentiaæ tuæ rigor est. Nam quem in me vexando errorem commisisse te in priori tuo adversus me libello famoso, negare non potes, neque, cùm hunc gallicè recuderet, correxisti, reo commutato, neque jam commutas; sed iterum, iterùmque ingeminans, ita pergis, agisque, ut quidvis dicere paratus sis potiùs, quàm vis veri te adigat ad aliquam vel tacitam five erroris manifesti confessionem, five convictæ culpæ deprecationem. An hominum (intelligis Apostoli * verbum) ἀπειληγυκόντων ** tam præfracta esse potest confidentia? Si dicas, tam de Republ. Christianâ præclarè meritum esse te, ut tibi privatim licere debeat

* S. PAULI.

** Hominum, qui dolere desierunt.

debeat quidlibet : aut me tam esse hominem
(ut vocas) nihil, impunè ut possis in eo cæ-
dendo te oblectare :

*Nos animæ viles, inhumata, infletâque turba,
Sternemur campis. **

Sed tantum, scito, mihi etiam jacenti superesse
generosæ ingenuitatis, ut, etsi linguam revel-
las, meo tamen spiritu, si voce non possim,
injurias tuas refellam, atque repellam.

Age, ubi negare non potes, te offendisse,
quo pergis? Quò magis teneri te sentis, ut
irretitæ feræ solent, tantò minùs quiescere
potes; neque tamen cùm te vertis in omnem
partem, aliud fremens facis, quàm ut te invol-
vas magis, atque magis. Clamitas, me Rhe-
mis, ubi nullum unquam vidi Cardinalem,
vendidisse, atque obtulisse nescio cui Cardinali
mirificum illum librum; quo tamen tempore
liber neque natus, neque (ut opinor) concep-
tus erat, & de quo nihil hætenus quidquam
audivit Cardinalis ille. Mira est, mi JOANNES,
tua vertigo, mira hæc melancholia, quæ effi-
cit, ut videre te putes, quod nusquam est, ac
ne quidem vigilans, ac monitus, possis tamen
inanes (quid aliud dicam?) phantasias discu-
tere. An quia de novo Pontificatu Maximo

S 3

sæpe

* VIRGILIUS Æn. Lib. XI. v. 372.

sæpe cogitas, non potes oblivisci Cardinalium? Addis etiam, nescio quid, de quodam Lotharingiæ Cancellario, qui tamen nullus est, neque ullus unquam fuit. Næ tu iterum valde miser es, qui nondum sentis, te ab tuis delatoribus, qui talia tibi persuadent, irrideri, & per ludibrium veluti in scenam produci, in quâ cantillent:

*Eumenidum videt agmina Pentheûs,
Et solem geminum, & duplices se ostendere
Thebas. **

Interea nescio, bearéne me velis, an illudere, cùm iterum mihi narras, nescio quid, de sportulis illius novi, sed mihi ignoti Patroni. Equidem (jocando loquar seriò) ne me ingratum esse putes, magnam tibi gratiam habebo, si id mihi perfolvi cures, quod desponsum mihi esse confirmas: atque etiam, si vis, & per leges liceat, partem tecum dividam; vel potius totum nomen illud, si quod esse putas, dono, & cedo: quanquam, ut mihi caveam, non affirmo esse aliquod. Mihi profecto valde novum, & insolens erit, quod prædicas, beneficium, qui hætenus nullum, ne teruncium quidem, ab ullo vel Episcopo, vel Cardinali aut accepi, aut expectavi.

Nescio,

* VIRGILIUS *Æn.* Lib. IV. v. 469.

Nescio, an multos habeas in tuo Collegio, qui mecum gloriari possint, nunquam se quidquam delibâsse ex opibus Ecclesiasticis. Videas tu cum tuis, quantum olim indè decerpseris, & quàm illis rursus bonis inhies. Sed quid putas dici posse, si dicere velim, quid nunc tui hauriant? Quid si artem exactionum, nervum tuæ factionis, aliquis describeret? Quid, & quantum, & à quibus, & quâ arte accipias, non inquiero; neque meâ refert: tantum abest, ut, cùm *Senecam* dedicares cuidam Abbati, quem sanctissimum esse profitebaris, quæram, quantum olim elicueris. Verùm nos ex tuo, tuorùmque ingenio nè æstimato. Interea credito, esse aliquos in Galliâ non omnino stupidos, atque hebetes, qui non ignorant pecuniarias tui satellitii rationes, & reliqua.

Sed ut hanc cogitationem avertas, & aliquid in me dicere videaris, exclamas, cujusdam nefandi (ût ais) mei colloquii memoriam ex piorum cordibus deleri non posse. Quoddam colloquium, ô καρδιογνώστης *, Magister memoriæ, atque pietatis? Effare, si quid scis: saltem ne infans in mentiando videaris, cùm sis minimè, fingito aliquid probabiliter. An quia *Nefandum* dixisti, novæ tuæ calumniæ nefariam nequitiam tegere, & occulere te posse putas? Ego te adjuvabo, & hærentem expediam.

S 4

diam.

* Scrutator Cordium.

diam. Anno supperiore Rex ille, in cuius clientelâ sum, iussit, ut magnis de rebus convenirem Principem Cardinalem, qui tunc erat Lutetiæ. Colloquium de religionis quæstionibus controversis fuit, quod, Deo teste, dico, & affirmo religiosius fuisse, quàm ullum fuerit unquam, quod tecum aliquando habuerim. Utinam nunc singula capita, quæ eodem die, ne exciderent, literis consignavi, & compluribus viris piis recitavi, pluribus verbis exponere, & huic libello ad sempiternam posteritatis memoriam includere possem! Sed res longior est, & alio exponi loco poterit. Illud modò dicam, colloquium non dissimile illi fuisse, quod audio, eundem in Germaniâ nuper habuisse cum BRENTIO, & ejus Principe illustrissimo. Cur te tam valde urunt talia colloquia, in quibus de religiosis rationibus Ecclesiæ restituendæ, & concordie constituendæ quæritur? Cur de te actum esse putas, statim atque audis agi de pace, &, ut vocant, unitate? Ergo, quod nunc narrabo, fortasse te impulit, ut in me insurgeres. Quidnam? Remisit eodem me anno Rex idem in Germaniam cum optimis mandatis, iussitque, ut cum ab aliis, tum verò abs CASSANDRO, ad quem propterea scribebat, elicerem, si quid haberent boni consilii ad dirimendas dissensiones, quibus Ecclesia miserè distrahitur. Cum essem Coloniae, audio, quendam (de quo nihil antea quidquam audieram) libellum Basileæ excusum de officio pii,

&

& publicæ tranquillitatis verè amantis viri in hoc religionis diffidio, jam circumferri in Galliâ, quem Author mihi narrabat se Duysburgi delineâsse. Audiebam etiam, te, quod mirabar, illi consilio vehementer iratum, diraminitari; sed non credebam, te tam mihi, & illi esse infestum sinê ullâ causâ. Saltem nihil quidquam eam rem totam ad me pertinere constabat. Redeo itaque securus in Galliam, & ad eum Regem, qui me amandârat, refero responsa manuscripta iis de rebus, de quibus quærebat. Utinam ea nunc mihi edere liceret, quæ fortasse edentur aliquando! Certè tuæ intemperantiæ, quæ ne rumorem quidem bonorum consiliorum ferre potest, furor magis pateret.

Interea quid tu temulentis tuis suspicionibus, & melancholicis phantasmatibus procul in tuo specu indulgens, in me, nihil meritum tale, nihil tale expectantem, repenté evomueris, in quem, quasi hippomanes * hausisses, tumultuando incurristi, testes facio famosos tuos libellos; testes facio sapientes, qui, re, & causâ cognitâ, mirati sunt: quæ te rabies ageret; testes facio DEUM, & Angelos, qui ultores erunt, & vindices istius tuæ immanitatis. Relegatur CASSANDRI libellus, qui

S 5

hîc

* Frutex est, equis præsertim, si eo vescantur, aut succum expressum bibant, lethalis, eos ad furorem incitans.

hîc est recusatus, ab Authore auctus, interea dum ille tuis calumniis respondebit : relegatur, quid in me propterea eructaveris : & judicium esto penes viros bonos, & integros. Iterum verò judices obtestor, mihi ut veniam dent, si, cùm non desinas contumeliosè agere, ego de injuriâ conqueri nondum desino ; perfringas licèt omnium legum vincula : Ignoscat etiam mihi DEUS, qui etiam tanquam ob torto collo invitum me trahi, adigique videt ad hanc necessariæ defensionis tristissimas contentionem.

Age, ad rem aliquid dicere videris, cùm, quas de calumniâ leges tibi objeci, eas nunc in me retorques, quia dixi, BUCERUM te aliquando objurgasse, quòd judicares, prout amares; amares autem, prout libet. Hîc enim demum confidenter exclamas, te DEUM, & angelos ejus testari, id abs me improbissimè esse confictum : & hanc diram imprecationem addis ; *ITA verò mihi propitius sit DEUS, si quid unquam tale audierim.* Bona verba, mi JOANNES ; oblivioni potiùs tuæ DEUS ignoscat : Quid enim alioqui te miserius est ? Nihil me confinxisse, ipsa, ipsa manus tua, quæ hîc extat, & à sexcentis agnita est, testis est : tua (inquam) epistola, manu tuâ ad BUCERUM scripta, quam ne ipse quidem, si videas, negabis. Non patiar, ut, quod tu illiberaliter facis, privata epistola, sinè consensu scriptoris

ris in publicum edatur. Tibi potiùs eam reddi, si vis, curabo, quæ nescio quomodo, ex Argentinâ huc perlata est. Sed ut sexcenti, quibus manum tuam ostendi, de eâ testimonium dicendo, testes erunt meæ bonæ fidei, & tuæ, ut video, oblivionis: sic etiam ut epistolæ tuæ tibi interea magis, atque magis memoriam renovem, dico eam esse, cujus ad BUCERUM tale est principium: *Cùm literæ tuæ mihi sub cœnam oblatae essent, tanto gaudio per-fusus fui, ut non meminerim, tribus totis mensibus lætiores mihi horam affulsisse. At cùm eas super cœnam utcunque percussissem, lectione ipsâ sic fui flagellatus, ut proximâ nocte irrequietus continenter æstuârim, nec toto post triduo planè fuerim apud me ipsum &c.*

Si, ut certior sis, ejus etiam epistolæ finem recitari tibi velis, postremum caput est; *Frustra mihi excusas, novo Papismo erigendo te non studere: sed vellem aliis omnibus sic exploratam esse puritatem tuam, ut ne suspicionis quidem locum relinqueres. Frustra etiam id, te dare operam, ne quid Calvinismi admisceatur. Si à scripturâ semel deflectendum sit, non ignoro, quàm sit tolerabilior Bucerissimus, quàm Calvinissimus &c.*

In illius, inquam epistolæ tuæ, quæ prolixa est, medio leguntur hæc abs te scripta: *Judicare me scribis, prout amo; amare prout libet. Ergone sic me desipere censes, ut nullum habeam in amando delectum, vel ordinem?*

Nunc

Nunc vide mi JOANNES, an hîc ego confinxerim quidquam : simul vide, quænam dejeratio, detestatio, devotio sit, cùm, si verum sit, quod nunc vides esse verissimum, DEUM, ut tibi malè sit propitius, invocas, & veluti adjuras. Ecquò ruis, ô miser, cùm ad talem imprecationem te adigit cæca impotentia tuæ iracundiæ? Profectò malè tecum ageretur, si summo jure tecum ageretur. Ergo disce deinceps cavere tibi magis, cùm aliquid negabis. Disce loqui minùs confidenter, & religiosè magis. Ego nunc hoc uno contentus ero loco, & exemplo, ut fidem meam liberem, & de tuis recriminationibus judicium bonis omnibus, & cordatis permittam. Certè si quod unquam exemplum DEUS edidit tuæ vanitatis, cujus memoria te configeret, est istud, quod dico, & tamen in eo exagitando, quod possem, non immorabor.

Ceterùm nimis immane est, quod Satanam ore tam furiali vocas eum, qui τὴν διαβολαν * accusat. An, quia Satan Hebræis dicitur, qui à latinis adversarius, audes exclamare (quæ pungnantia sunt) adversarium τῆς διαβολῆς ** esse Satanam? DEUS bone! an hæc lingua, & oratio est theologica? Annon potius ἐνεργόμενον *** esse te, aliquis putaret? Advocarem itaque

* Calumniam.

** Calumniæ.

*** Correptum à malo Genio.

itaque exorcistas; sed fortasse clamabis cum ULPIANO nostro, eos impostores esse; ut eos non dubitasti scribere fuisse ignotos Ecclesiæ veteri, quia magnificentia tua non dignatur meminisse, non eorum minus, quàm Diaconorum, in omnibus scriptoribus veteris Ecclesiæ fieri mentionem. Si hi, quos dirè, imprecationis ergò, vocas Satanas, honoris causa, te resalutent LUCIFERUM, credo, minùs irasce-
ris: nam & gloriaris, te omnibus facem præferre, & sæpe in ore habes illud, quod HIERONYMUS scribit fuisse proprium Luciferianis, *de Ecclesiâ factum esse lupanar*. Sed ut tuam lucem boni sequantur, operam dato, ne miseram Ecclesiam iterum polluas. Nam si (quod nunc Gallia veretur) non aliam Reformationem instituas, quàm avorum nostrorum memoriâ, ZISCA, Bohemus, omnes boni te fugient.

Sed terribile est, quod, ut occurras, toties ingeminas, nos esse Apostatas. Cur ita? quia conquereris, me abs te nunc descivisse, cùm tamen olim te valde coluerim. Probare priùs debebas, quod vehementer omnes pii, & sani pernegant, eum, qui à te, vel tuâ factione deficit, deficere abs CHRISTO, & ejus religione. Nunc, quasi eâ de re aut non quæreretur, aut nemo dubitaret, tu tam ineptus, & impudens es, ut satis esse putes, si ostendas me abs te alienatum esse, & tibi tamen aliquando addictum, deditumque fuisse. Id autem ut prolixè

lixè probes (quod non erat necesse: id enim & sæpe confiteor, & palàm prædico) profers (quæ tua est proditoria fides, & illiberalis educatio) edisque in publicum multas, quas ab annis XVII. literas familiares ad te aliquando fortasse scripsi adolescens, cùm te nondum nôsssem. Hic ego tibi responderem, quod in simili causâ HIERONYMUS respondit *Rufino*. Sed ut civilius agam adversus hominem incivilem, contentus ero responsione CICERONIS ad *M. Antonium*, hominem (si dicere fas est) tibi in hoc genere non dissimilem: *At etiam* (inquit) *literas, quas me sibi misisse diceret, recitavit homo & humanitatis expers, & vitæ communis ignarus. Quis enim unquam, qui paulum modo bonorum consuetudinem nôsset, literas ad se ab amico missas, offensione aliquâ interpositâ, in medium protulit, palàmque recitavit? Quid hoc est aliud, quàm tollere è vitâ vitæ societatem? Tollere amicorum colloquia absentium? Quam multa solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse videantur? Quam multa seria, neque tamen ullo modo divulganda? Sit hoc inhumanitatis tuæ &c.* * hæc ille. Audis humanissime JOANNES, elogium tuæ editionis: neque, quâ religione talem, tamque Antonianam barbariem tuam ornabis, video.

Quid si exemplum nunc tuum secutus, vicissim ederem, quas olim ad me scripsisti literas

* Oratione Philippicâ II. N. 7.

teras familiares? Quibus quidem certè me adolescentem propè incantâsti, & blandiendo in fraudem pellexisti. Sed absit, ut malitiosam tuam futilitatem imitari videar. Interea tamen alios monebo, quicunque ad te scripturi sunt, sibi ut caveant, & meo periculo sapiant, discantque, ad quem, quàmque fidelem virum scribant, cùm ad te scribunt. Vetus est illud:

*Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane
caveto. **

Vetus illud est Symbolum Pythagoricum: μή γένεσθαι τῶν μελανέρων **: vetus, & sapiens admonitio PLUTARCHI interpretantis: μή συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακότηειαν ***. Ut autem nostri infidiatoris, qui jam pridem coquebat, quod nunc vomuit; & jam tum, cùm ad me scribebat, meditabatur, quod jam facit, malitia notior sit: quicunque eas literas leget, testes animi mei, optimorumque affectuum, & cum tuâ, quam adjunxisti, responsione comparabit, næ ille barbaram tuam inhumanitatem detestabitur; nullum ut potue-

* HORATIUS Lib. I. Sat. 4. v. 84.

** Ne converferis cum habentibus nigram caudam.

*** Ne studium, & operam ponas cum nigris hominibus propter morum malignitatem.

potueris majus proferre testimonium tuæ perfidiosæ (si apertè dicendum est) improbitatis: quâ quidem speras, crudelis, fore, ut hîc odio tuî oppressus pessunder. Sed DEUS, ut spero, tua sæva, atque insidiosa consilia disturbavit; & quod in me contorques, in caput tuum recidet, augebitque infamiam tuam.

Age verò, ecquid conficere vis cum illis epistolis? Probabis, me adolescentem, rerum imperitum, temerè putasse, Religionis, cujus studio, quo etiamnum teneor, flagrabam, te Doctorem magnum esse: putasse, te virum bonum esse, & religiosum: te ecclesiæ reformandæ curam seriò suscepisse. Denique probabis, me hâc opinione factum fuisse propè Calvinolatram, vel in te colendo Idololatram. Erravi, fateor; sed illius meæ cœcitatîs, atque stultitiæ, vel amentitiæ (quam tamen mens bona, & religiosa incitavit) satis magnas do, dedique pœnas. Quid de jacturâ, & damno rei familiaris, vel XX. annorum ærumnis conquerar? Interea dum adolescens amens, meique oblitus, & malo, credo, carmine incantatus, tibi fervio, & obsequor, perdidi, perdidi optimos adolescentiæ florentis annos; meliores, inquam, illos annos infelix perdidi.

Nunc ut mercedem aliquam rependas, ô crudelis, amanti, & propter te propè misero, & jacenti etiam insultas. Tu meretricios, & turpes,

turpes, & obscœnos amores quorundam, qui tibi nunc intimi collegæ sunt, suaviter tegis; & ferre non potes, me deperiisse pueriliter tuam, cujus tunc ulcera ignorabam, consuetudinem, quæ tamen quanti mihi constet, non ignoras? Certè cùm propterea me laceras, quid aliud, quàm truculentiam tuam prodis magis, atque magis? Ergo quicumque usquam estis amantes Religionis Christianæ, cavete, ne imprudentes huic larvato Antistiti multum tribuatis: cavete, exemplo meo, ne eum colatis, lauderis, admiremini nimium; ne, si fortè postea (ut lex ait) emergat celata morum improbitas, vobis integrum non sit, eam non colere. Ille per me vobis denuntiat, se irrisurum vestram simplicitatem, vel, ut vocat, fatuitatem: scilicet per suam modestiam diutius pati non potest, divinos sibi honores deferri; neque plus sibi tribui vult, quàm mereatur.

Age, vir modestissime, cùm omnibus probaveris, me cœcâ tuâ admiratione, & errore cœco magnam, bonâmq; de te olim opinionem concepisse: quod aliud, quàm fraudem allegabis tuam, & probabis, tectâ simulatione, atque hypocrisi tuâ deceptam fuisse meam credulitatem: vidisse me verò postea illud, quod clàm alebatur, monstrum, idque tam deforme, ut ejus conspectus coëgerit me idolum repudiare, quod imprudens alioqui propè adorabam? Oportet profectò vehementem
T
fuisse

fuisse causam, quæ me abs talibus, tamque immoderatis amoribus revocare potuerit. Et tamen is pudor fuit meus, ut, nisi tu de hac ab alienatione prior verba palàm fecisses, de eâ vix alii audiissent quidquam. Sed neque intemperies tua faciet, ut, si in amando non tenui modum, non teneam in divertendo. Denique nunquam probabis, me aliquid interea fecisse contra veterem amicitiam, quatenus, salvâ religione, possem.

Non potui, fateor, semper tam valde, quàm feceram antea, te observare, ubi te alium, quàm putabam, esse vidi; neque religiosum esse sensi, quod velle videris, ut te Gallia colat, sicuti Græcia olim coluit T. FLAMINIUM, victimis, & sacrificiis. Sed, quod ab homine ingenuo, & Christiano desiderari officium posset, in eo me constantem & esse, & fuisse dico, &, donec aliud probaveris, constanter affirmabo. Neque verò dissimulo, errâsse te vehementer, si putâsti, cùm me in tuos olim numeros referres, etiam me jurâsse, tua signa, quocunque rueres, secuturum esse. Memini, quendam olim BLOSIUM Cumanum, qui Tit. GRACCHI partes secutus erat, à LÆLIO interrogatum: Quid, si te GRACCHUS Templo Jovis Opt. Max. faces subdere jussisset, respondisse, id quoque se fuisse facturum, si jussisset. Etsi multos habere te jactes, tam valde tibi addictos; tamen ne fallaris, jubeo, ut
me

me eorum numero eximas : nunquam enim putavi, religionem esse latrocinium, & imposturam. Quid? an me tam perditum esse unquam putasti, ut te CHRISTI loco locarem? Aliis, si potes, persuadeas, quod impudentissime jactas, eos, qui à te desciscunt, abs CHRISTO desciscere: ego quidem certè, quantum inter te, & eum interfit, scio: & ut ad illum propius accederem, conscientia mea me coëgit ab novis tuis consiliis, & conspirationibus secessionem facere; tametsi id fecerim finè tuâ alioqui ullâ contumeliâ.

De te igitur, de personâ tuâ, de tuis moribus quæstionem nunc esse, scito, & alios id scire, intelligito. Cautè tu quidem, qui CHRISTUM, qui Ecclesiam, qui Religionem substituere in tali reatu velles; sed nihil agis, ô bone! fraus hæc (ut dixi) manifesta est. Ergo aliquando desine perturbare, & permiscere statum causæ. Quia de factione tuâ dictum aliquid fuit, exclamas, sic factiosum fuisse JEREMIAM, sic Prophetas, sic CHRISTUM, sic Apostolos. Quæ tandem est hæc comparatio? Tûne hoc tempore, tu (quid dicam?) hoc rerum statu audes tua acta Sullana cum Prophetis, atque Apostolicis conferre? Equidem olim, cum aliquid esse simile putabam, quia scitè, nescio quid, simulabas, id ferre potui: at nunc cum longè aliud & agas, & agere te omnes videant, nimis impudens est tua jactatio.

tio. Memini, quod AUGUSTINUS narrat, *Julianum* illum, Pelagianorum gloriosissimum Ducem, solitum esse impudentissimè jâctare, se esse ex agmine Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum. Sed ut te ejus agminis signiferum esse probes, oportet, alia signa, quàm quæ nunc præfers, attollas. Interea liceat mihi, bonâ tuâ gratiâ, missionem impetrare, & veniam, si CHRISTI signa sequar, & à tuis paulatim divertam.

Equidem miror, cùm tam liberalis, atque facilis sis in dissolvendis non modò votis, sed & conjugiiis, & quidem in divortiis faciendis, tantum tibi tribuas, ut domi tuæ fratrem, priori uxore repudiatâ etiamnum superstite, alterius maritum esse jubeas; te nunc tam severum esse in adstringendâ obligatione vel monasterii tui, vel tuorum numerorum, atque castrorum. Ergo deinceps sibi caveant, qui sapiunt, ne temerè tibi dent nomen; ne unquam sit iis integrum discedere ab societate, quam postea fortasse sentient non esse, quod dicebatur. Ego quidem certè tui sacramenti militaris conditionem, quam nunc dicis, non accipio: &, si excipias, nullâ mihi exceptione olim cautum fuisse, de dolo tuo replicabo: saltem minoris ætatis defensione utar, restitutionemque in integrum ab æquo Prætore impetrabo.

Vis,

Vis, exemplis bonis præterea utar? Cùm olim AUGUSTINUS, adolescens, in Manichæos, & EPIPHANIUS in Gnosticos incidisset, & iis imprudens uterque nomen dedisset; deinde verò cùm sentiens, quo eorum secta tenderet, pedem referret; clamitabant illi quoque, esse ἀποστασίαν *. Fortasse contumeliosus essem, si te cum iis conferrem: tantum abest, ut id velim; sed dico, tam mihi licere abs tuâ novâ factione, ubi abs religione deflectit, deficere, quam AUGUSTINO, & EPIPHANIO fuit necesse, ut ad CHRISTI Ecclesiam redirent, deserere Gnosticorum, & Manichæorum conjurationem. Quid præterea tibi multos laudem, quos AUGUSTINUS laudat, quia Donatistarum, & Circumcellionum conjurationem, cui imprudentes subscripserant, deseruerint? Vis, uno verbo dicam? Cùm te, vel tuum Librarium audio περὶ ἀποστασίας ** jus dicentem, videor mihi audire Donatistas in suâ Bagajensi Synodo pronuntiantes de *Maximiano*, & ejus optimis collegis. Et ut breve faciam, sententiam tibi unam opponam, quam hodie legi; tu nondum audiisti. Cùm his diebus historiam Donatistarum colligerem, & eo nomine OPTATI libros contra *Parmenianum*, Donatistam, non solùm excusos, sed & manuscriptos evolverem, incidi in eum locum, quo refellit

T 3

Dona-

* Apostasiam.

** De Apostasiâ.

Donatistas, qui aliis objicientes, quod committerebant, *Famnem*, & *Mambrem*, * cum pacificis (ut ait) catholicis comparabant. In eo libro inquit OPTATUS: *Nullus eorum debet argui, qui de Collegio vestro ad pacem transitum fecit. Qui fuerant sinistrâ opinione turbati, simplici, ac purâ veritate firmati sunt &c.*

Nondum, video, desinis calumniari. Ne fortè videaris aut nugari, aut nihil agere, nihil non moves, & fingis; etiam DUARENI testimonio uteris: quid ineptius? Si ille me, cùm istuc irem, transfugam vocabat, an propterea tu, quia huc sum reversus, Apostatam esse probas? Quis non obstupefcat, te tantum Dialecticum hæc tam malè cohærentia portenta connectere? Ita est sanè: cùm tu me involvere frustra conaris, mirabiliter te implicas. Ego ut me liberem, & tibi satisfaciam; & cùm tu extra rem multa misceas, ego ad rem dicam aliquid, non modò περί ἀποστασίας **, sed & ἀποστασίς *** breviter respondebo. Dici de utrâque ejus generis veluti thesi copiosè posset: sed otium mihi nullum concedunt tui tumultus Galliæ perturbatæ; ac nequidem Bibliothecam ex Germaniâ meam huc referri hætenus passi sunt: & adversariis propterea tuis armis potiùs, quàm libris nunc
meis

* H. TIMOTH. C. 3. v. 8.

** De Apostasiâ.

*** De libello Repudii.

meis sepius, tumultuariè dictare cogor, quod respondendum tibi est: ut tibi jam brevior in uberi argumento sim, tu talibus impedimentis veniam des.

Scis, in Evangelicis literis ἀποσάσιον appellari libellum, ut vocant, repudii. Ego si te res tuas tibi habere, atque agere jubeam, vel conditione tuâ me non uti, antiquâ formulâ dicam; divortium justum esse contendo. Id ut liqueat, nunc de moribus judicium vetus instituendum esset: in eo si me cogas causam dicere, liquidò probabo, te causam divortio dedisse. Sed, honoris tui causâ, peto, ut hîc imitari possim pudorem PAULI ÆMILII, ut ejus verecundo responso sim contentus. Certè nulla me res alia absduxit abs tuâ consuetudine, inque viam revocavit, quàm quòd eodem semper animo persequar studium rectæ pietatis, quod mihi à primis annis fuit insitum; sed à quâ (cogor ingenuè fateri, quod sentio) mihi deinde visa sunt deflectere tua, tuorumque & consilia, & facta minimè religiosa. Quænam ea sint, noli abs me quærere: tu enim fati nōsti; & patent; & quædam sunt, quæ abs verecundo adversario nunquam audies. Et licet plura nunc abs me non elicias; illa fati esse possunt, ut etiam plures, qui fortasse sunt effascinati, tandem oculos, exemplo meo, aperiant, & te relicto, ad se redeant. Licuerit fortasse antea vel tecum, vel in tuo

cœtu communicare, cùm religionis species, vel probabilis error simplices alliciebat: nunc quâ conscientia id possint, non video. Ego quidem certè jam fateor, me non posse.

Appelles, si vis, defectionem, si quis aut factionem tandem tuam fugiat, aut tuam semper sectam non sequatur. Sed an ullus unquam impostor fuit tam Tyrannus, ut capitale esse statueret, si quis imposturam odisset? Et quis tu es, qui, quos religio retinet, ut te deferant extra metas excurrentem, reos facis τῆς ἀποστασίας *, hoc est, ejus criminis, quod meliori jure in te retorquetur? Si pateris, nos hoc loco intelligere illam ἀπὸντρον ἀποστασίαν **; cujus meminit PLUTARCHUS, fatebimur nos esse Apostatas: sed si verbo, quo uteris, significare aliud velis, cogimur perditissimo calumniatori reclamare: ac nisi si dolorem justissimum reprimerem, audires, ô noster προσάκτης ***, quod mereris. Jam pridem tu quidem impune ita ludis, ut, quod in te dirigitur, in CHRISTUM detorqueas, & ita agas, quasi Ecclesia CHRISTI, & factio tua, religiôque Christiana, & persona tua, eadem res esset. Et verò aliquam multitudinem effascinâsti, ut non discernat, quantum intersit: sed an omnes Gallos tam fungos esse putas,
ut

* Apostasiæ.

** Minimè malam Apostasiam.

*** Imperator, seu Legifer.

ut neminem sentire, & videre putes, te improbè miscere, quæ valde diversa sunt, & inter quæ magnum est intervallum, καὶ ἀπόστασις *, sive διάστασις **?

Scio, magnæ artis olim fuisse hanc actionem tuam: sed jam nimis vulgare, & notum est hoc artificium; & est tam attrita, quam toties obtendis, larva, ut ne pueros quidem terreat. Fuit quidem certè hoc etiam olim familiare non modò Hæreticis, sed & Schismaticis, ut Ecclesiæ quoque Catholicæ titulum suæ factioni adscriberent. Sed quis eorum impudentiam non rideat? Eat nunc noster Salmoneus, & bruta sua fulmina ejaculando percellat Galliam trepidantem. Scilicet hoc ejus verbum est: *Æra sonant Coribantes; expavescite, pueri.*

Memini, quod AUGUSTINUS narrat, olim *Petilianum* quendam, Donatianorum Apostatarum Ducem, & Episcopum, clamitare solitum esse: *Totus mundus apostatavit: Nos autem in Ecclesiâ permansimus, tanquam duæ illæ tribus in populo Dei.* Jam pridem tu eodem ore canis eandem cantilenam: sed si id posteritati persuaderi velis, diligentius, quàm nunc facias, contine, ô magne Tribune, tuam tribum. Tu in priori tuâ contra me declamatione Ecclesiam, à quâ defecisti, comparas cum decem

T 5

tribu-

* Distantia.

** Intervallum.

tribubus Israelis, quæ Jeroboam secutæ sunt: itaque tuam Synagogam vis haberi pro Regno Judæ, pro duabus, inquam, illis tribubus, quæ Roboamo paruerunt. Sed hæc tua jactantia quid est aliud, quàm recocta crambe Donatistarum? Quid verò Donatistis responderit AUGUSTINUS, etiam relegito, & quidem, si potes, animo sedato, docili, religioso. Ut verum tibi dicam: illi, illi libri AUGUSTINI, quos, postquam abs te discessi, legi, revocârunt ab eâ, in quâ & novos Circumcelliones videbam, factione: & optarem, ut, qui in Galliâ etiamnum eo loco sunt, quo fui, libros illos religiosè legerent. Si illi te urunt, mihi irasci non debes: si iis subscribere vis, dele, quam mihi dicam scripsisti: nam iterum profiteor, me in AUGUSTINI sententiam ivisse, quam Christianam esse sentio; neque, ut ab eâ deficiam deinceps, facilè efficies. Si eum Judicem recusas, & actum agere vis; saltem cùm litigas *περὶ ἀποστασίας* *, ut liqueat quid velis, priùs definito, quidnam ea sit: deinde siquem eo nomine reum facere vis, appositè ex eo genere repete, & expone speciem criminis, & proba, quod objicis: nam falleris, si solo sive sibilo, sive crepitu, conficere putas, quidquid tibi libet.

Prius illud præstitisse te, fortasse dices; quia subornâris nostrum quondam CRISPINUM,
tuum

* De Apostasiâ.

tuum librarium, ut ederet, nescio quem, *Commentarium ad L. M. C. de Apost.* Equidem primum tibi gratulor, quòd tam consulta habeas mancipia, tamque paratos tuo sumptu confiliarios, eosque non ad imprimendum Jus modò, sed & ad scribendum, dicendumque Jus paratos, & quidem (ô tuas, Gentisque tuæ Domitiæ deliritates!) Aenorbarchos. Deinde nostræ Patriæ etiam gratulor, & admiror tuam felicitatem, quòd eum, qui dicebatur desiisse esse Jurisconsultus, ut fieret librarius tuus, nunc rursus ex librario repente facere potueris Juris utriusque non modò consultum, sed etiam interpretem. Verùm molestè fero, commentarium illum, quem in scriptis, & paginâ primâ tuæ farraginis pollicetur, nondum huc perlatum esse, & sinè appendice tam nobili farraginem tuam tam mancam, & imperfectam in Nundinis Francofordiensibus vèniisse conqueror: & quia pro integrâ est vendita, ex empto contra venditores malæ fidei, institorésque tuos agendum esse putarem, nisi si de dolo malo potiùs agendum esset: nam Edictum Ædilitium, ex quo tales merces redhibere possem, non satès esset ad puniendam tuam fraudem.

Age, etsi Commentario tuo, & Glossâ tui Interpretis careamus, conabimur tamen Legem, ad quam nos rejicis, utcunque intelligere; gratiásque tibi etiam agemus, quòd
tandem

tandem aliquando Leges, quas hæcenus superbè contempseras, ex JUSTINIANI nostri libris repetitas, Judices esse non nolle videaris. Ceterùm librarius debebat *L. IIII. C. de Apostat.* priori loco proponere, ut abs definitione ordiretur suam disputationem, hoc est, ab ejus constitutionis eâ parte, quæ, ne hujus (ut ait) interpretatio criminis latius in incerto vagetur errore, definit, Apostatas appellari, qui nomine Christianitatis imbuti, sacrificia sacrilega vel fecerint, vel facienda mandaverint.

Nescio, an hic tuus servus, quia est Licentiatus utriusque Juris, malit definitionem Apostatarum repetere ex Jure Canonico: sed suum prælum vix exercere posset, nisi si servis uteretur iis, qui eo Jure dicerentur Apostatæ. Equidem non possum divinare, quid talis Legislator, qui scribit ad Jurisconsultos de Apostatis, sibi velit, donec Commentarium ejus legero. Sed interea suspicor, eum ex Jure Civili definitionem potius repetere; præsertim cum speret, fortasse ex eâ efficere posse, omnes Jurisconsultos esse Apostatas. Cur ita? quia Ulpianus ait, eos appellari Sacerdotes: ACCURSIUS verò eo loco annotet, esse Sacerdotum, facere Missas. Et fortasse hic error fecit, ut tuus librarius defecerit ab ordine Jurisconsultorum, ne & ipse Apostata judicaretur. Quàm verò obstupescet, si addidero ex *Cod. Tb. Legem Constantis, & Constantii AA.*

¶ C. C. solis Advocatis dandum esse Provinciae Sacerdotem? Ad quod Sacerdotum Dictionarium; ut se expediat, confugiet bonus λεξι-
νογράφος? *

Non possum non joculari in re licet seriâ, cum video ridiculam istius five Doctoris inscitiam, five censoris arrogantiam. Jam etsi fortasse aut nescit, aut fateri nolit, tam antiquum esse Missarum verbum, quam est illa constitutio, quam laudavi; tamen suspicor, si rogetur, quid cogitet, cum in eâ legit sacrilega Sacrificia: Missas, dicet. Sed nisi rursus definiat, quid, cum eas dicit, intelligat, vereor, ne confusâ, & ambiguâ voce ipsum etiam AMBROSIIUM, qui certè vixit ante illam Legem, significet fuisse Apostatam: AMBROSIIUS enim se Missam fecisse ait. Negabit hoc fortasse Auditor tuus: non enim id istic audivit unquam. Sed legat AMBROSII epistolas, & discat, quod nondum didicit: quanquam rursus sit illi necessarius aliquis commentarius, ut intelligat Ambrosianam Missam, &, quid olim hoc verbo significaretur, &, quid esset, discernere possit noster Interpres antiquitatis. Imò verò dicet, se ignorare, quod in tuis toties castigatis Institutionibus (tuos enim propè solos ut excudit, sic legit libros) etiamnum legitur, Missam olim dictam esse abs muneribus, quæ mittebantur. Ergo vereor, ne no-
ster

* Vocabularius.

ster librarius malit esse municeps, quàm munificus, ne propterea sacrificus, &, quod consequens esse putat, Apostata esse judicetur.

Ignoscat iterum mihi Lector, si nondum desino joculari in re seriâ. Quis non rideat istorum Magistrorum tam putidas, superbâsque ineptias? Si, ne longiùs abires, per tuas delicias tibi licuisset, illius, quem pro tuâ civilitate Lamiam in sterquilinio jacere scribis, vir fortissime, atque mundissime, commentarios evolvere; potuisses non ignorare, missam olim Christianos vocâsse, ùt vocabant Collectam; & hanc, cùm populi concio congregaretur: illam, cùm dimitteretur, vocem frequentem fuisse. Quàm obstupescet doctissimus tuus Interpres, simul & Chalcographus, si dicam, Missam quoque olim appellatam fuisse illam Collectam, ubi neque Sacramenti, neque Sacrificii ulla erat memoria? Sed hæc, & hujus generis plura, quæ tecum ignorat, mecum addiscet, ubi etiam scire volet, quænam olim rectè judicatæ sint esse Missæ (ùt appellabantur) legitimæ. Interea ut hoc verbo, quod etiam finè re odit, minùs offendatur, eum, & te moneo, extare in ipsis Pandectis Flor., veteresque Jurisconsultos appellâsse Missam, ubi de repudio misso agitur. Quam significationem si admittat tuus Leguleius, non negabo, me, cùm à vobis diverto, vósque missos facio, Missæ reum esse. Sed ad rem; nam plus satîs jocati sumus.

Nemo,

Nemo, credo, tam insulsus, præter tuum Typographum est, qui ignoret, in illâ, quâ de agitur, Constitutione Sacrificia sacrilega vocari ea, de quibus agitur *Cod. de Sacrific. Pagan.* neque tamen recusò, quin post CHRISTI tempora eodem loco habeantur impiorum Judæorum Sacrificia. Itaque & in *Lege CONSTANTII*, si quis ex Christiano Judæus efficitur, judicatur Apostata: & in Constitutione THEODOSII, desertæ religionis reus esse dicitur, qui ad Sacrilegia templorum, vel ad ritus Judaicos transiit. Hinc æstimare licet, Apostatam in hisce Legibus appellari, qui abs CHRISTI Religione desciscit ad Judaismum, aut Paganismum. Sic *Julianus* ille dictus est Apostata, quem *AMBROSII* appellat Prævaricatorem, & *EUSTACHIUS* παραβάτην *.

Non puduit interea hunc Tyrannum Leges ferre de Apostatis. Si hoc est, ut est, indignum; non indignius est, te definire, Apostatas esse, quicumque tua signa, etiam cum ea audes, quæ religio CHRISTI vetat, non sequuntur, & adversus hos tamen velle detorquere veteres Christianorum Leges de Apostatis? Videris, an cum Judæis, aut Paganis habeas aliquid commune in seditionibus, prætextu religionis excitandis.

Ego verò profiteor, si à tali factione deficiam, religiosam esse ἀποστασίαν **: si hanc hæresin

* Transgressorem legis.

** Apostasiam.

hæresin esse putas, dicito, quænam sit. Certè Mahometanam esse non dices. Equidem memini, CYPRIANUM scripsisse, *Novatianum olim voluisse Sacrificia sacrilega offerre.* Loquitur autem de eo, qui (ut ait) profanum Altare erigere, & adulteram Cathedram collocare tentabat: *Qui (utar CYPRIANI verbis) nitebatur adulter, & extraneus Episcopus fieri à desertoribus: qui post connexam, & ubicunque conjunctam Catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conabatur Ecclesiam facere; & per plurimas civitates novos Apostolos summittebat, ut quædam recentia Institutionis suæ fundamenta constitueret: cùmque jam pridem per omnes Provincias constituti essent Episcopi, creare alios Pseudoepiscopos audebat &c.* Agnoscis, bone vir, CYPRIANI verba de *Novatiano*, sacrilega sacrificia offerre volente. Nunc vide, an nihil tibi cum eo sit commune, nihil simile. Nos talem nebulonem, omnesque ejus similes, sive impostores, sive desertores, sive novatores, execramur.

Quid præterea sibi vult librarius tuus? Scit, me à primis annis nihil non fecisse, atque etiam nunc facere, ut eos fugiam. Scit, me neque esse, neque fuisse sacrificum; imò verò sacrorum omnium ignarum esse me, tu illi dictasti, & id suis ille typis statim consignavit: Sacrilegum quidem certè (credo) non dicet, nisi fortè ut OVIDIUS sacrilegum vocavit *Lycurgum* ob contempta Bacchi sacra. Sed si vellem

vellem de arcanis vestris, five Sacris, five Sacramentis, five Sacrificulis vicissim dicere, qualem putas ἀποστασίαν. * describerem? *Hominum*, dicerem, à *fide descipientium*, si, fraudem contrariam esse bonæ fidei, latinè liceat dicere. Si, inquam, mihi nunc liceret (sed liceret, si vellem) vestrorum consiliorum, atque arianarum communicationum mysteria evulgare; sentire, te non tibi satis cavere, cum tam confidenter alteri objicis, quod tibi proprium est. Sed si hanc ætatem lateant tam subtiles tuarum actionum insidiæ; at certè posteritati non erit ignota Historia. Interea infelix tuus Librarius, qui balbutit de suis Apostatis, viderit, cum quibus ipse quotidie communicet; ac, si alios accusare velit, priùs se liberet: saltem liquidò probet, quod intendit. Nam turpe esset, eum, qui non vult videri defecisse ab ordine Jurisconsultorum, hanc primam Juris Gentium Regulam non tenere. An, ne non Discipulus tuus videatur, vis, exemplo eum tuo palàm calumniari, atque improbè mentiri, ut & habeas socium in dependendâ calumniæ poenâ?

Sed ogganniet, etsi in Galliâ neque Judæi, neque Pagani suo more sacrificent; tamen alia esse non minùs sacrilega Sacrificia. Quænam, O vindex sacrorum! Ineptus ego, qui istud ab isto Mancipio prælorum, tan-

U

quam

quam ab aliquo veteri Rege sacrificulo petam, cum tamen non modò, quid sacrafacere, sed etiam quid facere sit, vix sciat. Fortasse ex illâ scurrili, quæ istic excusa est, Anatomia ferabit, & proferet aliquid pudendum, quod rideat, ego deplem. Sed si suis Authoribus talia ulcera, si velit, affricet bonus hic Chirurgus. Neque tamen, si in Theatricam (ut isti Histrones faceti vocant) saltationem, ad contumeliam Nominis Christiani, converterat omnes Majorum nostrorum ceremonias, fecerit aliquid, quod non olim & ab Hæreticis factum sit, & NAZIANZENSIS vidisse horret. Irridere verò, & ad ludibrium traducere si velit barbaræ Posteritatis solæcismos (quam non magis, quod est vitiosum, ab integro, quàm, quod est novum, à veteri discernere sciat) per me sanè licet, ut in suâ scenâ saltitet. Ceterum fingat, quascunque volet (ut vocant) abominationes, & eas, quantum velit, exagitet, nihil inveniet, quod mihi adscribere jure aliquo possit. Nam quid tandem est in iis, in quo meum sit crimen? Equidem nulla, nisi Christianorum, aut sequor, aut agnosco Sacrificia; nulla, nisi Sacrosancta, legitima, & Religiosa: nulla, nisi quæ, post Apostolos, in Ecclesiâ veteri fuisset, & piis omnibus meritò placuisse, didici. Detestor, & fugio, quæcunque vel vitiosa, vel impura esse scio.

Atque

Atque ut utrumque liquidò cognoscere possem, suis, me hactenus nihil non fecisse, & constanter cùm res bonas defendisse, tum verò malas damnasse. Neque, si vis, recuso, quin & disertè, & distinctè de iis agamus: Sed tuum est, priùs aliquam speciem exprimere, de quâ litigas. Interea videris, num sacrilega sit tuorum audacia, qui veterum quoque Christianorum sacra contumeliosè proculcant: saltem in iis importunè damnant multa, antequam ea intelligant: ut audax non minùs, quàm superba est inscitia istorum νεωτερικῶν. • Certè concoquere non possum, quod tui quidam volunt, nostros Principes habendos esse pro Paganis, vel Ethnicis; & in Christianorum Templis, in quibus fateor, & doleo, multa esse corrupta, nihil aliud esse, quàm merum Paganismum. Meâ quidem certè nihil interest, etsi probes, eum, à quo bapsizatus es, fuisse (ut ais) Cybeles Sacrificum, aut etiam, si vis, fuisse Archigallum: sed Curetum, atque Corybantum furor est, immanis profectò furor, velle nos infanis clamoribus obruere, si de Christianis modestiùs loquamur. Memini, quid olim nostris objiceret FAUSTUS Manichæus: sed simul teneo, quid illi responderit AUGUSTINUS; cujus Librum saltem vigesimum contra FAUSTUM illum legant, velim, qui nondum legerunt.

U 2

Inte-

* Neotericorum.

Interea quid est, cur in me infilias cum isto tuo ululatu Corybantico? Si Sacrifici tibi molesti sunt; ego alienum factum præstare nec possum, nec debeo. Neque tamen tuo crepitu tam valde me percellis, ut veterem Ecclesiam, faxum Cybeles esse dicam. Diruas, ædifices, mutes quadrata rodundis; quid hoc privatim ad me? Verùm cùm tu vis illud Horatianum: *Templa novo reparare saxo*; * audebo dicere, malle me, redivivo: & id, credo, malunt, quicunque cum Ecclesiâ Rempubl. esse optant; proptereaque tibi, alio consilio aliud molienti, novum opus nuntiarent, si suâ nuntiatione, quasi quodam interdicto, efficere possent, ut tu cum tuis Fabris facesses, & meliores Architecti, qui se abs te obturbari queruntur, non modò ad facta tecta, sed & ad totius ædifici probam instaurationem tandem aliquando seriò urgerentur. Sed eâ de re aliàs.

Nunc redeo ad legem de Apostatis, in quâ cùm imprimis sacrilegiorum fiat mentio, miror, tibi Apostatas non videri tam multos, qui Sacrilegiis onusti ad te deficiunt, atque confugiunt: nam etsi ii deinde tibi sacrificent, tamen eorum Sacrificia quâ dicere possis non esse Sacrilega; imò quâ prece possis consecrare, ego, ut superstitiosus sum, vehementer addubito. Rur-

fus

* Lib. II. Od. 15. v. 20. RUTGERSIUS legit.
Templa novo decorare Saxo.

sus autem miror, te, cùm, nequis nova tua sacra relinquat, terribilis eorum vindex, cum tuo librario, videri vis, nunc laudare, quam proponis, constitutionem de pœnâ Apostatarum, cum non nisi intestabiles Apostatas esse velit: & vos non tam Solones, quàm Draco- nes, denunciatis supplicium capitis omnibus, non solùm, quos, vestro more, definitis Apostatas, sed & qui capitales vobiscum esse recusant. Miror (inquam) quòd non laudetis potius illam de Paganorum sacrificiis legem capitalem, quam & laudat AUGUSTINUS *Epist. XLVIII.*, & ab ipsis quoque Donatistis lau- datam fuisse ait. Tolerabilius id fuisset, quàm quod tuus sive Hypodidasculus, sive Procu- rator, etsi NICEPHORUM detestari soleat, ta- men laudare non dubitavit, quod ille narrat, tempore ejus TIBERII Imper., qui post JUSTI- NIANUM imperavit, quendam *Anatolium*, qui Antiochiæ sacrificârat Idolis Paganis, cùm pro- scriptus tantùm abs Principe, & iudicibus ef- fet, abs fremente, & tumultuante plebe be- stiis objectum esse, à quibus discerptus sit. Certè qui tale exemplum Populi seditiosè fu- rentis adversùs rem judicatam laudant, atque ad imitationem proponunt, quid tandem agant, vix, credo, cogitant; nisi si jus non curent, qui hoc tantùm curant, ut regnent; & reg- nandi causâ jus violandum esse audiunt; & fortasse sapiunt, qui, quo jure, quâ injuriâ, terrere, & continere suos initiatos volunt.

Sed quid noster cum suâ lege librarius? Ubi ejus Commentarium legero, audiam, quid tandem dicat de constitutione, quæ jubet Apostatas esse intestabiles. Fortasse, quia aliàs dixi, Authores famosorum libellorum esse intestabiles, quærit recriminationem, & simili poenâ dignam facti speciem fingit. Sed quid, si illi iterum objiciam, non modò Manichæos, sed & Donatistas, à quibus fortè minùs abhorrer, lege quoque juberi esse sacros, & intestabiles? Quid, si addidero, non modò testimonio, & testamento, sed & commercio iis esse interdictum? Quo se vertet hic noster mercator, si eo jure teneatur? In quibus nundinis vendet suas merces? Sed (ut audio) boni, & simplices nostri censores legibus non utuntur, nisi in rem suam. Itaque cedo.

Mirum verò, quòd, istis de Pœnitentia, de Remissione peccatorum, de Dei Misericordiâ toties, & tam liberaliter declamantibus, tamque lubenter omnes, ad eorum castra transfugientes, excipientibus, nunc tantopere placeat illa hujus constitutionis Clausula: *Perditis, hoc est, sacrum Baptisma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ, quæ solet aliis criminibus adesse, succurritur.* Suspiciari aliquis posset, nostrum Judicem Apostatarum propemodum jam esse factum Novatianum. Sed dicet, se hanc Constitutionis Clausulam intelligere de peccato in Spiritum Sanctum. Velim tamen, meminert,

minerit, ieius peccati dijudicationem Dei cognitioni, atque jurisdictioni arcanæ relinquendam esse potius, quàm hominum arbitrio temerè committatur. Interea patior, ut statuat noster Librarius de se, suisque gregalibus, an tale peccatum commiserint: verùm ne statim alios iudicet ex suo ingenio.

Equidem scio, veteres in Ecclesiâ multos, qui *Novati* alioqui Hæresin damnabant, docuisse, non nisi unam post Baptismum esse Pœnitentiam, & hanc solam post naufragium veluti tabulam supereffe. Sed an audebit noster Interpres hanc opinionem suis commentariis attexere, quam in sui Magistri Institutionibus damnatam esse legit? Quid? In iis etiam legit, laudari hanc ipsius quoque CYPRIANI protestationem: *Patientia, & facilitas, & humanitas nostra venientibus præsto est. Opto omnes in Ecclesiam regredi. Remitto omnia, multa dissimulo &c.* Nunc quàm ridicula sit severitas nostri Catonis Censorii, æstiment Viri graves. Ego risu, & jocatione digniorem esse existimo, quàm refutatione, præsertim cùm hominis, cum quo nunc mihi res est, ineptias nimium familiariter noverim. Ergo mihi alii ignoscant, qui hos Areopagitas non noverunt, si in re, licet seriâ, jocando potius, quàm pugnando, abigam istas larvas, quæ illudendo terrere me volunt, quasi nescirem, eos, cùm id faciunt, inter se se clàm ridere.

dere. Equidem, ut olim CATO mirari se dicebat, si Aruspex, cum Aruspici aspiceret, non arrideret; mirarer, si isti Collusores, cum domi sunt, inter se se risum continere possent. Quid igitur me torqueam, ut seriò, pluribusque verbis eos refellam?

Quid ego nunc advocem Jurisconsultos, Principes nostri Ordinis, quos hic Nugator per meum latus confodere vult, ut rogatum Collegium, à quo turpiter defecit, impiæ defectionis accuset? Quid, inquam, viros Doctos, & Excellentes Jurisconsultos advocarem ad depulsionem hujus injuriæ, & fugitivi Mancipii perquisitionem? Scilicet existimo, magno esse opus præsidio, ut adversus tuam impressionem se se defendat Ordo noster; & pati non possum, ut, qui se alteri mancipavit, perpetuam servitutem serviat, neque Ordinem, quo indignus erat, dedecoret suâ societate. Et verò quid tu, infelix chalcógraphe, cum tuis foliis eos laceassis, quos miseret tuæ miseriæ? Me quidem certè nunquam commovebis tam valde, ut seriò tibi irascar. Memini, quod AUGUSTINUS narrat de suo *Possidio*, quem duo *Crispini*, Donatistæ Calamenses, Episcopus, & Presbyter, indignè vexârunt: sed qui tamen reipsâ declaravit, non cupere se hostium suorum (ut ait AUGUSTINUS) vindictam, sed, si fieri possit, conversationem. Ego in CRISPINUM nostrum,

strum, quondam condiscipulum, & (ut hactenus ego nimium credulus putavi) Amicum, etsi, ut Hero suo placeat, in alios crudelis sit, non minus lenis esse velim. Nam neque omnino oblivisci possum veteris amicitiae, & consuetudinis, & ejusdem à pueris educationis: tametsi hic quondam meus sodalis, omnis & pudoris, & humanitatis, & ingenuitatis, non minus quam juris, sit oblitus, ex quo factus est servus Allobrox.

Scio ab HORATIO celebrari quendam CRISPINUM, Stoicum Philosophastrum; sed ineptum vocari, & ut inflatum, loquacemque rideri audio. An nostrum cum eo compararem? Noti sunt HORATII Versus: *

*Crispinus minimo me provocat: accipe, si vis,
Accipe jam tabulas: detur nobis locus, hora,
Custodes: videamus, uter plus scribere possit.
Dñi bene fecerunt, inopis me, quódque pusilli
Finxerunt animi, ratè, & perpauca loquentem;
At tu conclusas bircinis follibus auras
Usque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis, imitare.*

Nihil nunc præterea optimo nostro Crispino respondero, præsertim cum egregium
U 5 ejus

* Lib. I. Sat. 4. v. 14. RUTGERSII lectio variat.

ejus de Apostatis commentarium, licet pretium numerârim, nondum acceperim. Eum ubi legero, videbo, an aliâ dignus sit responsione. Ac, si me ipsi debere ἀντίδωρον * dicet, dabo commentarium *ad L. 1. C. de Sac. Trin. & Fi. Cathol.*, hoc est, ad Legem ex eodem Codice repetitam, ex quâ discet aliquîd, si non de Apostatis, quos probè scilicet novit, at certè de Hæreticis, quorum videtur etiamnum ignorare conditionem.

Verùm quo se vertet bonus vir, si ad constitutionum Codicem, ad quem provocat, eum revocem, & ubi ingressus erit, retineam? Quid faciet, cùm audiet Christianarum Legum fulmina, quæ illic inclusa sunt; & vinculis, laqueisque, quos imprudens induit, teneri se sentiet? Quæ spongia delebit, quo inducet atramento tot Majorum, quæ eo libro leguntur, de Rebus Ecclesiasticis constitutiones antiquas, quarum vel sola recordatio, capitalis est sententia de hisce Novarioribus? Si hi saperent, talem Codicem, quod hætenus cautè fecerunt, fugerent tanquam scopulum. Sed fortasse vult DEUS, eos suâ imprudentiâ irretiri, & veluti ἀυτοκατακρίτες ** teneri. Quia tamen dixi, parcere nunc me velle nostro Monitori, non cogam, ut exedat, quod sibi intrivit: sed veterem Amicum, quem turpiter servi-

* Donum reciprocum.

** A se ipsis damnatos.

fervire doleo, etsi amicâ admonitione indignus sit, amicè monebo, ne novo Domino, Heróque crudeli nimiùm obsequatur: monebo, ut, si non vult videri planè oblitus juris, sàltem meminerit illius Regulæ, quæ monet, in iis demum, quæ non habent atrocitatem facinoris, vel sceleris, ignosci servis, qui Dominis, vel iis, qui vice Dominorum sunt, obtemperaverint. *L. 157. π. de Diver. Reg. Jur.*

Nunc ad te redeo, Magne JOANNES, Vir humanissime, ut audiam, ecquid præterea in me accuses, quod capitale esse putes. Etsi suaviter risisse te dicas (ô risum in aliorum gemitu crudelem potiùs, quàm suavem) tamen fremens indignaris, cùm audis, me veterum Christianorum judicia de correctione Hæreticorum præferre tuis capitalibus Decretis; & exclamas propterea, nos sævitiae infantiâ aspergere Legem divinam. Ne sævi, Magne Sacerdos! nam in isto æstu tuæ tam effusæ iracundiæ vix vides, quos petas, in quos incurras, quid misceas. Est hoc quidem magnæ cautionis, & artis, semper Legem divinam prætexere, cujus nomine, tanquam Clypeo, non modò tegas, & ornes crudele tuum factum; sed & merum illud, quod affectas, imperium armes. Sed magnæ rursus amentiae, atque perturbationis est, non sentire, quid homines cordati sentiant de istâ tuâ tam audaci Dictaturâ. Quicunque tibi, cùm eos, quos Hæreticos esse

esse pronuntias, uſtulatos ardere jubes, non ſubſcribunt, viſ tanquam Divinæ Majeſtatis reos abſ tuo Tribunali ad eundem rogum duci, quia, ut aiſ, ſævitia accuſant Legem divinam. Itane verò audeſ, non dico tot hujus ætatis piorum, & Chriſtianorum millia, qui abſ te diſſentiunt, ſed & univerſam Eccleſiam veterem, ejusque religioſam moderationem, non jam dico infamiâ aſpergere, ſed tam atroci crimine onerare! Tu cum Donatiſtis ſæpe exclamas: *Totus Mundus apoſtatavit.* Tu, cum omnes, præter te, & tuos, errare dicas, Hæreſeos propè omnes damnas; damnatos ardere viſ, rursusque eos, quibus hæc non probantur, ſimili ſententiâ jugulas: cui igitur vitam relinquis?

Olim JUSTINUS, in ſuâ ad Zenam, & Severum Epistolâ, reprehendit quosdam ſui temporis Zelotas, qui igneis, ut ita dicam, affectibus, quibus tamen, ut fit, Evangelii nomen obtendebant, indulgentes, ſic erant inflammati, ut, ſi potuiſſent, quod volebant, ignem excitâſſent, quo totus orbis conflagraſſet. Quid tu? Id alii judicent: nimis enim efferveſces, ſi quid ipſe dixero. Nam & quia te antea verecundè monueram, non eſſe fatiſ, obtendere Zeli nomen: & propterea mentionem feceram Zelotarum Hieroſolymitanorum, qui ſcelerati Latrones fuerunt; nunc furioſè clamitas, & calumniaris, me tibi talia ſcelera adſcri-

adscribere. Non ita est, Vir optime; sed opto, ne jure dici aliquando tale quidpiam possit de Factione tuâ.

Certè terribile est, quod, ut tuæ crudelitati patrocineris, & applaudas, confidenter urges, non posse damnari legem tuam, quin divina damnetur. Quid? nullusne jam à tempore Mosis, præter te, aut legit, aut intellexit, aut observavit legem Mosaicam de Pseudoprophetâ, de Blasphemo, de Idololatra? Nemo quidem certè, præter te, unquam sensit, nihil de ejus severitate posse remitti, cùm etiam est novum crimen erroris, & falsæ opinionis, quod aliqui neque doli mali, neque malæ conscientiae peccatum sit. Nemo (inquam) præter te unquam cogitavit, esse necesse, ut, quod MOSES edixit de iis, quos dixi, statim trahant ad eos, quos tu Hæreticos dices, si non lapidandos, at certè concremandos.

Si dicerem, quænam fuerit executio legis Mosaicæ in suâ illâ Gente, & Republ., dicerem, quod nunc esset satis ad te reprimendum. Quid? non ausus est ipse MOSES, quod de Idololatrâ edixerat, trahere ad Blasphemum: sed Oraculum iterum consuluit, an, quod de illo decretum erat, ad hunc quoque pertineret? Et tu audes tuo arbitrio? Quid prius dicam, posteriùsve? Tam multa nunc mihi occurrunt, quæ contra te & dici possunt,

possunt, & dicunt omnes boni, ut nesciam, unde ordiri, ubi desinere debeam. Si diceres, distinguere te, sicut distinguit AUGUSTINUS, inter Hæreticum, & hominem Hæreticis credentem, aliquid diceres. Sed AUGUSTINI mox, & tuæ Personæ oblitus, Cælum terræ misces. Quid nunc in hanc Disputationem longiùs ingrediar? Quia paucis verbis explicari non potest, & tu ab eâ fortè abhorres, age, rejiciatur in alium locum, aliudque tempus.

Sed quia te amo, & tibi, tuisque metuo, facere non possum, quin obiter moneam, te tuo capiti parùm cavere videri, cùm in eâ disputatione uteris quodam Procuratore, qui, cùm capitalem pœnam denunciasset Hæreticis, alio loco suû, tuûque oblitus, definit, Hæreticum esse, *qui à receptâ Ecclesiæ Doctrinâ ita aberrat, ut, contempto Dei, & Ecclesiæ ipsius judicio, in sententiâ permaneat, & discipulis ascitis, Ecclesiæ Concordiam violet.* Credo, te tam hebetem non esse, quin videas talem Definitionem & ejus Authori, & tibi esse periculofam; & propterea gratias agas CASTALIONI, qui de utroque sollicitus, eam esse vitiosam ostendit. Sed si sapias, vel indè discito, ecquò recideres, nisi si hostes ipsi tibi parcerent. Disce, quo in statu esses, si quod jus aliis dicis, eo jure uti, sicuti æquum esset, deberes: denique memineris, quid illi, qui Taurum Phalaridi obtulerit, meritò acciderit.

Equi-

Equidem non magis confidero, & quisnam tu sis, qui tantum audes; & quid feceris, antequam legem, quâ ita faciendum esse imperares, tulisses; & quid, cum de tuo facto, & Lege novâ te Amici, quid sentirent, monerent, per tuum rursus terribilem Proconsulem iratus edixeris: Denique cum reputo, quod, cum ipse etiam, ipse Musculus & vicinus, & familiaris tuus, & in tuo ordine non minoris, quàm tu, authoritatis, in suis Locis Communibus postremò ea scripsisset, quæ te profectò reprimere poterant, debuerantque, tu magis, atque magis exarferis, & in Prophetam ZACHARIAM scribens, ea addideris de eâdem, ut vis, tuâ lege divinâ, quæ significarent, etiam privatis hominibus, si adversus eos, quos judicas Hereticos, vel Idololatrias, insurgendum sit, districtum gladium te porrigere, & plusquam imperium merum singulis mandare, ut etiam Parentes hoc Zelo tuo incensi ausint hoc nomine liberos suos confodere, & jugulare: hæc (inquam) omnia cum propiùs, confidero, &, quò evadant, prævideo; quid aliud, quàm attonitus exclamare possum: DEUS bone! ecquò res Christiana recidit, si hic & Dictator, & Legislator, & Zelotes, rerum potiatur?

Mirabar nuper, quorsum evaderet inflammatus tuus quidam Apostolus, qui cum hic concionaretur, suis Auditoribus vehementer commendabat extraordinarium illud exemplum
Levi-

Levitarum, strictis gladiis per Castra discurrentium, & obvios quosque Idololatrias trucidantium. Sed nunc audio, vix te contentum esse talibus Levitis. Quid igitur homines inepti mirantur, abs te istuc quendam ustulatum esse? Quid sibi volunt, qui propterea contendunt, tecum, & cum iis, qui tibi subscribunt, in Ecclesiâ communicandum non esse, donec tu illius non modò sanguinis, sed & sanguinariae Legis poenitentiam egeris; & allegant nescio quid, quod AMBROSIVS ad VALENTINIANUM scribit? Ac quidem tu cautè fecisti, quod supplicio non adfueris; quia fortasse legeras, veteres Christianos ne quidem Spectatores talium animadversionum esse potuisse. Sed quid NERO, qui ex turri *Mecænatis* spectabat ἀλώσειν? Rursus cautè facis, quòd, cùm istuc dicitur aliquid abs te factum esse crudeliter, & extraordinem, tu miseros tuos, nescio quos, Syndicos substituis. Sed an neminem scire putas, quinam illi peregrino Viatori, qualiscunque tandem is fuerit, & fuerit dicet ipse ARIUS, manum injecerint, & accusatorem subornarint coquum suum; denique sententiam capitalem dictitarint? Certè tu mihi injuriam rursus facis, quòd, cùm de tuâ sævitia queror, Syndicos illos abs me accusari ais. Quid ii fecerint, vel non fecerint, nescio, nec morror: sed scio, siquod faciat, imperio fieri tuo. Eos

• Excidium.

Eos enim scio abs tuo nutu pendere; præsertim cum meminerint, quid illi suo Collegæ acciderit, qui tibi semper parere nollet; & quo jure, quâ vi, quâve arte, pulsus legitimis Dominis, qui tibi erant molesti, sis factus Allobrogum Regulus. Sic tibi pulchrè cavisti, ne, qui aliquando nescio cujus criminis damnatus, istinc pulsus à Syndicis, & actus in exilium es, iterum exulares.

Ajunt, HESHUSIUM, Magdeburgensem Concionatorem, Augustanæ Confessionis acerrimum propugnatorem, tibi nuper cum illa graviora multa, quæ quo atramento dilues, nescio, tum illud imprimis publicè exprobrasse, te istic præesse judiciis capitalibus. Quid, si vidisset, quæ vidi? Nescio, an memineris: sed profectò memini, quænam pridie, quàm abs te discederem, domi tuæ noctu agitentur consilia de nece cujusdam tui (ut vocabatur) capitanei. Ego mysteria retegere non audeo: sed Bernenses, qui te represserunt, testimonium dicent.

Ceterum dissimulare non possum, quoties cogito non modò, quæ istic consultata, scripta, factaque crudeliter sunt; sed & quæ istinc huc sunt perlata sævitiae tristissimæ exempla, magno me dolore affici; neque non ad meas interdum querelas exprimendas, cum solus sum, recitare quosdam ex antiquis Tragœdiis lugubres versiculos; quos ego tamen nunc

supprimam: nam & irasceris, me veterum Poëtarum verbis interdum uti: uterer potiùs Hendecasyllabis * tui Collegæ, si, ut numeros inemini, verba tenerem:

Vos interrogo, quæ caput tenetis

Nascentis Rhodam, superba saxa:

Vos, Nymphæ, rogo, quotquot hinc, vel inde

Lemanni vitreas tenetis undas,

Cur sævos homines fovetis illos? &

Non memini eorum, quæ sequuntur: & vereor, ne non suaviter fati tibi tinniant hi versiculi nimiùm lenes, mollésque, flebiles dico (ut vocat) PHALEUCIOS vernaculi tui Vatis: tui, inquam, & familiaris, & domestici, & contubernalis, & propè rivalis, elegantissimi quondam Poëtæ, sed qui ex lepido, obscænóque Poëtâ factus est repentè sævus Theologus.

Verùm tu, ut statim te liberares, & os mihi semel obstruas, nunc magis me, premis. Jubes, ut sævitiae tuæ, de quâ toties queror, acta commemorem. Equidem si tui capitales Auctuarii essent bonæ fidei, juberem, ut ederent, quod petis. Si id eos facere non pateris, & ab exteris, qui non omnia sciunt, commemorari talia velis, rogo, quemvis alium
potiùs

* Species Carminis, undecim syllabis constantis, Authore PHALEUCIO.

potiùs, quàm me, oneres tam tristi recitatione. Superioribus annis ille, qui te profectò satis lancinat, ab extremis Frisiæ finibus *Lindanus*, significavit, se suo tempore, & loco conferre velle acta tua cum actis Donatistarum: vel si abs *Baravo*, Belgâ (quem nullo hætenus responso dignatus es, acriter licet ab eo tentatus sis) depingi nolis: audio, hîc historiam illam Donatistarum gallicè descriptam, & cum tuorum actis collatam excudi. Ergo me abs tali commemoratione nunc abhorrere benignè patiaris, ut jam de styli tui (qui naturæ tuæ, & ingenii index est) sævitiâ tantùm conquerar. Nam neque omnes alii, quos læsisti, semper muti erunt; neque iis facile persuadebis, quod de tuâ lenitate, & patientiâ prædicas: scilicet quisnam te vel imprudens unquam pupugit, quem, ubi, ubi potueris, non affligeris, & ad quem affligendum toto etiam decennio occasionem non observaveris, crudeli cupiditate diræ ultionis incitatus? Quam quidem cupiditatem non minùs insatiabilem, quàm implacabilem esse, amici quoque tui dolent, ac mirantur.

Et tu nunc mihi laudabis celebre, ut ais, *SOCRATIS dictum: An asino, si me calce petiisset, coram Prætore diem dicerem?* Magnanima nempe est patientia tua, Socratice Magister, nisi superbiam malis, quâ nos gloriosè despicis, & proculcas. Sed si asini, quibus infides,

tam saperent, quàm ille olim Balaamiticus, aliquid fortè ab iis aliud audires. Scilicet brutum, murumque pecus facile contemnere potes, à quo tibi non metuis; generosius animal non potes, quòd non tam facile subigas. Verùm cum tuis quadrupedibus, ne tibi pauperiem dent, transfigito, ut voles, sine Præ-tore: afinosque tuos, tuo arbitrio castigando, doceas, ne adversus stimulum calcitres. Me cur eodem tractare modo velis, nihil est causæ. Interea equidem te istic non modò Præ-torem, sed & Quæstorem esse facile patiar, modò hìc non affectus, quod in alieno jam territorio merum imperium occupasti; cùmque vel Allobrogum Duci, vel Bernensibus Dominis (qui quid sæpe de te pronuntiârint, non ignoras) satisfacias; tum verò eorum Doctori *Musculo*, vicino tuo, cujus authoritatem contemnere non potes, parcas, qui postremò tuæ rogationi, de quâ nunc agimus, graviter intercessit; sed &, quam pertuleras, legem sanguinariam abrogavit.

Quia DUARENUM, Jurisconsultum, mihi objicis, & laudas, juberem te memorem esse, quàm ille quoque in suis *Beneficiariis Commentariis* * talem legem repudiârît, & te moneat, non temerè olim dictum esse, homines non pallio,

* Seu de sacris Ecclesiæ Ministeriis, ac beneficiis Libris VIII. a SCHILTERO Anno 1718. denuo edidis.

pallio, sed auribus esse trahendos. Sed si mihi in aliquam eâ de re disputationem descendendum esset, tecum agere paulò aliter vellem: neque (quod meæ tamen Jurisdictionis fortasse magis esset) de Magistratuum in coërcendis hæreticis officio nunc agerem, sed potius de tuo, cujus videris oblitus. Et tamen, ut tuæ cavillationi occurrerem, præfarer, non de blasphemiâ, sed de errore; neque de impunitate, sed de coërtione, quæ capitalis non sit, quæri.

Ac imprimis quidem si te dixero abuti lege Mosaicâ, quam mihi opponis, senties, me dicere verum, si modò diligenter legeris libros AUGUSTINI contra *Faustum*, iisque subscribere velis, leges autem Christianorum Cæsarium de Hæreticis, & Manichæis, non omnino fide optimâ recitavit tuus minister pragmaticus, cui, vellem, crederes interdum minùs; saltem, si dignetur aliquando tua Gravitas *Cod. Th.* * evolvere, intelliget, eum nimis liberaliter extremi supplicii mentionem falsam laudare in constitutione Theodos. Quale sit hoc falsi crimen, aliàs fortasse viderimus.

Vos verò, vos quinam estis, qui in Confistoriis judicia de Hæreticis vobis arrogatis,

X 3

&

* Codicem Theodosianum, cujus postremam editionem cum perpetuis commentariis debemus maximo JACOBO GOTHOFREDO.

& de aliorum immanitate quiritantes, novâ interpretatione nostrarum legum, vultis augere acerbiter suppliciorum? An hoc istâ vestrâ personâ dignum, an Apostolicum, an Evangelicum, an Ecclesiasticum esse dicetis, tûque, puérque tuus? Si hoc faceret Quæstor, vel Judex aliquis capitalis, ferre fortasse possem; sed quis vos ferat? Certè AUGUSTINUS in hâc causâ rogat Judices, mitiùs ut agant, quàm lex agat; & illis semper licuisse ait, legis sententiam lenire. Relege, si vis, ejus *Epistolam CLVIII.*, & *CLX.*, & *Librum contra Donat. post Collat.*: Saltem illud expendito, quod protestatur, sese, nisi etiam Judices hic mitiores sint, quàm leges, ab eorum sententiâ, tanquam iniquâ, provocaturum esse. Mira profectò est hæc, & insolens appellatio. Quid si adderem, quod idem scribit de Jure Episcopalis intercessionis, sive deprecationis: quòdque in aulam imperatoriam irrumpens AMBROSIVS, pro quodam etiam pagano, Majestatis damnato, fecit, eo Jure fretus? An dices, tantum tibi non licere, propter *L. VII. C. de Episc. Aud.*? Equidem neque tantum abs te exigo; neque, quod olim Flamini Romæ concessum fuit, tibi nunc concedi velim. Sed doleo, te tam & acerbum, & sævum videri, quàm alii, in quorum tamen ordine federe vis, clementes, lenésque fuerunt. Si AUGUSTINI, vel AMBROSII exemplis non moveris, saltem GREGORII NAZIANZENI *Epistolam LXXVII.*
ad

*ad Olympium, Præsidem, de Hæreticorum facinoribus loquentis recognosce: καταξίωτον, inquit, ἐπεξελθεῖν τοῖς γεγενημένοις, εἰ καὶ πῆς ἀπονοίας ἔλαττον. **

Interea fanè Jurisconsultis in suo foro liceat interdum dicere, quod SYMMACHUS ad THEODOSIUM scripsit, sententias videri corruptas, si sint legibus mitiores. Quanquam hoc ille dicat tantum, ubi de calumniatore est quæstio; de quo etiam cùm quæreretur, noster PAPINIANUS olim propter legem Remmiam responderat, pœnæ persecutionem non judicis voluntati mandari, sed legis Authoritati reservari. Neque hîc, si vis, objiciam, quod posteriores Jurisconsulti dixêre, hodie pœnas esse arbitrarias. Sed tu severitatem in eo crimine puniendo, minimè, ut audio, probas, & sapias: adversùs idololatrias, & hæreticos, quos vocas, severior esse vis, ubi quidem potentiozem te esse confidis; nam alibi de impunitate concionaris: hoc quidem certè rursus sapere est.

Sed aut valde fallor, aut Donatistarum artes tenes, quorum saltem ex AUCUSTINO (nam OPTATUM nondum legisse te suspicor) potuisti & acta, & historiam colligere. Ut, ut autem astutus sis; tamen mihi homini tardo videris

X 4

nimum

* Ea, quæ facta sunt, mitius tamen, quàm tanta amentia meretur, ulcisci dignare.

nimiùm properare: citius enim, quàm expedit, tua fortasse confilia detegis. Illud autem solum nunc urgeo: cùm indueris personam Ecclesiastici Antistitis, tibi tam facilè excidere non debuisse, quod antea tam scitè simulas: miror (inquam) te oblitum esse, quid eam potissimum personam deceat: & verò quid non modò omnes veteres Episcopi, ut eam tuerentur, religiosè fecerunt; sed & quid imprimis faciendum sibi esse iudicarunt, hoc est, ut à sanguine non minùs, quàm ab inconstantiâ, valde ut essent, & viderentur alieni? Itaque OPTATUS respondens Donatistis, qui, cum hanc laudem nostris detrahebant, omnia detrahere videbantur, audet inficiari, ullum unquam Catholicæ Ecclesiæ ministrum fecisse, quod illi mentiebantur: neque est quidquam, cur suo ordini magis congratuletur. Certè & synodus Alexandrina, agens sui ATHANASII causam, non temerè gloriata est, eum, quem Ariani mentiebantur esse sanguinarium, nunquam Authorem fuisse, ut quisquam traderetur carnifici, suâque sacra solius CHRISTI Sanguine consecrari voluisse. Atqui non ignoras, quibus aculeis ATHANASIUS urgeretur, ut Arianis par pari referret.

Vis, aliud addam exemplum? Cum olim ageretur de Basilicâ tradendâ Arianis, AMBROSIIUS, licet favore populi subnixus, facilè potuisset vim vi repellere; tamen ait, sese minime

mè id fecisse: sed imprimis DEUM orasse, nè
cujus sanguis in Ecclesiæ causâ flueret: sibi
verò rem fuisse cum quodam adversario *Au-*
xentio Mercurino, qui (ut ait) plenus cruoris,
plenus sanguinis, quos non poterat sermone
decipere, eos putabat gladio esse feriendos,
cruentâsque leges & ore dictabat, & manu
scribebat, putans, quòd lex possit hominibus
imperare. Qualem hæc AMBROSII verba vi-
rum describant, non ignoras.

Magis fortasse te premam, si adjiciam,
quod idem AMBROSIIUS scribit in epistolâ quâ-
dam, se abstinuisse ab Episcopis, qui com-
municabant cum aliis, qui quosdam, licet de-
vios, ut ait, à fide, ad necem poscebant. Sed
vellem eam historiam totam legeres in SULPI-
TII SEVERI historâ sacrâ; ex quâ etiam intelli-
ges attonitus, ecquos notet Gallus ille alter,
LATINUS PACCATUS, cum in suo ad THEODO-
SIUM Panegyrico * declamat in *Maximum Ty-*
rannum, iis sacerdotibus septum, qui nomi-
nibus (ut ait) Antistites, revera autem Satelli-
tes erant, judiciisque capitalibus adstantes,
sanguinem reorum appetebant. Notat, cre-
do, imprimis *Itacium*, illum Hispanum An-
tisti-

X 5

tisti-

* LATINI PACCATI Panegyricum ad
THEODOSIUM A. BALDUINUS edidit
Parisiis Anno 1570. & nos eum proxime ite-
rum dabimus.

tistitem, capitalem in Galliâ accusatorem *Priscilliani*, improbissimi Hæresiarchæ. Certè SEVERUS fatetur, eum, cùm videret jam reos iudicibus oblatos, de capite periclitari, & intelligeret (ut ait) quàm invidiosum sibi foret, si accusator adstitisset postremus rerum capitalium judiciis, subtraxisse se cognitioni, calido jam scelere perfectò; substitutúmque esse alium accusatorem, Fisci Patronum. Audis astutum consilium, quod te non minus callidè imitari audio. At non effugit propterea *Itachius* ignominiam; & ecclesiæ quoque communione nihilominus privatum fuisse, ipse etiam PROSPER scribit.

Quid expalluisti? percellere magis te deberet, quod SEVERUS adjicit de *Martino Turo-nensi*, qui cum AMBROSIO conjunctus, *Itachio* sese opponit: nisi si hujus Martini memoriam contemnere te dicas, cujus ossa, & cineres, quibus ipsi quoque Barbari olim pepercerant, nuper tuus in Galliâ plus quàm alter *Vigilantius* rapidis ludibria ventis projecit. Quidquid porrò dixerint, qui tuum, Ministerium dicam, vel imperium? minimè ἀνείματον * accusantes, te urgent, & ad officium revocant; ut effugias, tanquam objecto fumo, exclamabis, eos, qui te premunt, hæreticis scilicet favere, aut patrocinari. Nam & hoc arti-

* Incruentum.

rificium didicisti ab illo *Itachio*: quem quidem etiam SEVERUS narrat ausum esse, *Martino* nescio quid ejus generis objicere. Sed, velim memineris, eum, ita agendo, nihil egisse, ejusque artificii inanem & fraudem, & terrorem fuisse.

Scimus certè, & fatemur lubenter (ne quid iterum cavilleris) meritò *Priscillianum* damnatum esse etiam Sæculi (ut ait *HIERONYMUS*) gladio; quòdque *LEO* Pontifex de *Priscillianistarum* pœnâ scribit, prolixè laudamus: sed si eorum tam accusatio capitalis non decuit ecclesiæ ministrum, ecquò te vertes, ut cum tuâ lege, tuoque factò effugias? Nam, quòd audio, te, ô noster misericors, in quâdam ad amicum tuum *Westphalum* responsione jactare, cum lacrimis deprecatorem ad genua tuorum *Syndicorum* procidisse, ut liberares eum, quem jam carnifici tradideras; minimè sibi constat; & vereor, ne id ridens scripseris: ut risisse te narras, cum audires, me deflere tuam in palis defigendis, & rogis accendendis, quibus adversarios tuos torqueas, inflammata ultionis immani cupiditate sævitiam. Sed neque, credo, ad te pertinere putas, quod *INNOCENTIUS III.* Pontifex aliquando rescripsit *Episcopo Parisiensi*, ut pro degradato, qui traditur curiæ sæculari, Ecclesia, ut ait, efficaciter intercedat, ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur, *Cap. XXVII.*

de

de Verb. signific. * Ergo patiare, ut nunc antiquiori exemplo, ex Galliâ repetito, admonearis tui officii, præfertim cum illud exemplum sit, quod ipsa etiam Ecclesia Leodiensis multò post, dico ante annos CCCCL. ausa est ob-
jicere ipsi PASCHALI Pontifici.

Fortasse ex ejus temporis Annalibus Francorum, adjungerem exemplum boni illius Episcopi, qui paucis post annis in quâdam Synodo Rhemenfi, cum hæreticum quendam *Henricum* refellisset, inclusum servavit: sed vereor, ne, si legeris EPIPHANIAM, opponas antiquius exemplum *Archelai* cujusdam, in Mesopotamiâ Episcopi, quod imitari malis; laudésve illam (scis, quam dico) *Nestorii*, constantinopolitani Antistitis, ad THEODOSIUM concionem plus quàm militarem. Certè ut tu risisse te significas, cùm priorem nostram admonitionem legisti, quam Nestoream vocas ludibrii causâ: sic seriò multi ingemuerunt, cum Nestorianum nescio quod Classicum cecinisse te audierunt; optaruntque tamen, ut *Nestor* potius fias, tibi non accidere, quod accidit *Nestorio*.

Interea ut iterum occurram tuis cavillis, & semel præcidam, quod hîc soles prætexere: iterum tibi confirmo, vehementer optare me,
ut,

* vid. GONZALEZ TELLEZ in Not. ad Cap. XXVII. de Verb. Sign.

ut ii, quos non tam error aliquis, quàm mala mens, malus animus præcipites agit, severissimè puniantur: quique cum hæresi aut perduellionis, aut alterius facinoris crimen (ut sit) conjungunt, meritas dent pœnas; & improbi, atque scelerati impostores, qui non tam falluntur, quàm fallunt, falsoque nomine Religionis fictæ, Rempubl. malitiosè perturbant, ut rem suam agant, extremo supplicio coerceantur. Et quo tandem satîs supplicio expiari tale scelus posset? Atque utinam jam pridem tales pœnas dedissent tales (utar verbo tuo) nebulones! nos jam non deploraremus Reipubl. vastitatem, neque tu ejus ruinis insultares. Ergo nihil est, quod magis optem, quàm, multis ejus generis grassantibus, supplicia, ut lex ait, exacerbari; sed cum id in gratiam quoque tuam dico, vide, num satîs agam causam tuam. Quid autem, si de aliis pronuntiandum sit, personam tuam deceat, iterum non dicam, quia dubitare incipio, quam geras personam.

Interea verò peto, mihi ut ignoscas, si simplicis erroris, cujus quanta vis sit, expertus sum, statim esse non possim vindex capitalis, & mihi in mentem sæpe veniat illud AUGUSTINI adversus Epistolam Manichæorum Proœmium, quo tuam sævitiam nondum repressam esse miror. Sed fallor: nam nuper visus es mirabiliter mollis, atque placabilis, cùm tibi, ut audio, placuit in alieno Regno libertas, sive licen-
tia

tia Religionum, & repentè, quam HILARII ad CONSTANTIUM eâ de re Orationem olim dam-nabas, abs tuis deinde laudari non molestè tulisti: imò verò malum exemplum, nescio quod allegari non noluisti, ut tuæ factioni concederetur, quod aliquando Arianis concessum fuisse dicitur; supprimi verò voluisti, quod vel AMBROSIIUS adversus *Justinam*, vel CHRYSOSTOMUS adversus *Gainam* in eâ causâ fortiter fecit. Cautè: sed nova hæc licentia quomodo conveniat cum illâ tuâ priori, de quâ dixi, lege, videris. Certè nimis horrida esse visa est excusatio eorum, qui ajunt, illam libertatem tibi ad tempus astutè placuisse, hoc est, donec viribus auctus, & potentior factus, posses exterminare partem adversariam. Hic qualis, quantusque sese mihi aperiat campus, si in te incurrere velim, vides, vir magne. Sed non molestè fero, te aliquid de tuâ feroicâ vel ad tempus remisisse videri, si etiamnum perstas in sententiâ largiendæ libertatis licentiosæ.

Ceterum obtestor omnes sapientes, ut considerent, quale sit hoc totum artificium Religionis transformandæ, atque inflectendæ: considerent, quâ eam conscientiâ, tanquam Lesbiam regulam, ad ambitiosa, & profana consilia accommodes: considerent, ecquid Religionis sit in homine ita ludente, & Religionis titulum ad suas cupiditates tam variè referre. Si hîc cæca nunc es, ô Gallia; at tu, sapien-

pietior posteritas, liquidò perspicies, quid nunc agatur, quid simuletur. Nihil nunc me vis dissimulare, generosissime JOANNES? Tibi obtemperabo, & quod, te veluti suggerente, mihi in mentem venit, obiter recitabo.

Ex multis, qui istinc prodierunt sinè authoris inscriptione, famosis, factiosisque libellis, unus in manus meas nuper incidit, qui reliquis nervosior, minúsque ineptus esse visus est, & propterea tuus magis esse videbatur. Is dicturus de ratione sedandorum (ut titulus pollicetur) in Galliâ tumultuum, & eo nomine petens, quam dixi, libertatem, quasi omnium tumultuum, non seminarium, sed everriculum: ne videatur sinè ratione insanire, laudat vetus exemplum Antiochenorum (ut vocant) fidelium, qui Eustatiani appellati sunt, & separatos habuerunt suos coetus. Ego verò miratus sum, talem eorum separationem nunc laudari, cum quidem meminissem, eam erupisse in Schisma minimè laudabile; quod annis plus, quàm octoginta, magnas in Ecclesiâ Antiochenâ turbas dedit.

Miratus etiam sum, te potiùs Joannitarum (ut appellabantur) Constantinopolitanorum secessionem non laudasse, quæ longè fuit religiosior; & statim, atque *Atticus*, CHRYSOSTOMI memoriam laudando, fecit officium suum, ad Ecclesiæ communionem rediit, atque ei reconciliata est. An tuam, optime JOANNES, factionem

nem fore in reconciliatione difficiliorem, dissimulare noluisti? An Eustatianis illis similio-rem esse, gloriari voluisti?

Eustatio, Orthodoxo Episcopo, injustè pulso, cum *Eudoxius*, Arianus, Ecclesiæ gubernationem invasisset; hujus, credo, communionem defugere Catholicis (ut vocabantur) licuit, ut & separatim convenirent, & *Paulinum*, *Eustatii* presbyterum, potiùs audirent. Sed cum *Eudoxio* successisset *Meletius*, orthodoxus, qui Arianos, etsi ab his ordinatus diceretur, refellebat; an Eustatianis licuit nihilominus secedere? Secesserunt tamen: adeò difficile est revocare distractos. Atque hoc illud est, quod nunc metuunt omnes boni, & sapientes.

Cùm ab Arianis, propter doctrinam orthodoxam, *Meletius* abdicatus esset, substituto *Euzoio*, Ariano, hujus iterum communionem meritò refugerunt tam ii, qui *Paulinum*, quàm qui *Meletium* sequebantur. Sed quis non miretur, ne tum quidem, mortuo præsertim *Eustatio*, illos sive Eustatianos, sive Paulinianos cum Meletianis communicare voluisse? Sed & cùm restitutus esset *Meletius*, & officium suum magis, atque magis rectè faceret, ipsùmque *Basilium* haberet Diaconum, nondum *Paulinus* cum suis ad Ecclesiæ communionem redire voluit: imò verò contrà patitur sese à quibusdam creari Episcopum; quasi *Meletius* legitimus non fuisset Episcopus, & vitio esset
crea-

creatus, qui diceretur ab Arianis aliquando ordinatus: & interea tamen non dubitat *Paulinus* ordinari abs *Lucifero*, homine minimè sanæ doctrinæ, ita quidem, ut & ipsi *Eusebio*, qui alioqui cum *Lucifero* illo conjunctus fuerat, displicuerit hæc *Paulini* ordinatio. De personis alioqui, hoc est, de *Meletio*, & *Paulino*, nunc non disputo: habuit uterque suos laudatores, & reprehensores; tametsi à pluribus & *Paulinus* reprehendatur, & laudetur *Meletius*. Sed dico, exemplum hujus Schismatis laudari non debere. Quid? *Meletius* pacis redimendæ causâ benignè obtulit *Paulino* societatem Episcopatus Antiocheni eâ lege, ut, altero mortuo, alter superstes in solidum episcopus maneret. Ne eam quidem conditionem accipere voluit *Paulinus*; maluitque etiam adversus Edictum GRATIANI Imp. habere separatos suos cœtus. Quid reliquam tibi historiam narrarem, in quâ videmus, tristissimam turbarum excitandarum, impediendæque reconciliationis causam fuisse, quam tu nunc ais esse rationem tumultuum sedandorum? Hoc ego tuum exemplum velim diligentius consideres, & ab aliis, longiùs prospicientibus multa, propiùs considerari meminisses. Interea te obtestor, ut unitatis potiùs, quàm (PAULI verbo utar,) ἀνατασσίας * suavor, anthórque esse velis: unitatem dico, &

Y

pacem

* Tumultuationis.

pacem Christianam, quæ Ecclesiæ reformationem consequi potest.

Scis, credo, ipsam olim CHRISTI Ecclesiam fuisse appellatam unitatem ab ipsis quoque Schismaticis: scis, quantopere τὴν ἐνότητά* commendent Christianæ literæ, Frustra autem, & ineptè objiciis exceptionem quandam HILARII. Nam (ut iterum dicam) non aliam aut pacem, aut unitatem quærimus, quàm quæ CHRISTI sit; neque eam aliâ conditione quærimus. Ne verò fallax aliquod ZENONIS Imp. ἐνοτικὸν ** (ut dicebatur potius, quàm erat) excudas, saltem cogita, quis illius finis fuerit. Non est meum præscribere, quæ fieri, si velis, possit, quod suspirans optat orbis Christianus: nil fieri tamen facilius potest, si modò & tibi, & omnibus Antitistes seriò placeat illud JOANNIS: *Oportet Christum crescere, me autem minui.* Nam & homines nunc multis miseriis, molestiisque veluti subacti, & dissensionum fluctibus contusi, fracti, fatigati, fortasse non recusabunt, quam antea conditionem transactionis recusasse dicuntur.

Equidem testor cælum, & terram, non modò lentam, atque ignavam negligentiam, &
in

* Unitatem.

** Henoticon, seu unitivum decretum, quòd Zeno Imperator, Acacii, Episcopi Constantinopolitani instinctu, ad Eutychianos Ecclesiæ conciliandos edendum curavit.

in summo Reipubl. periculo nimium securam, supinam, oscitantem incuriam, sed & latam, doloque proximam culpam eorum & fuisse, et esse, qui legitimam, piam, Christianam Ecclesiæ reformationem suscipere, urgeréque debebant noctésque, diésque. Improbus, impudénsque es, siingas me iis assentari, quos, ut à pueris feci, nunc quoque accuso: & quâ possum voce (non enim aliud possum) multorum propterea criminum reos esse clamo. Certè etiam tibi assentiar, atque subscribam eos acerrimè accusanti: neque dubito, quin pœnas daturi sint: tantúmque abest, ut crimen eleveim, ut portentum esse existimem, si, cum ipsum dolore Cœlum fudet, ipsa terra gemat, & fatiscat, Antistites Christiani hâc curâ non tangantur, moveantur, afficiantur. Ergo iterum testor Cœlum, & terram, etiam tonitruo, & fulmine excitandos esse, si, qui ad clavum sedent; nunc stertant; neque, si perire velint, cum iis perire vellem. Per me etiam licet, ut eorum fastum alio fastu calces. Sed illud nunc quæritur, cum illos præcipites dederis, ecquò aspires? Et, ubi omnia everteris, quid molieris? Quæritur, inquam, annon justius, atque utilius Reipubl. sit, Ecclesiam in integrum restitui, quàm, rebus everfis, te attoli? Te cum dico, eum quoque dico, qui res tuas procurat, bonâ utinam fide!

Scio, ut nobis eripias metum novæ servitutis, clamas, minimè te esse ambitiosum; &

admirabilem tuam modestiam, atque simplicitatem prædicas. Cautè: nisi enim sic loquereris, non falleres. Sed an rursus tam cæcos, & oculis captos esse putes Gallos omnes, ut nemo videat Tiaram illam triplicem, illam dico, quam fordido pileo regis, & oculis, ut auriculas asini Rex MIDAS; sed quem novo nunc bello elatus, nunc nimium ostentasti, ut & citius fortasse, quam expediebat, cornua intendisti, atque exeruisti; nisi si tui Legati culpam esse respondeas. Ridiculum saltem ludibrium est, quod, cum tam multi passim tui collegæ (ubi, ubi audent, te absente) conquerrantur de tuâ intolerabili arrogantia, & incredibili fastu, & res loquantur ipsæ, quàm etiam procul extra tuum territorium, finesque tuæ Diœceseos de omnibus quidvis statuas extraordinario quodam imperio; & abdicēs, quotquot non prodierint ex sinu tuo; neque quenquam feras, qui non & in verba tua juret & reformidet tuam ferulam: tamen jactes, te nulli cedere, & mihi dira miniteris, quia verècundè significarim, te nullum facere collegam. Si dixissem, tibi eo loco esse collegas, quo erat Bibulus CÆSARI, Consuli; id, honoris tui causâ, dictum videri posset. Ipse CALIGULA suum equum aliquando sibi collegam adscivit: nolim dicere, te non multò pluris facere tuos: nam & unum, aut alterum nunc video, qui id minimè jam paterentur, quique tibi semper, nō caveris, cessuri non sunt.

Sed

Sed multi audiunt, quod jam pridem audi-
vi, te mirificè tibi placere, cum de te Præco-
nes quidam tui, qui alios omnes præ te con-
temnunt, & flocci faciunt, accinunt veterem
versiculum: *Ille vir est solus: volitant alii, sicut
umbra*: quod quidem ex HOMERO repetitum,
de SCIPIONE quoque dictum fuit; ut ab eâ lau-
de minùs abhorreat modestia tua. Cùmque
is etiam SCIPIO non minus, quàm SOCRATES
dictus sit εἰρων; * sæpe audiui, honoris causâ,
tibi eundem titulum adscribi: quanquam vix
εἰρων dici possit, qui est ἀλαξών. **

Prædicas mirificam tuam moderationem,
propè dixisti humilitatem, propter quam fer-
vus fervorum DEI sis dicendus: nam & hunc
titulum fuisse tui *Ismaelis*, nescio, ubi notes.
Ceterum meminisse potiùs debueras illius, qui
apud LIVIUM dicitur collegas pro ministris ha-
bere. Annon meliori jure id de te dicatur,
ipso ipso ministro, siqui fortè sint cordatio-
res, & in suâ servitute liberiores, testes facio.
Nominarem quosdam, qui suam de tuâ (ut di-
cere ausi sunt) tyrannide querimoniam literis
ad me suis consignârunt: sed boni viri si no-
minentur, sibi abs te metuunt.

Nescio an obtendes, puerum, patronum-
que tuum, cùm abs Joachimo Westphalo, (qui
Y 3 non

* Dissimulatè loquens in oratione.

** Ostentator.

non minus, quàm tu, Papæ Rom. iratus est; sed, procul licèt absit, prospicit, quid velis) salutareris, *Beatissime Papa*; nuper respondisse, satìs liquere, quia Papam Rom. oppugnes, non captare te Pontificatum. Sed (mihi crede) qui id tuo nomine respondit, si nescis, te ridebat homo & nasutus, & rivalis fortasse tuus; talique responsione confirmavit, & auxit potius, quàm diluit suspicionem, quæ te premit. Quid dico suspicionem? Aperta est ambitio. Itaque, nisi aliud obtendas, exclamat Gallia, quod Westphalia.

Ac tu quidem cum de LUTHERI propè, ut de Pontificis imperio, conquestus sis, & illum à quibusdam vocari tertium *Eliam*, indignè tuleris; eique Ecclesiam serviliter subiectam esse, indignissimum esse clamitâris, voluisti videri fugere, quod captas: sed neminè mne sentire putas, te tibi arrogare, quod aliis detrahis? Alterum *Eliam* esse te, quia, ut ille aliquando Sacerdotes Baaliticos mactavit, tu tali scilicet exemplo legem tuleris in eo genere multò terribiliorem, jam pridem audio. LUTHERUM, cujus altitudo tuis luminibus officit, de suo folio ut dejicias, quid non facis, ex quo tempore mortuus ille est? nam viventem attingere non audebas. Quid superest, quàm ut ELIÆ currum conscendas, & supra nubes te attollas?

Vis,

Vis, loquar hîc melius, & te moneam familiarius? Vix quisquam nunc tam simplex est, qui non suspicetur, quò aspires, quid affectes, cum audiunt, quàm valde odoris, & fulminando abigas suasores alicujus bene temperatæ reformationis, Christianaëque unitatis; quos vocas mediatores, quia odiosissimum verbum esse putas. Nempe capitales tuæ factionis hostes esse judicas, quicunque, rebus in ordinem redactis, efficerent, tuis ut extraordinariis concionibus nullus locus relinqueretur, & via ad illud novum, quod affectas, imperium obstrueretur.

Saltem audis, multos jam pridem queri, insolentiam esse intolerabilem, quòd novas tuas, sive ceremonias spectare, sive formulas sonare solas velis in Ecclesiâ universâ; quòd alias, & veteres omnes expungas, & veluti unâ liturâ deleas; quòd etiam, si quid fortè in Germaniâ, vel Angliâ retentum sit ex antiquitate religiosâ, sordes, & maculas esse clamites, & quidquid illud est, contumeliosè conspuas. Si neges, magnum, & patentem mihi aperies campum dicendi. Sed non longè abiero, & te tuo gladio jugulabo. Tu jam sæpe mihi BUCERUM laudas. Rectè. Scis, quam ille HERMANNO, Archiepiscopo Coloniensi præscribit formulam reformationis, & Angli imitati sunt: si nunc ad eam te revocarem, quibus me sannis exciperes? Nam, etsi literis

consignatis aliquando confessus sis, non ignorare te, quàm sit Bucerismus tolerabilior Calvinismo, tamen cùm ad rem ventum est, longè aliter sentire te ostendis. Longum esset, singula, quæ inter vos dissimilia fuerunt, persequi.

Sed visne, in ipsis statim principiis, atque adeò in levioribus (nam graviora attingere non est meum) ut ostendam, an aliqua sit tua ab omnibus dissentiens morositas? Equidem invitatus id faciam: verùm tu me non finis omnia dissimulare. Memini, te in priori tuo contra me, vel potius CASSANDRUM, Libello famoso nobis objicere nescio quod barbarum (ut ais). *Abrenuntio*, quod in Baptismo inculcari narras. Hic quid tibi velis, vix intelligo. Sed ne hominem in latinâ linguâ politum, & propè Ciceronianum minùs offendat Ecclesiasticum hoc, & vetus (eo licet CICERO in tali significatione non sit usus) verbum *Renuntio*, sive *Abrenuntio*: obiter dicam, Romanos saltem Jurisconsultos eo etiam uti: sæpe enim dicunt: *Renunciare* sponsalibus, vel nuptiis, cùm de repudio, vel divortio loquuntur. Unde in Pandectis: *Renuntiata affinitas*: imò *Renuntiatio* simpliciter dicitur de Repudio. Probabile est, aut veteres Christianos, cùm diabolo, cui veluti naturaliter addicti sumus, in Baptismo profiterentur se *renunciare*, allusisse ad formulam alicujus repudii. TERTULLIANUS
tamen,

tamen, quod uno loco dixit *Renuntiare*, alio vocat *ejerare*, vel *ejurare*. Bucerana formula non modò id antiquitate retineri vult, sed & veteres, cum *Abrenuntiatione*, formulas stipulationum, atque sponfionum: tu verò has omnes deles, ut ineptas, & fatuas, & nugatorias. Negabis, esse veteris Ecclesiæ? Et si fortasse jure neges, nos esse (ut loqueris) antiquarios: tamen, quantulumcunque est, quod notavi de Antiquitatibus Ecclesiasticis, satis, superque est, ut tibi nunc satisfaciam.

Scio, suaviter te risurum esse, & vehementer miraturum, me meminisse istarum (ut loqueris) næniarum: sed tantò magis, ut te oblectem, juvat meminisse. Ac primùm quidem non dignetur Celsitudo tua negare, jam temporibus Apostolorum aliquas fuisse interrogationes, & sponfiones, cum adulti baptizabantur: nam & PHILIPPUS Eunuchum baptizandum interrogat de suâ fide, & Religione. Graviter autem disputat AUGUSTINUS, non esse satis suo tempore, si illud tantùm, quod PHILIPPO Eunuchus olim respondit, respondeatur: sed cetera etiam adjicienda esse, quæ Ecclesiastico more abs baptizandis interrogantur.

TERTULLIANUS * doctissimus, & antiquissimus scriptor Ecclesiasticus, disputans adversus

Y 5

fus

* De Corona Militis Cap. III.

versus eos, qui admittunt nihil, quod litteris sacris non sit expressum, & contendens, observationes quasdam Ecclesiasticas esse, & traditiones non scriptas, quæ repudiari non possint, proponit earum exempla, de quibus nullam fore quæstionem judicat: *Ut, inquit, à baptisinate ingrediar, aquam adituri, ibidem, sed & aliquantò priùs in Ecclesiâ, sub Antistitis manu contestamur, nos renuntiare Diabolo, & Angelis ejus.* Illasque pompas, quibus renuntiatur, dicit esse *officia sæculi, honores, solennitates postulatrices, falsa vota, laudes vanas, glorias turpes.* An, quia his renuntiare nondum fortasse potes, ferre non potes veterem hanc formulam?

Sanè BASILIUS, qui in eâdem, in quâ TERTULLIANUS, disputatione eandem formulam laudat, & apud Græcos, ut apud Latinos, usitatam fuisse ostendit; & ut refellat eos, qui nullâ Lege, nisi scriptâ teneri se ajunt, Scripturamque perpetuò requirunt in omnibus Ecclesiæ formulis, opponit Mysteria, & nominatim istud in Baptisinate ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. * Sed & eodem tempore AMBROSIVS explicans, quod PAULUS de Baptismo scribit C. II. ad Coloss.: *Hoc, inquit, commonet, ut perseverent in abrenuntiatione pompæ, & præstigiæ Satanæ.* Non est dubium, quin alludat ad illam abrenuntiationis

* Renuntiare satanæ, & angelis ejus.

tionis formulam, de quâ loquor: quam quidem laudat, quasi jam tempore PAULI ea in usu esset. Idem hinc Christianos potissimum urget ad officium: *Repete*, inquit, *quid interrogatus sis: recognosce, quid responderis: Renuntiasti Diabolo, & operibus ejus, Mundo & Luxuriae ejus, ac voluptatibus.* Sic & AUGUSTINUS *L. I. de Symbolo: Vos*, inquit, *professi estis, renuntiare Diabolo, pompis, & Angelis ejus.* Omitto, quod indè sæpe adversus Pelagianos argumentum repetit: nam neque dubito, te hujus antiquitatis monumenta legisse: sed tantò miror magis, te ejus memoriam magis non colere.

Cum illâ, quam dixi, Renuntiatione conjuncta semper fuit solennis, ex formulâ Symboli, Professio Fidei; sicuti & TERTULLIANUS.* *Aquam*, inquit, *ingressi, Christianam Fidem in Legis suæ verba profitemur?* Hanc fortasse Professionem retinere te dices: sed cur stipulationem sustulisti? HIERONYMUS adversus Luciferianos defendens multas Christianorum veterum observationes, quæ alioqui scriptæ non sunt: Solenne est, inquit, in Lavacro post Trinitatis confessionem interrogare: *Credis Sanctam Ecclesiam? Credis remissionem peccatorum?* Quid? ne Novatiani quidem olim ausi sunt hujus generis formulam mutare, cum peculiarem in suo cœtu Baptismum instituerent.

* De Spectaculis Cap. 14.

rent. Itaque CYPRIANUS, si aliquis, inquit, opponit, Novatianum usurpare potestatem baptizandi posse, quod videatur in interrogatione Baptismi à nobis non discrepare: sciat primum, non esse unam nobis, & Schismaticis Symboli legem, neque eandem interrogationem: Nam, cum dicunt: Credis remissionem peccatorum, & vitam æternam per sanctam Ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, cum non habeant Ecclesiam &c. Idem suo testimonio rursus confirmat morem Ecclesiæ: Ipsa, inquit, interrogatio, quæ fit in Baptismo, testis est veritatis: nam cum dicimus: Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum? intelligimus remissionem peccatorum non nisi in Ecclesiâ dari.

Objicies, & interrogationes, & sponsiones, de quibus locutus sum, pertinere ad Baptismum adultorum; ineptas verò esse in Baptismo infan-
 rum: & ineptius adhiberi sponsores, five fide-
 jussores, five expromissores, quos Patrinos vo-
 cant. Sed neque insolens illud esse, Vir Doctissi-
 me, poterat te vel unus docere AUGUSTINUS. Is
 ut refellat Pelagianos, negantes, ullum esse pue-
 rorum peccatum originale, urget ipsam Baptis-
 mi formulam, quasi legem Apostolicam, quam
 Pelagiani recusare non audent. Ait, nullum
 puerum baptizari, quin aliquis adsit respondens
 pro parvulo, quem gestat, & ejus nomine renun-
 tians Diabolo, & profidens se credere in remissio-
 nem peccatorum. Hoc, inquam, argumentum

hinc

hîc, tanquam ex confesso repetit AUGUSTINUS, neque Pelagiani audent negare, illud fieri rectè, quod factum veluti pro jure opponit. Ergo cùm illam formulam tollis, tollis materiam hujus argumenti.

Idem AUGUSTINUS contra *Julianum*, *Recole*, inquit, *quemadmodum in Ecclesiâ Christi Baptismatis Mysteria celebrentur, & invenies, quòd abrenuntient & parvuli per ora gestantium, sicuti per ora gestantium credunt*. Idem rursus *L. II. de Anima*: *Mysterium*, inquit, *credulitatis in parvulis per eorum responsionem, à quibus gestantur, impletur*. Accedat, quod hac de re scribit in *Epist. XXIII*. Quid indignaris, si homines religiosos, minimèque ineptos delectat veteris Ecclesiæ, majorumque suorum memoria, ubi, ubi nihil est, quod necessariò deleant.

Equidem scio, non hoc primum tempore fuisse, qui, quam dixi, Veterum observationem irriderent. Nam DIONYSIUS, & antiquus, & gravis profectò testis, jam suo tempore tales fuisse significat: Sed id in hominibus profanis mirari nos non debere admonet. Non potes profectò illum DIONYSIUM, qualis hîc nuper excusus est, legere (si eum legere dignaris) quin ceremoniam, quas abrogasti, antiquitate premi te sentias.

Quid si ex eo recitarem nunc aliquid de Exorcismo? An tuo more Cælum, & terram adjura-

jurabis, novum in eo, & ineptum esse ludum, qui veteri Ecclesiæ fuerit ignotus? Atqui licet Græcos testes non audias, Afri illi, CYPRIANUS, OPTATUS, AUGUSTINUS te obtundent. Quid, si addam, BUCERO tuo quoque placuisse, illum in Baptismo retineri, idque eum in suâ formulâ mandâsse? Non est meum definire, quid in Mysteriis vel sit, vel non sit necessarium.

Sed ne in ipsis quidem initiis convenire te cum iis, quorum consensum mihi opponis, liquidiùs ostenderem, si recitarem, quàm valde repudies illas veteris Ecclesiæ, jam indè à tempore TERTULLIANI, Leges de Baptismo minùs solenni, sed, ut judicabant, necessario; quas tamen Leges Germania, & Anglia etiamnum colit, & observat. Ceterùm si tibi narrem, quam AUGUSTINUS ad *Fortunatum* hâc de re historiam narrat, vereor, ne, quâ ille ait suos ad lacrimas commotos esse, tu ad profanum risum commovearis.

Age, ecquid tibi rursus placet, quod, ex BUCERI quoque judicio, Angli in Baptismo præscribunt esse observandum, ut pueri frons figurâ Crucis consignetur? Quàm valde rursus istud irrideas, non nescio: sed, ut verecundiùs id facias, cogita, quos eâ in re viros irrideas. Qualiscunque sanè sit hic ritus, didici esse antiquissimum, & ut rursus tibi verecundè confirmem, me Antiquitatis esse studiosum; & quòd antea improbè objecisti, nunquam me
 ullas

ullas Ceremonias curâsse, utcunque refellam: non dissimulo me legisse, quàm eum ritum religiosè tueatur BASILIUS in *Libro de Spiritu Sancto*: cùm quidem significet, tam eo tempore receptum fuisse, ut non existimet, quenquam tam esse audacem, qui eum fastidiat. Sed & CYPRIANUS, qui est antiquior, ait, eos, qui in Ecclesiâ baptizantur, signaculo Domino consummari. Et TERTULLIANUS, * qui rursus senior est, non modò hunc ritum laudat, sed & ex eo repetit argumentum in disputatione *de Resurrectione Carnis*: *Caro* (inquit) *abluitur, ut anima emaculetur: Caro signatur, ut & anima muniatur.* Quid, si adjicerem, quod gloriantur, & iis, qui observationem in Ecclesiâ nullam, nisi Apostolorum manu consignatam, admittunt, objicit, Christianos assiduè frontem Crucis signaculo terere? Equidem superstitionem, & ineptias etiam odi naturâ: sed vereor, ne frontis non tam integræ, quàm perfrictæ, vel potiùs ferreæ sit, tam scurrili naso suspendere vetera insignia moris alicujus Christiani. Scilicet valde lepidi, facetique nunc sunt, qui, quod ad fugandos Dæmonas pertinere dixit religiosa Antiquitas, non nisi ad muscas abigendas pertinere ajunt: an etiam, cùm has nominant, significare se nescio quid de Beelzebub ridendo adjicient? Equidem sanas, & ut vocas, ronchos non reformido, sed

* De Resurrect. Carn. Cap. VIII.

sed tamen, ne irrisores magis irritentur, vix recitare audeo, quod (ut alios omittam) AMBROSIIUS, & AUGUSTINUS (qui profectò reverentiâ, non irrisione digni sunt) recitant de eo (ut vocant) signaculo, hoc est, de consignatione crucis: quam si dixero jam indè abs temporibus CYPRIANI Baptismo accessisse, ut esset quod temporibus Apostolorum erat manuum impositio; rogo (nam doceri cupio) num de veteri ceremoniâ loquar imperitè? Equidem audio, clamitare te, qualiscunque, & cujusque tandem ea sit, esse intolerabilem: sed ubi id probaveris, vide, cum quibus tibi res sit, neque me iis substituas.

Tu etiam, nescio quo jure, mihi contumeliosè in priori tuo libello sæpius objecisti Chrisma; quod tamen in tuo non minùs, quàm in meo Baptismo adhibitum fuisse puto: sed si nunc eo non uteris, quid ad me? Cur, inquam, de Chrismate mecum litigas tam non Christianè? Age cum GEMINIANO; age cum DIONYSIO, qui id prædicat: age cum TERTULLIANO, CYPRIANO, BASILIO, OPTATO; hoc est, cum universâ Ecclesiâ veteri, quæ hujus ceremoniæ abrogatæ reum te facit. Nescio, an legeris, quod de Novatianorum Baptismo loquens THEODORETUS ait: Τοῖς ὑπὸ σφῶν βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον ἔ' προσφέρῃ χρίσμα, καὶ τοῖς ἐκ τῆς αἵρέσεως τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας σοναπτομένοις χρίσμα οἱ πάνευφημοι

μοι πατέρης προσέταξαν. * En cum quibus tibi certandum sit, si hâc de re contendere velis.

Sed tu me, Baptismo relicto, jam sæpius ad Missam revocas: & in eâ rursus tuos *σύμ- μάχες* ** opponis. Verùm cùm, in quo consistas, nullus quæstionis status sit, & in infinito vageris, quid dicam? Apagè cum illâ tuâ putidâ calumniâ, fallâciâque, nos iis servire, qui defendant τὸ βδέλυγμα. *** Suspiciones, quas & improbè confingis, & odiosè spargis, vel illud Cassianum: *Cui bono*, facile diluet, si mea sit nota & conditio, & libertas. Et quid tandem meâ privatim interest, si ve stet, si ve ruat, quod oppugnas? Sed rursus fallis, cùm mentiris, socios hîc tibi esse, quos laudas. Sanè Confessio illa Augustana, quam interdum simulas tibi non displicere, profitetur, retinendam esse aliquam Missam. Noli, mi Vir, cohorrescere: Sic enim tuus in eâ Confessione *Philippus* loquitur. An tu illam Lutheranam Liturgiam retines? An retines quidquam, in eo genere, majorum nostrorum, quos ante barbariem fuisse bonos, negare non potes? Ex Vete-

* Iis, qui à vobis baptizantur, non conferunt sacrosanctum Chrisma; & iis, qui ex Hæresi corpori Ecclesiæ uniuntur, chrisma Patres omni laude digni injunxerunt.

** Belli Socios.

*** Rem execrandam.

Veteribus, & Ceremoniis; & formulis Liturgicis saltem aliquid retinet Anglica, quæ Bucerana est, Liturgia; quî fit, ut tu tantillum non fervaveris? An tu primæ simplicitati formam nudam solùm amplecti te posse dices? Atqui cùm tuus *Joannes Lasus* magis, quàm tu, ad illius, ut vocas, simplicitatis prima lineamenta diceretur suam Liturgiam revocâsse, tu nè eam quidem ferre potuisti. Si tibi nihil, nisi quod ipse facis, placet, cur mihi tuum cum aliis consensum objicis? Cùm ad rem tuam pertinere putas, non dubitas laudare vetus illud: *Sursum Corda*: atqui id etiam expunxisti in tuis sacris; quod facere non est ausus in suâ formulâ BUCERUS; neque Angli ausi sunt, cùm cogitarent, quid alioqui vel ipsi CYPRIANO, vel etiam CHRYSOSTOMO responderent, magnificè prædicantibus illam Ecclesiæ Apostolicæ in sacris cohortationem.

Ipse OPTATUS, cùm narrat, veterem, legitimumque morem fuisse, ut in Sacramentorum Mysterio Sacerdotes dicerent, se offerre pro Ecclesiâ, in toto Orbe diffusâ, testatur, ne ipsos quidem Schismaticos Donatistas ausos esse, quod tamen cupivissent, id silentio prætermittere. Vide tu, quid responsurus sis viris bonis, qui antiquorum in Ecclesiâ rituum optimorum, præcùmque solennium oblivisci non possunt; dolentque, nunc veteris Ecclesiæ, tanquam Judaicæ Synagogæ, aut Pagani alicujus Delubri memoriam sempiternâ oblivione deleri. Ipsi

Apo-

Apostoli etsi necessariò abrogarent Ceremonias Mosaicas; tamen bono consilio ex Synagogâ ad Ecclesiam transtulerunt multos, qui utiles erant, ritus; multas Judæorum formulas retinuerunt, quibus etiam Christiani uterentur, & uti per suam Religionem rectè poterant: & tu nullam in antiquis formulis actionum Ecclesiasticarum reperisti, quâ uti dignareris, ut tantillum deferres & antiquitati, & studio pacis, atque unitatis?

Vereor, ne hîc aliquis irrideat formularium leguleium, & opponat legem de formulis sublatis. Sed cur tu tam delectaris extraordinariis actionibus? Lex illa cum formulis sustulit etiam impetrationem. Quis iste est Prætor peregrinus, qui vult abs se impetrari formulas rerum in Ecclesiâ agendarum? Quid quod, quas semel dictavit, deditque, tam stricti juris esse vult, ut, ex fide bonâ, ne apicem quidem in iis ullum præteriri patiatur? Sanè cùm amici tui te verecundè monerent, multos mirari, quod in novâ tuâ precandi formulâ præscripsisti, posse Christianos melius fœdus, quàm illud sit, quod cum *Abrahamo* ictum fuit, allegare; &, ut ambiguum, & captiosum verbum tolleres, te rogarent, ne quis diversa esse hæc fœdera periculosè putaret; tu seditiosos esse hos monitores, tumultuosè exclamasti, qui vel unum apicem deleri in tuis libellis vellent. Nempe si vel unâ syllabâ cadimus, cùm tu aliquid dictâsti, causâ totâ ca-

dimus. Et tu interea non modò dictator in universâ Ecclesiâ, sed etiam cancellarius eris? Delebis, inquam, & cancellabis impunè, quidquid tibi non arridet, tametsi quidpiam sit, quod & antiquitas rectè præscripsit, & hoc tempore ii etiam observare non recusant, quibus te subscribere fingis?

Equidem interdum dubito, inscitiâne, an arrogantia, an potius utrâque fiat, ut non discernant tui, quid in Ritibus Ecclesiasticis antiquum, quid novum, quid integrum, quid vitiosum sit, ut potius confuse omnia inducant; & expungant, ut damnent omnia. Sed magis miror, istinc prodire scurriles libellos, qui, ad ludibrium nominis Christiani, ausint NUMÆ POMPILIO adscribere multa veterum Christianorum religiosa instituta. Noli (quod soles) nunc mihi barbaræ posteritatis vitia objicere, quæ ego non minùs, quàm tu, reprehendo. Noli bona cum malis odiosè miscere: imò verò memineris, quod CICERO ait, *esse inquam in omni re accusandâ, prætermisiss bonis, malorum enumerationem, vitiorumque selectionem.* * Dicerem, te tam literas amare in ecclesiâ, quàm odisti omnes omnium, præterquam tuarum imaginum lineas: sed cùm aliquid substituísti, ne literam quidem unam in eo mutari pateris. Denique mirarer, te veteris quoque Ecclesiæ cantum, ut novam tuam

Mus-

* De legibus.

Musica subrogares, sustulisse. Sed hanc mutationem magni ad rem tuam esse momenti, ex ipso quoque PLATONE discere potuisti.

Ceterum cum hæc principia tuæ Reformationis significarent, te ab aliis dissentire, & peculiarem aliquam sectam meditari, in quâ solus emineas (quod quidem nos pueri minime olim vidimus; sed viderunt viri prudentiores) tu deinde eò progressus es, ut de eo, quod ambis, nemo dubitaret. Sed id postea fortasse viderimus, si nos cogas eâ quoque de re dicere: non enim, nisi coactus, meminero. Neque jam meminissem earum, de quibus breviter dixi, ceremoniarum, nisi si libellus tuus me laceffendo, & BUCERI consensum, atque societatem jactando, coëgisset. Sic & cum *Philippum* præterea mihi opponis, adiges me, ut dicam, quod dicturus alioqui non eram.

Ut te collaudes, & me percellas, MELANTHONEM accerfis, cujus, ais, unam vocem posse obruere omnes meos (ut pro caninâ tuâ facundiâ suaviter loqui soles) latratus: quosnam, ô Molosse? propè dixi: Cerbere: & tu, qui me subinde canem vocas, dignus eras, qui id audires: si autem vel catulus essem, mutum fortasse hylacten * non esse, sentirent sacrilegi. Verum, me & cedente, & tacente,

Z 3

cur

* More canis latrantem.

cur *Philippum* advocas, præsertim mortuum? Utinam illum, quem appellas testem, judicem nunc haberemus (tamen si idonei testes non defint) quàm ille postremis vitæ suæ annis, quibus eum vidimus, & audimus, conquere-
retur de tuâ perfractâ (ut mollissimè loqueba-
tur) morositate; quàmque minaretur, te nihil temperanter agere, semper tumultuari, nun-
quam quiescere! Neque verò ignoras, quàm ille esset *συμβιβαστικός*, * quàmque remittere multa vellet, pacis causâ: denique quàm odif-
set ingenia, non dicam calva, aut Domitiana, sed *ἐπισινὰ, καὶ αὐθάδην*. ** Verùm callidè scilicet illud dissimulas, quod è re tuâ non esse putas, ut Gallia sciat: & quem imitari mini-
mè velles, quique mores tuos minimè fere-
bat, ejus societate me oppugnas. Eum ego vidi, & conveni in conventu Wormatiensi
Anno MDLVII.: quid mihi dixerit, narrent alii: quid autem responderit tuo sive legato, sive Apostolo, de turbis Gallicis jam tum gliscentibus agenti, multi, qui aderant, sciunt. Venit eò & ipse *Cassander*: exceptus est ut ho-
mo doctissimus, atque modestissimus ab ho-
mine modestissimo, atque doctissimo. Audita sunt bona consilia; placuerunt bonis; quod rescire vel ex tuo, qui aderat, librario potuisti.
Quid

* Pacificatorius.

** Contentiosa, & ita sibi placentia, ut congres-
sum aliorum fugiant, & cum nemine com-
mercium habeant.

Quid dicam? illa fuisse comitia, in quibus aliquod privilegium de tuâ intemperantiâ irrogatum sit? Quid diceret, si nunc viveret, & quæ gesta, tuo imperio, ad hunc usque diem in perturbandâ Galliâ sunt, vel geruntur, audiret? Porro cùm ex eo, ùt scis, conventu amicissimè scripsisset ad *Castalionem*, & ejus sententiam, nescio quam, de prædestinatione, & libero arbitrio, suam esse significaret; scire potuisti, & quàm damnaret tuam in eo viro vexando intemperiem, & quàm ne tum quidem probaret omnia tua paradoxa. Nunc cujus est ingenuitatis, *Castalionem*, tanquam satanam alterum, diris omnibus propterea devovere; & nihilominus MELANCTHONEM, tanquam Angelum adorare? Annon illud est, quod BUCERUS dicebat, *te judicare, prout amas, vel odisti; amare autem, vel odisse, prout libet?*

Equidem arcanam illam *περί ἀναγκῆς*. * quæstionem non excutio; neque *Castalionem* (ne iterumingas, me ejus causam agere) unquam vel vidi, vel audiivi; ac ne per literas quidem unquam sum locutus (tamen si tuo more mentiaris, me cum eo arctissimum fœdus iniisse) neque, quod de eâ quæstione scripsit (nam & id supprimi pro tuo imperio jussisti) unquam legi: neque quod de fatali necessitate disputas, satîs intelligo, & in meis *ad Minucium Annotationibus* nuper non dissimulavi,

Z 4

mihi

* De Prædestinatione.

mihi non liquere. Sed ut omnes sciant, ec-
 quid etiam olim, hoc est, ante annos propè
 viginti, familiariter tibi hâc de re responderit
 ille, quem jactas suffragatorem, laudatorem-
 que esse tuum, MELANCTHON, cùm quidem
 tu illi blanditus, etiam librum de *Servitute*
humani arbitrii dedicasses, & ἀντίδωρον *
 expectares; age, bonâ tuâ gratiâ, liceat ex
 ejus ad te privatâ epistolâ (cujus exemplar ex
 Vitebergâ hac perlatum est) aliquid delibare:
Malim (inquit) te illam tuam excellentem eloquen-
tiam in aliis materiis, magis propriis Ecclesiæ,
*consumere, quàm in quæstione περὶ ἀναγκῆς. ***
Habebam amicum Tubingæ, doctum hominem,
Franciscum Stadianum, qui dicere solebat, se
utrumque probare: evenire omnia, ut divina Pro-
videntia decrevit; & tamen esse contingentiam;
sed se hæc conciliare non posse. Ego cùm hypo-
thesin hanc teneam, Deum non esse causam peccati,
nec velle peccatum; postea contingentiam in hâc
nostrâ infirmitate judicii nostri admitto, ut sciant
rudes, Davidem suâ voluntate ultrò ruerè: &
eundem sentio, cùm haberet Spiritum Sanctum,
potuisse eundem retinere, & in eâ luctâ aliquam
esse voluntatis actionem. Hæc etsi subtilius dispu-
tari possunt; tamen ad regendas mentes hoc mo-
do proposita, accommodata videntur. Accusamus
ipsi nostram voluntatem, cùm labimur; non quæ-
rimus

* Donum reciprocum.

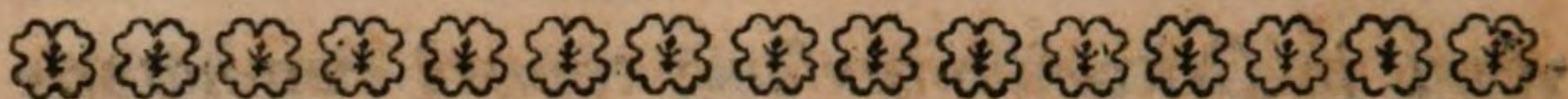
** De Prædestinatione.

rimus in Dei consilio causam: econtrà cùm nos erigimus, scimus Deum & velle opitulari, & adesse luctantibus: μόνον θέλησον, inquit Basilius, καὶ θεὸς παραπαντᾶ. * Excitatur ergo cura in nobis, & laudatur Dei immensa Bonitas, qui & promisit auxilium, & præstat, sed petentibus (ut inquit Christus) hoc est, iis, qui promissionem intuentur: nam à verbo Dei ordiendum est, nec repugnandum promissioni: sed ei assentiamur; nec disputemus antea, tunc nos assensuros esse, cùm arcanum Decretum Dei nobis monstratum fuerit: assentientem autem Deus adjuvat, qui per verbum est efficax. Hæc Bonnæ scripsi apud D. Bucerum. &c. Vale. 11. Maji, 1543. **

PHILIPPUS MELANCHTHON.

* Solùm velis, & Deus occurrit.

** CAMERARIUS in Vita MELANCHTHONIS §. LIX. scribit: Philippus Melancthon anno Christi M. D. XLIII. deducente pietate, & virtute, atque eruditione doctrinæ præstante viro Petro Medmano, mandato Archiepiscopi, mense Aprili iter ingressus, ad Principem venit Bonnam, ubi ille tum commorans rem istam agebat, & rediit ad suos mense Augusto.

Quam vel hæc tibi placuerit admonitio, vel tu huic Magistro, quem mihi das, parueris, testantur ea, quæ postea tantò vehementiùs contrà scripsisti; & in quibus sic tumultuatus es, ut nequidem tui, alioqui foederati, ferre potuerint tuam in hoc genere intemperiem, & suos ministros tibi subscribere. Testis est ipsius Senatûs Bernensis sententia lata III. Aprilis, MDLV., quæ tua illa axiomata procul ex suis ditionibus facessere iussit. Nolo plura objicere, quæ te graviùs vulnerent. Sed hinc æstimare licet, quàm tibi conveniat cum eo, quem tu mihi objicis.

Tu illum (ut audio) aliquando vocavisti Peripateticum, cùm ille te vocaret Stoicum: sed si excuterem arcana, liqueret, inter te, & illum dissentionem fuisse majorem, quàm inter Stoicos, & Peripateticos: neque tamen hujusce rei nunc mentionem fecissem, nisi si in priori tuo contra me famoso libello exclamares, insultando, ut cum redemptione, de quâ loquitur PAULUS, conciliem Papatûs (sicuti loqueris) doctrinam de libro arbitrio, & dicam, quomodo cùm adjutrice spiritus gratiâ concurrat hominis voluntas. Cur ista abs me petis potiùs, quàm tuo MELANCTHONI, qui tibi adversatur, respondeas? Audiveras paulò antè, quàm hæc scriberes, in Saxoniâ inter
Illyri-

Illyricum, & *Victorinum* magnam fuisse quæ-
 stionem περί ἀνδεξασίας, ἢ συνεργίας. * Tu
Illyricum, qui tecum sentit, ferre non potes:
Victorinum, qui MELANCTHONEM sequitur, non
 oppugnas: me verò unum, qui talia non tra-
 cto, nec fortasse intelligo, in Galliâ exagitas.
 Quo jure?

Si jam non de re, sed de personâ dicas agere
 te; etsi invitus Lectores onerem ineptis edi-
 tionibus; tamen ut, quem mihi Judicem fers,
 non recusare me ostendam; & adversus tua
 maledicta, ejus ipsius patrocinium retorqueam:
 en, cogor, tuo exemplo esse ineptus, ut quod
 alioqui pudor meus non pateretur, edam ali-
 quam ejus ad me epistolam. Mihi veniam da-
 bunt æqui Judices, si, non dico laudatorem, ac-
 cersere, antiquo reorum more, videar; sed ab
 eo ipso, quem mihi adversarius opponit, absol-
 vi me non molestè feram, tantumque abs lauda-
 to viro mihi tribui, quantum illaudatus Ca-
 lumniator, qui eum citat, detrahit, obiter
 ostendam: non quòd tantum mihi deberi pu-
 tem (quod si putarem, nimium mihi sume-
 rem, nec essem ferendus) sed quòd os ad-
 versario sit obstruendum.

S. D. Clariss. Vir, & Cariss. Frater. Ex-
 tat apud Clementem Alexandrinum vetus Justi-
 tiæ definitio, quæ rectè intellecta dulcis est: δι-
 καο-

* De propria voluntate, sive cooperatione.

κακοσύνη ἐστὶ κοινωμία Θεῷ, μετὰ ἰσότητος * Prior pars loquitur de priore Tabulâ Decalogi; altera pars de secundâ: ac profectò utramque complecti bonas mentes oportet. Te igitur, Furis, & Justitiæ doctorem, scio non tantùm forenses Leges, sed etiam eam doctrinam cogitare, quâ se se Deus humanis mentibus communicat, & utrumque bonum expetere, Κοινωμίαν Θεῷ, καὶ τὸ νόμιμον ἴσον. ** Quare te & diligo, & veneror, ac opto in Academiis, & in Aulis tales esse multos Furis Doctores. Bene vale. Cal. Mart. MDLIX.

PHILIPPUS MELANCHTHON.

Audis, bone vir, virum bonum, quem laudas, valde alienum esse abs contumeliosâ tuâ maledicentiâ, Neque tamen talia adscriberem, si per te liceret ea suppressere: sed cùm adversus tua venena requiro antidotum, tunc cogis tuis maledicis obtrectionibus opponere aliquod testimonium ejus viri, cujus fulgore me obruere vis.

Quid? ut iterum me percellas, etiam *Bullingerum* advocas suffragatorem tuum, & venerandum,

* Justitia est Communicatio Dei cum æqualitate.

** Communicationem Dei, & legitimam æqualitatem.

randum, ut ais, Fratrem. Non dubito, quin ille plurimum tibi tribuat, neque invideo. Sed age, an eum revereris? an ei vis fidem adhiberi? Iterum, ut tibi satisfaciam, ineptus, & propè putidus ero. Accipe, quam ille ad me, quem tamen nunquam vidi, ultro scripsit epistolam, cum ego eum ne per literas quidem unquam salutasssem: tantum abest, ut ambiendo elicuerim, quod scripsit.

S. D. Hodie demum incidi fortè fortunà in
religiosissimum, & sapientissimum Constantinum
tuum Balduine piissime, & doctissime: quem die
crastinà, voluerit Dominus, absolvam legendo:
id quod summà cum voluptate facturum me, sat
scio, cùm principium ita mihi placuerit, ut nihil
magis. Ago gratias Deo, qui eam tibi faculta-
tem concessit. Dictio elegans est, & pura; tra-
ctatio valde perspicua; eruditio, & lectio varia;
vivunt omnia, & salubria sunt &c. Vale. Ti-
guri XI. Mart. MDLV.

HEINRICHUS BULLINGERUS

Non ausus sum, ne rumparis, & crepes,
adscribere epistolam totam: sed ex Au-
tographo, quod penes me est, habes
satis, quod te urat. Neque verò existimes,
me illius viri iudicio efferri, ut non agnoscam,
quam

quàm ille & mihi, & illi *Constantino meo* * plùs tribuat, quàm mereamur. Ne labora, ut, nescio à quo, emendices aridas, & rancidas notas, quibus *Commentarium* illum meum deformes. Ego ipse meâ spontè severiùs illum castigabo. Nunc obiter tantùm volui duorum, quos laudas, virorum judicia tuis rictibus opponere.

Habésne nunc, quod me tuis faucibus eripiat? video, te multò magis infremere: quò igitur nunc te vertes? Si tuorum ministrorum testimonia reciperes; aut si iis ego uti, atque commendari vellem, equidem cùm tu non modò ingratè suppressere vis, quàm in Germaniâ bene de tuis meritis sim: sed etiam improbè fingis, quod est odiosum, opponerem illorum ad me literas, quas hîc ab iis consignatas, & in Germaniam missas, habeo testes meorum in hoc genere, non dicam, meritorum (quia hæc te vox offendit) sed officiorum atque beneficiorum. Verum protervia nunc tua, quæ est ingratissima, indigna est, quam tot verbis ambitiosè refellam.

Ergo te missum facerem lubenter; sed impius ipse essem, si dissimularem dolorem, quem mihi incessit novum quoddam maledicti genus,
quod

* Intellige *Commentariorum* de *CONSTANTINI* Imp. Legibus Ecclesiasticis, & civilibus Libros, qui (ut nuper monebamus) anno 1727. recusati sunt.

quod ingeniosa tua crudelitas commenta est, ut me vehementer vulneres. Filiolam meam, quæ vix quatuor annorum est, dulce lenimen meorum dolorum, inhumaniter impetis; de quâ, si adolescat, impiè, vaticinaris, nescio quid. Sic infantes, quos CHRISTUS complexus est, quibûsque benedixit, proculcas, ô crudelis, parentibus etiam insultans? Hic non dissimulo, talibus me aculeis commoveri. Sed vos, ô pueri, vos, ô patres, obtestor: vos, quorum interest, appello, num hoc tolerabile vulnus sit? Quid? Scripsit olim CICERO ad *Atticum*: *Filiolâ tuâ te delectari lætor, & probari tibi, Φοσικὴν* esse πρὸς τὰ Τόκνα, intelligit autem *στοργήν*. * Negabant Epicurei, eam esse naturalem: *Atticum*, qui Epicureus alioqui erat, factum patrem, ipsum experientia, naturalisque sensus coëgit repudiare tam degenerem, tamque barbarum stuporem. Et noster cælebs, Doctor Regenerationis imperabit nobis non *ἀστοργίαν*, ** sed etiam *ἀπ᾽ ἀδείαν*. *** Neque verò (sicuti fingis) *στοργήν* **** sit, & nobis parceres, & minùs audax esses, quem video (sicuti ille olim Romanus dicebat) *Senectute, cælibatu, & orbitate fieri audacissimum*.
Equi-

* Naturalem esse erga filios, intelligit autem amorem.

** Carentiam naturalis amoris parentum in filios.

*** Affectionis carentiam.

**** Naturalis amor in filios.

Equidem vellem, & valde profecto vellem, DEUS te tali benedictione beâset. Sed gloriose ais, tibi esse filiorum myriades in toto orbe: non inquiero, spiritales, an spurii sint. Audio, te vel Papam Max., vel Patriarcham, vel Patrem Patrum propter talem fœcunditatem & videri, & dici velle: quod facilè patior.

Verùm est nimis indignum, quòd hìc & somnies, & significes, te alterum esse ABRAHAMUM, & interea, si quis tuis cupiditatibus obsistat, eum voces *Ismaëlem*. Quàm nunc occurrunt multa, quæ audire deberes & de te multarum scilicet gentium patre, & de tuis gentibus, sive Agarenis, sive Saracenis, sive Ismaelitis, sive Israëlitis? sed velis, nobis, iterum tibi parcam. Tantùm te rogabo, ne ex illis filiis tuis optimum quemque mactes sacrificando: & cùm tuam tam numerosam gentem tibi relinquam, ne familiolam meam vexes. Quid enim? Etiam spoliata Avia, nescio quâ, quam certè vix me aliquando vidisse meminì; & te privignis, nescio quid, odiosè, atque flagitiosè fabularis. Quid non tentas, & moves? Ego quid aliud, quàm te improbè mentiri, dicam? Sed vide, an privignus vivat tuus, cui plus quàm pater esse debuisti, cùm quidem ex Anabaptistâ Patre natum more tuo regenerasti. Certè, si ejus mater viveret, credo, non negaret, quod domi tuæ sæpe apud me conquesta est, cùm, si qua malæ tractationis actio esset, rogaret.

Non-

Nondum satiata est maledicentia tua. Audes etiam improbè fingere, spoliatos à me esse meos, qui plus quàm paternam pietatem meam sentiunt, & agnoscunt: etiamsi taceam; illi tuum maledictum refellent. Interea ex quo tu mandato, ô noster Procurator, agis, & quas habes probationes, ne iterum de calumniâ damnaris, & pœnam temerè litigantium dependas de tuo? Cur non potiùs operam das, ut tot creditoribus, quos negare non potes, ab eo, cum quo deinceps affinitatem contraxisti, nefariè spoliatos esse, satisfacias, cùm quidem eos quotidie istic querentes audias, & te in societatem prædæ venisse vociferentur? Neque aliud persuadere possim nostratibus, quos tale latrocinium, quo Urbs nostra tota expilata est, etiam afflixit. Nunquàmne quiesces, ut non cogantur amici tui multa, quæ sepulta manere vellem, retegere? Etsi obduruimus ad injurias, & animum obfirmare conamur, ut non commoveatur; ut se contineat etiam provocatus; ut irritatus non erumpat; ut non effundat flammæ iracundiæ: tamen homines sumus; & tu tam acerbus, & aculeatus es in puniendo, & lancinando, ut etiam truncos, & lapides commovere possis; possisque ab invitis exprimere, & veluti extundere vocem, quam mallent esse compressam. Utinam tu cum tuâ Religione me docuisses non modò colaphum impingenti alteram genam cædendam præbere,

sed & jugulum porrigere, potius quàm me cogeres ad hujus defensionis conditionem, quæ quâvis carnificinâ mihi durior est. Sed quid non & facis, & dicis, ut me commoveas.

Quam tu denique mihi exprobres παιδαγωγίαν, * nescio; sed scis, quam tibi possem δυναγωγίαν. ** Continebo me tamen: ut me potius necessario defendere, quàm te videar ultrò accusare: tametsi difficile sit, multa, quæ objicis, refellere, quin aliquid tibi aspergatur; quia in maledico tuo Libello totidem propè sunt mendacia, quod sunt verba: finem nunquam fecero, si in singulis refellendis immorer.

Sed non patiar, ut aliis persuadeas, quod cum tuâ etiam infamiâ fingis de *Luciano*: quia, quem discipulum tuum esse dixeras, paulò pòst dixisti, esse discipulum *Luciani*, non ei modò, sed & tibi injuriam facere visus es. Ipse ingemuit, te, contumeliæ causâ, descendere ad *Lucianum*, cùm alias te, honoris causâ, apud amicos *Lucanum*, iisdem literis inversis, vocare soleas. Sed an ille propterea te alterum *Lucianum* esse dixit? Si dixisset, non injuriâ fortasse retorsisset convitium, quod prior objecerat; neque nunc non merereris id ab eo audire; quem iterum, ex tuo fortè ingenio alios æstimans, impiè, & flagitiosè eructas,
nullum

* Instructionem puerorum.

** Instructionem populi.

nullum in Cælo credere esse Numen; quasi res aut levis, aut vulgaris esset ἀθεότης. * Somnias, tibi semper rem esse cum aliquo *Theodoro*, vel *Diagora*. An hîc iterum me reprimam? DEUM verum, & æternum, DEUM Patrem Domini nostri JESU CHRISTI, DEUM, qui in Cælis est, qui meus erit, tuusque Judex, iterum testem facio, vindicem invoco, & ultorem credo fore repetiti hujus maledicti impii. In sinu nunc licet rideas, cum impunè proculcas humiliores, & credulis illudis: at scito, illum aliquando judicem fore tuæ & crudelitatis, & fraudis, & (audebo dicere) blasphemix. Absit, ut vicissim te cum peregrino Lucianico (quod alius fortasse faceret) conferam. Sed iterum te moneo, ut, si pios homines, qui in tuas actiones intuentur, credere velis, multum in te esse Religionis; aliter, quàm verba dando, aut commentarios scribendo, tuam pietatem probes. Nam commentarios quoque scripsit ille peregrinus; imò (quod tu nondum fecisti) carcerem, Religionis nomine subiit.

Audio, quod scribis, te finè salvo conductu (ut vocas) voluisse in Galliam venire; & in eo te, tuis Collegis, non finè aliquâ eorum ignominiâ, audaciorem fuisse significas: sed satis, supérque turbarum das etiam absens; & salvum te, quò voles, arma finè periculo circumducent. Sapis profectó, qui nunc tibi ca-

A a 2

ves

* Atheismus.

ves post principia, & ex tuo lacu, tanquam portu, spectas aliorum naufragia: sed tuâ interest, ne timidus videare. Ergò, ut aliàs, cum es extra jactum teli, ingeminare soles illud: *Usque adeòne mori miserum est?* Sic jam securè iterum jactas, te in medias flammās venire velle. Verum opto tibi exitum meliorem, quàm fuerit illius peregrini: simul verò opto, ut Gallia, quæ monstris olim caruisse dicitur, caveat; curet, ne quod impostoris monstrum ignorans adoret: quid enim fallacius, specie Religionis?

Feres æquo animo, religiosissime JOANNES, si iterum eos, quos fallis, moneam, aliud esse Religionem, aliud hominem: esse enim res diversas, quæ confundi minimè debeant. Patere, ut hujus confusionis error, qui multis imponit, & pro homine interdum DEUM impiè veluti supponit, ex multorum animis tollatur. Nam & hæc periculosissima Idololatria est, quæ est subtilissima. Ergo, ne tibi blandiaris; etsi tantopere Idololatrias odisti, Calvinolatrias ne exosculeris: imò, si quid habes Spiritus Apostolici, disrumparis, & vestes discindas potius, quàm patiaris, te in Idolum transformari. Sentio, hinc tuam atram bilem commoveri, non in degeres tuos, assentatores dicam, an cultores (qui tamen te clàm irrident) sed in monitores amicos, atque ingenuos, quos ferre non potes. Quò igitur me vertam?

Terribilis es, ô noster *Irenæe*, cum pro coronide suavissimi, atque amatorii tui Libelli, furiosè

riose exclamas, me esse facem prorsus furialem
ad excitandas discordias. Hic ego meam pa-
tientiam ab istâ (commotus propè dixi) furiâ
tam importunè lædi sentio, mihi temperare vix,
ac ne vix quidem possim. Itâne verò tu,

*Qui potes unanimes armare in prælia fratres,
Atque odiis versare domos, & verbera tectis,
Funereasque inferre faces &c. **

Tune nobis in abdito literarum recessu quies-
centibus, neque minùs pacem, quam disturbas,
desiderantibus, quàm discordias abs te excitatas,
quas sedare non possumus, lugentibus, ridendo,
& insultando exprobrabis, & adscribes tua stra-
tagemata? Quorum utinam testem non relin-
quas nobilissimi hujus Regni tristissimam vasti-
tatem! Vix me contineo, quin de Romanâ illa
Matronâ, quæ facem se peperisse somniavit, di-
cam aliquid. Sed obsecro, qui in hoc Regnum
immisit vulpem, ejusque caudæ tædas ardentes
alligavit, ut, quocunque discurrat, incendium
excitet; nobis lugentibus, gloriabitur, se se id,
Samsonis alicujus exemplo, fecisse; & tamen
miseros agricolas suis segetibus faces submisisse
narrabit? An & tu, quæ inter tuas Furias ex-
ultas, mediis in millibus ardens, ô *Tisiphone*,
voles etiamnum haberi pro Angelo Pacis? Sci-
licet ignota est, neque à quoquam conspici-
tur hæc *Erinnys*:

A a 3

Quam

* VIRGILIUS *Æn.* Lib. VII. v. 335.

*Quam cum sanguineo sequitur Bellana flagello,
Et . . . scissâ gaudens Discordia pallâ. **

Nam sæpe cogor uti verbis hujus Poëtæ, cujus carmine, tanquam, ut ait, tinnitu delectatur noster Tubicen.

Equidem, ô Dictator rei gerendæ, ecquid jam multis annis istic agas, non invitus ignoravi : tantum abest, ut curiosè (quod facis) sciscitatus sim, quæ ad me non pertinent. Sed si dicendum tamen esset de turbis, quas nunc in Galliâ etiam absens moves, exclamarem illud ejusdem Poëtæ

*Pandite nunc Heliconæ, Deæ, cantusque movete :
Qui bello exciti Reges ; quæ quémque secutæ
Complerint campos acies &c. ***

Certè cùm eos hodie versus relegerem, cohorruï ; cùm quidam suggessit, in eodem librò paulò antè proponi quandam, non tuam, sed seditiosi alicujus concionatoris veluti effigiem, ubi describitur illa *Aleto*,

*Gorgoneis infesta venenis, ***
- - Quæ stabili de culmine summo
Pastorale canit signum, cornûque recurvo
Tartaream intendit vocem. *****

Nam

* VIRGILIUS *Æn. Lib. VIII. v. 703.*

** VIRGILIUS *Æn. Lib. VII. v. 641.*

cit. Lib. VII. v. 341.

cit. Lib. VII. v. 511.

Nam & istud deinde sequitur:

*Aleto torvam faciem, & furialia membra
Exuit in vultus se se transformat aniles;
Et frontem obsœnam rugis arat; induit albos
Cum vittâ crines; tum ramum innectit Olivæ;
Fit Chalybe, Junonis anus, templique sa-
cerdos &c. **

Aderat alius quidam paulò minùs incivilis, qui horum temporum historiam cum Romanâ conferens, nescio quid de seditiosis, præsertim post *Gracchos*, *Tribunis plebis* (quos concionatores vocat ipse AUGUSTINUS) referebat, de *L. Saturnino*, de *Livio Druso*, de *P. Sulpitio*. Alius ex historia ecclesiasticâ magis accommodatè commemorabat multa; quæ ad ea, quæ nunc fiunt in istis tumultibus ecclesiasticis, propiùs accedere videbantur. Et, qui abs te minùs erant alieni, dicebant, te *Joanni Antiocheno*, CYRILLI adversario similiorem esse, quàm JOANNI CHRYSOSTOMO.

De moribus, & ingenio loquebantur, fingébantque, te quasi Antistitem esse, ut cum veteribus Episcopis potiùs, quàm cum Hæresiarchis, comparari posses. Utinam verò illiùs saltem *Joannis Antiocheni* conversionem tandem imitaberis! Malles; credo, non jam dico cum DIOSCORO, Alexandrino Antistite, sed cum ejus decessore CYRILLO conferri. Sed

A a 4

Pali-

* VIRGILIUS *Æn.* Lib. VII. v. 415.

Palinodiam canere debebis, si, quod *Juliano*, nostros (quasi ii abs se dissentientes occiderent) accusanti responderit *CYRILLUS*; laudare, atque imitari velis: utque is poenitentiam agere non recusavit, cum diceretur non improbasse necem vel *hypatiæ*, foeminæ eruditæ, Ethnicæ tamen, vel *Orestis*, Præfecti Alexandrini, eodem furore occisi; necesse erit, ut & tu sæpius, quàm velles, confitearis, poenitere te tot cædium, à quibusdam, qui tui dicuntur, perpetratarum, ô Pater patrate!

Et quia in priori responsione, *CRYSOSTOMI*, quem indignè vexavit *Theophilus*, mentionem feci, nunc etiam te moneo, ut memineris, *CYRILLUM*, patruum illius sui exemplo, aliquando iniquiorem innocentiae, atque memoriae *CHRY-SOSTOMI*, tandem, relictâ calumniâ, veritati testimonium ingenium dedisse. Hæc exempla potius tibi ad imitationem proponito, quàm aut *Georgii*, Ariani Antitistis, aut alicujus *Dios-cori*, Eurychianis Monachis septi, ne, cum non eadem doceas, facias eadem. Scio, tibi non molestam modò esse, sed & acerbam hanc admonitionem meam: sed res, temporâque cogunt me παρρησιαζειν. *

Ut autem deinceps non erres in Authoribus discordiæ notandis, valde te rogo, sæpius ut te, & tuos, præsertim in hoc plus quàm civili

* Ingenuè, planèque dicere.

vili bello, respicias. Respicias illos Demagogos, * qui miseram multitudinem, quam devinctam, non ut ille olim Hercules Gallicus, trahunt, & circumagunt, sed ut Sículus quidam Cúnus, cogunt, & armant; ac ne pax coalescere possit, jubent facinus aliquod magnum perpetrari, quod reconciliationis spem nullam relinquat, lætique deinde illud insultantis furiaë (nam iterum occurrit *Alecto*) intonant:

En; perfecta tibi bello discordia tristi:

*Tic, in amicitiam coëant; & fœdera jungant &c.***

Atque utinam non nisi unus, qualis apud eundem Poëtam, obstarét *Messapus*, avidus confundere fœdus. Sed quàm indignum est, abs talibus bonos feciales accusari pacis perturbatæ?

Nihil apud te possum dissimulare, Vir amicissime. Gaudebam hisce diebus, & gaudebam vehementer, cum audirem quendam tui ordinis (sed quem fortasse minùs, quàm ego, diligis) in mediis castris (scis, de quibus loquar) concionatum esse de pacis conditionibus studiosè quærendis, & de columbâ, quæ abs *Noha* emissa retulit symbolum humanæ cum DEO reconciliationis. Sed majori mox dolore affectus sum, cùm narrarent, eodem & tempore, & loco, illius collegam, quem tam valde amas, etiam frementibus, qui circumstabant, militibus,

A a 5

bus,

* Populi ductores.

** VIRGIL. *Æn.* Lib. VII. v. 545.

bus, nonnullis, minimè malis, & indignè ferentibus, contrà esse concionatum de non ineundis consiliis pacis. Quale dices fuisse Clasticum ejus concionatoris,

- - - - *Quo non præstantior alter
Ære civere viros, Martèmq; accendere cantu.* *

Sed quid aliud exspectare poterant, qui eum antea (non dicam talem Apostolum minimè apostolicè spirare nescio quid Catilinarium) sed tuum, ô Dictator, magistrum equitum hîc audierant armatum, sub dio concionantem de contemptu mortis? Iniquus fuero, si alienum tibi factum exprobrem, quod præstare nec possis, nec debeas. Sed alia sunt ejus generis plura, quibus te teneri meminisse debes, quoties de tumultu alium accusas: quæ certè non minùs aut personâ tuâ, aut tuâ professione sunt indigna. Et miraris, si jam pridem tibi quidam respondit, quod olim Civilis Lex cuidam Philosopho responderat: *Professio, & desiderium tuum discrepant.*

Objicies mihi, quam voles ambitionem, eâdem fronte, quâ discordiarum culpam. Sed nōne metuis, ne cum tuâ malè simulatâ Philosophiâ audias illud nostri TERTULLIANI: **
Pythagoras apud Thurios Tyrannidem affectat?
An

* VIRGIL. Æn. Lib. VI. v. 164.

** In Apologetico adversus Gentes Cap. XLVI.

An replicabis, quod ARNOBIUS. * *Pythagoras*, inquit, *Sanctus suspicione dominationis injusta vivus concrematus in fano est?* Sed occurrit, qui nos terret, APPIANUS, cum in suo Mithridatico narrat, Philosophos, specioso sapientiae titulo, Tyrannidem affectasse, & eam consecutos, crudeliores fuisse, quam ulli sint Tyranni indocti. An nos iis subserviemus? Obsecro, ne toties me cogas causam dicere, cur meum, quod antea fortasse fuit, deinde non fuerit: si (quod improbè fingis) commoda nostra sequeremur; certè tam fatui non sumus (etsi fatuos esse nos dicas) quin regnantem, propositâ magnâ mercede obsequii, sequeremur, cum secuti miserum sumus magno cum rei nostræ familiaris dispendio. Faceremus potiùs, quod quidam sectatores nunc faciunt, qui spe prædæ, opimorumque spoliis tua castra, sectamque sequuntur. Scito itaque, me solâ conscientiam revocari.

Cùm olim illud TERTULLIANI sæpe in ore haberes: *Huic sectæ magis occidi licet, quam occidere*: cùm damnares Ethnicos Philosophos, qui Tyrannicidas nimium laudârunt; & doceres, longè aliam esse Christianam Philosophiam, quæ ne Tyrannum quidem interfici à privato, fas esse judicat: cùm Ecclesiæ insignia, crucem, & ærumnas esse profitebaris: cùm exul, & egens, gemensque demisso vultu con-

cional-

* Adversus gentes Lib. I. p. m. 28.

cionabaris de patientiâ, de charitate, de regeneratione; magna argumenta dabas Religionis, atque pietatis; & nos propterea te audiebamus lubenter. At, cùm, rebus deinde commutatis, audivimus omnia contraria, speciosis licèt verbis tecta, annon fuit necesse viro bono ab iis dissentire? Objicies, quam voles mihi, discordiam, cujus tamen antea significationem pertenuem dedi: sed apertè nunc profiteor, me alienum esse ab iis, quæ in factione tuâ sentio esse aliena abs Christianâ Religione, jure, & humanitate.

Leviora sunt illa scilicet, cùm & Statuis, & sepulchris, & ossibus Principum, & Martyrum barbarum bellum indictum videmus: cùm civitates occupari; cùm fana spoliari audimus: & reliquarum (ut vocas) inventarium non temerè olim editum abs te fuisse, nunc intelligimus: O singularem istam tuam Religionis curam! O Reformationem admirabilem! Sed graviora sunt alia, quæ perhorrescimus: quæ si neque tuis auspiciis, neque tuo imperio, consiliove fieri dicas, vide, quid responsurus sis iis, qui faciunt: Certè miseræ, lugentique Galliæ non statim satisfeceris. Olim CICERO in hominem Calventiæ (ut agebat) potius Calpurniæ Familiæ, dixit: *Neque verò multum interest, præsertim in Consule, utrum ipse perniciosis legibus, improbisque concionibus Rempubl. vexet, an alios vexare patiatur.* Quid, si non patiatur modò;

modò; sed etiam velit, & jubeat? Nolo quidquam in te dicere acerbiùs; neque meum est, accusare quemquam: liceat mihi, modò non laudare, quod malum est; & tranquillæ meæ secessioni venia detur.

Hic ego tandem desinere putabam (quod miserè cupiebam) ut tè missum facerem (cum quo luctari nimis mihi molestum est) & ad meliora mea studia redire: sed tu nondum me missum facis: nam tu tuo Libello assuisti acerbiores etiam accessiones, de quibus si nihil dixero, iterum periero. Nimis profectò dura est conditio hujus pugnae, qua me exerces, & huc, illuc jactatum exagitas: sed, quando ita vis, ferenda est.

Posteaquam fatigasti te maledicendo, evocas Manes DUARENI, cui veluti in decursu hanc lampada tradas: &, nescio quam ejus infaustam declamationem, quam ille ante mortem suam sepelierat, eruis, ut hanc rursus in me veluti funeream facem vibres, eâ fide, quâ perfidiosus puer tuus eam primùm elicuit ab Authore, quem clàm incitavit, & ad se scriptam, inscio me, in cujus tamen sinu tunc erat, sparsit: tametsi nunc, eam istic recudendo, suppresserit Librarius tuus honorificam ejus inscriptionem. Equidem quò magis cogito, quænam sint artes sive tuæ, sive tuorum: tantò magis obstupesco, cum summâ fraude conjunctam esse summam stultitiam. Stultitiæ incredibilis est,
adver-

adversario, qui tuam Institutionem damnavit, ultro subscribere, atque etiam eum laudare, & ut Patronus tuus sit, advocare: sed fraudis majoris est, fingere, eum esse tuarum partium.

Quid dicam, mirari me, Librarium tuum potuisse hîc tibi servire? an oblitus est, se se etiam in communi ad illam declamationem responsione ante annos septem illud Duarenicum scriptum, suâ manu jugulasse, & in eâ palam professum esse, se se nec posse, nec debere typos suos talibus scriptis commaculare? Fortasse dicet, se se id respondisse, cùm abs DUARENO rogaretur; sed, cùm abs te nunc rogatus est, sententiam mutasse. Accipio excusationem mancipii frugi, & fidelis. Mirarer tamen rursus, cum eo scripto non excudisse illam responsionem, præsertim cum tuâ potissimum causâ scripta esset, & ille in eâ partem haberet suam: sed homo cautus in mendacio deprehendi noluit. Imò verò DEUS illi non minùs, quàm tibi, mentem, credo eripuit, ut neuter nunc, quid agat, videat.

DUARENUM, quem viventem, tanquam, ut loqui soles, Apostatam execrabaris, nunc laudas mortuum. Rectè, & candidè. Sed quomodo tibi consulis, cùm hunc Jurisconsultum tibi accerfis Judicem, aut Patronum? Ille moriens (ut seriò judicasse sentias) detestatus est tuam Sectam; quod etiam iudicium ad sempiternam

ternam Posteritatis memoriam relatum est in Franciæ Annales maximos. Quid? Superstites reliquit de Sacerdotiis, & Ministeriis, & Beneficiis Commentarios, quibus planè confoditur, quidquid tu de Ecclesiâ tam prolixè doces in tuâ Institutione. Nunc commentarios illos commendas: quis non laudet incredibilem candorem tuæ simplicitatis, atque modestiæ? Quis non amentes fuisse dicet eos, qui tuam Institutionem defendere conati sunt? Imò verò quis tuam nunc non admiretur dementiam, atque cæcitatem? Age, per me sanè licet, ut, quando ita vis, DUARENO etiam jugulum præbeas; & deinceps alios etiam, si vis, monebo, tibi nunc placere, quod ille contra tuam de Ecclesiæ Ministeriis institutionem scripsit. Videris tu, quâ ratione tunc placabis tuos ministros, quos tali ipse jugulabis confessione.

At responsionem, DUARENO oppositam, displicuisse tibi narras, quia, cùm significaret, illum quædam ex libris surripuisse, scilicet ei periculum capitis tali indicio creabat; te autem quidvis pati malle, quàm ut alterum quis lædat. Næ tu, Vir optime, mirabilis es Artifex simulandi, atque illudendi! Tu quoties in aliquem scribis, nihil non & quæris, & fingis, & facis, ut adversarium non tam refellas, quàm traducas, & ad rogam trahas. Testes sunt omnes tuæ pugnaces, atque invektivæ, infidiolæque accusationes. Sed & quodam loco gloriaris,

riaris, & triumphas, quendam in Belgicâ, indicio tui libelli, ad supplicium capitis abreptum esse. Et ne longius abeam, illa ipsa, quam nunc in me edidisti, farrago furiosa quid aliud vel agit, vel captat? Et interea non pudebit flebiliter queri, non esse habitam rationem Duarenici, nescio cuius periculi, quod certe nullum fuisse res ipsa loquitur? Porro ut magis constet, ecquid præsidii habeas in eo Viro, cuius nomen, tanquam Gorgonis caput, mihi obvertis; & cum illi patrocinaris, quàm sapienter tibi consulas, caveâsque: equidem facerem non invitus, ut singulis collatis, & inter se commissis capitibus ostenderem, quàm valde diffideatis in Ecclesiæ Ministeriis describendis; ut, si ille de iis bene senserit, te pessimè sentire sit necesse. Sed neque otii, neque temporis tantum mihi nunc datur, quantum ad eam rem esset necesse.

Quid autem, si addere vellem alium quarundam in eo genere tuarum *ψευδολογιῶν*, * quas ille non notavit, indicem? Certè de non unius verbi, *χειροτονήσαντες*, ** interpretatione tuâ, quam ille exagitat, respondendum tibi esset. Non est nunc mihi præ manibus institutio tua: sed si rectè memini, recordor te in eo capite de Ecclesiâ, & ejus Gubernatione

* Mendaciorum.

** Catholici vertunt: *manum imponentes*; Protestantes contra: *per suffragia creantes*.

tionē valde exultare, cū canonem quendam de provocatione ad Episcopum Rom. clamas esse supposititium, qui cū Nicænus esse diceretur, inventus sit esse Sardicēsis. Fateor, vir doctissime, hoc quoque me olim credidisse, cū diligentius non inquirerem in historiam, quam narrares. Sed postea sum expertus, vasrum illum Siculum non temerē olim monuisse, non temerē esse credendum. Fateor, illum canonem non fuisse inventum in græcis exemplaribus, quæ Africani Patres consuluerunt: sed fictum propterea fuisse, indē non conficiet Dialectica tua, non magis, quā illum, quem cū sibi ignotum fuisse fateatur AUGUSTINUS, non fuisse in Africā pervulgatum significat. Quid? non modō ipse ATHANASIUS, sed & qui cum eo fuerunt in Alexandrinā Synodo Episcopi, Ægypti, Thebaidos, & Lybiæ, quorum plerique Nicæno Concilio interfuerant, locupletissimi profectō, & classici testes, in suā ad FELICEM Rom. Episc. Epistolā affirmant, illud de provocatione decretum fuisse Nicææ: quod deinde rursus potuit, ut alia pleraque, repeti Sardia.

Istud obiter dico, ut in mentem mihi nunc venit, non ut de jure illius provocationis contendam; sed ut de facto, deque historiā, in quā si tu meam diligentiam, ego tuam fidem requiro, te, & me submoneam: nam hic falli, labi, mentiri turpe est, præsertim tibi.

Itaque & illud, quod eodem loco tam confidenter jactas, & ego te secutus aliquando temerè tradidi, de *Donati* adversùs *Cæcilianum* ab Episcopo Rom. ad CONSTANTIUM provocatione, datoque cum aliis Episcopo Arelatensi, vellem tecum diligentius retractares. Nam si OPTATUM, & epistolam CONSTANTINI, & acta Arelatensis illius Synodi, quæ nuper nactus sum, consulamns, liquebit, præposteram, atque inanem esse, quam ex illâ historiâ repetis, argumentationem. Tantùmque abest, ut CONSTANTINUS tale provocationis genus laudârit, ut etiam écontra exclamarit; *ô rabida furoris audacia* &c.: hanc enim esse veram lectionem OPTATI, neque emendationem, quam nuper doctissimus Jurisconsultus tradidit, admitti posse, aliàs ostendam. Nunc, velim, mihi ignoscas, si præter opinionem huc delapsa sit oratio mea. Illud modò volebam, ut cogitares, tam nondum castigatas esse tuas *Institutiones*, quin aliquod etiamnum mendum, etsi de historiâ tantùm agatur, in iis hæreat, ut in meis esse plùrima, ut admonerer, curâsti. Nunc ad famosum, & mendax scriptum Duarenicum, quod in me recudi voluisti, reverterer, nisi si jam pridem refutatum esset, & esset aliâ responsione indignum. Nam quod in eo, si fortè id nondum animadvertisti, *Novatus* appellaris, mihi quidem certè dolet; sed id refutare, tuum est.

Porro,

Porro, quòd DUARENO non contentus, ad-
voces alios quosdam Jurisconsultos, quos ve-
luti in equum tuum Trojanum includas, ut
me oppugnes; equidem, si eos pro tuis mi-
nistris, & mancipiis habes, conquerar, & or-
dini nostro, & jurisprudentiæ injuriam te fa-
cere: neque id minùs molestè feram, quàm
quòd me *Sinonem* etiam vocas, honoris (credo)
causâ; non enim alioqui tuos mihi titulos
communicare velles. Sed vide, ne non planè
uni tibi propria hæc laus sit, hic titulus, cùm
jactes de tuo ludo, quod olim ISOCRATES de
suo ex eo, tãquam ex equo Trojano, He-
roes prodiisse. Certè cùm illud in scholâ nu-
per legeretur:

*Arduus armatos mediis in mœnibus adstans
Fundit equus; victorque Sinon incendia miscet,
Insultans &c. **

Quidam nimiùm nasuti, & allegorici, colla-
tis tuis stratagematibus, nescio quid de simili-
tudine τῶν παραλλήλων ** ineptè fingere vo-
luerunt.

Sed ad rem: adversùm me cum DUARENO
conscium quendam conjungis. Quàm scitè
si, quanta inter eos fuerit conjunctio, scias?
Sed eum planè esse tui juris fortè putâsti, quia
& Novioduneus sit, & contubernalis aliquan-

B b 2

do

* VIRGILIUS Æn. Lib. II. v. 328.

** Parallelorum.

do fuerit tuus. Nam nunc Doctorem esse juris Pontificii oblivisceris, & Apostatam esse, quod aliàs soles, clamitare non vis, quia eo uti in rem tuam velis. Equidem eum contra non vindicabo: sed quid tandem ex illo profers, quod in me torqueas? Disputationem nescio quam de successione in stirpes, aut in capita: fateor, pertinere ad jus suum; sed quid illa vel ad te, vel ad id agis? An, quia initiò me iussisti respondere de apicibus juris, noluisti mihi deesse materiam? verùm vereor, ne, si in eam disputationem ingrediar, tibi, quem vix puto delectari talibus mysteriis juris, valde molestus sim: quanquam in iis ego versari malim (ut meâ sunt professione digniora) quàm in aliis quisquiliis, quas tu mihi obijcis, ut nunquam me extricem. Ergo quando in hoc pistrinum nunc impactus sum, etiam molendum mihi est.

Cæterùm miror, non exhorruisse te, cum id, quod tuæ sacrosanctæ farragini assuis, haurires ex commentario, qui Episcopo quondam tuo inscriptus, atque consecratus est, & cujus author profiretur, sese esse in clientelâ illius, quem tantopere odisti, Antistitis. Ejusdem farinae sunt, quòd librarius tuus ex eodem fonte hausit fragmentum, in quo notantur mei de Constantini legibus, & de XII. Tabulis Commentarii. Næ tu mirabiles, & sagaces habes rerum omnium scrutatores, librorum-

brorūque omnium pervolutatores! Sed malæ fidei sunt hæc mancipia tua, quæ ut regant vanitatem nostri censoris, supprimunt postremam editionem mearum XII. Tabularum: * quam qui conferunt cum illius notis post editis, vident, eum uno post anno multa castigare, quæ ipse castigâram prius. Certe, quia id omnibus liquere putabam, non dignatus sum hætenus illi jejuno Magistro, qui discipulus antea meus fuit, respondere: ramerſi gratias agere non nollem, quod ex suo codice manuscripto admoneat me quarundam CONSTANTINI Constitutionum, Inscriptionum, & Subscriptionum, de quibus nihil divinare alioqui potui. Vellem verò etiam rogare, ut me patiatur mea castigare; meminertque, non esse in meâ postetate typographos, qui quotidie libros recudant.

Sed quid tandem ad te hæ λεπτολογία? * Equidem cū in hisce verſor næniis, oblivifcor, mihi rem esse tecum; & nescio, quī fieri potuerit, ut angusta, & sacroſancta tua Amplitudo se demittat ad istas curas tam humiles, angustas, abjectas. Me quidem tædet, pigetque, bonas horas tam malè collocare: sed te recreat novus Rivalis suâ in me velificatione:

Bb 3

tione:

* Tertiam, & Basileensem de Anno 1557. siquidem vivente BALDUINO novioreſem ſecutam eſſe non conſtat.

** Subtiles de minimis rebus diſputationes.

tione: quæ tamen de inani tantum gloriola puerilis, & arida, & ridicula contentio est, indigna profecto, quam tu spectato tuo plausu accendas. Ille se nunc doctiorem eo esse, quem habuit aliquando Doctorem, vehementer contendit. Etsi id concedam, & præterea adjungam, vetus esse illud: πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων, * quid tibi indè accedet? mihi quid decedet? Per me quidem cerè licet, ut jejuni tui Scribæ etiam in mustaceo laureolam quærant, si hunc esse putas fructum Evangelicæ mortificationis, quam doces. Per me (iterum dico) licet, ut hoc vento se pascant, si nihil aliud habent, quo se fatient hiantes: ego jam pridem fatur sum istius tam putidæ fatuæque ambitionis.

Sed scire vis, quantum & fidei mereatur tuus conscius, & quantum in eo habeas præfidii? Obsecro, manda alicui tuo, cui credere voles, ministro, ut hic legat, quam ille tri-duo, antequam efflaret suas illas contra me absentem glorias, publicè recitavit, & suâ manu consignatam in Germaniam misit de suo (ut dicebat) excellentissimo Præceptore, & de meis erga se, & Jurisprudentiam, & literas meritis orationem, Est penes me: sed, ne vivam, si per verecundiam possim has ineptias revolvere. Quid mea erga illum officia, benefi-

* Multi discipuli sunt magistris meliores.

neficiâque frustra commemorem? Hoc tu facito, qui jam officiosus es, ut nunc homines ingratos, & perfidiosos etiam tibi applies.

Porro, quasi multum interfit Reipubl. Christianæ, scripserim, an non scripserim *Commentarios in Institutiones JUSTINIANI*; * non modò per eum, sed & per alterum, nominatum tamen testem, & censorem vehementer contendis, cui-dam BRECHTANO, Præceptori quondam meo, acceptos ferri debere, qui sunt abs me editi. Sed quo Jure hi Leguleji sinè mandato allegant Jus alienum, atque etiam sinè probatione? Mirum profectò, si & Jurisconsultis, & Theologis placeat talis actio, tamque ἀμάκτυρος. ** Nam si ita licet agere, quid illis fiet? Clamaturus catulus, & ringitur, quòd dixerim, justa esse commentaria. Ubi tandem talem titulum adscripsi? Nam, quia diligentius mea, quàm ego, legisse videtur, bonâ fide me monere debet. Equidem illis, ne rumpantur, remitto molestiam probationis; & te, quòd ita me exerceas, laudo; quia meruebas fortasse, ne me gloria commentationis nimium infla-

Bb 4

infla-

* Prodierunt Parisiis an. 1554. unâ cum libris duobus in *Leges Romuli*, & *Leges XII. Tabularum*, quos LUDEWIGIUS cum *Commentariis de Legibus XII. Tabularum* inscitè confundit.

** Carens testibus.

inflaret, efferretque. Sed non erat necessaria hæc tua medicina, modestissime JOANNES.

Audio equidem, te tibi valde placere, & caudam jactare popello, quia in Sacras Literas commentarios BUCERI, & OECOLAMPADII interpolâris, polieris, auxeris, atque etiam converteris in Linguam Gallicam, neque negamus, te propterea doctissimi, ingeniosissimi, eloquentissimi hominis nomen retulisse, ac, si quod nostro præconio addere possemus, esses etiam magnus Apollo. Sed si tamen non ideo deceat (quod quidam olim ait) *pulmonem rumpere ventis*; scito, nobis multò minùs licere, propter inanem speciem quarundam Literarum Civilium concipere animos magnos. Et verò iterum scito, nostræ vanitatis confcios, nihil nobis tale arrogaturos esse, etiamsi rapso-dias puerilium annotationum in JUSTINIANI Libellum liberaliter nobis relinquas: nam & melius, quàm aut tu, aut tui, scimus, quàm illud totum sit nihili. Ergo, si vis esse alienum, facilè etiam concedam.

Dicerem tamen, eos nimis esse iniquos, quos mihi subornas, cum quidem, quidquid in iis commentariis reprehendunt, meum esse volunt; reliquum volunt esse alterius. Sed in tam magno volumine tam pauca notant, & castigant, ut asperiores censuram requiram. Patiantur ergo, me commentariis, abs me editis, extremam adhibere manum: ego fex-centos

centos præterea locos vel expungam, vel emendabo. Quod quidem respondeas, velim, meo nomine non modò conscio nostro, sed & illi innominato, quem adjungis, mirificè triumphanti, quòd, nescio ubi, observaverit, me aliquando duos sui *Ciceronis* locos aut non satis intellexisse, aut mendosè allegasse. Imò verò, ut vides, ferre non potest, ut aliquid discam, cùm etiam me accuset, quia de Jure trium liberorum, & tergemini^{rum} rectiùs ad *Legem Papiam* * docuerim, quod alibi non distinxeram. Oportet, mirabilem esse hunc censo^{rem}, qui reprehendit, quod est laudandum. Ecquò verò recidimus, si non licet castigare, quod antea temerè, aut perperam fortè scripsimus. Cùm aliquando scripsisses, *Pellam*, quæ est ad Jordanem, esse in Macedonia, error fuit plus quàm puerilis; an, quia eum deinde correxisti, tibi insultabitur?

Porro quid putidius esse potest, quàm quòd is, quem mihi objicis, innominatus Poedagogus, terribilis scilicet Orbilius, irascitur, me in meis de historiæ institutione προλεγόμενοις ** potuisse planè definire, certèque notare τὸ λεπτὸν, *** cùm quæritur, quot sint anni ab Orbo condito? Equidem nescio, quo modo nunc

Bb 5

mihi

* Vid. BALDUINI *Commentarii ad Leges civiles* an. 1730. recus. pug. 38.

** Prolegomenis.

*** Deinceps.

mihi placere incipio, cùm audio tam famelicos canes aliud non habere, quod arrodant. Sed ne fortè mihi placeam, ignotus hic magister in univèrsū contendit, si de Literis, Doctrinâ, Eruditione quærat, mihi deesse omnia, naturam, artem, & exercitationem. Age, ut eum hoc labore levemus, istud ei quoque concedamus. Et quando nobis tandem quidquam arrogavimus? Interea hominem, si is est, quem suspicor, admoneas, velim (nam ille tibi meret) quandocunque in ejus commentarios inquire mihi otium erit (non enim hætenus tantum mihi fuit otii, quo vellem abuti) paulò plura me notaturum esse, quàm notet in meis. Nam &, ne longè abeam, in eâ ipsâ Epistolâ, quâ meam ἀνιστορησίαν * sigillare se gloriatur, suâque memoriam Antiquitatis venditat, vide, quantus Vir sit, cùm suum *Ecebolium*, quem ait vixisse sub VALENTINIANO, memorari ab EUSEBIO scribit, oblitus, EUSEBIUM mortuum fuisse, antequam auditum fuerit VALENTINIANI nomen. Credo, cùm hic tuus quondam Hypodidasculus istic Grammaticam doceret, sæpe pueros cæcidit, minoris solæcismi causâ: nunc à pueris vicissim cæsus, vapulet gloriosus hic Doctor; nisi si alio flagrum dignum esse judices. Verentur tamen non nulli, ne illi sis æquior, quia sæpe te quoque fallat *Chronographia*: nam & in tuis toties castigatis

* Historiarum imperitiam.

tis *Institutionibus* etiamnum doces, *Sabellium* fuisse post *Arium*, cum tamen constet, vixisse ante ipsum etiam *PAULUM SOMOSATENUM*: *Photium*, Sabellianæ Hæreseos instauratorem in Synodo Syrmienti, post *Arium* surrexisse, rectius dixisses.

Redeo ad eum, quem mihi das, magistrum & castigatorem, petoque iterum, ut, interea dum gratiam referam, eum moneas, cum suas ad te Verrinas recudet, ut saltem *Nannio* satisfaciat, si plagium aliis vult objicere: discatque tantus juris doctor, aliud esse jus Prætorium, aliud jus prædicatorium; ne illius imperitum fuisse nostrum *SCÆVOLAM* iterum scribat, quia de hoc respondere noluerit.

Discat prius, quàm de aliis triumphet, hanc conditionem, si in capitolium ascenderit, esse promiscuam, atque arbitrariam, ne iterum (quod pueri quoque nostri rident) nos doceat, pertinere ad currus, & quadrigas triumphantium.

Discat tam capitalis interpres verborum juris, qui nobis pueris aliquando ignotam fuisse gloriatur nescio quam Ciceronianam capitis demptionem, discat, inquam, capitatio-nem * in libris Legum longè aliud esse, quàm quod nos docet in suo mirifico Lexico: & cum

* Vid. SPANHEMIUS in Orbe Romano Cap. X. p. m. 314. & CALVINUS in Lex. Jurid. voc. Capitatio.

cùm id recudet, discat ex BRISSEAU, quot sollicitudines commiserit.

Si de Ecclesiâ etiam agere vult, respondeat RUFFO. Quid me laceffit latitans? Et quid aliis molestus est, ut, quàm se putat esse doctissimum, tam probet, me non esse eruditissimum? Vix quisquam est, qui mihi, quàm ego, tribuat minùs: neque poterit suis calumniis tantum mihi detrahere, quantum ego meâ sponte mihi detraho, & conscientiam meâ minuo. Itaque necesse non est, ut mihi Judicem det CUJACIUM; tametsi hunc potissimum appellare debeam, qui superioribus diebus tam amicis, atque honorificis ad me literis, in suum Collegium ut redire vellem, rogavit, detulitque ultrò, plus quàm deberi mihi putem. Interea quid ille de isto innominato censore, & ejus præceptore sentiat, conjunctim indicavit in suis de *dolo malo commentariis*.

Denique noster magister latinitatis priùs, quàm de meis scriptionibus garriat, suarum oblitus, respondeat STURMIO, & aliis, à quibus accusatus est, quòd suo nomine ediderit epistolam, abs STURMIO scriptam, eamque Institutionibus præfixam, tanquam suam vendiderit DUCI SAXONIÆ. Ut autem suam causam agat, potiùs quàm alienam; moneas eum, necesse non esse, ut beneficiariis, vel

Cano-

Canonicis Libri Duarent iterum patrocinetur: nam, si ita vis, lubenter concedo, esse optimos maximos: neque quidquam est, quod facere lubentius debeam, ut te percellam. Tibi nunc quomodo cautum sit, iterum videris. Sed oportet istius tui patroni incredibilem esse, non jam dicam, impudentiam, quia latitat, sed nequitiam: cum quidem, posteaquam edito libello de sacerdotiis adversus Ruffum pro Molineo profudit illos Beneficiarios Commensarios, nunc eos se adorare fingat.

Non minus indignum est, quod novus hic *Ecebolius* Apostatae *Juliani*, de Apostasiâ nescio quid nugatur: scilicet Religionem nos docebit elegans magister Ciceronianæ ἀθεότητος: * saltem tantus Ciceronicola meminisset, nos illud CICERONIS ** de Clodio concionatore etiam legisse: *De religionibus sacris, & ceremoniis est concionatus, Patres conscripti, Clodius: P., inquam, Clodius, sacra, & Religiones negligi, violari, pollui quæstus est. Non mirum, si hoc vobis ridiculum videtur; etiam sua concio risit hominem.*

Sed noster subtilior est: etiam de mysterio Cænæ Dominicæ disputat, & me cum suâ Gallicâ, ut vocat, Ecclesiâ non idem sentire narrat,

* Ciceroniani Atheismini.

** In Orat. in P. C. Clodium,

narrat, qui ab eâ, propter Clodianum facinus in Germaniâ excommunicatus, aliam, quæcunque illi fortasse patuit, mensam occupavit. Vis scire, quanti faciat totum istud mysterium tuus Mystagogus? * Audi STURMIUM, cui non potes non credere. Is ad illum tuum filiolum, nescio cujus criminis reum, ita scripsit: *Ad me cucurristi, excusans factum, jurans, atque testificans, si verum istud sit, quod ad me relatum esset: fuisse te hodie in cœtu Ecclesiæ, participasse de Cænâ Dominicâ, rogare te Deum, ut, quod eâ concione in Cænâ accepisses, id in Diabolum, & Satanam convertatur, si sit verum. Quodnam jusjurandum gravius esse possit, quàm istud sit, devovere se Diabolo, & satanæ, si sit verum, quod erat verissimum? An tu istud negare potest &c.?* Hæc de illo STURMIUS. Cùm voles, mi JOANNES, agere mecum de isto mysterio, per alium agito. An tuæ sententiæ sim, tunc scies; & meam esse audies eam, quæ & tale, tantùmque mysterium exinaniri non patitur, & magni facit perpetuam veteris Ecclesiæ sententiam. Equidem nolo de mysteriis disputare; lex enim id prohibet: & quò erumpant tuæ de iis disputationes infinitæ, video. Sed profectò doleo, homines profanos manibus illotis tractare talia mysteria, & te, eo nomine in totâ etiam Germaniâ reum, potius ut extrices, moneo.

Jam

* Sacris initiatus.

Jam si redeundum est ad eum, cujus maledicam, & famosam de me epistolam edis: imprimis quaero, quo vel jure, vel more, vel exemplo tu per ignotum aliquem, & in-nominatum nugatorem traducas aliorum vitam? Quid tandem fiet, si tales de aliis fabulas eo modo spargere liceat? Quis est, qui tutus domi suae sit? Et qualia, putas, de te, & tuis familiaribus verè narrari poterunt? DEUS bone! quales (ut vocant, Legendas relinquet posteritati secretarius, qui & tua, & tuae factionis acta omnia, tum publica, tum privata describet? Ego vitam tuam non describam (non enim id est pudoris mei) sed eam familiari, & collegae tuo *Zebedæo* describendam relinquo, si id agendum sit: meam DEUS judicabit, & fideliores, quàm tui sint, testes fortasse narrabunt. Saltem alium mihi subornasses præconem; quàm eum, cujus mores Stur-mianus quoque stylus justissimè jam confixit. Saltem monuisses, mendacem debere esse memorem; ac, ne in limine palàm impingeret, néve titubaret, cavisses. Non est dignus, cujus fabulam refellam: sed ut istinc vapulet, verbum unum addam.

Ut, quantum fidei mereatur familiaris iste, quem mihi subornasti, fabulator, notum sit, valde scilicet rhetoricè orditur suam narrationem ab infulso mendacio, & novo crimine. Principio ait, me Argentorato ivisse Genevam. Scio,

Scio, istos hypocritas magni criminis loco ducere, si quis rectâ non properet ad eorum Synagogam metropolitanam, vel alibi prius, quàm in illâ suâ (ut vocat) Hierapoli, quærat, quod ipsi venditant. Sed quale sit hoc crimen, alii æstiment. Ego nunc tantum dicam, nimis impudentem esse hunc nugatorem, qui fingit, quod, qualecunque sit illud, est falsissimum; cum quidem Argentorato nunquam Genevam sim profectus, neque unquam tale iter triverim: quod si ingressus fuisset, equidem præmonitus substitissem in medio itinere, neque imprudens viator incidissem in istos infidiatores, qui incautum circumvenerunt. Utinam, inquam, Rhenum prius, quàm lacum Lemanium salutâssem! Tempestivè ab illo didicissem (quod postea, sed ferò didici) quàm mihi ab hoc esset cavendum: neque ad Serenicos istorum scopulos impegissem adolescens, rerum imperitus.

Nunc, ne iterum meo naufragio insultet importunus Pirata, de suæ scilicet civilitatis honore valde sollicitus; quid aliud illi respondere possum, quàm me, nescio quo errore viæ, contrarium iter secutum esse? Obtestor te, quisquis hæc legis, mihi ut veniam des, si talibus te næniis remorer. Fateor, quæ nunc obiter dico, non esse digna, quæ alios obtundant: sed in rebus etiam levissimis, & propè nihili, vult Deus conspici istorum (audebo

debo semel dicere) nebulonum vertiginem, quos ille *mendacii Pater* ita circumagit, nulla ut sint tam crassa, tam palpabilia, tam putida mendaciorum portenta, quæ non confidentissimè effutiant. I nunc, ô misera Galliâ! & in rebus magnis fidem adhibeto talibus (cur non dicam?) impostoribus.

Quid reliqua, quæ ejusdem farinæ sunt, ægri nostri monitoris sive somnia, sive deliria, refellerem? Fac potius, ô DEUS, fac, ut magnis in rebus, & periculo maximo excæcati populi aliquando sentiant, & videant, quales sequantur signiferos, cùm in præstigiatorum se dant sectam. Misereat te, ô DEUS! multorum, qui te animo profectò bono, & religioso quærunt, sicuti abs te audierunt, *hanc esse vitam æternam, ut te cognoscant, & eum, quem misisti, Jesum Christum.** Ad te itaque, & CHRISTUM revoca palantes, & ita contine, ut hâc tuâ luce contenti consistant; neque præcipites longiùs, & veluti præter casam excurrant, secuti cæcos Duces, & vafros nescio, quos *ἀγέρας*, ** qui pietatem initio simulant, & de te loquuntur, ut credulam multitudinem longiùs abducant.

Oratio

* JOAN. Cap. 17. v. 3.

** Congregatores populorum.

Nescio, quī fiat, ut toties, præter meum institutum divertat in has *παραβάσεις** oratio mea. Sed quorsum redeam ad epistolam nostri monitoris, quam nondum potui integram perlegere? Nam manca, & mutila est in nundinis distracta; proptereaque & imperfectam nunc habebit responſionem. Mirabile verò genus epistolæ, quæ ad me missa nunquam est, & quæ ne tūc quidem, cū abs suo Authore editur, subscripta est; obsecro, quid tandem in suis castris trepidante ejus scriptor, olim togatæ, nunc armatæ militiæ satelles? Scilicet disputans de capitis diminutione, capiti suo, suorum scelerum confcius, metuit, si deprehendatur.

Ergo laudo consulti, cautique hominis, non dico metum, sed cautionem; tamen si se jam dissimulet esse jurisconsultum, qui JUSTINIANUM non suum, sed meum appellet; cū tamen aliàs prædicet, se esse jurisconsultum clarissimum, & unum JUSTINIANI interpretem, atque adeò castigatorem, qui solus cornicum oculos confingat. Sed ne errem, obsecro, mi JOANNES, dicito mihi bonâ fide, an is sit, quem suspicor: vel si divinare potuero, ne nega. Nōne ille est, qui, quia sive Turcici, sive Ottomannici, Ismaelitici

* Digressiones à proposito.

generis, & nominis est, Silesium se esse finxit, cum in Germaniâ negaret, se esse Gal-
lum, ut in Aulam Austriacam irreperet? Nónne ille est, qui, cum tuam ecclesiam
olim fugeret, & scholam, in qua tamen do-
cuit annis aliquot Grammaticam, depositâ Ju-
risconfulti personâ, venit in Germaniam,
tuis ad *Sturmium* literis instructus, quæ *Stur-*
mius fefellerunt? Nónne ille est, cujus, ut
nunc dicebam, vitam perfidiæ, nequitia,
sceleris, & omnium maleficiorum plenam ip-
se *Sturmius* nuper descripsit; ille, inquam,
Sturmius, cujus, credo, testimonium repu-
diare non auderes, præsertim cum ejus testi-
monio utaris, ubi te, librosque tuos laudat?
Nónne ille est magnus ardelio, qui, cum in
Germaniâ Principes miris modis est ludifica-
tus, huc, & illuc discurrens, modò in Galliâ
tumultuatur, modò ad Rheni ripas adversus
Regem suum milites cogit? Nónne ille est,
quem *Sturmius* (nam alio non est opus teste)
ostendit, etiam Galliæ Principibus plusquam
proditoriè maledicere, cujusque linguâ nul-
lum veneficium magis veneficum esse, ait, &
probat? Nónne ille est, qui superioribus an-
nis in Germaniâ pinxit sive suum, sive tuum
tumultum Ambrosianum, & Tigrin peperit,
& ejus generis formulas quotidie concipit no-
vus magister libellorum non (ut jactabat) sup-
plicum, sed famosorum? Denique nónne est
ille

ille tenebrius, qui ad me aliquando scripsit
 σκοτισέον ἐν τῷ νῦν χρόνῳ? * Et nunquam pu-
 debit te, tales in sinu tuo fovere viperas, ta-
 les habere focios, tales advocare patronos?
 Annon tibi satis, superque suppetit venenum,
 nisi si virus ex talium serpentum ore fugas,
 quod deinde vomas? Scilicet tenes dirum il-
 lud, verusque: ὅφεις παρ' ἐχιδνῆς φάρμακον
 δαυείξεται. ** Imò verò quia tales mihi in-
 festi sunt, minitando insultas, totque mihi
 esse inimicos exprobras, quot tibi amicos esse
 iactas. O Tite, amor, & deliciae humani
 generis! quid respondebo? Quidam olim,
 cum neminem, qui invideret, habere se ad-
 versarium audiret, exclamavit, nihil ergo se
 gessisse præclari. Ego nihil in me esse video,
 cui invidere quisquam possit; multa verò,
 quorum misereatur omnes.

Sed cum illos, quos narras, inimicos mi-
 hi esse gloriaris, quid aliud, quam ingratis,
 & perfidiis hominibus patrocinaris? *Et bene
 apud memores veteris stat gratia facti.* Ego de
 iis, ubi ubi potui, bene meritus sum; alios
 docui, alios alui: quod si negant, eorum Syn-
 graphis, atque Chirographis inficientes debi-
 debi-

* Tenebrae offundendae sunt in praesenti tem-
 pore.

** Serpens à Vipera venenum cum fœnore
 mutuatur.

debitores convincam: vel verbo, vel re me
nunquam iis nocuisse, nunquam probabis.
Adversus me verò, meumque caput nihil non
eos, jam tum etiam, cum in sinu meo essent,
sceleratè tentasse, negare non potes. En, cur
tales vyperas laudare, mihiq; cum iis insul-
tare debeas, vir gratiosissime; atque etiam,
ut oppressus respirare non possim, tales ad-
versarios, simul impressionem facientes, mihi
objicias; & quidquid aliquando tres, aut qua-
tuor malevoli contra me effutierunt, conver-
ras; tanquam collecto in desperatione fascicu-
lo, quo me obruas, sed eâ in re quid aliud,
quàm tuam rursus miseriam, atque trepida-
tionem prodis? Quid, si tali exemplo uterer,
& cogerem, quidquid ab aliis scriptum melio-
ri jure adversus te est, quot, puras, plaustra
onerarem? Et si eos, quos Papæ servire ais,
missos facerem, tum vel una te Saxoniae Mag-
deburga obrueret. Quanquàm satis haberes
negotii, si hostibus relictis, domesticum tibi
censorem objicerem, & ea tantum judicarem,
quæ tuus five rivalis, five contubernalis clàm
arrodit, atque reprehendit in tuis Evangelicis
Commentariis.

Scio, tuam ferociam insolescere, qua di-
cere soleas, te hætenus in Galliâ rem non ha-
buisse, nisi cum adversariis insulis, atque in-
eptis, qui etiam bonam causam male agendo,

& si nullus eos refellat, perderent. Sed erras, iterumque erras, si neminem proterea hic esse putes, qui tibi paulo acrius possit, ausitque occurrere: Des libertatem fandi, flatusque remittas. Quia jam detecta tua confilia sunt, brevi senties, fulmineam superesse legionem doctissimorum, gravissimorum, religiosissimorum hominum, qui se tuis & clamoribus, & conatibus acerrimè opponent. Imò verò etsi ille ordo, cujus imprimis sunt hæ partes, cessaret, profiteor, ex ordine, & Collegio Jurisperitorum, prodituros aliquos fortes, & bonos bonæ causæ patronos. Erras itaque, si quia degeneres ex ordine aliquos habes, qui & tuis cupiditatibus serviliter obsequuntur, & abs tuo nutu abjectè pendent, existimes omnibus ereptam esse mentem generosam; aut tam esse omnes suæ disciplinæ oblitos, ut nullus eorum meminerit, jurisprudentiam esse non minùs divinarum, quàm humanarum rerum notitiam.

Quid si profiterer, atque policerer, neque tam efferam nunc esse jurisprudentiam, neque tam profanum forum, quin aliquos aliquando proferre rursus possit TERTULLIANOS, MINUCIOS, AMBROSIOS, NECTARIOS, CHRYSOSTOMOS? Vis etiam, ut jactare aulam, quantum in Collegio Togato præsidii mihi adversùs te esse confidam, si me pessundare
non

non desinas, & tibi, si pergas, quantum ab eo sit metuendum? Ex eo ordine prodibunt oratores, qui, si non de tuis modò, sed & tuorum, atque adeò ejus ardelionis, quem finè nomine nunc mihi opposuisti, facinoribus dicendum sit, muti profectò non erunt; & quia non nisi Ciceronianos ille amat, fortasse etiam hinc ordientur: *Quousque tandem abutere patientiâ nostrâ, Catilina? Quamdiu nos furor iste tuus eludet? Quem ad finem se se effrenata jactabit audacia &c.?* * Neque tamen puerilis erit declamatio; sed erit acerri-
ma accusatio, quam vel sola actorum unius, vel alterius anni, quæ in Judicium publicum vocabuntur, recitatio faciet horribilem: tam-
etsi sciam posse videri propè ludicra, ubi reus armatus Judices ipsos terret, & vi Jus op-
pugnaturus. Erunt tamen etiam cum Orato-
ribus illis Jurisconsulti, qui publicorum Ju-
diciorum Leges suggerent non minùs terribi-
les, & quidem à primâ, quæ Majestatis est, cujusque rursus specie primâ, quæ est per-
duellionis, exorsi, cùm illam & antiquissi-
mam, & Regiam, quam horrendi carminis esse Livius ait, objicient; tum verò reliquas, quæ multæ sunt, ordine suo cumulabunt. Dicerem, magnum earum fore terrorem: sed miseræ Leges, etsi inter arma non sileant, quid nunc præter inanem vocem habent?

C c 4

Dice-

* in Orat. I. in Catilin.

Dicebant olim homines improbi, *Virtutem esse verba, ut lucum * ligna*. De Legibus idem nunc impunè dici, quis non doleat? Legionibus verò nihil, nisi Leges opponi, quis non rideat? sed est tamen aliqua, finè veritatis, & Juris victoria: neque si quis armis suis Leges omnes nostras perfregerit, propterea victos fuisse nos integra posteritas, quæ de causâ, & re rectè judicabit, fatebitur. Hâc ergo spe Legum fulmina contorquebimus adversus vim armatam, si sæpius nos provocet.

Fecisti profectò & imperitè, & imprudenter, quòd in me declamans hoc tempore, & hoc statu rerum, insufurrâsti nescio quid de proditoribus, & transfugis. Nam cum hi inter perduelles numerentur; perduelles autem esse dicantur, qui suæ Patriæ, & Reipublice hostes sunt; facis, ut, de illis quærendo, nescio quid de te, tuisque veniat multis in mentem, quod Religionem mentiendo nunquam aut dilues, aut delebis: & ut, quod amplissimus Senatus hisce diebus pronuntiavit de hoc hostium, sive perduellium, sive rebel-
lium

* *Lucus* caduus non est, quin potius manu confitus, religiosusque, atque alicui Deo, vel hominis alicujus cineribus consecratus. BRECHÆUS ad L. 30. princ. de Verb. Sign. CALVINUS in Lex. Jurid. voc. Luci.

lum genere, memoriâ repetamus; vix ut
 tuam Majestatem, quam (ut est in antiqua
 foederum formulâ) comiter ipse quoque con-
 servare vellem, in tali reatu tueri semper pos-
 sis. Jam verò si eam imminuant illi, quos
 irritas, quid, putas, facient, si etiam fiant
 Theologi, quales se triduo fore, si stoma-
 chum iis moveas, quidam profiteri audent?
 Nam quamvis de ingenii tui laude nihil de-
 traxerint (ingenuitatis enim est, agnoscere,
 quid in unoquoque laudandum sit) tamen in
 ordinem te redigere volent, quia te esse ho-
 minem, qui errare possit, sciant; & in illis
 tuis commentariis propter quos tu tam valde
 tumes, reliquosque omnes Scriptores tam
 contumeliosè despicias, id notare possint; ex
 quo liqueat, non esse te, quod de te & ipse
 existimas, & nos existimare vis. Nam, etsi
 non inquirant subtilius in singula, & oblati-
 rantùm, paratisque subsidiis utantur, poterunt
 in tuis Bibliorum Interpretationibus, quas à
 primo ad ultimum usque caput percurrent,
 factâ collatione, observare, quid reprehendi
 possit, vel si nobiliores solum locos excutiant.

Ut (exempli gratiâ) in eâ, quam princi-
 pio Libri primi Mosaici de mulieris femine,
 quod conteret caput serpentis, adfers, inter-
 pretatione novâ, an nihil statim reperient,
 quod reprehendant ex omnium aliorum, etiam

veterum Interpretum consensu? Denique cum ad finem Bibliorum pervenerint, & insignem illum locum PETRI de eo, qui prædicavit Spiritibus ἐν φυλακῇ * &c. volvent, annon minus novam tuam expositionem respuere non poterunt? quam ne ille, tuus aliqui Subscriptor, concoquere potuit, sibi que displicere minimè dissimulavit; atque id quidem in questione de statu defunctorum, hodie controversâ. Quid? memini etiam, quid in disputatione aliâ generis ejusdem, colligi velis ex illo Actorum Apostolorum loco, Δαβὶδ μὲν γὰρ ἰδία γενεὰ ὑπηρετήσας. ** &c. Sed rursus totum illud tuum ἐπιχείρημα *** unico verbulo dissimulanter evertit idem ille aliqui tuus ὁμώψηφος. **** Sexcenta sunt ejus generis, quæ non ego, qui ista non tracto, sed alius aliquis notaverit; ex quibus intelligas, non omnia verba, quæ fundis, esse oracula.

Nescio, an tuâ interesse putes, eo te modo admoneri; sed si ille domesticus censor alios

* His, qui in carcer erant, Spiritibus. I. PET. C. 3. v. 19.

** David in suâ generatione cum administrasset. ACT. C. 13. v. 36.

*** Argumentum, quo aliquid probaturi sumus.

**** Annuneratorus in ferendâ sententiâ.

alios laceſſendo tandem excitavit unum Caſta-
lionem tuum, a quo, quod minimè expecta-
bat, de ſuis interpretationibus audivit; ſpera-
re debes, non deſuturum tibi aliquem moni-
torem. Neque tamen tanti mihi fuiſſet, te,
& alios per me intelligere id, quod tu & in
aliorum ſcriptis facis, & in meis fieri curāſti,
poſſe & in tuis fieri, niſi ſi jam ea fuiſſet apud
multos Authoritas tua, ut, qui contra te ſen-
tiant, nihil ſentire, & qui reſpondere irato
tibi auſit, nullus eſſe diceretur; & ejus Au-
thoritatis exemplum tale, non in Republ. mi-
nus, quàm Eccleſiā, eſſet intolerabile, mini-
meque ferendum ſit.

Meus verò in te amor, qui, ut vides, non
ſolum me verbosum facit, ſed & reddit ſolli-
citem (nam & *res eſt ſolliciti plena timoris
amor*) efficit, ut, cùm proſpiciam, quæ te
maneat dimicatio, niſi quieſcas, iterumque
repetens prioris Reſponſionis admonitionem,
ingeminem iſtud: ſi te contineas, feceris ſa-
pienter. Nam & alii, quid Religio ſit, ſciunt:
quod enim, præteritis aliis, unum me petere
vis, alios etiam magis irritat.

Ergo, ut tibi tandem valedicam, JOANNES
CALVINE, Vir clariffime, te obteſtor, & per
omnia quæ te movere poſſunt, ſacra obte-
ſtor, ut finem aliquem facias laceſſendi, atque
male-

maledicendi & Religionis, cujus omnem sensum delent infauſta hæc certamina; quamque non in solâ scientiâ hærere, sed in bonâ conscientiâ consistere, & sinè charitate nullam esse, sæpe etiam monuisti, rationem habeas: nominisque Christiani, cui sempiternam maculam inurunt hæ concertationes, te misereatur. Quo in statu nunc res sint, quâ in perturbatione, & confusione, non ignoras: ecquò ruant omnia, vides. Et si funestissimo bello non arderent omnia; tamen in animis flammæ odiorum accendunt hæc classica quæ Religionem, quâ nihil tenerius est, infringunt, & perturbant: sinè Religionis autem sensu quænam erit tua, quantumvis acuta sit, Theologia?

Legisti fortasse, cuinam Hæretico THEODORETUS olim exprobaverit, factam ab eo esse τεχνολογίαν: * sed si ex eâ efficias artem mentiendi, maledicendi, atque tumultuandi; quæ eam (putas) nomine alii appellabunt? Ex fructibus autem si de scholâ tuâ judiceretur, qualem (existimas) Philosophiam esse multi dicent? Vetus, & nimium vera est illa CICERONIS ** querimonia: *Quotusquisque Philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo,*

* Oratio artificiosa.

** Quæstion. Tuscul. Lib. II.

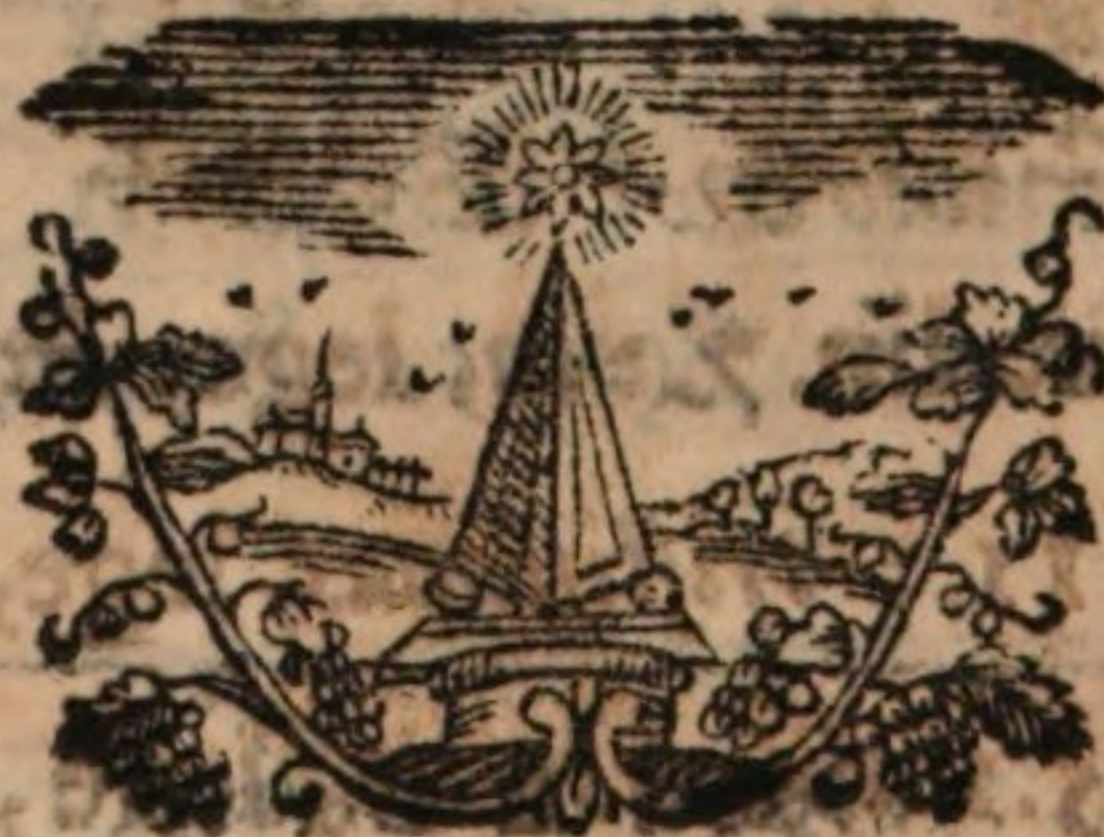
mo, & vitā constitutus, ut ratio postulat? Qui disciplinam suam, non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet? Qui obtemperet ipse sibi, & decretis suis pareat? Videre licet alios tantā levitate, & jactatione, iis ut fuerit non didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, gloriæ non nullos: multos libidinum servos, ut cum eorum vitā mirabiliter pugnet oratio: quod quidem mihi videtur esse turpissimum &c. Hæc ille. Non obijciam tibi odiosius hanc hominis & Romani, & Ethnici querelam. Sed quia precandi finem facere non possum, iterum te obtestabor, ut saltem Apostoli ad suos Galatas præcepta quædam, quæ aliis sæpe commendasti, ipse audias, & ab eo saltem repetas versiculo: *εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε, καὶ κατεσθίετε* &c. * Denique ejusdem Apostoli concionem ad Ephesios conjungas, & ad te, tuosque nominatim scriptam esse cogites: cūque verba non das, sed facis, imprimis illi pareas; meminerisque, Theologiam, quæ dicitur, alioqui esse vix posse. Apostoli verba, quæ tuo deinceps catechismo adscribas, sunt hæc: *Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τῆς σόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορεύεσθω· ἀλλὰ εἰ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκέροις.*

* C. 5. v. 5. : Quod si invicem mordetis, & comeditis.

ἀπέχουσι. Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
 τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπο-
 λυτρώσεως. Πᾶσα πικρία, καὶ θυμὸς, καὶ
 ὀργή, καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφημία ἀρθῆτω
 ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. Γίνεσθε δὲ εἰς
 ἀλλήλους χριστοὶ, ἑυσπλαγχνοὶ, χαριζόμενοι
 ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν.*

* C. 4. ψ. 29. : Omnis sermo malus ex ore
 vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædi-
 ficationem fidei, ut det gratiam audientibus.
 ψ. 30. Et nolite contristare Spiritum sanctum
 Dei, in quo signati estis in die redemptio-
 nis. ψ. 31. Omnis amaritudo, & ira, &
 indignatio, & clamor, & blasphemia tolla-
 tur à vobis cum omni malitiâ. Estote autem
 invicem benigni, misericordes, donantes in-
 vicem, sicut & Deus in Christo donavit nobis.

F I N I S.

Errata corrige.

Pag. 22. lin. 4. à fine : *conspicere*, lege, *conspuere*.

Pag. 34. lin. 17. : *habens*, lege, *babeas*.

Pag. 70. lin. 13. : *succensurietur*, lege, *succen-
turietur*.

Pag. 87. lin. ult. : *tuis*, lege, *tuis*.

Pag. 88. lin. 16. : *post reliquus*, adde, *recupera-
res*.

Pag. 113. lin. 11. : *narrato*, lege, *narrat*.

Pag. 150. lin. 13. : *exeris*, lege, *exerit*.

Pag. 159. lin. 6. à fine : *geneee*, lege, *genere*.

Pag. 162. lin. 9. : *itiere*, lege, *itinere*.

Pag. 166. lin. 16. : *alei*, lege, *alii*.

Pag. 197. lin. 13. : *Theofiano*, lege, *Theodosiano*.

pag. 210. lin. 12. : *non modò*, lege, *non modò non*.

Pag. 217. lin. 16. : *sibi labit*, lege, *sibilabit*.

Pag. 240. lin. 19. : *honoris*, lege, *hominis*.

Pag. 252. lin. 2. : *ulli*, lege, *ulla*.

Pag. 267. à fine lin. 7. : *io*, lege, *in*.

Pag. 282. lin. 11. : *tristissimas*, lege, *tristissimam*.

Pag. 288. lin. 5. : *disturbavit*, lege, *disturbabit*.

Pag. 305. lin. 8. : *arianarum*, lege, *arcanarum*.

Pag. 306. lin. 5.: *serabit, lege, secabit.*

ib. lin. 6. *deleatur si.*

Pag. 307. lin. 2.: *suis, lege, scis.*

Pag. 324. lin. 13.: *affectus, lege, affectes.*

Pag. 328. lin. 3. à fine: *agetur, lege, ageretur.*

Pag. 338. lin. 17.: *Antistites, lege, Antistitibus.*

Pag. 343. lin. 4.: *odoris, lege, oderis.*

Pag. 349. lin. 4. à fine: *ceremoniam, lege, cere-*
moniarum.

Pag. 358. lin. 5.: *audimus, lege, audivimus.*

Pag. 368. lin. 15.: *nobis, lege, nolis.*

ib. lin. 20.: *etiam, lege, etiam de.*

ib. lin. 22.: *te, lege, de.*

Pag. 370. lib. 12.: *quod, lege, quot.*

Pag. 372. lin. 7. à fine: *degeres lege, degeneres.*

Pag. 376. lin. 18.: *ingenium, lege, ingenuum.*

Pag. 380. lin. 17: *reliquarum, lege, reliquiarum.*

Pag. 386. lin. 5.: *Constantium, lege, Constan-*
tinum.

Pag. 394. lin. 4. à fine: *flagrum, lege, flagro.*

Pag. 397. lin. 1.: *libri, lege, libris.*

Baudouin, François,

Biga Responsionum ad Calvinum et Beza

Dusseldorpium 1763

Polem. 148 s

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10772172-9

VD18 14785447-001